

APPENDIX AD DIPLOMATA REGIA.

DONATIONES AC TESTAMENTA PIA, FUNDATIONESQUE EPISCOPORUM, ABBATUM, MAJORUM DOMUS, DUCUM, FRANCIÆ FRANCORUMQUE ILLUSTRIORUM USQUE AD FINEM STIRPIS SECUNDÆ.

(ANNIS 659 - 748.)

(*Ex Breg. Diplom. chart. leg. t. II.*)

I.

Charta qua Adroaldus donat Bertino, Mommolino et Ebertramno portionem hereditatis suæ, ad monasterium construendum * (ann. 648).

Dominis sanctis patribus, Bertino, Mommolino, Ebertramno, ego in Dei nomine Adroaldus, sana mente, sanoque consilio integre deliberationis, prout mundana peccata mea illecebris abstergere Dominus dignetur, dono vobis omnem rem portionis hereditatis mee, in pago Taroanense, quod domno patri Audomaro, apostolico viro, ad senodocium suum edificandum dare volumus : sed ipse salubre ac melius consilium nobis donavit, ut ipsam rem vobis delegarem, ut ibi monasterium in honorem S. Petri, principis apostolorum, construere debeatis, ad conversandum monachis, ubi beati pauperes spiritu et domestici fidei adunari debeant, quorum voces cotidie ad aures Domini personare noscuntur, quorum petitiones Dominus audit et implet. Propterea vobis in Christo patribus, dono per hanc epistolam donationis, in pago Taroanense villam proprietatis meæ nuncupante Sitdiu, supra fluvium Agniona, cum omni merito suo, vel adjacentiis seu aspicientiis ipsius villae. Haec sunt villa Magnigeleca, Vuiciaco, Tatinga villa, Anneio, Masto, Fabricinio, Losantanas et Adfundenis seu Malros, Alciaco, Launardiaca villa, Franciliaco, cum omni merito eorum, cum domibus, aedificiis, terris cultis et incultis, mansiones cum silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, seu farinariis, mancipiis, aculabus, greges cum pastoribus, mobilibus, immobilibus, vel quibuslibet beneficiis. Haec omnia vobis ad integrum trado atque transfirmo, ut habeatis, teneatis atque possideatis, et quibus volueritis ad possidendum relinquatis. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet opposita persona contra hanc donationem venire con-

A verit allo unquam tempore, in primitus iram Dei incorrat, et S. Petri offensam, et insuper, fisco cogente, auri libras xv argenti pondo xxx coactus exsolvat, et quod repetit non valeat evendicare. Et ut haec donatio omnibus temporibus firmissima sit, manu nostra roboravimus, et qui signarent aut subscriberent, ad presens rogavimus. Facta donatio vii idus Septembris, anno xj regni domini nostri Chlodovii regis. Actum Ascio ^b, villa dominica, publice, coram strenuis personis quorum nomina cum subscriptionibus vel signaculis subter tenentur inserta. Ego Adroaldus hanc donationem a me factam, in Christi nomine. Peccator Audomarus, nomine absque opere episcopus, pro testimonio. Ego Agolfus, ac si indignus, presbiter. Ingobertus, ac si indignus, presbiter. Signum Chuneberti graphionis. S. Landeberti. Baboni. Maurillonis sacelaronis. Ada baldi. Chunerici. Babbini. Signum Bertolandi. Signum Seoquini. Signum Tiodobaldi Casservi... Signum Chrodmar sac. Signum Manassis. Signum Osoronuvaldi. Leudolenus abbas. Signum Ermenberti. Guoberti. Signum.... Signum Maurini. Signum Bainus. Signum Adalcharii. Signum Madalgisili. Signum Rigoberti. Signum Burgasti. Signum Chrodoboldi. Signum Valdegisili. Signum Madalaulfi. Signum Uniniger. Signum Aldeberti. Danoaldus presbiter. Signum Trasuuvaldi... Signum Ermari. Signum Marcini. Signum Breulfi. Signum Gislebertus. Signum Baddoni. Signum Aldeb.... Cebereti. Signum Charrii. Signum Radbaldi sacelaronis. Asitendi sac. Signum Isberti sac. Signum Vualdemari. Signum Basini. Signum Amalgarii. Signum Anschiddi sacelaronis.

In XPI nomine Ragnulfus, jubente domno Audomaro episcopo, et rogante Adroaldo illustri viri, hanc donationem scripsi ^c.

* Chartam hanc ediderunt Miræus, Opera dipl. t. I, pag. 7; Coitius, Annal. t. II, pag. 329; Mabillonius, Ann. bened. t. I, pag. 401; Malbranq., De Morinis, lib. III, cap. xxvii; Auctores Novæ Galliæ christianæ, t. III, instr. pag. 109; ex autographo nullus. Nos editus ex authentico in chartophylacio nostro asservato, exscriptio partim ex autographo mutilo, partim ex chartario Folquini, de quibus fuse in prefatione nostra. [Cf. Chartularium S. Bertini, a claro viro Guérard editum ann. 1841, p. 48.] In lite inter Audomarem ecclesiam et S. Bertini monasterium, de nujus chartæ sinceritate certamen fuit. Argumenta in utramque partem allata hic expendere nec

instituti nostri est, nec sinunt notis nostris assignati limites. Dixisse satis sit chartæ calumniatores nullum in ipsa diplomaticum vitium arguisse, nec aliunde objecta petiisse nisi ex conjecturis, aut ex testimoniis quorum auctoritas fidem chartæ non elevat, quamque alia non levis ponderis testimonia tuentur. De his videsis Dissert. de origine monast. S. Bertini, Parisiis, 1774, et Disquisit. de veritate hist. eccl. S. Audomari, ibid. 1754.

^b Iperii Chronicon habet : *Actum Sithis*. Ibi solum loci et anni notæ hujus instrumenti exstant, teste Marten. Thesaur. anecdot. t. III, col. 463.

^c Corruptæ quædam, omisæ plurimæ in editis

II.

Charta qua Blidegisillus omnia quae a Chlodoveo rege acceperat, ad construendum monasterium Fossatense, donat huic monasterio a se constructo (ann. 640).

In nomine sanctae Trinitatis, Blidegisillus diaconus, servus servorum Dei. Qui aeternae vitae hereditatem cum sanctis in futuro seculo desiderat possidere, oportet illum in praesenti seculo compensare, unde illam apud piissimum Dominum valeat impetrare. Omnibus igitur ordinibus, clericis quoque necnon et laicis, cunctisque sanctae Dei Ecclesiae fidelibus, tam praesentibus quam futuris, cogitum fieri volumus, quia quondam terram in pago Parisiaco sitam, quam dominus rex Chlodoveus gloriosissimus, ac praecelsa genitrix ejus Nandechildis regina, per praecipuum illorum, pro mercede sua, ad ecclesiam Dei inibi aedificandam, quoniam nobis concesserunt: illum videlicet castellionem qui Fossatus dicitur, et quem vulgaris lingua Castrum vocat Bagadarum, super fluvium Maternae situm, habentem ab introitu suo usque in alveum ipsius Maternae buinaria ^b duodecim, cum tota terra vocabulo Varena, quae est in circuitu ipsius castellionis, et quam Maternae fluvius gyrat, ac fossatus aquae concludit, ipsi sancto loco in honore Domini ac sanctae genitricis ejus Mariae, necnon et principum apostolorum Petri et Pauli, a nobis constructo, in quo egregium virum, nomine Babolenum, sub S. patris Benedicti exemplo, nuper constituimus abbatem, propter abluenda delictorum eorum facinora, vel Christi gratiam conquirendam, complacuit, dedisse volumus. Praeterea ut praedictus vir sanctissimus Babolenus, quem pro amore Dei in eodem, sicut diximus, loco abbatem constituimus, sui que monachi seu successores eorum, saepe fatum castellionem cum jam dicta Varena quam fluvius Maternae circumdat, et fossatus castellionis, ut dictum est, in introitu suo ab aqua in aquam totam terram concludit, una cum manentibus illis qui ibi appendunt, cum pratis ac pascuis, garricis et ulvis, cum aqua vero, seu omni piscatione, insulis quoque ac molendinis, necnon et piscatoriis, cum portis etiam cunctisque ipsius aquae transitoriis, vel cum omnibus adjacentiis cultis et incultis, ab hodierna

subscriptione; in apographo nostro, unicuique praefixae cruces; nonnullis additae notae chirographicae. Vox *sacebaronis* ad editoribus sumpta pro unius testis nomine. De *sacebaronibus* agimus in praefatione.

^a Vulgata primum a Breulio, in Supplemento ad Antiquitates Parisienses, pag. 142, ex Vita S. Baboleni, et ex eo relata apud Cointium, Ann. t. III, p. 417; recusa postea in Historia Ecclesiae Parisiensis, t. I, pag. 175; in Historia civitatis Parisiensis, Feib. t. II, pag. 21; denique in Nova Gallia christiana, t. VII, inter instrum. col. 3. Lectionem Breuliani supplementi secuti sumus. Cum pro supposito habuerimus Chlodovei diploma exhibitum, hinc sequitur chartam Blidegisilli, quae Chlodovei instrumento nititur, legitimis annumerari a nobis non posse. Hanc a Mabillonio non omnino sinceram iudicatum fuisse jam diximus, ubi supra. Spurium monstrant quae in ea leguntur: monasterium scilicet Fossatense conditum fuisse ad modum et similitudi-

die usque ad ultimam hujus seculi horam teneant ac perpetualiter possideant. Et sicut de regali munere hoc promerimus, ita de jure nostrae proprietatis, cum praecipuo et omni insumento, sive omni donatione quam supramemoratus rex dominus Chlodoveus, ac inclita ejus genitrix Nandechildis, fecerunt, et nobis, Deo inspirante, placabiliter dederunt, in eorum ejus potestatem, ad ipsum locum sustinendum, atque ad eorum corpora in Dei servitio ibi sustinenda, Deo auxiliante, transponimus ac firmiter transfundimus: quatinus ipsi servi Dei, omneque successores eorum, ut praediximus, ibidem sub regula S. Benedicti ad modum et similitudinem Luxoviensis monasterii, Domino Christo valeant devotissime famulari, et in omnibus eam sectentur normam, ^B ut omnibus postpositis peculiaribus, juxta apostolicam traditionem, cuncta possint possidere communia; ut et sibi salutem acquirant, ac pro anima praescripti regis domini Clodovei, ac matris ejus Nandechildis, qui mihi hoc, ut praefatum est, contulerunt, necnon et pro me, indigno ac miserimo Blidegisillo peccatore, Dominum toto corde fidelius exorare delectet. Si quis vero (quod nunquam credimus) contra hanc traditionem et nostrae delegationis decretum insurrexerit, aut eam infringere praesumpserit, vel abstrahere ab ipso sancto loco, seu de potestate eorum inibi Deo servientium, iram Dei omnipotentis se incurere pertimecat, et in caelis sanctorum societatem perdere per omnia formidet. Et iusuper, juxta seculi poenam, auri libras quinque, ^C argenti pondera, partibus ipsius loci vel jam dictis servis Dei, cogente fisco exsolvat, et nullo modo nulloque ingenio, quod adversatur evindicare valeat. Ut autem haec epistola nostrae donationis per cuncta secula teneat vigorem et stabilitatem, manu propria subscripsimus, stipulatione subnixi, et tam pontifices quam abbates, ceterosque magnificos viros praesentes in praesenti rogavimus ut eam suis roborationibus adfirmarent: quod et multi, optulante Deo, libenter fecerunt. Actum Parisius, sub die nonarum Maiarum, ann. III regnante Clodoveo, gloriosissimo rege. Signum Blidegisilli diaconi, qui hanc epistolam donationis fieri rogavit et subscripsit. Signum Audoberti, Parisiaca urbis episcopi, qui huic

^D nem Luxoviensis monasterii, sub regula S. Benedicti: haec enim male concordant. Nam, ut ex Cointio, ad diploma Chlodovei, notavimus, monasterium Luxoviense non sub S. Benedicti, sed sub S. Columbani regula conditum fuit. Erroris falsarii causam conjicimus, ex eo quod cum aliquandiu sub S. Columbani regula exstitisset monasterium Fossatense, reformatum fuit, et regule S. Benedicti submissum; unde chartae fabricator, haec omnia miscens, sub S. Benedicti regula conditum fuisse existimavit; atque hinc satis videtur verisimile chartam seculo decimo fuisse confictam, ab ipso forte scriptore Vita S. Baboleni, erroribus et fabulis referat, aut certe ex ipsa vita depromptam.

^b Cointius, loco citato, legi jubet *buinaria*, quo interpretatur quamdam terrae mesuram. [Conf. Gaugium voc. *Buinarium*.]

^c De subscriptionibus haec notabimus: Parisiensis episcopus, unus ex subscribentibus, non Audobertus

epistolæ, rogante Blidegisillo, subscripsit. S. Anno-
berti, Senonicæ ecclesiæ episcopi, qui hanc corro-
boravit, etc. (sic). Signum Marini, Belvacensis Ec-
clesiæ episcopi, qui et hanc conscriptionem confir-
mavit. Signum Agomari episcopi, qui similiter eam
signavit. S. Argundi episcopi, qui hoc similiter signa-
vit. S. Audonis, qui adfirmavit. Signum Waudeberti
adsignantis. Signum Randegrammi conscribentis.
Signum Theodeberti. Signum Charoaudi abbatis.
Signum Hildoardi abbatis. Signum Catherini abbatis.
Signum illustris viri Valdeberti comitis.

III.

*Charta qua Widericus comes declarat se congregasse
moniales in Hasteriensi ecclesia, ejus clericis, et
illam Metensi episcopo sujecisse* * (ann. 626).

In nomine Trinitatis sanctæ et individuæ, etc.
Ego comes Widericus [Wasseb., *Wildericus*], nobili
prosapia exortus, quomodo in viâ mea egi omni
venturæ generationi relinquendum curavi: defuncto
namque patre meo, scilicet Obarico, Lothariensi
[Wasseb., *Oacrio Lothariensi*] duce nobilissimo, qui
a stirpe præcesserat Hilperici, Francorum regis,
uxorem magnæ nobilitatis duxi, nomine Bertam, sci-
licet Metensis regis Sigiberti amitam, et illi dotis no-
mine dedi allodium Hasteriensiis villæ, super Mosam
positæ, cum omnibus appendiciis suis (videlicet cum
Jeties, Serevilla, Mareyna, Gedermo, Porvina, et
hoc quod continetur in lionante, videlicet, ecclesia,
Camba, et terra Hermeatonæ, Goessene, cum manso
in villa Vireux, Foscia, Samiraco in Famenna,
Riennes in Arduenna, cum silvis, terris cultis et in-
cultis, campis et molendinis, et cum multa familia
quæ infra lannum istorum allodiorum continetur^b),
non paucis autem tempore, cum magna lætitia mor-
talem vitam duximus; sed quando Dei judicio here-
ditibus carnis privati sumus, quapropter, divino con-

dicti debuit, sed Angilbertus, ut legere est apud Bedam, Hist. eccles. lib. III, cap. VII, in exemplari quo utimur, cum novem manuscriptis optimæ notæ diligenter olim collato. Annobertus, Senonensis episcopus, non aliunde notus, nisi ex Vita S. Baboleni et charta de qua agimus. Felicius huc adducuntur Marinus, Belvacensis episcopus, qui subscripsit diplomati Dagoberti, anno 631, et Agomarus, episcopus Silvanectensis, qui concilio Remensi interfuerat anno 625, ac obiit, juxta Cointium, Ann. t. III, pag. 185, anno 649; sed Argundi episcopi nomen videtur vere suppositivum. Hunc quidem Aurelianensem episcopum fuisse conjicit Cointius, ibid. pag. 148, at nullo fultus argumento: neque eum agnoscit catalogus episcoporum Aurelianensium, Nov. Gall. christ. t. VIII, col. 1416, nec ulli, quod sciamus, concilio, hujus nominis Aurelianensem episcopum interfuisse traditum est.

* Edita in antiquitatibus Brabanticis Grammaï, t. II, p. 67; hinc in supplemento operum diplomaticorum Miræi, t. III, pag. 2; exstat quoque, sed non integra, in antiquitatibus Gallicæ Belgicæ Wasseburgi, t. I, folio clvi, v^o. Ex supplemento ad Miræum de promptam recudimus, variis lectionibus inter uncos adscriptis ex Wasseburgo, qui hoc instrumentum se ex authentico exscripsisse monet. Auctores Novæ Gallicæ christianæ, t. III, col. 575, not. a, illud fictionem sapere judicaverunt, nec eo minus

silio tacti, allodia nostra statuimus servire justiciæ et veritati, ita ut hereditatem fruamur perpetuam. Erat autem Hasteriensi ecclesia a priscis temporibus a sancto Materno, Petri apostoli discipulo, consecrata. In qua multorum sanctorum reliquiæ sunt positæ, de Christi sanguine, de matris ejus lacte (de spina coronæ, de ejus vestimento, de præsepis ejus stramine). Illas S. Sirenus, episcopus, qui in Hasteriensi ecclesia requiescit, detulit a Hierosolyma, eodem tempore quo S. Joannes, episcopus, reliquias protomartyris Stephani invenit revelatione divina. Quia ergo in Hasteria maximæ continebantur reliquiæ, et quia uxor mea erat neptis S. Arnulphi, Metensis episcopi, communi consilio decrevimus allodia nostra tradere Metensi Ecclesiæ, quæ præ omnibus ecclesiis habebatur insignis in toto regno terræ nostræ confraeto [Wasseb., confraeto]. Siquidem Hasteriensi castello villam dictam Stephano sancto tradidi [Wasseb., legaliter tradidi], ibi locum sepulturæ meæ et uxoris in monasterio Hasteriensi paravi. De quo ejectis clericis qui vice capellanorum Deo et mihi famulabantur, ibi in ipso loco monialium congregationem statui, iisque abbatissam nomine Hametrudem præfeci, cum quibus uxor mea jurabat se famulaturam Deo post obitum mortis meæ, si vita comes esset illi. Actum est hoc publice Mettis, anno dominicæ Incarnationis dclvi, indictione xiv [Wasseb., indictione duodecima], regnante Sigiberto, filio Dagoberti regis, in ipso anno quo obiit S. Gertrudis.

IV.

Charta qua Allegundus ecclesiæ sanctæ Mariæ Malbodiæ et sororibus ibi constitutis, die consecrationis ejusdem, plurima dona in dotem assignat * (ann. 661).

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Quod prudentius consilium quam ut homo terrenus de terrenis rebus aut de caduca substantia debeat

alias ejus testimonio usi sunt, t. XIII, col. 720. Calmetus chartam quasi legitimum laudat in Historia Lotharingica, prob. pag. 227, not. Nos autem pro supposititia habendam censemus cum vi sæculo non existisse videantur Lotharingicæ duces, quo titulo insignitur Obaricus, Viderici pater. Adde notam chronologicam ab Incarnatione sumptam, hæc ætate nondum adhibitam in regum Francorum diplomatis. Nec annus ab hac epocha 656 concordat cum anno quo obiit S. Gertrudis, quem pro synchronismo adducit charta hæc. Obiit enim Gertrudis die 18 mensis Martii, anno Christi 658, ut docet Mabillonius, Annal. t. I, pag. 466. Qua autem occasione spuria charta confecta fuerit, si conjectura licet investigare, satis apposite fabricata videbitur, cum, exeunte sæculo vi, ecclesia Hasteriensi jugum ecclesiæ Valciodorensis declinare conata est, et litteras protulit quæ falsi damnatæ sunt, ut naves Foppenus, Opera dipl. Miræi, t. III, pag. 367 et seq. in notis ad hanc chartam.

^b Uncis inclusa desunt apud Wasseb. hic et infra.

^c Edita anno 1734, in Supplemento ad opera diplomatica Miræi, t. III, pag. 557; eruta ex archivo capituli Malbodiensis, nec alias recusa, quod sciamus. Auctores Novæ Gallicæ christianæ, cum tertium volumen vulgarent anno 1725, et de Malbodiensi monasterio verba facerent, conquesti sunt, col. 146, canonicas Malbodienses chartarum suarum inspicien-

sibi preparare præmia sempiterna? Igitur ego Aldegundis, admonita divina vocatione, et roborata evangelica voce ad præmia æterna nos sic invitante: Quicumque reliquerit patrem aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit; banc promissionem desiderans adipisci, despecto penitus conjugio maritali, possessiones meas, quas ex parte patris aut matris hæreditario jure obtinebam, tradidi assensu domini Hildrici ^a, inclyti imperatoris, quin et Dagoberti et principum ejus, sub testificatione et confirmatione subscriptorum venerabilium episcoporum et abbatum, religiosorum et nobilium virorum, et sanctarum mulierum, in ministerium ancillarum Dei ad illud sacrum monasterium quod vocatur Malbodium ^b, ubi venerabiles episcopi Aubertus, Amandus, Audoinus, Ursmarus, altare Domini in honore sanctæ Dei genetricis semperque virginis Mariæ et sanctorum apostolorum dedicaverunt, quarto idus Junii, ad opus sororum ibidem Deo nocte et die militantium. Prædia vero mea et possessiones non modicas, ad opus inibi Christo famulantium, donatione publica ad supradictum altare tribui. Hoc est, in primis villam ipsam in qua monasterium situm est, cum omnibus ad se pertinentibus, quæ nuncupatur Malbodium, sitaque est in pago Hainoensi. Quasdam etiam villas quarum subjecta sunt nomina, ad usus et stipendia ancillarum Dei delegatas, habere institui; ut absque indigentia et penuria aliqua Christo famulari, et ordinis sanctimonialis vite competenter deservirent ^c. Dono igitur ego Aldegundis, et specialiter ad usus ancillarum et famulorum in prædicto monasterio degentium, et donatum in perpetuum esse volo; in ea vero ratione, ut sorores et fratres in prædicto monasterio degentes jam dictas villas cum omnibus ad illas pertinentibus ad suos speciales usus habere debeant,

darum copiam recusasse. [Hæc sunt verba doctorum virorum: « A multis annis de abbatisarum quæ Malbodiensi præfuerant cœnobio texenda historia solliciti fuimus; eaque de causa sæpissime dominas canonicas rogavimus ut chartarum inspiciendarum copia nobis daretur. Sed repulsam passi sumus, hac responsione addita: seminime curam habere ut res ad suum pertinentes collegium scriptis mandentur; et, si secus fieret, id ægre se laturas. »] Prudenter, si quasdam ex his de falsitate suspectas haberent; modeste, si de nobilissimi sui cœnobii fama spargenda curam posthabendam ducerent. Quocumque sit, charta quam exhibemus plurimis falsi iudiciis scaterere videtur, et confata ex Vita Aldegundis, non quidem veteri quam Mabillonius, Acta SS. ord. S. Bened. sæc. II, t. II, pag. 775, edidit, sed recentiori quam divulgavit Bollandus (ad diem xxx Januarii), nono sæculo scripta, cujus verba ipsissima exhibet charta de qua agimus. Falsum prodit nota chronologica ab anno vigesimo Dagoberti petita, cujus regnum ad annum vigesimum non protenditur. Aldeconitum fuisse Malbodiense monasterium, juxta Coinitum, Annal. t. III, pag. 515, anno 661, qui concordat cum anno sexto regni Chlotarii III. Hinc sequitur dici non debuisse, quod legitur in charta, eam fuisse factam assensu Chilperici, inclyti imperatoris, et Dagoberti. Præterea titulus imperatoris,

vel quicquid exinde facere voluerint, liberam in omnibus habeant potestatem faciendi, ut neque aliquis, neque ex abbatissis, neque ex rectoribus ejusdem monasterii, nullo aliquo tempore quippiam immutare et convellere, atque a præsentis ordinatione quam pro amore Christi feci, alienare præsumat, sed ita omni tempore firmum inviolatumque permaneat. Et, si fuerit aliquis qui contra hanc traditionem venire, aut eam ausu temerario violare tentaverit, si se exinde non correxerit, in primis iram Dei incuriat offensus, et ante tribunal Christi excommunicatus appareat, et sic marcescat in flore ut numquam germinet fructum, et insuper inultum per districtum iudicium componat: hoc est, auri libras centum, argenti pondera L. C. C. ^d coactus exsolvat, et quod repetit evendicare non valeat; sed præsens donatio omni tempore firma et stabilis permaneat. Actum Malbodio monasterio, ante altare sanctæ Mariæ et sanctorum duodecim apostolorum. Datum anno vigesimo regni Dagoberti, inclyti regis, sub præsentia virorum et ancillarum Dei, quorum nomina et signacula subito tenentur inserta. Sign. Aubertus episcopus. Sign. Amandus episcopus. Sign. Audoenus episcopus. Sign. Ursmarus episcopus. Sign. Vincentius abbas. Sign. Humbertus abbas. Sign. Eloquius abbas. Sign. Ermenius vir sanctus et abbas. Sign. Etio abbas. Sign. Gualdetrudis abbatissa. Sign. Gertrudis abbatissa. Sign. Aldetrudis abbatissa. Sign. Maldeberga abbatissa. Sign. Gervida, amita beatæ Aldegundis, quæ eam de sacro fonte suscepit. Sign. Gunilandus. Sign. Landricus. Sign. Charibertus, comes, etc. (sic) ^e.

V.

Charta Aldegundis, qua instituit duodecim canonicos in ecclesia sancti Quintini, Malbodii, quibus præ prima in dotem assignat, ut ecclesiæ sanctæ Mariæ Malbodiensi et sororibus ibi constitutis deserviant (ann. 661).

In nomine sanctæ et Individuæ Trinitatis, amen.

regi Francorum tributus, sæculum nonum sapit. Si vero de chartæ testibus inquiramus, Ursimarum abbatem invenimus, qui non nisi anno 689 abbas appellandus fuit, teste Nov. Gal. christ., t. III, col. 80. Silemus de concursu parum probabili quatuor abbatissarum, quæ conficiendo Malbodiensi instrumento adfuisse dicuntur. Silemus de stylo insolito; nec juvat ex conjecturis querere crimen falsi, quod a gumentis certioribus evincitur.

^a [Childericus II, sed vide annotationem præcedentem.]

^b [Conditum fuerat hoc monasterium a B. Aldegunda pro sacris virginibus Benedictinis: anno 965, per Brunonem archiepiscopum Coloniensem legatum apostolicum, ad statum sæcularem redactum fuit.]

^c In exemplo a Foppeno edito quod exscribimus hæc notantur: *Multa hic desunt in copia, per quæ designabantur villæ ceteraq; e bona huic Ecclesiæ donata.*

^d Id est, libras ducentas: sic ope chartæ sequentis hinc inde locum emendamus.

^e [Vide, de his testibus, annotationes Foppeni in Supplemento ad opera diplomatica Miræi, tom. III, pag. 558.]

^f Exstat in Supplemento ad Opera Miræi, t. III, pag. 558, iisdem verbis concepta quam quæ proxime

Quod prudentius consilium quam ut homo terrenus de terrenis rebus aut de caduca substantia debeat sibi præparare præmia sempiterna? Igitur ego Aldegundis, admonita divina vocatione, etc. (*reliqua ut in superiori charta, usque ad hæc verba*: nocte et die militantium ^a. Quia vero femineus sexus non poterat per se explere divina sacramenta, prædicto imperatore confirmante, et consilio prædictorum episcoporum et aliarum religiosarum personarum, institui duodecim fratres in ecclesia Sancti Quintini martyris a supradictis episcopis consecrata, quæ in villa Melbodiensi erat sita, tali conditione: ut illi jam dicti fratres, supra nominatæ ecclesiæ sanctissimæ Dei genetricis Mariæ, cum reverentia et honore deservirent, sicut ipsi omnes pariter in solemnibus diebus Nativitatis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, dedicationis ipsius ecclesiæ, omniumque solemnitatum sanctæ Dei genetricis Mariæ, intersint, in celebrationibus missarum et vesperarum, etc. Ut autem illi jam dicti fratres absque indigentia et penuria aliqua Christo famulari et ordinis sanctorum canonicorum vitæ competenter deservirent, ad stipendia et usus eorum donatione propria tribui, eodem die quo prædicti venerabiles episcopi Aubertus, Amandus, Audoenus, Ursmarus dedicaverunt ecclesiam in honore beati Quintini martyris, decimam partem quæ exit de potestate Melbodii, excepta indomincata curti quam in usus hospitem et pauperum Christi statui, de laborato, de pratis, de silvis, de moneta, de ponte; et mansos servorum quinque, et fideles triginta, platos duos, et silvam unam quæ dicitur Faresbus, molinos duos supra flumen Melbodii, cambas tres, unam supra ripam Zambre, duas supra lumen Melbodii, et quasdam vias Itoiaen et Hanaen, cum ecclesia et appenditiis et mancipiis, et aliam villam in villa Ruvo, quæ dicitur Lamerejas, et aliam villam quæ dicitur Vi leras, et aliam villam Waldrecias, cum ecclesia et appenditiis et mancipiis. Et si fuerit aliquis qui, etc. (*ut in charta præcedenti, usque ad hæc verba*: argenti pondera) L. C. C. coactus exsolvat, etc. (*iterum ut in*

præcedit de eodem monasterio, eadem die data. Iisdem utraque laborat vitiis quæ falsum arguunt. Exscripta fuit ex apographo quod dicitur fuisse legaliter collatum anno 169, cum transumptio formis authenticis vallato, anno 1518; nec eo minus, ut ipse monet editor, hæc charta apud eruditos de falsitate valde suspecta est. Vide notas nostras (Col. 1161), ad chartam alteram de hoc monasterio, in quibus abunde falsi indicia monstravimus, utriusque chartæ communia.

^a Sic in exemplo edito. In prætermisissis notæ habentur chronologica, scilicet, *dies 14 idus Junii*.

^b Edidit Mabillonius, *Annal.* t. I, pag. 690, ex archivo Parthenonis S. Petri, et in aliqua sui parte interpolatum fatetur, in aliis vero nequaquam suspectum iudicat, *ibid.* pag. 423. Hinc instrumento minimam fidem adhibent auctores Novæ Galliæ christianæ, t. IV, col. 283. Cum vero non pateat quæ interpolata sint et pluribus scateat charta falsi indicia, hanc legitimum annumerare non licet. Indicia autem falsi sunt: 1° Titulus archiepiscopi, hac ætate insolitus, quem assumit Annemundus et prædecessori suo tribuit (videbis tamen quæ scripta sunt supra t. I,

præcedenti, ubi legitur, pro nota chronologica, anno xx regni Dagoberti.)

VI.

Charta qua Annemundus, Lugdunensis præsul, Lugdunensi sancti Petri Parthenoni dona collata memorat et confirmat, ac ipse nova dona confert ^b (ann. 653).

Ego Annemundus, sancti Stephani protomartyris Lugdunensis Ecclesiæ, primæ sedis Galliarum archiepiscopus, omnibus fidelibus, tam præsentibus quam futuris, notum facio quod, rogatu mei prædecessoris beatæ memoriæ Viventioli, ejusque Ecclesiæ archiepiscopi, qui me præfata Ecclesiæ, se vivente, archiepiscopum ordinavit, et in monasterio sancti Petri puellis monialibus permanentibus plura beneficia ministravit, super hæc omnia consideravi optimum fore eidem monasterio operam meam dare, propter meas duas sorores, quæ illic assiduis precibus parentum meorum, videlicet Sigoni et Petroniæ, sacrum velamen consecutæ sunt; una quarum Petronilla, et alia Lucia vocabatur. Parentes vero mei, cum ad finem sui examinis pervenire se cernerent, tam me quam fratrem meum, nomine Dallinum, oculos nostros ipsi monasterio apertos tenere monuerunt, ut Deus, tam sibi quam suis parentibus, videlicet vivis et defunctis, misereri dignaretur, rogare. Hujus rei non immemor, dum incolumis permaneo, petitionem patris ac matris implere desiderans, eidem monasterio de meis facultatibus quæ ad me pertinent, in perpetuum dono. Do autem in episcopatu Genevensis Ecclesiæ, ecclesiam mei juris, in honore sancti Petri dedicatam, cum omni ejusdem honore, ad me in eadem regione pertinente, cum beneficiis et decimis et sepulcris, quæ omnia ad ipsam ecclesiam pertinent. In pago vero Viennensi, in loco qui vocatur Turris-de-Pino, circumquaque, do omnes honores meos illac ad me pertinentes. In omnibus supradictis honoribus, villicis, rogatu abbatissæ ejusdem monasterii, nomine Radagundis, atque congregationis ejusdem loci, disposuimus, qui fideliter census et tributa quærent, ac fideliter præ-

pag. 147); 2° cum charta tota, ad recensenda et confirmanda dona collata monasterio S. Petri potissimum conflata videatur, ibi mentio fieri debuisset donorum collatorum anno 587 a Girarto et uxore ejus, de quibus instrumentum optimæ notæ supra edidimus, supra, t. I, pag. 156; 3° pugnat cum hoc ipso Girarti instrumento charta Annemundi: Girartus enim contitum S. Petri monasterium docet a rege Gaudisello et Theudelinda sponsa, incunte sæculo vi; vide supra, t. I, pag. 157. Charta vero Annemundi innuit Albertum, nobilissimum virum, *unum ex primis conversis*, non multo post passionem S. Irenæi, id est, tribus ant-sæculis, huic monasterio jam condito, ecclesias, vicos et villas concessisse. Quidquid rei sit, is esse videtur Parthenon Lugdunensis, ex quo quidam Eulalius puellam raperat, ut tradit Gregorius Turonensis, *Hist. lib. x, cap. 8*. Idem porro S. Petri monasterium, instauravit Annemundus, Lugdunensis antistes, et post eum Leydradus, labente sæculo viii, *ubi nunc*, inquit epistola ad Carolum Magnum, *sanctimonialis triginta duæ secundum institut: omnes regularem habitant*; videbis Novam Gal. christ., t. IV, col. 284.

ditæ abbatissæ, tam sibi quam subsequentibus redderent. Simili modo Animonix, abbatissæ supradictæ nominatæ congregationis ejusdem loci, constituimus villicos in parochia quæ dicitur Marines, nec non in viro qui vocatur de Loimipagus, atque in villa de Bregovillium, ut qui introductus fuerit centum solidos abbatissæ daret, subvillicus sexaginta; similiter et in mutatione abbatissæ. In perceptione autem bonorum, ut abbatissæ atque congregationi monasterii super altaria juramenta fidelitatis facerent fideliterque tenerent. Institutio autem hæc facta est ut villicus, quocumque loco abbatissa juberet, pergeret; subvillicus, ipso absente, præcepto abbatissæ atque villici, utilitates terrarum fideliter procuraret ac dispensaret. De terris quoque arandis, quas ad arandum utiliores cernerent, exceptis his quæ abbatissa ad utilitatem monasterii procurare fecerit, tali pacto ad villico et ad subvillico tali modo pertineant quod, si illi qui acciperint, edificationem aliquam fecerint, edificatio ipsi monasterio revertatur; si vero vendere voluerint, prius abbatissam quam alium submoneant, easque (*Mab.*, etque) levius vendant. Villicus autem aut subvillicus super extollentiam oculorum contra abbatissam si subito cœperint, aut aliquid indecens violenter egerint, prius trina peracta invocatione capituli ipsius monasterii, abbatissæ rectum facere si recusaverint, ab omni munere amicis [*Mab.*, administramus] tradito expellantur, abbatissa autem utiliores sibi perquirat. Parochiam de Marines cum ecclesia beati Johannis evangelistæ, et Dolomicuraticum vicum, cum ecclesia beati Petri et terris et mansis et nemoribus, atque silva Bregonensai, cum concursibus aquarum, terrasque Trequenses atque terras Bregonenses, dedit Albertus, nobilissimus vir, monasterio beati Petri puellarum, qui unus ex primis conversus existit non post multum tempus passionis sancti Irenæi sciorumque ejus, propter duas filias quas ibi sacrare fecit: una vocabatur Radagondis atque altera Aldagondis; atque Perneiam filiam fratris sui, nomine Silvini, quam pater moriens in tutelam ejus dereliquit, et aliam nomine Sibyllam similiter consecrare fecit. Villam de Carpezato dedit beato Petro apostolo similiter Stephanus, vir iustissimus, propter filiam suam nomine Armingardis, quam consecrare fecit. Villam autem Inceratam cum ecclesia duo nobiles beato Petro dederunt, quorum unus vocabatur Radulfus et alter Constantinus. Hoc donum factum est propter duas suas filias, quarum una vocabatur Raimunda, et altera Vandamodia. Hæc, Deo disponente, ejusdem monasterii, una post aliam, abbatissæ factæ sunt. Hi supradicti dona dederunt præfata, quod nos confirmamus. Insuper et de bonis nostris augmenta-

mus, scilicet, paratas supradictarum ecclesiarum, et decimationes omnium vinearum illarum, et oblationes vivorum, et tumulationes defunctorum ad illas pertinentium eis donamus. Hæc autem, Deo annuente et disponente, a me ordinata sunt in præsentia capituli ejusdem monasterii. Si quis autem hæc decreta a me constituta aliqua præsumptione violaverit, ex parte Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, et Beatæ Mariæ, matris Domini nostri Jesu Christi, et sancti Petri, apostolorum principis, et omnium sanctorum Dei, excommunicamus illum, atque anathematizamus illum, donec ad emendationem tam abbatissæ quam congregationis in capitulo ejusdem monasterii venerint.

VII.

Charta qua Adalsinda, abbatissa sancti Martini Dornatici, monasterium suum donat monasterio Besuensi (ann. 671).

Domino sancto et in Christo amabili fratri Waldemero, Adalsinda abbatissa. Dum malorum hominum voxata injuriis et variis adversitatibus, ibidem stare non possem, inde ego et germanus meus Adalricus vobis et fratribus vestris petivimus ut ad monasterium Sancti Petri habitare sub regula vel ordine in Dei nomine deberem: quod et vos pro caritate studio concessistis. Ideo monasterium Dornaticum in honore S. Martini situm, quod genitor meus Amalgarius et Aquilina mater mea construxerunt, et ei maximam partem de suis facultatibus delegaverunt, hoc recipere in Dei nomine debetis, cum villis ad eundem locum pertinentibus, et omnibus universalius appenditiis suis: villam scilicet Asonnam, villam Paraiacum, Potentiacum, et medietalem quam in Balatonna genitores nostri tenuerunt. Reliqua vero quæ ad ipsum monasterium Dornaticum genitores nostri delegaverunt, a die præsentis in Dei nomine recipite; et de villa Montaniaco, quod genitor noster Amalgarius et Amoloaldus de fisco pariter promoverunt, portionem nostram a die præsentis in vestra dominatione revocate, ut nec ego, nec quislibet de parte nostra, vel ulla apposita persona, adversum vos de supradictis rebus calumniam ac laborem generare præsumat. Si quis vero fecerit, conferat una cum sacratissimo auri libras viginti, argenti pondo quinquaginta. Actum publice, Fontesua monasterio. In Dei nomine, ego Adalsinda hæc traditionem nostram subscripsi. Hermena monacha, jussu domnæ meæ Adalsindæ, subscr. Aga monacha, jussu domnæ meæ Adalsindæ, subscr. Subsignavit Daginus hæc donationem. S. Manulfus presbyter. S. Victor. S. Proculus. S. Vasilbertus, S. Landebertus. S. Trasgarius. S. Rogitus. Ego Alto

* Deficientibus notis chronologicis, saltem locum huic chartæ ultra Annemundi episcopatum assignare non licet. Martyriem (jussu Brunehildis, ut fama est) tulit, juxta Mabilionum ubi supra, anno 657; juxta Novam Galliam christ. ubi supra, anno 655; juxta Continum, anno 654.

^b Inserta in chronico Besuensi, Acher. Spicil. t. I,

pag. 495; hinc deprompta, recusa est ad calcem operum abbatissæ Guiberti, pag. 612; in Coitilii Annal. eccl. t. III, pag. 442. et Mabilionii, Annal. Bea. t. I, pag. 442, et inter Miscellanea curiosa Labbei, t. II, pag. 428; pro legitima ab omnibus habita, si quædam ab auctore Chronici interjuncta expungantur.

hanc traditionem scripsi et dictavi, anno ab Incarnatione Domini DCII, indict. x, epacta vi^a, Clotario rege regnante in Francia^b, primo anno^c regni ejus, venerabili viro Donato^d Besonticam sedem tenente, die Mercurii proximo ante medium mensis Februarii.

VIII.

Charta qua Sichelmus et alii fideles, majoribus-domus certam faciunt monasterii Besuensis direptionem, et rogant ut per regis auctoritatem dona quorum tabulæ sustulæ fuerant, quiete tenere possint (ann. 6.3).

Dominis nostris propriis Reideberto, Chrodeberto, Emerulfo, majoribus-domus sacri palatii. Sichelmus cum reliquis fidelibus et servientibus vestris quorum subscriptiones vel signacula in hanc suggestionem subter tenentur inserta. Credimus quod gloriosissimus dominus noster auditum habeat, qualiter illustris vir Amalgarius, tempore ducatus sui, in loco Fonte-Besua nuncupato, in pago Attoariense, in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli monasterium construxit, ubi etiam monachorum congregationem ad habitandum conjunxit, et de facultate sua maximam partem supradicto monasterio delegavit. Credimus etiam ad vestram pervenisse notitiam, qualiter ipsum monasterium ante hos dies a malis hominibus irruptum fuerit atque vastatum, et omnes res quas ipsi monachi habebant cum ipsis chartis deportata, et omnis habitatio eorum in direptionem et devastatio: em missa: unde humiliter pietati vestræ suggerere præsumimus, ut hoc gloriosissimo domino nostro innotescere facialis, ut per suam clementiam talem auctoritatem ipsi loco conscribi jubeat, ut supradictas res, quas boni homines ibidem delegaverunt, nullus invadere aut violare vel inquietare præsumat; sed quæ in præsentem habere vel possidere videntur, ipsi monachi vestris et futuris temporibus, sine inquietudine, per vestrum præceptum habere et tenere possint; ut et eos pro vita vestra et stabilitate celsitudinis vestræ et regni vestri, Dei misericordiam attentius delectet exorare. Dominicus audivit suggestionem. Farulfus subsignavit. Abbo subg. Ermerbertus subg. Frodoaldus subg. Vuaroto

^a Male conveniunt notæ ab Incarnatione, indicatione et epactis petiitæ, quas expungere jubet Cointius.

^b Franciæ nomine hic intelligitur Neustria, cui subjuncta erat Burgundia. Utraque patri Chlotarii, Chlodoveo II, paruerat. Austrasia, quæ ditio fuerat Sigiberti, ad filium ejus devenire debuerat; sed is in Hiberni in exsilium coactus fuerat a Grinoaldo, majore palatii, qui filium suum in regnum Austrasiæ constituere conabatur, dum primum regni sui annum agebat Chlotarius III.

^c Regnum orsus est Chlotarius mense Septembri, anno 656. Ergo mensis Februarius anni primi regni ejus erat annus Chr. 657.

^d Hunc synchronismum Cointius, Ann. tom. III, pag. 356, expungendum censet, cum mortem Donati collocet sub anno 652; sed Chiffetius, Vesontio, part. II, pag. 161, Donati vitæ spatium protendit ultra annum 660.

^e Exstat in Chronico Besuensi, Dacherii Spicil. t. I, pag. 497; recusa est in Collectione script. rer. Franc. t. IV, pag. 617. Ejusmodi chartarum formula

A subg. Fulgoardus subg. Eurcharius subg. Data sub die Kalendas Octobris, regnante domino nostro Clotario rege.

IX.

Præceptum Emmonis, Senonensis episcopi, de subjectione monachorum sanctæ Columbæ abbati suo, de abbatis electione, et de ejus potestate in monachos et bona monasterii (ann. 659).

Dilectissimo in Christi amore, et honorabili fratri Agoni abbati, et omnium fratrum congregationi consistentium in basilica ubi sancta Columba et beatus Lupus pontifex sub opidum Senonis civitate requiescunt in corpore, cui superna dispensatione præes, Emmo, divino munere ac si indignus sanctæ Senonicæ Ecclesiæ episcopus. Dum te, diligende in Christo frater, tuosque fratres tantus ardor cælestis succensus habere videtur, ut secundum patrum regulam et evangelicam auctoritatem atque apostolicam traditionem vivere disponatis, ita ut juxta normam apostolicorum actuum, nullas sibi monachus ullo unquam tempore peculiare in rebus maximis vel minimis appetat aut vindicet, nec suum proprium dicere præsumat, sed sint illis in cunctis omnia communia; pro qua re petis ab extremitate nostra ut tibi privilegium in jam dicto monasterio, manus nostræ subscriptione et fratrum consacerdotumque nostrorum roboratum donemus. Quam petitionem sanctitas tua, venerabilis frater, noverit libentissime velle me tibi præstare, dum constet nihil ecclesiasticæ præjudicare regulæ, quidquid domesticis pro amore divino impenditur fidei: quia monachi sub abbatis regimine regulariter viventes semper fuerunt a conditionibus clericorum segregati ac liberi; et si quis hoc manifestius cognoscere appetit, legat concilium Carthaginense sub sanctæ recordationis Bonifacio, ejusdem civitatis Ecclesiæ pontifice, vel ejus consacerdotibus celebratum, nec non et jam dicti pontificis ad senem liberatum epistolas: et in brevi animadvertet, omnia semper monasteria in quibus regulariter vivitur, libera fuisse a conditionibus clericorum. Nam et præclarus doctor ecclesiæ Augustinus in libro de moribus clericorum probat

legitur apud Marculfum, lib. I, form. xxxiv (complevibusque ejusdem Marculfi, et aliorum formulis, de quo consulenda est dissertatio Bibliothecæ chartarum inserta t. I, pag. 217). Mabillonius, Annal. t. I, pag. 470, majores-domus sacri palatii interpretatur aulæ regis proceres. Sichelmus ducatum in Burgundia agebat, teste Besuensi chronico, ubi supra. Hæc autem subscriptione (sic enim appellatur hæc charta) ad regem Chlotarium delata, regium præceptum emissum est. Datum est mense Augusto, anno viii regni Chlotarii, id est, anno 664, unde chartam Sichelini mense Octobri datam, anno 665 adjudicandam censemus.

^f Mabillonius hoc instrumentum nondum typis vulgatum publici juris fecit in Annalibus, tom. I, pag. 448. Ex viginii sex episcoporum subscriptionibus quasdam emendat, quasdam illustrat, assignatis nominibus episcopatum: quæ uncis inclusisse sufficiat. Unicuique subscriptioni crucis signum præfixum est. [Recudit Mansi, Collectio conciliorum maxima, t. XI, coll. 119 et seqq.]

cui juris monasteria esse debere. Sed et in his provinciis plura alia regalia monasteria, tam antiquiore tempore quam nuper constructa, a pontificibus in quorum territoriis condita sunt, gratia religionis et caritatis, privilegia acceperunt. In fine, ne cuncta numerando in longum protraham sermonem, pauca et præcipua vel vicina, sufficiet memorare antiqua Lirinensium et Luxoviensium, vel ad basilicam beati Marcelli Cavillono constructa, seu et monasterium Resbacensium, de quo nos nonnulla proximior tempore a pontificibus confirmata legimus. Maneat ergo et hoc vobis vestrisque posteris privilegium, ob institutionem monasticam, sive ob quædam impedimenta reseranda, omni stabilitate firmissimum, ita ut tam monachi quam omnia quæ præfati monasterii sunt, vel quæ altario offeruntur, in abbatis ejusdem monasterii potestate consistant. Abba Deo et regulæ plena sit devotione subjectus; monachi vero, post Deum, abbati suo, propter Deum, vera humilitate subiacent. Ille cogitet pro se illisque, Deo se rationem redditurum; isti credant de subjectione sua a Christo recepturos mercedem. Abbas nunquam nisi de eadem congregatione vel regula, cum alius præsentem vitam finierit, instituitur. Ille sane instituitur quem omnis ejusdem monasterii congregatio bene regulam scientem uno animo elegerit. Quod si de eadem congregatione talis non fuerit inventus qui fratrum curam suscipiat, de alio monasterio eandem quam illi tenent regulam tenente, licentiam habeant expetendi abbatem ipsi monachi. Quamvis enim in jure possessionis nostræ non sit idem monasterium, nostræ tamen auctoritatis est et canonice dispensationis, una cum regali consensu, id ordinandi et hujusmodi privilegia monasteriis constituendi, quamvis monachi privilegiis episcoporum undique muniti, soli Deo famulari, et sub quiete ac tranquillitate in suo cœnobio valeant conversari. Et illud huic privilegio placuit adnecti ut, si quis quod nec futurum esse credo, si ullus pontificum superstitionumque nostrorum ea quæ superius sunt decreta vel comprehensa non valere aut quantumcumque violare voluerit, severissimum omnipotentis Dei judicium i currat, et lepra Naaman, quam Giezi causa cupiditatis promeruit, super ipsum descendat, ac cum Juda vindictæ obnoxietur perpetuæ, et insuper tam presentis quam futuræ Ecclesiæ communionem privetur, et sub anathemate in æternum maneat condemnatus: ut privilegium pro pace vel tranquillitate, vel defensione servorum Dei, tam præsentem quam pro futuro tempore plenissima devotione factum, quod circa monasterium a religioso

A fratre nostro antefato Agone abbate instructum, volumane firmisum, et manus meæ subscriptione roboratum, ac fratribus et consacerdotibus meis, id est, dominis episcopis subscriptionibus trado roborandum. Emmo (Senonensis) episcopus subscripsit. Johannes (Arelatensis) episcopus, peccator, hoc privilegium consentiens subs. Anemundus (Lugdunensis) peccator consentiens subs. ^a. In Christi nomine Chaondius (*lego* Eoladius), episcopus, Viennensis Ecclesiæ servulus, consentiens subs. Vulfoleudus (Bituricensis) peccator subs. Audoenus peccator hoc privilegium consentiens subs. Chrodovertus (Parisiensis) peccator hoc privilegium consentiens subs. In Christi nomine Gauciobertus peccator, Carnotinae urbis episcopus, hoc privilegium consentiens subs. B Carlesfredus peccator hoc privilegium consentiens subs. Canderis, Lugdunensis Ecclesiæ episcopus, consentiens subs. Bertoldus, ac si peccator, Tricasinensis episcopus, hoc privilegium consentiens subs. Bertarius, ac si peccator, episcopus Ecclesiæ Santonice, hoc privilegium consentiens subs. In Christi nomine Berecharius, ac si peccator, (Genomanensis), episcopus, hoc privilegium consentiens subs. Bergundofarus (Meldensis), in Christi nomine, ac si peccator, episcopus, hoc privilegium subs. In Christi nomine Eligius (Noviomagensis) episcopus, subs. In Christi nomine ego Adeburtus (Cameracensis, idem ac Aubertus), ac si peccator, episcopus, hoc privilegium subs. ^b. Leodebaudus peccator, Nebarnensium (id est, Nivernensium) episcopus, hoc privilegium subs. C Amlecharius, in Christi nomine, ac si peccator, (Sagiensis) episcopus, hoc privilegium consentiens subs. Bertefredus, Ambianis urbis episcopus, consentiens subs. Drucfredus, in Christi nomine, hoc privilegium consentiens subs. Hincho, Lexogium (id est Lexoviensis) urbis episcopus, subs. In Christi nomine... ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. In Christi nomine, Concessus, episcopus Dorreti (Ebroicensis), consentiens subs. Deocarus, Antipolitanae Ecclesiæ episcopus, consentiens subs. In Christi nomine, Chariochaudus, ac si peccator, episcopus, hoc privilegium consentiens subs. In Christi nomine, Ragnobertus, ac si indignus, Augustudunensis Ecclesiæ episcopus, consentiens subs. Boso in Dei nomine obtulit et subscripsit. Datum sub die septimo kalendas Septembres ^c, anno tertio regnante domno Chlotario glorioso rege.

^a Quædam subscriptiones scrupulum injiciunt, præcipue subscriptio Anemundi, si is creditur Lugdunensis episcopus qui neci traditus fuit sub Chlodoveo II, juxta Coitium, Annal. t. III, pag. 393 et seqq.; auctores Novæ Galliæ christianæ, t. IV, col. 46, et alios plures. Acute quidem Canderim non Lugdunensem episcopum fuisse, sed Laudunensem intelligit Mabillonius; tunc enim Laudunum dicebatur Lugounum Clavatam. Nullus vero inter epi-

scopos Laudunenses recensetur nomine Canderis.

^b Non alio nisi hujus chartæ testimonio noscitur Nivernensium episcopus nomine Leodebaudus; nec Bertarius, Xantonensis episcopus.

^c Si Chlodoveus II obierit circa initium mensis Septembris anni 656, ut innuit dominus Clement, in Arte dijudicandi singulas temporum notas, dies 26 mensis Augusti, tertio anno regni Chlotarii III concordat cum anno Chr. 659.

X.

Charta Emmonis, Senonensis episcopi, qua monasterio sancti Petri Senonensis privilegia concedit
 * (ann. 659).

Dominis sanctis, et summi culminis apicem pontificatus cathedrae specula praesidentibus, in Christo fratribus, Senonicæ civitatis comprovincialibus ^b, Chrodoberto, Farono, Bertoaklo, Audeno, Gauzberto, Eligio: En mo peccator supplex vester in Domino præsunit mittere salutem. Licet nos anti-quæ regulæ constituta salubre observatione custodire conveniat, tamen utile provisione tractantes id constituimus, ut quod sacris deliberationibus non de ogat intrepida observatione servetur. Et quia vir venerabilis Aghilenus abba, una cum fratribus secum consistentibus, de monasterio Sancti Petri et Pauli, quem domina Theodechildis regina quoniam suo opere construxit, vel ipsa ibidem suum videtur habere sepulchrum, sub opidum Senonis civitate, religionis suggestionis postulatio nostrarum quippe aurium intima penetravit, quæ in viscera pietatis affectu ita cor intrinsecus suæ petitionem molivit, ut pella non concedere, aut certe libentissime non implere, nostræ duritaxat animas in religioso fore putarent. Sancto igitur desiderio succensis, sub regula beati Benedicti ^c, et modo Lusoviensis monasterii, devota mente et integra devotione deliberant consistere, nostræ velocitatis extremitate supplicæ deprecationis petitionem poposcerent, ubi nos fratribusque nostris Senonicæ Ecclesiæ nobis quæ die congregatio libentissimo impertiret. Licet sancta Carthaginensis synodalis domni Augustini epistola jubeat abbates monachosque eorum libertatis privilegium, ut nec ullo potestatis vinculo ab episcopis

* Memorat hanc chartam chronicon sancti Petri vivi scriptum sæculo XII, a Clario, ejusdem monasterii monacho; vid. Acher. Spicil. t. II, pag. 706. In archivio istius loci deliquit, donec ex illis erutum vulgavit Mabillonius inter Acta SS. ordinis S. Benedicti, sæc. III, t. II, pag. 613. Inde Cointius, Annal. eccl. t. V, pag. 285, re-udi curavit. [Edidit quoque post præceptum de monasterio S. Colombei, Mansi Conciliorum collect. maxima, t. XI, col. 121 et seqq.] Sic de ipsa Clarius: « Emmo privilegia libertatis, una cum comprovincialibus episcopis, monachis, S. Petri synodally fecit, temporibus Chlotarii regis et Baltechildis matris ejus; in quo conventu fuerunt antistites gloriosi S. Audoenus, Rothomagensis episcopus S. Faro, Meldensis episcopus, sanctus Eligius, Noviomensis episcopus, et sanctus Amandus, Trigetensium episcopus, cum aliis triginta episcopis. Florebatur tempore illo in eodem canobio Agilenus abbas, etc. » Hæc omnia conveniunt cum charta quam exhibemus; neque enim cum Cointio movemur eo quod subscriptionum numerus minor sit numero episcoporum quos synodo interfuisse Clarius refert; forte omnes non subscriperunt, vel ab amanuensibus quædam subscriptiones ommissæ. Graves certe injurias ab amanuensibus passa est charta hæc, ut ex barbæ corruptis vocibus plurimis liquet. Has autem si quis facile emendare voluerit, Emmonis chartam conferat cum Bertefridi charta huic simillima, pro monasterio Corbelensi, quæ infra sequitur. Chartam Emmonis Marc. III formulis consentaneam fatetur Cointius, et pro legitima habet, paucis demptis interpolationibus et suppletis amputationibus; Mabil-

A delinere, sed locis quibus se propriæ monachi deliberationis institutionis, cum etiam sub hujus regulæ disciplina, sanctorum Agaunensium locum, immoque monasteria Lirinensis, Luxoviensis, vel basilica domni Marcelli, de inhabitatoribus libertatem, quam a quibusque ibidem derelictum eatenus fuisse sanctum; et nunc a succedentibus custoditur, conspiratione consensu antedicti viri postulationem sanctæ religionis sublibentissime annuentis ita ab omnibus, ut quæ prædicta basilica vel monachos in ipso monasterio sub evangelica libertate religionem viventibus, ab ipso viro, vel regio munere, seu a quibuslibet christianis, in agris, mancipiis, ministerio, sacris voluminibus, vel quibuscumque speciebus qui ad ornatum divine cultum pertinere noscatur, aut cæteris rebus conlata vel deinceps conlata sunt, presentis vitæ nostræ temporis seu successorum nostrorum nullus sibi exinde aliquid clericorum aut pontificum, vel regalis sublimitas, suis usibus usurpare aut minorare præsumat. Altare vero tantum in ipso monasterio et tabula benedicatur, si defuerit episcopus Senonicæ, in Dei nomine benedicat eam sancta chrisma annis singulis, pro reverentia sanctorum sine præmium muneris causa concedat. Et quod in altario fuerit in Dei nomine oblatum, vel ad ipsum monasterium ad quemcumque, Deo inspirante, transmissum, nihil sibi exinde pontifex audeat vindicare. Et cum ab ille fuerit de hoc seculo evocatus, quem unanimitè omnis congregatio illa monachorum ex semetipsis optimæ regula compertam eligerent, a nobis vel successoribus nostris, absque ullo commodi, secundum sanctos canones ordinatur, et reliquis gradus clericorum sine aliqua exceptione, juxta quod electio docet, constituemus consecrare.

lonius nihil contra hujus instrumenti fidem profert.

^b Chrodobertus, Parisiensis episcopus, Faro Meldensis, Bertoaldus Trecentis, tunc temporis erant provinciæ Senonicæ episcopi, recte comprovinciales ab Eminone appellati; sic et Gauzbertus, Carnotensis episcopus, cujus sedem Cointius non agnovit. Sed quid dicendum de Audeno ac Elgio, quorum si prior Rothomagensis, alter Noviomensis episcopus fuerit, comprovincialium nomine ab Emmonè minime appellari potuerunt? Pro voce *Audeno* legendum suspicatur Mabilionus, t. I Annal. pag. 450, *Audoni*, qui hoc tempore Aurelianensi ecclesiæ præsidebat. Magis torquet Eligius, si hoc nomine intelligatur Noviomensis episcopus. Nos vero Vigilium rependendum conjicimus, tunc Autissiodorensium episcopum, Senonensis præsulis comprovincialem: nec videtur hic agi de Eligio, Noviomensi episcopo, cum nomen Mummoleni, qui ei in Noviomensi sede successit, inter subscribentium nomina appareat. Clarius vero, falsa lectione deceptus, Rothomagensi episcopo et Noviomensi tribuit quæ Aurelianensi et Autissiodorensi tribuenda erant. Errori favebat, quod notiora forent Eligii et Audeni nomina quam Audonis et Vigillii.

^c An hæc verba, *sub regula S. Benedicti*, temere interpolata, expungenda sunt? An regula S. Columbanii, quæ Luxoviensium monachorum regula fuit, tunc cum S. Benedicti regula jam coalescerat? De his fere disputat Cointius, Annal. eccl. Franc. t. V, pag. 296 et seqq. [Mabilloniusque Annal. t. I, pag. 214 et 328.]

Nullam aliam in monasterio potestatem, neque in rebus, neque, ut diximus, in personis, quamdiu sub sancta regula ipse abba vel ipsi monachi seu successores eorum vixerint, supradictus episcopus, archidiaconus, aut qualibet persona alia, habere praesumat. At quodcumque de eodem monasterio, sicut de parrochiis aut caeteris, muneris causa, audeat donare vel auferre. Et nisi rogatus a congregatione ipsa vel abbate nulli nostrorum audeat adire secreta aut finium septa; ut quatenus monachi solitarii nuncupantur, de perfecta quiete valeant, duce Domino, per tempora, et sub antedicta regula viventes, et sanctorum patrum vitam sectantes, pro statu Ecclesiae et salute regis vel patriae valeant exorare. Et si aliter ipsi monachi de eorum religione tepide egerint, secundum regulam ipsius domni Benedicti et sancti Columbani ab eorum abbate, aut si ipse nlexerit, ab ipsis abbatibus qui regulariter vivunt, corrigantur; et ipsa integritate, Deo adjuvante, servetur; et sub eo, ut diximus, privilegium, eaque libertate qua antedicta monasteria monachis nostris, ut dictum est, futurisque temporibus subsistant. Et quia nihil de canonica auctoritate convellatur, quidquid a domesticis fidei tranquillitatem pacis tribuetur. Quod si quis, calliditate aut cupiditate praeventus, visus fuerit ea quae sunt superius comprehensa, temerario spiritu violare, annuum a communione omnium fratrum se noverit alienum, et nihilominus hoc privilegium, Christo protegente, perpetue maneat incorruptum. Quam etiam constitutionis nostrae definitionem manus nostrae subscriptionibus roboratam, per fratres et conservos nostros abbates, perpetuis temporibus valituram, ut robustior maneat vobis vel caeteris destinavimus insuper confirmandam, stipulatione subnexa. Actum Mansolaco, curte dominica, anno tertio regni domini nostri Clotharii regis. Enno episcopus. Johannes peccator hoc privilegium consensit. Unemundus hoc privilegium consensit. Eodaldus episcopus hunc privilegium consentiens. Bertaldus peccator hunc privilegium consentiens. Leoboldus episcopus. Amicharius, in Christi nomine, ac si peccator, episcopus, hunc privilegium consensit. In Christi nomine, Gauthobertus episcopus hunc privilegium consentiens. Hughierius peccator hunc privilegium consentiens. Chrodobertus peccator hunc privilegium cons.

A Gundofarus, in Christi nomine, ac si indignus, episcopus, hunc privilegium cons. Maurianus peccator hunc privilegium cons. Berthofridus episcopus, peccator, Ambianis urbi, cons. Birgo peccator, Luxogius urbis episcopus. In Christi nomine, Berarius, etsi peccator, episcopus. In Christi nomine, Concensus peccator, episcopus Ebrocini, cons. Hecherius peccator hunc privilegium cons. In Christi nomine, Momolenus, ac si peccator, episcopus, hunc privilegium cons. Rigwaldus peccator hunc privilegium cons. In Christi nomine, Lupus episcopus consentiens, hunc privilegium cons. Gaudmundus peccator hunc privilegium consentiens. Docharius peccator serviens, consentiens. In Christi nomine, Gyroindus, ac si peccator, consentiens. In Christi nomine, Drusio, ac si peccator, hunc privilegium cons. In Christi nomine, ego Audebertus, ac si indignus, episcopus, hunc privilegium consentiens. In Christi nomine, Ragnobertus, ac si indignus, episcopus, cons.

XI.

Charta qua Audomarus, Taruannensis episcopus, basilicam sanctae Mariae, a se constitutam, et sub patrocinio sancti Bertini regendam, ab omni episcopali subjectione eximit (ann. 662).

Dominiis sanctis ac venerabilibus in Christo mihi adhaerentibus fratribus, tam abbatibus quam et presbiteris vel diaconibus, vel omni clero Taruannensae Ecclesiae, seu viris illustribus, optimis, sublimis personis, vel reliquis quampluribus: Audomarus, Christi gratia Taruannensae Ecclesiae episcopus, licet nos antiquae regulae constituta salubri observatione custodire conveniat, tamen divina largitate inspirante, utili provisione pertractante constituimus, ut quod sacris deliberationibus non derogat intrepida observatione conservetur. Quia placuit nobis juxta fraternalem consensum et viscerale pietatis affectu, ita cor nostrum intrinsecus molliuit, ut basilica in insula Sidiu, ubi in antea monasterium in Dei nomine edificatus esse videtur, et regulariter viventes aderant monachi sub libertate constituti, ibidem pariter cum ipsis monachis, pro eorum consolatione vel adjutorio, basilicam communi opere, ad corpora eorum vel nostrum quiescenda edificavimus, in honorem sanctae Mariae, genetricis Domini nostri Jesu Christi, ut in suprascripta basilica, juxta ipsorum fratrum plenissimam caritatem, in ejus locello corpusculum meum ^b post obitum meum

Edimus juxta apographum quod D. Wite, S. Bertini archivis praefectus, ex originali exscrisit, et cum chartulario Folquini collatum anno 1782, in chartophylacio nostro deposuit. Chartam hanc jam vulgaverat Malbrancq, De Morinis, t. I, pag. 669. Hujus fragmentum Mabillonius, in Annalibus Bened. inseruit, t. I, pag. 435. Coitinus vero, Annal. t. III, pag. 516, hoc instrumentum amandavit, quasi dubie fidei, non quod aliquid historiae contrarium amplecteretur, sed propter quasdam episcoporum subscriptiones, de quibus infra dicemus. Fortiter impugnata charta, fortius defensa fuit, praesertim in scriptis quae de origine et juribus ecclesiarum S. Audomari et S. Bertini seu Sithiensis monasterii prodierunt, annis 1737 et 1754. Videtis De orig. S. Bertini, pag. 74 et seqq. De verit. hist. eccl. S. Audom.,

pag. 100 et seqq., nec non Dipl. nov. t. V, pag. 5, not. Privilegium absoluta libertatis hac charta concessum Sithiensibus solenni judicio Parisiensis curiae confirmatum est die 3 Februarii, anno 1778. Hujusmodi libertates saeculo VII non insolite fuerunt, ut patet ex formulis Marculfi qui floruit aetate ipsius Audomari.

^b Objiciunt chartae hujus impugnatores, vetitum fuisse a concilio Bracarensi, anno 563, ne cadavera in basilicis sanctorum sepelirentur; sed basilica nomine hoc loco intelligenda sunt, praeter ecclesiam, ecclesiae adjacentia claustra. Certe temporibus Audomari mos erat defunctorum corpora sepeliendi in basilicis. Eligens enim circa annum 631 basilicam S. Pauli condidit ad ancillarum Dei corpora sepelienda, ut videre est in Vita S. Eligii, Spicil. Dachser.

ibidem depositus vel conditus esse deberet, inter ipsorum corpuscula monachorum, qui religioso habitu, ad omnipotentis Dei verbum convenerunt, de dissimilibus gentibus, de esqualitate mundi in unius gremii sanctae Ecclesiae, pro amore Christi consolidati sunt, ut ad jugum mundi colla mentis excuciant, omnia deserere, terrene cure pondera deponere, atque ad celeste desiderium latius animi sinum laxent, vitam remotam pro superna retributione petierunt, ut in ea sanctis precibus dediti, et vetustati cordis a societate secularium strepitus disjungere, et in igne amoris Domini conflant, ut ad caelestis gaudium contemplandum se innovent. Proinde ego, qua fiducia provocatus, intercessores meos apud clementissimum et omnipotentem Dominum suis precibus probere mihi dignentur ammiculum humiliter depono, et taliter ad ipsa congregatione supplico, ubi et ubi locus evenerit in quo Dominus de hac luce mihi migrare jusserit, cum socia caritate, juxta quod in auribus vestris patefecimus, quod voluntas nostra taliter decrevit, ut cum ipsis peregrinis, in ipsa basilica quam pro eorum adjumento construximus, ibidem me requiescere, secundum ipsorum monachorum voluntatem et Dei adjutorio, licentiam habere debeam et ipsi fratres de quibuslibet locis in praefata insula corpus meum adducere et ibidem recondere debeant. Per quod decerno, et juxta consensum fratrum cleri Taruannensis, vel illis tribus viris, personas interdico, ut ipsa basilica sub umbraculo patricinii abbatis Bertini, qui nunc temporis in antedicto monasterio preesse videtur, seu a successoribus suis ipsa basilica sub eorum gubernatione regenda cum divino cultu, affectu piissimo et dilectione qua decet, cum omni integra soliditate insule Sittidi monasterio in sui juris obtineant vigore arbitrio vel rebus in ibidem aspicientibus, ut neque ego, neque ullus episcoporum successorum meorum, neque privilegio aut muneris causa, pro ejus adjutorio servorum Dei vel ipsorum libertate integra reservanda requirere non presumat, et sicut antiquorum vel in novo tempore monasteria propria privilegia sint consecuta, et a successoribus custodiatur, ut quicquid in ipsa basilica vel ejus monasterio ibidem offertur, ipse abba vel monachi ibidem servientes, absque ullius contrarietate vel repetitione episcoporum, liberi cum Dei adjutorio hoc possideant, et juxta quod decretum est, quicquid predicti basilici vel monachi sub libertate evangelica regulariter viventes, regio munere, seu a quibuslibet christianis, in agis, mancipiis, aurum, argentumve, sacris voluminibus, vel a quibuscumque speciebus quae ad ornamentum divini cultus, vel ad opus eorum monachorum pertinere noscuntur, vel ceteris rebus collatis, aut deinceps collari sunt presenti via, nostris temporibus, seu successorum meorum, neque ego, nullusque sibi pontifex aut aliquis ex ordine clericorum ordinator Taruannensis Ecclesie, suis usibus usurpare, aut minuere, aut ad civitatem aliqua specie deferre non presumat. Et quod ad ipso altario in Dei nomine fuerit oblatum a quibuscumque Deo inspirante transmissio, nihil sibi exinde, pro reverentia sancte Marie, in cujus honore ipsa basilica vel reliquorum sanctorum constructa esse videtur, pontifex aut ejus archidiaconus, vel quilibet ordinator Ecclesiae Taruannensis, audeat vindicare, vel a prefato monasterio, neque in agris ipsius convivium, ego vel pontifices successores nostri, vel archidiaconus preparare non presumat, nisi ab abbate sepedicto monasterii Sittidi, spontanea voluntate fuerit rogatus; et peracto divino misterio, absque ullo commodo in sua studeat habere regressum, neque ulla alia potestate in ipso monasterio, ut diximus, neque in rebus seu ministerium aut ornamentum ipsius, neque in personis donandi aut commutandi, pro reverentia sancte Marie, vel Petri et Pauli apostolorum, vel pro eo, ut quieti sub regula sancta ipsi monachi vivere debeant, ad ipsud monasterium deservientes, ut de perfecta quiete ipsa congregatio valeat, duce Domino, inleso tramite per tempora exultare, et ad portum quietis eternum feliciter pervenire. Et sicut plura monasteria sub libertate viventes, ut pro statu Ecclesie et salute regis, vel stabilitate regni et tranquillitate patrie, valeant in ipso loco, vel ad ejus reliquias sanctorum, plenius exorare, et juxta decreta antiquorum patrum, Domino adjuvante, valeant perseverare, quatenus hanc epistolam cum privilegio concessa atque indulto, sub ea, ut diximus, libertate sicut plurima monasteria et monachi ibidem consistentes debeant in perpetuum permanere firmissimum, ut jam dicti monachi a sepedicto monasterio ejusque cellulas, quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quicquid domesticis fidei pro tranquillitate pacis vel reverentia sanctorum tribuitur, illud etiam addi placuit, ut absque introitu pontificis, ipsi monachi sub religione vel regula, sicut superius diximus, vivere debeant, Christo protegente, qui adjuvet hanc epistolam conservantibus. Quam definitionem constitutionis nostrae nostris et futuris temporibus valitura sit, manus nostrae subscriptione roboravimus, et fratribus nostris et illustribus viris, ut ipsi perfirmare debeant rogavi. Actum ad ipsa basilica, sub die xviii kalendas Maii, anno vi regni domini nostri Clotharii regis ^a. In Christi nomine, quamvis peccator, Audomarus nomine, absque merito episcopus, hanc epistolam voluntarius dictavi et recepere audivi,

1. V, pag. 173. Alia exempla promere in promptu esset, de quibus fuse in dissertatione de origine monasterii S. Bertini anno 1737 edita, pag. 82 et seq.

^a Id est anno Chr. 662, cum Chlodoveus II, Chlo-

tarii III pater, decesserit labente anno 656, ut ipse docet Mabillonius, de anno mortis Chlodovei in Anlect. pag. 517; unde mirum est eundem Mabillonium hoc instrumentum collocavisse sub anno 660, in Annalibus, t. 1, pag. 455.

et qui subterius scriberent rogavi. Hæc ab oculis A feci, et alius manum meam tenens scripsit et subscripsit ^a.

In Christi nomine Mummolinus ^b, ac si peccator episcopus, rogatus pro indiculo domni Audomari, subscripsi. In Christi nomine Audebertus, indignus episcopus, subscripsi. In Christi nomine Drausio, indignus episcopus, subscripsi. In Christi nomine Cravangerus, indignus episcopus, subscripsi. Bertefridus peccator hanc e. istolam subscripsi. In Christi nomine Audebertus, peccator episcopus, subscripsi. Amlacharius, in Christi nomine, etsi peccator episcopus, subscripsi. Baginus, ac si peccator episcopus, subscripsi. In Christi nomine ego Abel, ac si indignus abbas, privilegium hoc subscripsi. Ego Ramnebertus, peccator, rogatus hanc epistolam relegi ac subscripsi. Ego Landobertus, ac si indignus monachus, hoc privilegium rogatus scripsi et subscripsi.

^a Hæc voces scripsi et subscripsi, nihil aliud hic innunt quam *subscriptionem scripsit*, manu scilicet aliena manum ejus dirigente; ipse enim testatur totum chartæ contextum *dictasse et recitatum audivisse*. Hinc igitur nulla falsi suspicio emergit, ut ipse fassus est unus e Bollandi sociis, Stilling, Act. S. Septemb. t. II, pag. 566, qui alia falsi indicia arguit ex testium subscriptiombus, sed frustra, ut videre est in nota sequente.

^b Bene concordant cum notis chronologicis huic chartæ subjectæ subscriptiones episcoporum Mummolini, episcopi Noviomensis, Audeberti Cameraensis, Draucionis Suessionensis, Bertefridi Ambianensis, Audeberti Silvanectensis et Amalarii Sagienensis, de quibus vide Nov. Gall. christ. t. III, IX et X. Cravangerus vero et Bainus episcopi subscribunt, qui ambo Audomaro successerunt in episcopatu, et proinde ipsi chartæ conficiendæ interesse non poterunt. Hinc Stilling, ubi supra, auctor Dissert. de verit. histor. eccl. Audom. pag. 123, et alii plures eam habuerunt pro supposititia; sed jamdiu confectæ chartæ nomen suum apposuisse utrumque Audomari successorem, vice confirmationis, eo videtur probabilius, quod id priscis temporibus sæpius in usu fuit, ut docet Mabillonius, et exemplis allatis asserit, de Re dipl., pag. 151. Vide quoque Dissert. de origin. S. Bert., pag. 134 et seqq. Nec officit quod utriusque subscriptiones appositæ sint inter nomina aliorum episcoporum qui in trumento conficiendo adfuerunt. Spatiis enim quæ vacua suppetebant, inserta fuisse posterioribus temporibus amborum Audomari successorum nomina credibile est. Hic autem operæ pretium ducimus exscribere quæ de veritate hujus chartæ, et plurium aliarum monasterii S. Bertini, die 3 Septembris 1772 testatus est dominus Butler, collegii regii Anglorum Audomarpoli tunc præses, vir in re diplomatica versatissimus. Infra scriptus fidem facio me in archivo abbatæ S. Bertini, per tres dies, coram viris venerabilibus, exemplaria archetypa tractasse et inspexisse chartæ Adroaldi, chartæ S. Audomari, decreti sancti Foljuni, et bullæ Victoris II papæ, in gratiam Bononis abbatis et monasterii Sithiensis; et cum ipsidem summa diligentia et ille transcripta contulisse; ac in omnibus et singulis partibus cum prædictis archetypis, citra levissimam minimi puncti discrepantiam quam indicare fas erat, ita adamussim convenire, ut exemplaria hæc transcripta de veruo ad verbum authentica declarari et haberi possint ac debeant. Idem testor me prædicta archetypa diligentissime examinasse, et collatione facta cum scripturis diplomaticis

XII.

Charta qua Berthefredus, Ambianensis episcopus, Corbeiensi monasterio privilegia concedit ^a (ann. 662).

Dominis sancti et summi culminis apice pontificalis cathedræ specula præsidibus in Christo fratribus, Nivoni Ginesio, Ethoaldo, Emmoni, Audoni, Audomaro, Audoino, Audeberto, Burgondofroni, item Audeberto, Drausconi, Berthefridus, monacho superni largitoris Ambianensis Ecclesiæ episcopus. Licet nos antiquæ reg. læ constituta salubri observatione custodire conveniat, tamen utili provisione tractantes constituimus ut quod sacris deliberationibus non derogat, intrepida observatione conservetur. Et quia gloriosissimus dominus Chlotarius rex, nec non et præcelsa domina Balthildis regina, divino illuminati auxilio, monasterium suo opere, Christo præsule, in loco nuncupante Corbeia construxerunt, religiosam petitionem nostris auribus patefecerunt,

et aliis eorumdem et proximorum sæculorum, ac aliis adjunctis æqua lance perpensis, mihi certum exploratumque videri quod singula ex his quatuor exemplaribus, quæ in prædicto archivo asservantur, vera, genuina et autographa comprobantur. Sequuntur nomina septem testium, quæ præcipuis abbatæ S. Bertini officiis tunc fungebantur. [Libenter textum conferet lector cum chartulario S. Bertini edito ann. 1841, pag. 23.]

^a Edita in Collectione conciliorum Sirmondi, t. I, pag. 502; Labbei, t. VI, col. 57; Harduini, t. III, col. 1010; et in Annalibus Cointii, t. III, pag. 537, iterumque t. V, pag. 285. Hanc impugnavit Launois, Inquisit. in chartam S. Germin. Paris., part. 4, cap. x, sect. 1, 4, et post ipsum Cointius, Ann. t. V, pag. 28 et seqq. Eadem omnino sunt argumenta quæ afferuntur contra chartam Emmonis pro monasterio S. Petri, adeo ut altera ad alterius exemplar conscripta videatur. Cointius censet chartam utraque emendationibus indigere in inscriptione et subscriptione, ac expungenda esse quæ ibi dicuntur de regula S. Benedicti. Hæc autem parum nos movent. Vide notas nostras Emmonis chartæ subjectas. Cæterum nihil in charta utraque deprehendit Cointius, quod sit præter jus commune; imo omnia fatetur Marculi formulis consentanea. Id abunde prosequitur, t. V, pag. 291 et seq. collatis singulis chartæ capitulis cum formulis Marculi. Miræus, Oper. dipl. t. I, pag. 639, et Mabillonius, Annal. t. I, pag. 470, fragmentum chartæ Berthefredi edidit exscriptum, nec in ea aliquid redarguendum notaverunt. Mabillonius monet hujus chartæ mentionem fieri in simili privilegio, Ecclesiæ Messinensis sæculo XI ab episcopo Terwannensi concesso, quod habetur inter ejusdem Miræi Opera diplomatica, t. I, pag. 64, et quod suo ordine recudendum curabimus. Chartam Berthefredi juxta lectionem Cointii edimus. Licet Berthefredi et Emmonis chartas dixerimus simillimas, mutatis scilicet mutandis, Berthefredi tamen charta interdum prolixior. Id primo aspectu oculi assequuntur apud Cointium, qui chartam alteram alter us lateri affixam exhibuit. Nos præcipua ex his quæ in charta Berthefredi abundant parenthesisibus inclusimus. Varias lectiones inter uncas adscripsimus, quas ex ms. de promptis D. Labbat, congregationis S. Mauri, nobiscum humanissime communicavit, paratas ad editionem Conciliorum Galliæ, cui nox vulganda sedulo incumbit. [De hac editione non absoluta, cujus volumen primum prodiit anno 1790, vide, quæ scripta sunt t. I, ad calcem, pag. 67.]

quæ viscerali pietatis affectu ita cor intrinsecus molli-
vit, ut petita non concedere, aut certe libentissime
non implere, noster animus inreligiosum fore pu-
taret. Sancto igitur amore succensi, nostræ vilitatis
extremitatem petierunt ut et nos et vestra fraterni-
tas consentientes, pro reverentia sanctorum Petri et
Pauli apostolorum, et sancti Stephani protomarty-
ris, qui ob gloriosum ac triumphale votum pro amore
Christi coronam martyrii consequuti sunt, ad prædi-
ctum monasterium in eorum honore constructum,
privilegium concedere deberemus. Licet sancta Car-
thaginensis synodus a bonæ memoriæ Bonifacio
ejusque coepi-copis facta, vel ipsius sacerdotis epi-
stolæ ad Liberium porrectæ, non prohibeant mona-
chos sub privilegio proprio [*Hoc verbum deest in
ms.*] residere, vel sancti Augustini præclari doctoris
libri de gradibus ecclesiasticis doceant monachos sub
quiete regulariter viventes, absque inquietudine cler-
icorum vel episcoporum residere (quod nos consi-
derantes, dum et canonica institutio de hac re nos
non præjudicat, vel supradictus dominus et prædicta
domna, dum se patrocinio, tam et in præsentis vita
quam et in futurum, præfatorum sanctorum plenis-
sima devotione tradiderunt, ut eis ubique apud ele-
mentissimum et omnipotentem Dominum eorum in-
tercessio præbere dignetur adminiculum, vel pro re-
verentia tantorum martyrum, seu prout monachi ibi-
dem degentes sub regula sanctorum Patrum quieti
conversari possint: hoc privilegium plena voluntate,
una cum consensu fratrum meorum, concessisse vel
indulxisse visus sum, per quod decerno, atque ob
testificationem divini nominis interdicto, ut nec ego,
nec ullus episcoporum successorum meorum hoc in-
rumpere præsumat. Nec nos hoc proprie delibera-
tionis instituto posteritas æstimet decrevisse), cum
etiam antiquiora, vel in novo tempore monasteria,
propria privilegia sint consecuta. [*Addit codex ms.,
ex quibus vel pauca, dum longum est omnia exsol-
vere, non inemus.*] Nam et Agaunensium quod, velut
istud, regio est munere ditatum, et Lirinensium, vel
basilica domni Marcelli immoque et monasterium
Luxoviense, hoc videntur habere concessum [*addit
ms.* et omnem libertatem sunt consecuti], et ita a
succedentibus custoditur, ut quicquid ibidem offer-
tur, ipsi abbates vel monachi ibidem deservientes
absque contrarietate vel repetitione episcoporum, li-
bere, cum Dei adjutorio, hoc possideant. Ergo omnes
unius conspiratione consensus, antedictis princi-
pibus postulatione socia libentissime annuentes, sic
decrevimus ut quæcumque prædicto monasterio vel
monachis regio munere seu a quibuslibet christianis,
in agris, mancipiis, vineis, silvis, auro, argento,
vel vestibus, vel quibuslibet speciebus conlata,
aut deinceps conferenda sunt vitæ nostræ tempori-
bus, seu successorum nostrorum, nec ego, nec ullus
sibi pontifex, aut aliquis ex ordine clericorum Am-
bianensis Ecclesiæ, suis usibus usurpare, aut mino-
rare (aut ad civitatem aliquas species deferre præ-
sumat, sed sub omni libertate vel emanitate sæpedi-

ctum monasterium, vel monachi ibidem consistentes
possideant). Altaria ad sæpedictum monasterium,
vel tabulæ, si defuerint, episcopus Ambianensis Ec-
clesiæ in Dei nomine benedicat, et chrisma sanctum
conficiat sine pretio [*hæ duæ voces desunt in ms.*],
et annis singulis pro reverentia sanctorum, sine ullo
præmio, muneris causa, concedat. Et quod ad ipsum
monasterium in Dei nomine fuerit oblatam, vel a
quocunque, Deo inspirante, transmissum, nihil sibi
exinde pontifex aut ejus archidiaconus, aut quislibet
ordinator Ecclesiæ, audeat vindicare (nec ad præfa-
tum monasterium accedere, nec in agris ipsius com-
vivia ego, vel pontifices successores nostri, vel ar-
chidiaconus aut quislibet ordinator Ecclesiæ Am-
bianensis, preparare præsumat, nisi ab abbate
B sæpedicti monasterii spontanea voluntate fuerit
rogatus). Et cum abbas fuerit de sæculo isto
evocatus, quem unanimiter congregatio ipsius
monasterii ex semetipsis bonum et dignum ele-
gerint, data auctoritate a præfato principe vel
ejus successoribus, a nobis vel successoribus nos-
tris, absque ullo commodo secundum sanctos
canones ordinetur. Similiter et reliquos gradus cleri-
corum minores ac majores, quos abbas jam dicti
monasterii elegerit, sive intra aut extra monaste-
rium [*hæ quinque voces desunt in ms.*], sine aliqua
præmii acceptione, juxta quod lectio docet, consti-
tuimus consecrare. (Neque ulla alia potestate in ipso
monasterio utatur, ut diximus, neque in monasterio
C [*hæ tres voces desunt in ms.*], seu in rebus aut orna-
mentis ipsius, neque in personis, dum tanti glorio-
sissimi principis petitio intercessit, vel quia ip-
si monasterium ipsum construxerunt et ditaverunt, vel
pro reverentia sanctorum apostolorum et martyrum,
seu pro eo ut quieti sub regula sancta ipsi monachi
vivere debeant ad ipsum monasterium deservientes,
nec episcopus, nec archidiaconus aut quælibet alia
persona ordinator Ecclesiæ Ambianensis, quodcum-
que de eodem monasterio, sicut de reliquis parochiis,
usurpare aut commutare, aut aliquas res auferre,
vel species quæ ad ipsum monasterium sunt conla-
æ, deferre ad civitatem audeat, ut de perfecta quiete
valeant ipsi monachi, qui ad præfatum monasterium
deserviunt, duce Domino, per tempora exultare, et
D sicut antedicta monasteria sub libertate vivant, ut
pro statu Ecclesiæ, et salute regum vel stabilitate
regni et tranquillitate patriæ valeant plenius pium
Dominum exorare. Et si aliquis de ipsis monachis
contumax fuerit, ab abbate præfati monasterii se-
cundum canonicam institutionem emendetur, ut hoc
privilegium sub ea, ut diximus, libertate qua ante-
dicta monasteria et monachi vivunt, debeat in per-
petuum permanere firmissimum, ut jam dicti mona-
chi sæpedicti monasterio deservientes, nostris et
futuris temporibus sub libertate consistent, quia
nihil de canonica auctoritate convellitur quicquid
domesticis fidei pro tranquillitate pacis, vel pro re-
verentia sanctorum tribuitur. (Illud etiam addi pla-
cuit, ut ipsi monachi sub regula sancti Benedicti vel

sancti Columbani conversari et vivere debeant.) A Quod si aliquis calliditate aut cupiditate praeventus episcopus, ea quae sunt superius comprehensa temerario spiritu violare praesumpserit, tribus annis poenitentiam districtissime agat a communione fratrum sequestratus; et nihilominus hoc privilegium, Christo protegente, qui et adjuvet illud conservantes, et dissipet illud destruere cupientes, perpetuum maneat incorruptum. Quam definitionem constitutionis nostrae, ut nostris et futuris temporibus valitura sit, manus nostrae subscriptionibus roboravimus, et coepiscopos domnos, et fratres nostros rogamus ut ipsum in omnibus confirmare debeant. Berthefridus peccator, Ambianensium urbis episcopus, hoc privilegium a me factum relegi, consensi et subscripsi. Genesis, ac si peccator episcopus, hoc privilegium consensi, Chaoaldus, episcopus, hoc privilegium consensi et subscripsi. Gaudiobertus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subscripsi. Boso, in Dei nomine episcopus, hoc privilegium consensi et subscripsi. Ragnobertus, ac si indignus episcopus, hoc privilegium consensit subscripsi. Mummolenus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium consensi et subscripsi. Audobertus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium consensi et subscripsi. Audoenus [in *manu* Audoenus *deest*. *Cæris fere omnibus præfigitur formula: In Christi nomine*], episcopus hoc privilegium consensi et subscripsi. Dado peccator hoc privilegium consensi ac subscripsi. Emma episcopus subscripsi. Leodeboldus peccator episcopus hoc privilegium subscripsi. Chrodobertus peccator hoc privilegium subscripsi. Paternus peccator, Egloensis Ecclesiae ac si indignus episcopus, hoc privilegium consensi et subscripsi. Drauscio, ac si peccator, hoc privilegium consensi et subscripsi. Ego Audebertus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium consensi et subscripsi. Factum hoc privilegium sub die octavo mensis Septembris, anno VII regnante Clotario rege, Capitonaco in palatio publico. Sigo, in Dei nomine diaconus, hoc privilegium scripsi et subscripsi.

XIII.

Fragmentum chartæ qua Nivardus, Remensis episcopus, Alivillarensi monasterio privilegium concessit b (ann. 682).

• Regni Clotarii III annos computamus a mense Septembri anni Christi 656 elapso aut labente; sic Mabillonius, qui chartam de qua agimus collocat sub anno 662. Ars dijudicandi singulas temporum notas regnum Clotarii initium sumpsisse docet post diem quintam Septembris.

^b Hoc fragmentum exstat in annalibus Gointii, t. III. pag. 527, et Mabillonii, t. I, pag. 467, apud Sammarthanos, Gall. c. r. edit. prima, t. IV, pag. 32, et in Nova Gallia christ. demum cum discrepantiis, t. X, inst. col. 1; in Historia Ecclesiae Rhemensis a Marlotto, t. I, pag. 277. Illud primi eruerat Sammarthani ex chartophylacio Alivillarensi. Docent auctores Novæ Gallie christianæ, t. IX, col. 251, quorum lectionem sequimur, ibi superius scriptum in ultimo loco codicis membranacei Evangeliorum, ac plures interpolatum diversimode. Aliunde petitum edidit Marlotus, cujus varias lectiones inter uncas apponimus; sed nullibi chartam integram habemus

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Ego Nivo sive Nivardus, etiam si peccator episcopus, dum omnes episcopi fratres mei etiam et de viris christianis et de bonis hominibus monasteria secundum regulam sanctorum Patrum edificare non cessarent [Marlotus, et de viris Christianis... præcipui in unum convenissemus], petiit nos Bercharius abbas cum [M., una cum] fratribus suis, ut ubi [ubi *deest apud M.*] talem locellum eis perquirere deberemus in nostra proprietate, ubi ipsi secundum regulam Patrum sancti Benedicti et sancti Columbani vivere deberent, et pro nobis die noctuque misericordiam Domini debeant deprecari, ut in futurum veniam de peccatis merear [M., mereamur] obtinere; sed cum minime hic talem locellum [M., sic talem locellum compendiosum] in nostra proprietate inveniremus qui ipsis monachis ad monasterium faciendum placuisset, reperit est nobis una cum ipsis, locellus qui dicitur Altivillaris, in fine Remensi, super fluvium Maternæ, prope villam Disiacum, quam a Davone et Theoderamo [M., Theoderamno] de villis ecclesie nostre concubivimus, unde et ipsa instrumenta ex hoc in archivis ecclesie retinentur [M., retinentur], villam quoque Disiacum, cum ecclesia et altari beati Timothei martyris, in cujus parochia situs est Altivillaris locus, eidem monasterio legaliter confirmavimus [M., confirmamus]. Sed sic pensavit ipse Bercharius, una cum fratribus suis [et suis *deest apud Marl.*], pro novissimis temporibus, ut damnavimus [M., adjuvimus], ipsum monasterium quod dicitur Altivillare, quod ego pro æterna beatitudine vel pro remedio animæ nostræ ad sanctam regulam conservandam edificavi in honore sanctorum Petri et Pauli, seu etiam sancti Johannis et ceterorum martyrum et confessorum quorum pignora ibidem venerari noscuntur, in nostra potestate debeat esse, ut ipsos monachos melius delectet secundum disciplinæ ordinem et regulæ vivere, vel quieto [M., quietos] residere; et taliter nobis consenserunt de fratribus meis coepiscopis etiam [voces coepiscopis etiam *desunt apud M.*] et de comitibus nostris archidiaconis seu et abbates, vel etiam clerus noster Remensis, etiam [M., et abbatibus vel ex clero Remensi] et de viris illustribus quorum manibus sub-

quam viderat Frodoardus. Hujus summam refert, unde liquet in fragmento quod exhibemus, e trius partibus primam duntaxat salvam superesse. Dedit enim a Frodoardi narratione repeti possunt quæ sic habet, Hist. Eccl. Rhem. lib. II, cap. 7, pag. 202; • Beatus Nivardus, constituto monasterio, quidquam possessionum ante episcopatum fuerat visus habere, ad ipsum locum tradidit... Privilegium quoque, poscente præfato abbate Berchario, eidem contulit monasterio, ut scilicet, præsul idem monasterium in sui juris dominatione, dum adveniret, conservaret; et ut, post suum decessum, Rhemensis episcopus ipsum cœnobium gubernet, et eosdem monachos contra omnes adversantes defendat; ipsi vero monachi potestatem habeant prælatum sibi regulariter eligendi, prout in descriptione ipsius privilegii continentur. • Porro critici omnes Nivardi chartam referunt circa annum Christi 682. Varias lectiones ex Marlotto desumptæ littera M signantur.

scriptiones vel signacula subter tenentur [M., tenens] A inserta *.

XIV.

Charta qua Drauscus, Suessionensis episcopus, Suessionensi sanctæ Mariæ Parthenonis privilegia concedit [ann. 666].

Domini sanctis et apostolicis fratribus Suessionum civitatis * comprovincialibus Nivoni episcopi, et Landeberto, Mummoleno, Audeberto, item Audeberto, Clemente, Berthefredo, Audomaro, Drauscus, acsi indignus epis. opus, supplex in Domino mittit salutem. Licet antiquæ regulæ constituta nos convenit et oportet custodire per omnia, tamen illud adnectitur conservandum, ut quod orthodoxam definitionem non maculat, et ad religionis quietem tempore servetur etiam multa et perhenæ custodia. Et quia bonæ vitæ illustri vir Ebroinus major-domus, ejusque illustris matrona Lentrudis, et eorum unicus dilectissimus filius Bovo, religiosâ postulatio eorum aurium nostrarum forensis pulsantes auditus, intima etiam cordis penetrarunt archana, quatinus et viscerale pietatis affectum, ita cor intrinsecus caritatis eorum petitio molliret, ut petita non concedere aut certe libentissime quæ petuntur non implere, nostræ animæ inreligiosum fore putarent. Sancti igitur desiderii ardore succensi, intra cœnubii septa basilicas in honore sanctæ Mariæ, genitricis Domini nostri Jesu Christi, et sancti Petri et sanctæ Genuevæ vel ceterorum sanctorum, in loco nuncupato intra murus urbis Suessionis civitatis construxerunt, ubi puellæ C virginibus ac Deo sacratæ Etheriæ abbatissæ, relicta pompa seculi, sub regula beatissimorum patrum, ad laudes Christi die noctuque canendas vel pro æterna retributione sunt consecratæ, nostræ vilitatis extremitate supplice deprecationis petitione deposcerunt et et nos fratresque nostri, abbatibus, presbyteribus inimoque et diaconibus vel omni clero Suessionum Ecclesiæ, quorum subscriptionibus infra tenetur. Quod nos tractantes caritatem de domesticis fidei benevola deliberatione, hoc privilegium in Dei nomine, ad monasterium prædictum infra urbis Suessionis civitatis constructum, tribuendum indulsumus. Que potius dum juxta sexum predictarum Deo sacratarum virginum munus sancta institutio

reclausæ debeant Domino militare, secundum votum sæpe dictorum Deo timentium qui construxerunt regulam et cursum sancti Benedicti, eatenus ut postquam in ipso monasterio introierint Domino militare, foras de ipso monasterio exire licentiam non habeant, et ad modum Luxoviensis monasterii, quem beatus Columbanus tenuit, regulam ad profectum animarum earum studeant in omnibus custodire. Et nec nos subsidia fraternitas sacerdotum præens privilegium propria deliberatione aut nova adinventione æstimet decrevisse aut indulsisse, cum ad hujus constitutionis novam sanctorum Agaunensium locum, immoque et monasterii Lirienensis et Luxuviensis vel basilica sancti Marcelli, tam de inhabitatoribus libertatem, quam a quibuscumque B ibidem aliquid deligatum eatenus fuit sancitum. Ergo unicus conspirationibus consensus ita decretum est, ut quidquid predicto monasterio, vel sacratis Deo virginibus ibidem sub evangelica religione viventibus, ab ipsis prædictis illustri viro Ebroino majorum-domus, ejusque illustri matrona, eorumque filio Bovoni, vel a regio munere, seu ab eorum parentibus, vel quibuslibet Christianis, in agris, mancipiis, ministerium, sacris voluminibus, vel quibuslibet speciebus quæ ad ornatum divini cultus pertinere noscuntur, aut cæteris rebus conlata vel deinceps conlatura sunt, seu quod in altario fuerit oblatum, aut a quocumque, Deo inspirante, in eo miserint, præsentis vitæ nostræ temporibus, successorumque nostrorum, nullus ibi aliquid clericorum vel pontificum aut regalis sublimitatis, suis usibus usurpare aut minuere præsumat. Et cum abbatissa ejusdem monasterii de sæculo fuerit revocata, quas unanimiter omnis congregatio illa ancillarum Dei, ex semetipsis, optime regulam compertam elegerint, pro se, Christo præsele, sibi seivorem instituant; et etiam si opportunum fuerit, tabulas ad altaria benedicendum, aut chrismaal, aut vestes in Dei nomine consecrandum a quocumque speciali pontifice decreverint, hoc discurrentes geroi licentiam habeant expetendi vel explicandi, et, ut superius continetur, nullam exinde potestatem neque in rebus, neque in ordinandis aut velandis personis, excepto si ipsæ

D

* A ad Marlotum addita sunt quæ sequuntur: *Ut, sicut jam supra dictum est, monasterium ipsum Alti-villa...* Cætera desunt; unde sequitur hanc chartam, quoque tempore scripta fuerit, integram ad nos non pervenisse.

^b Hujus chartæ qua Drauscus, Suessionensis episcopus, privilegium concedit puellari Sanctæ Mariæ monasterio, rogantibus Ebroino majore domus, et ejus conjuge Lentrude, a quibus constructum fuerat, fragmenta pluries edita sunt, a Reginaldo, *Compend. Hist. Suess.*, prob. pag. 2; Dormeio, *Hist. Suess.*, t. 4, pag. 271; Coitatio, *Annal. t. III*, pag. 606; Habilonio, *Ann. t. I*, pag. 482 Illud integrum Michiel Germain, ex archivo Parthenonis depromptum, ne mutata quidem una syllaba, cudi typis curavit ad calcem Historiæ ejusdem monasterii, pag. 421, et notis illustravit, ad cujus fidem recudimus; quin et Calice vertit, *ibid.* pag. 14 et seq., aliis subjunctis

annotationibus. Lectu vero difficilem scripturam docet Dormeius, qui lectionem ejus satis assequi se non potuisse fassus est.

^c Hi fuerunt comprovinciales Rhemensis metropolis antistites, ad quos chartam sub epistolæ forma conceptam dirigit Drauscus scilicet, Nivo ipsius Rhemensis Ecclesiæ præsol, Landebertus Catalaunensis episcopus, Mummolenus Noviomensis, Audebertus Cameracensis, Audebertus alter Silvanectensis, Clemens Bellovacensis, Berthefredus Ambianensis, Audomarus Morinensis. Neino nescit, Ecclesiam Cameracensem Rhemensi metropoli subjectam fuisse usque ad tempora Pauli papæ IV, qui episcopatum Cameracensem in metropolim erexit. Priores hujus annotationis linesa amandavi, cum in eis editor exponeret tantummodo quia de causa hoc diploma inseruerit Supplemento. Nunc suo ordine vulgatur.

ancillæ Dei unanimiter propria voluntate poposce-
rint, nos vel archidiaconus, successoresque nostri,
vel quælibet personam habere non debeat, aut quod-
cumque de eodem monasterio sicut de parochis aut
ceteris monasteriis, muneris causa, audeat superare
vel auferre, et nisi congregatione ipsius vel abbatis-
sæ votus et petitio intercesserit, et pro animæ salute
fuerit; nam aliter nulli nostrorum liceat monasterii
ipsius adire secreta aut ingredi septa. Nec nullus de
virorum sexu infra portas ipsius monasterii fuerit,
præsumat cibum vel potum manducare vel bibere
nisi tantum communionem sanctam. Et sic ab eis
pontifex postulatus pro danda tantum vel lucranda
oratione accesserit, ubi juxta regulam locus permittit,
ibidem singulum cum religiosis sacerdotibus ingre-
diatur, et celebrato ac peracto divino mysterio, conti-
nuo absque ullo requisito dono studeat habere re-
gressum; nec aliis clericis aut quibuslibet sæculari-
bus personis ibidem ingressione, excepto, si pro
bona necessitate aut utilitate ipsius monasterii fue-
rit, aut mens Deo devota petierit, regula tamen do-
cente, atque religionem in omnibus servante, in reli-
quo nullatenus habitare permittimus, sed coram
Domino prohibemus, quia cunctis patet manifesta
conditio, quod puellarum monasterium absque fre-
quentia virorum decet et oportet esse reclusum, ut
solitaria vita fruente, de perfecta quiete ac de con-
servata castitate valeant, duce Domino, per tempora
exultare, et supra dicta regula viventis, et sancta-
rum virginum vitam sectantes, pro statu Ecclesiæ
et salute regis vel patriæ valeant plenius Dominum
deprecari. Et si aliqui forsitan, quod non credimus,
excodendum ipsæ sanctæ moniales de earum reli-
gione tepide secum duxerint supra scriptam sanctam
regulam, ab earum abbatissa debeant corrigere,
qualiter in omnibus debeant sanctæ vivere, quia ni-
hil de canonica auctoritate convellitur, quidquid de
domesticis fidei pro quiete tranquillitate tribuetur.
Quod si quis calliditate aut cupiditate preventus,
visus fuerit ea quæ sunt superius comprehensa
temerario spiritu violare, divina ultione prostratus
reatus anathemati subiciat, et insuper tribus annis a
communione episcoporum se noverit esse alienum,
vel iram cœlestis incurrat, et cum Judæ, traditoris
Domini nostri Jesu Christi, se participem esse co-
gnoscat et tanquam negator pauperum in futurum

teneatur obnoxius; et nihilominus hoc privilegium
in nullum possit convellere, sed præsentis et futuro
tempore, Christo Domino nostro protegente, incor-
ruptus valeat perdurare. Quam constitutionem nos-
tram ut firmis subsistat vigoribus, manus nostræ
subscriptionibus roboratam, perpetuis temporibus
valituram, vobis vel ceteris episcopis destinavimus et
rogavimus insuper confirmandam, stipulatione sub-
nexa. Actum Augusta Suession. Sub die vi kal. Jul.
An. x^o domini nostri Clotarii gloriosi simi regis.

Drauscio, acsi peccator, hoc privilegio subscripsi.
Nivo, acsi peccator episcopus, hunc privilegio sub-
scripsi. In Christi nomine, Genesisius, acsi peccator,
hoc privilegio subscripsi. Audoenus, Christo mis-
erante episcopus, hunc privilegium juxta institutione
B canonica cum pietate subscripsi. In Christi nomine,
Leudgarius, acsi peccator episcopus, hunc privile-
gium consensit et subscripsi. Buso in Dei nomine
subscripsi. In Christi nomine, Caudiobertus, acsi
peccator episcopus, hoc privilegium consentiens
subscripsi. Desideratus peccator hunc privilegium
consentiens subscripsi. Virgilius peccator hunc pri-
vilegium consentiens subscripsi. In Christi nomine,
Importunus, acsi peccator episcopus subscripsi.
Emradius episcopus subscripsi. In Christi nomine,
Burgundo, acsi indignus episcopus, consentiens
subscripsi. In Christi nomine, Abbo, acsi indignus
episcopus, hoc privilegium consentiens subscripsi.
Clemens, ac si peccator episcopus, hoc privilegium
consentiens subscripsi. In Christi nomine, Raguo-
bertus, acsi indignus episcopus, hoc privilegium
consentiens subscripsi. In Christi nomine, Audo,
acsi indignus episcopus, hoc privilegium consen-
tiens subscripsi. In Christi nomine, Ragnomarus,
acsi indignus episcopus, hoc privilegium consentiens
subscripsi. In Christi nomine, Concessus, acsi i di-
gnus episcopus, hoc privilegium consentiens sub-
scripsi. Leudeboldus peccator, acsi indignus episco-
pus, hoc privilegium consentiens subscripsi. Sigobol-
dus peccator hunc privilegium scripsi et subscripsi.

XV.

*Charta qua Leodebodus, abbas sancti Aniani, plurima
dona confert monasteriis sancti Aniani et sancti
Peiri Floriacensis (ann. 66).*

D In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Anno
secundo regnante domino nostro Clodoveo glorio-

* Annum Clotarii 10 non solum in archetypo in-
strumento, sed in chartulariis quatuor, se legisse
monet dominus Germain; adeoque hanc chartam ad
annum Christi 666 referendam censemus, quam edi-
tores alii anno Clotarii tertio, quarto, undecimo,
quartodecimo (Hist. monast. B. M. Suess. pag. 425)
tribuerunt. Obiit Drauscus circa annum 674, Nova
Gall. Christ. t. IX, col. 358

† Primus hanc chartam ex archivo Floriacensi de-
scripsit Helgaudus, monachus Floriacensis, ap-
Chesn. Hist. Franc. t. IV, pag. 59. Recusa legitur
apud Sausseyum, Annal. eccl. Aurel. pag. 154, et
Cointius, Ann. t. III, pag. 389. Hujus fragmentum
et subscriptiones inseruit Hubertus in Antiquitatibus
ecclesiæ sancti Aniani Aurelianensis, prob. p. 72 :
characteres chronologici adulterati Cointio viden-

tur, et hinc hoc instrumentum de falso criminat
est Longueval, Hist. eccl. Gall. t. III, pag. 565. Sed
ab omni criticorum familia abso utum judicant,
Cointius ubi supra; Mabill. Ann. t. I, pag. 380;
Nova Gall. christ. t. VIII, pag. 518 et 1838; Dipl.
nova, t. V, pag. 421, not., etc. : Cointius ipse,
emendatis notis chronologicis ab imperita manu
corruptis, illud habet pro legitimo. Jam exstabat in
archivo Floriacensi sæcul. nono, teste Adrevaldo,
Floriacensi monacho, qui hac ætate scripsit, Biblioth.
Floriac. pag. 2, etc. Pugnant quidem inter se chro-
nologicæ notæ, ita ut conciliari non possint, et in-
solita est invocatio. Sed inde falsum arguere, cum
aliunde nihil falsum sapiat, severius sane et acertius;
plura enim alia instrumenta pro sinceris recepta his
vitiis laborant, quæ oscitantæ amanuensium tridui

sissimo rege, sub die v Kal. Julii . Virtute et fir- A
 missimo robore acquiritur ut agrestæ et doctæ
 menti testificatio suffragetur. Et quoniam ita est,
 Dei protegente dextera, ego Leodebodus ista con-
 scribo, acsi indignus et peccator abba. Dum me di-
 vina pietas basilicæ domni Aniani ubi ipse dominus
 in corpore requiescit, abbatæ sublimatum honore,
 ejusdem loci custodem esse intulit, congruum
 duxi, et devotione plenissima mihi consensit volun-
 tas, ut de re proprietatis meæ, tam in ipsa basilica
 quam et basilicæ domnæ Mariæ, quam Johannes
 Floriacus a novo quondam construxit, ubi venera-
 bilis vir Fulcaldus abba custos præesse dignoscitur,
 seu et in agro Floriaco quem, cum glorioso atque
 præcelso domino Clodoveo rege et gloriosa domna
 uxore ejus Bathilde regina, visus sum de rebus meis
 propriis commutasse, ubi pro salute regia vel
 cuncto populo exorandum, monasterium in honore
 sancti Petri ædificare delibero ^b, ubi jam dictus vir
 Dei sanctus, videlicet præsul Anianus, condigne
 jacet tumulatus, in quo monachi juxta regulam
 sanctissimi Benedicti et domini Columbani consi-
 stere debeant, singulariter de facultate proprietatis
 meæ, Christo præsule, conferre delibero. Dono igitur
 antedictæ basilicæ domni Aniani, vel monachis
 ibidem deservientibus, ubi ad præsens, divinitate
 propitiâ, funguntur officio, et de jure meo in jus
 antedictæ basilicæ a die præsentis transfundo, por-
 tionem terræ infra agrum Nogrometensem sitas in
 territorio Biturico, nuncupatas Litmaro et Mariua-
 co, quas de Aviana et Prosperiana feminis per in-
 strumenta chartarum visus sum recepisse; cum
 domibus, ædificiis, mancipiis qui a me liberati non
 fuerunt, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, cum
 omni jure et beneficio suo, vel omnigeno pecude
 ibidem residente, sicut a me possessum est. Simili-
 ter portionem meam, quæ est infra agrum Littidum
 in Secalonia, quam de Agana femina dato
 pretio per venditionis titulum visus sum comparasse,
 cum domibus, ædificiis, mancipiis, præter quos in-
 genuis relaxavero, vineis, sylvis, campis, pratis,
 pascuis, omnique beneficio suo, sicut a me posses-
 sum est. Itemque et portionem meam quæ est ad
 Vetulam casam quam de Abbone et filio suo frater-
 no, dato pretio, per venditionis titulum comparavi,
 et quæ per epistolas donationis ad me pervenit, cum
 mansis, vineis, campis, pratis, sylvis, pascuis, omni-

solent. Adde commodam emendandi rationem a Cointio
 adhibitam, scilicet pro nomine Clodovei, Clotarii
 nomen repōnit Cointius; pro anno regni ii, annum
 regni xii. Facilis uterque scribentis lapsus Expungit
 annos ab incarnatione repetitos, contra morem hu-
 jus ætatis, qui frequentius optimæ notæ instrumentis
 temere a neotericis inserti reperiuntur. His autem
 admissis emendationibus, patet chartam Leodebodi
 conditam fuisse anno regni Clotarii III duodecimo,
 Christi 687. Certe ibi non agitur de Clodovei II
 anno regni secundo; nam tunc vix septennis Clodoveus
 uxorem non poterat habuisse Bathildem, quam
 non ante decimum regni annum in matrimonium
 duxit, et de qua tamen mentio fit in testamento
 Leodebodi.

quo genere pecudum, et beneficio suo, sicut a me
 possessum est. Simili modo et portionem meam quæ
 est in villa Frietoni in Secalonia, sicut a me possessa
 est, cum mansis, acolabus, sylvis, pratis, campis,
 pascuis in integrum, cum termino, vel omnigeno
 pecude ibidem residente, simulque terras vel prata
 quæ ab Albuna in pago Stampensi visus sum compara-
 rasse, sicut a me possessum est in integrum. Pari
 modo vasa dono argentea, anacleta, pensantia libris
 viii et uncias duas, sandalia ii ad missas, et oralia ad
 mensam, una cum cappis et omni apparatu, et vela ii
 acu picta. Ista omnia, ut in potestate et dominatione
 ipsius monasterii et monachorum ibidem Deo ser-
 vientium perenniter maneat, integra devotione
 instituo. Simulque et quod in pago Biturico cogno-
 minante Monte, qui est juxta Cabrias vi: o, portio-
 nem terrarum quam de Domolo et uxore sua Ingara,
 vel de pluribus hominibus visus sum comparasse,
 dono; vel quodcumque ibidem, per donationis epi-
 stolam aut quolibet contractu, ad me pervenit, seu
 et quod in Bria, quæ est super fluvium Fliroute,
 habeo, quæ de pluribus hominibus visus sum com-
 parasse, et ad ipsum Montem subjungitur, cum do-
 mibus, ædificiis, mancipiis qui a me liberati non
 fuerint, vineis, sylvis, campis, pratis, cum omni jure
 et termino earum, omnique genere pecudum, sicut a
 me possessum est, dono. Idemque et villam Cambe-
 ron, quæ est juxta terminum Clariacense vel Ucello
 vico, quam de hæredibus Nummoli, dato pretio, per
 venditionis titulum visus sum comparasse, cum do-
 mibus, ædificiis, mancipiis qui a me liberati non fue-
 rint, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, omnique
 genere pecudum, cum omni jure et beneficio vel
 termino ad se pertinente, sicut a me possessum est,
 dono sancto Petro Floriacensi. Idemque et in Ran-
 sedone villa, quæ est in pago Magdonense, quam de
 hæredibus Magni, dato pretio Suprascripta pars
 antedictæ basilicæ domni Petri Floriacensis perpetuo
 jure atque proprietario ut possideat, integra
 voluntate decerno. Idemque antedictæ basilicæ
 domnæ Mariæ portionem meam quæ est juxta Co-
 hinnæ vicum, quartam partem ex ipso agro Colom-
 bensi, cum mansis, acolabus, campis cultis et
 incultis, cum omni genere pecudum, in integrum,
 sicut a me possessum est, delego perpetualliter possi-
 dendum. Idemque in Simpliciacense, quod est in
 Secalonia, quod de homine quodam, Aregisilo no-

^a Has notas emendandas censemus cum Cointio.

^b Cointius legendum censet *ædificari*, pro *ædifi-
care delibero*. Recte notat ex serie instrumenti plu-
 ries mentionem fieri de monasterio sancti Petri jam
 condito. Sed nihil obstat quin hæc verba, *ædificare
delibero*, propositum innuant de nova constructione
 instauranda. Quod autem hic dicitur jam tumulatum
 in sancti Petri monasterio jacere sanctum Anianum,
 id ipsum asserit Cointius, ubi supra, pag. 396, qui
 sancti Aniani corpus in hoc monasterium anno 658
 fuisse translatum expresse testatur. Ergo nihil hoc
 loco restat emendandum.

^c Sic apud Sausseyum; hic desideratur aliquid
 v. g., *visus sum comparasse*.

mine, vel de aliis, dato pretio, per venditionis titulum visus sum comparasse, portionem ipsam cum mansis, sylvis, pratis, campis, pascuis, vel omni genere pecudum et beneficio suo, sicut a me possessum est, basilicæ dominæ Mariæ tribuo, et ut in perpetuum possideat plenissima voluntate exopto. Pari modo et ad memoratum monasterium, quod in honorem domini Petri, sicut predictum est, in agro Floriaco ædificare delibero, ut ibi monachi regulariter consistere debeant, dono a presenti fiscum Floriacum, cum domibus, ædificiis, mancipiis quos iugo servitutis non relaxavero, sylvis, campis, pratis, pascuis, vineis, aquis aquarumve decursibus, cum adjunctis et adjacentibus suis, omnique genere pecudum, cum omni jure et termino suo, sicut acto tempore ad fiscum fuit possessum, vel ad nos pervenit. Idemque in potestate Meliaco, quod per venditionis titulum visus sum comparasse, cum domibus, ædificiis, mancipiis qui a me liberati non fuerint, cum campis cultis et incultis, seu officina molendini quod in Melua in ipso territorio esse videtur, in inærum cum termino suo et omni genere pecudum, sicut a me possessum est, concedo, seu et quod de hæredibus Pauloni, negociatoris quondam, visus sum comparasse, areas, scilicet, in oppido civitatis Aurelianensium, cum domibus desuper positis, accolas ibidem residentibus, vel vineas ad oppidum ipsius civitatis pertinentes; seu et locella villarum cognominata Curum, Canavarias, Simpliciano, et Caliace, ultra fluvium Ligeris, quod, dato pretio antea acto tempore, visus sum comparasse. Unde et in iudicio ante virum apostolicum dominum Audoenum episcopum, et illustrem virum Chranulfum optimate vel reliquos abbates convenit, ut ex omnibus, tam in terris quam in mancipiis, seu et vineis, medietatem exinde pars basilicæ dominæ Mariæ retineret, et aliam medietatem in meo jure in integro deberem recipere; quam medietatem eorum iudicio visus sum recepisse: ipsam enim in integram ad memoratum monasterium sancti Petri Floriaco constructum delego perpetua-liter possidendam; simulque et Asinarias villam, quæ est in valle, quam de ratione illustris viri Trodonei, per commutationis epistolas, quantum textus earum declarat, ad me pervenit; dum ego e contra portionem illam quæ est in Suacanto vel Warentias, quod de Machilde femina quondam, dato pretio, per venditionis titulum comparavi, et hoc ad vicem memorati Trodonei dedisse visus fui in ipsa villa Asinarias, pars memorati monasterii domini Petri quod est Floriaco constructam, in integrum, absque cujuscumque impedimento, cum omni jure et termino, sicut a me possessum est, omneque genus pecudum ibidem residents, recipiat possidendum. Areas vero infra muros Aurelianis, quas de Chonulfo clerico,

A dato pretio, per venditionis titulum visus sum comparasse, ubi Leobastus accola commanere videtur, ad predictum monasterium domini Petri vel monachis ibidem degentibus, integra voluntate dare decerno. Similiter et caballos xxx bonos, greges equinos v cum emissariis eorum, boum greges xi, vaccarum v, armentorum x. Argentum quod ad ipsum monasterium domini Petri vel monachis ibidem deservientibus dono, per hujus texti vigorem inserendum putavi; hoc est, bacchraicha pura sigillata transmarina, pessantia pondo libras x, quorum unus habet in medio crucem auream. Donec et scutellam quæ habet in medio effigiem capitis hominis, simili modo auream. Idemque et scutellas duas minores Massilienses deauratas, quæ habent in medio cruces niellatas, quæ species argenti, in jure et dominatione memorati monasterii domini Petri perenniter permaneant volo. De vestimentis vero quæ in paupertate mea habere videor, præter id quod superius basilicæ domini Aniani delegavi, reliquum quod superfuerit, pars domini Petri Floriacensis recipiat ad possidendum. Spero autem non futurum, nec quolibet modo fieri posse credo, ut aliquis de hæredibus meis, aut quælibet persona, contra præsentem venire tentet epistolam. Quod si fecerit, et factum meum corrumpere conatus fuerit, in primis iram celestis incurrat Trinitatis, et insuper partibus basilicæ domini Aniani et basilicæ dominæ Mariæ vel monasterio sancti Petri quod est constructum Floriaco, duplum quod ad ipsas basilicas dedi, juxta quod res ipse meliorata fuerint, ipsis abbatibus vel monachis ibidem deservientibus reformet, et fisci juribus auri libras iii, argenti pondo xx, teneatur obnoxius. Quam donationem, ut firmiter habeatur, gestis municipalibus alligare decrevi, et duas epistolas uno tenore conscriptas feci de re superius nominata: una quæ in archivo domini resideat Aniani, aliam vero partem monasterii domini Petri per futura tempora reservandam recipiat, qualiter monachi ibidem Deo servientes, id quod eis per ipsam dedi, defensare valeant, et præsens nihilominus a me facta donatio, firma omni tempore et inviolata permaneat, stipulatione in omnibus comprehensa. Actum Aurelianis, publicè. Ajdi v. ro convenit quod superius intimare debueramus, ut quicquid præfato monasterio domini Petri Floriacensis, quod nos a novo construximus, delegavimus, et a timoratis viris delegatum fuerit in posterum, quicquid abbas qui ibidem præfuerit exinde voluerit facere pro usu aut utilitate monasterii ipsius, vel hæro animæ aut fratrum necessitate, liberam habet potestatem, absque detrimento et impedimento super dicti monasterii. Leodebodus, peccator abbas, epistola a me facta. Audoenus, peccator episcopus,

* Inter episcopos subscribentes Cointius, ubi supra, pag. 592, probat Audoenum et Leodegarium, Ecclesijs Rothomagensi et Aurelianensi præfuisse anno Christi 667, quo Leodebodus chartam condidit. Nulla de Audoenæ controversia; de Leodegario, a

Cointio dissentiant Mabillonius et auctores Novæ Gallicæ Christianæ; sed fatetur Mabillonius, Annal. t. I, p. 380, in tanta rerum obscuritate difficile esse rem accurate definire; et, in re dubia, chartæ Leodebodi auctoritatem prævalere arbitratur.

rogante venerabili viro Leodebodo abbate, hanc epistolam relegi et subscripsi. Leodegarius, ac si indignus episcopus, rogante Leodebodo abbate, hanc devotionis ejus epistolam firmavi in Christi nomine. Deecelenus abbas. Ado abbas. Salomon abbas. Leotsnidus abbas. Bulgulfus presbyter. Higecius diaconus et vicidiaconus. Martinus diaconus. Boso diaconus. Agneramus. Dagobertus. Nummolenus. Vapingus. Sigirius. Fracesindus. Antherus. Salomon sive Boso. Pappolus. Sirobaldus sive Saxo. Amnegisillus testis. Manasses. Authacarius. Nouno. Hildulfus. Grumoldus. Segonius.

XVI.

Charta a qua Numerianus archiepiscopus privilegia concedit monasterio intra locum qui vocatur Galilæa, ad preces Deodati episcopi (ann. 667).

Domini sanctis et summi culminis apici, pontificalisque cathedræ speculæ præsidentibus in Christo fratribus, Childulfo, Gisloaldo, Ebroino [Clodoaldo, Eborio], episcopis comprovincialibus, Numerianus archiepiscopus supplex et fidelis vester præsumit mittere salutem. Licet et nos antiquitus regulam constitutam salubri observatione custodire conveniat, tamen ut vestra provisione [provisione tractante] fiat, constituimus ut quod sacris deliberationibus non derogat [deroget] intrepida observatione observetur. Et quia venerabilis vir Deodatus episcopus religiosa postulatione aurum nostrarum iustitia penetravit-viscerale pietatis affectu, ita cor nostrum intrinsecus mollivit [innolivit], ut petita duntaxat non cadere, sed libentissime non imple se nostris animis irreligiosum fore putare [putaretur]. Sancti igitur desiderii ardore succensus, supradictus Deodatus episcopus cœnobii septa in honore sanctæ Dei genetricis Mariæ, vel sanctorum apostolorum Petri et Pauli et sociorum eorum [add. et sancti Eucharii, Materni, et Maximini, et omnium], et sancti Maurici, Ixsuperii et Candidi, vel sociorum eorum, basilicam intra eremi secretum locum nuncupante Galilæa, quod prius Juncturas vocabatur, supra fluvios Murthæ et Raurobaccio [fluviolos Murthæ Raurobachio], in proprietate autem sua quam ex fisci largitate promeruit, monasterium construxit ubi monachos et peregrinos sub regula beati Benedicti et sancti Columbani abbatis collocavit, et nostræ vilitatis extremitatem supplicii deprecatione poposcit ut nos fratresque nostri illi [illius] ecclesiæ ibidem deberemus privilegium impertire. Et ne hoc nos improbæ deliberationis instinctu, sacerdotalis posteritas æstimet decrevisse, cum etiam sub hujusmodi

A norma tam de inhabitationibus quam a quibuscumque ibidem aliquid delegatum est, eatenus fuerit factum. Inde ergo nos et fratres nostri, abbates et presbyteri et clerici, conspiratione una et consensu, jam dicti viri postulationi annuentes, hoc ab omnibus nobis decretum est, ut quicquid prædictis monasteriis [monasterio] et monachis sub evangelica religione viventibus, ab ipso venerabili patre Deodato episcopo, et a reliquis Christianis viris et feminis, aut regio munere, seu a quibuslibet hominibus ibidem collatum fuerit ministerii, et de sacris voluminibus, et quod propriis laboribus poterint addere et multiplicare, aut quæcunque ad ornatum nascuntur ibidem pertinere, præsentibus vitæ nostræ temporibus, successorumque nostrorum nullus exinde aliquid pontificum, abbatum, presbyterorum et clericorum seu et archidiaconorum, aut regalis sublimitas, suis usibus audeat usurpare aut minuere. Et cum sæpeditus Deodatus episcopus, qui est pater ipsius monasterii, de hoc seculo evocatus [vocatus], illum quem unanimiter omnis congregatio illa ex semetipsis optime regula compertum elegerit, seniore et abbatem sibi instituat; et si eis [etiam] opportunum fuerit ecclesiam [ad ecclesiam] benedicendam et sacros ordines peripiendos, a quocumque pontifice decreverint, licentiam habeat expetendi: nullusque de eodem monasterio, seu de parochiis aut ceteris monasteriis, abaque ulla regula et privilegiis viventibus, muneris causa audeat sperare et auferre; et nisi invitatus ab abbate et totius unanimis congregatione, liceat ei monasterii ipsius atterere septa. Si ergo ab eis pontifex communiter postulatus pro ipsorum utilitate accesserit, quod ipse abbas aut congregatio sua sancta elegerit, ita fiat; et celebratis ac peractis divinis mysteriis, mox absque ullo requisito dono studeat abire, quatenus monachi, qui solitarii nuncupantur, de percepta quiete valeant, juvante Domino, per tempora exultare; et sub ipsa sancta regula viventes, beatorumque vitam patrum sectantes, pro statu Ecclesiæ catholicæ, et pro desiderabili salute Childerici, gloriosi principis, plenius Dominum valeant exorare. Et si aliquid i, si monachi quantumcumque de religione indebite egerint [exegerint], secundum supradictam regulam domni Benedicti et sancti Columbani abbatis a proprio objurgantur abbate. Et si, quod abbat, talis inter abbatem et monachos dissensio aliqua et murmur consurgere videatur, qualis minime ab eodem abbate ibidem sedari possit; tunc misis episcopus eorum ad alios abbates qui hujusmodi re-

* Vulgavit Mabillonius, *Annal.* t. I, pag. 696, ex veteri Exemplari, quod penam se habere ait, *ibid.* pag. 508. Recuderunt Houteimius, *Hist. Trevir. dipl.* t. I, pag. 82; Calmetus, *Hist. Lotar.* t. II, prob. pag. 79; editores *Novæ Galliæ Christianæ*, t. XIII, *instr.* col. 201, omnes ex Mabillonio. Exstat ad calcem *Historiæ ecclesiæ sancti Adeodati a Sommiere*, pag. 237, ex veteri apographo in archivis hujus ecclesiæ reposito; et inter probationes subjectas defensionis Ecclesiæ Tullensis, pag. 4, quæ prodiit Tulli

anno 1727, juxta apographum quod dicitur *cum originali* collatum. Mabillonii Editionem sequimur, adscriptis inter uncinos variis lectionibus ex defensione Tullensis Ecclesiæ desumptis. Cum desint notæ chronologicæ, has ex synchronismis eruere licuit; verum de his in ultima prolegomenorum parte disserimus. Chartam autem hanc quam, teste Calmeto, ubi supra, eruditi plures dubiæ fidei prædicaverant, omnino supposititiis instrumentis annumerandam monstrabimus.

gulam teneant, convenient in ipso monasterio, scandalumque depriment sententia regulari : quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quidquid domesticis fidei pro quietate tranquillitatis tribuitur. Quod si quis inveniatur ausus quæ superius sunt comprehensa temerario spiritu violare, a divina ultione [estimatione] prostratus, reatui anathematis subjiciatur, et insuper iram omnipotentis Dei incurrat omniumque sanctorum. Ut ergo privilegium hoc in nullo possit convelli, sed præsentis tempore futuroque, Christo Domino protegente, incorruptum valeat perdurare, ac firmissimis subsistat vigoribus, manu nostra et fratrum nostrorum episcoporum et abbatum, vel presbyterorum aut archidiaconorum subscriptionibus roboratur, et insuper fratribus nostris venerabilibus viris Blidoaldo [Blisaldo] presbytero, Archivo [Abino] diacono, quo perpetuo maneat inviolatum, destinavimus ad confirmandum.

Signum Numeriani archiepiscopi, qui hoc fieri præceptum. S. Dragobodi [Dragobondi] episcopi. S. Grotcharii. S. Baldoni episcopi. S. Dodoni episcopi. S. Chroabaldi episcopi. S. Gariberti archidiaconi. S. Prodagii episcopi. Ego Filbertus [Filibertus] rogatus scripsi.

XVI.

Charta qua Vigilus, episcopus Autissiodorensis, plurima concedit monasterio beatæ Mariæ extra muros Autissiodori condito ^a (ann. 670).

Sancta ac venerabilis basilica domnæ Mariæ, genitricis Domini..... quam opere meo in suburbio murus civitatis de Althisiodero visi fuimus construxisse..... vel monachis ibidem deservientibus, ego Vigilus peccator, inspiratione divina..... hoc oportuit et congruit pontificale ordine prævidere ad sensum, unde religionis nomen ad crescat in melius, et sanctorum loca venerationem condigna, Christo Domino inspirante. Ideoque dono ipsius basilicæ Sanctæ Mariæ, in alimonia pauperum ibidem residentium, donatumve post diem obitus mei in perpetuum esse volo, hoc est, vineas illas ubi ipsa basilica est constructa, cui subjungunt ab uno latus strada publica, qui de ipsa porta Paris'aca ad Senones pergit, et ab alio latus strada publica, qui de ipsa porta Parisiaca ad Broile vadit, et de superiori fonte subjungunt vineas Midranicas. Inde juxta vineas ad heredes Atone quondam, usque ad vineas domni Germani; et inde ad strata superius nominata, qui ad sanctum Simeonem vadit, quicquid ibidem unlique ad me pervenit, vel præsentialiter teneri videtur, cum man-

cipiis quos ibidem stabilivi, omnia ex omnibus ad integrum. Ideoque dono ipsius basilicæ areas infra murus ipsius civitatis, quas cum illustri viro Helchileno commutavi ideoque et alias areas foras murus civitatis ipsius, juxta portam superius dictam, ipso muro adherentem, quas de Lupono abbate, dato precio, comparavi. Simile modo portionem meam.... Bercuiaco, que de alode vel undecumque ibidem ad me noscitur pervenisse, aut præsentialiter tenere videor, una cum prata super fluvio Belchæ, ex ipso agro Bercuiacense, quem genitores mei tenuerunt, qui adheret de uno latus et ambos frontes ad fines Patriiacense, per fontanam quæ vocatur Dianna, qualiter ab ipsa basilica præsentialiter tenere videor, una cum colonica quam Quantilla condam super fluvio Belchæ tenuit; omnia et ex omnibus ad integrum. Idemque dono ipsius basilicæ terram portionem meam in villa Cauliaca, super fluvio Igauna, quantumcumque genitores mei ibi tenuerunt, vel insuper ad me noscitur pervenisse, cum mansis, hediiciis, acolabus, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, peculium vero utriusque sexus. Pari modo Pauliaco villa, sita in pago Autissioderine, proprietatis meæ, super fluvio Ligeris, cum hediiciis, vineis, silvis, pratis, campis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, peculium utriusque sexus. Simili modo ipsius basilicæ terram quæ conjacet in villa quæ vocatur Flivenasam, cingas IIII. Pari modo relinquo ipsius basilicæ terram portionem meam quæ conjacet ad Jarricas, super fluvio Belchæ, mansum unum. Et rursum do ipsius basilicæ villam proprietatis meæ, quæ nuncupatur Busciaco super fluvio Belchæ, mansis, silvis, pratis, acolabus, cultis et incultis, peculium utriusque sexus. Itemque in pago Senonico, in villa Bonorto, quæ est sita super fluvio Igaunæ, quam per multam pecuniam dando in proprietate recepi, mansos vij, cum adjunctis, appendiciis, beneficiis, vineis, pascuis, silvis, pratis, cultis et incultis, servos et ancillas, omnia et ex omnibus ad integrum dono in elemosyna pauperum ibidem deservientium. Simili modo in pago Tornotrinsæ, portiones meas in villa Flauniaco, quam de iniustro viro Helchileno et germanam meam Frautilde visus sum recepisse, cum servos et ancillas et hediiciis, acolabus, vineis, mancipiis, silvis, pratis, campis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, peculium utriusque sexus, cum adjunctis, appendiciis, beneficiis, vel opportunitatibus earum, omnia et ex om-

^a Hanc solus vulgavit Mabillonius, Annales. t. I, pag. 694, aliqua parte mutilam; nec docet unde ipsam depromserit. Hujus fidem tuentur Gesta episcoporum Autissiodorensium a Labbeo edita, Biblioth. mss. t. I, pag. 427, et Chronicon Autissiodorensis, fol. 67 vº, quod Camusatius juris publici fecit. In Gestis dicitur monasterium in suburbio civitatis Autissiodorensis a Vigilio constructum, et pluribus ditatum muneribus, ut testamenti ipsius series demonstrat; quæ verba satis indicant chartam de qua agimus. Cum ex exemplo quod in fine truncatum est

hanc excerpserit Mabillonius, desunt notæ chronologicæ, nec liquido videntur elici posse. Vigilus sedem Autissiodorensis occupavit ab anno 660 ad annum 685. Nobis Vigilii chartam circa annum 670 collocare fas sit, auspice Mabillonio, qui ipsam sub hoc anno in Annalium contextu memorat. De hoc instrumento multa commentatus est abbas Lebœuf in Historia Autissiodorensi, t. I, pag. 141, circa locorum antiqua nomina, in quibus interpretandis plurimum a Mabillonio differt.

nibus ad integrum. Similiter portionem meam in ipso pago, in villa Cassiaco, quam Dolena femina et filius suus Ado mihi vendiderunt, cum mansis, servos et ancillas, mancipiis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, omnia et ex omnibus ad integrum..... Item do ipsius basilicæ domnæ Mariæ, in pago Senonico et Torno-trinse, in villas cognominatis Treviciaco, Melarione, Cadugio, Imantia, integra medietate, de quibus Asper quondam ibidem tenuit, quod germano suo condam abbate Gregorio pacto ivi, quantum de ipso pacto de ipsa facultate in quibuslibet rebus atque corporibus superscripta loca ad me pervenit, servos quoque et ancillas, cum mansis, hedificiis, acolabus, vineis, mancipiis qui a me libertinitatis non promeruerunt, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, peculium utriusque sexus, cum adjunctis, appendiciis, beneficiis, vel opportunitatibus earum, omnia et ex omnibus ad integrum. Pari modo libenter præfatæ basilicæ sanctæ Mariæ, terrolam portionis meæ in agro Treoginse et ante Maiacense sitos in pago Antissioderinsæ, simulque portiones meas in agros Matiriacense et Solemniacense, sitos in pago Tornoterinsæ, quod infra loca Diddo quondam episcopus, vel filii sui Claudius et germanus suus Warnferius visi fuerunt tenuisse, cum servis manentibus et ancillas, mancipiis, hedificiis, acolabus, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, peculium utriusque sexus, cum adjunctis, appendiciis, beneficiis, vel opportunitatibus munere donorum fuit concessa, quantumcumque mihi superscripta loca tenere videor, omnia et ex omnibus in quibuslibet rebus ad integrum. Idemque colonia Potiolus, quem de heredibus Helegio quondam visus sum recepisse, una cum colonica Ferrarias, cum mansis, hedificiis, acolabus, servis et ancillas, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, quantumque præsentî tempore possidetur, omnia et ex omnibus ad integrum. Similiter agello proprietatis meæ, villa Donato, una cum portionis in villa Tresovio quod ibidem habere videor. Pari modo villa Dulcio, quæ conjacet juxta fines Intranimse, et permanet inter has præfatas villas, hoc est, inter Intranimse et villa Dulcia et villa Donata, et Tresovio viij et dimidius, quos amita mea Flotildis mihi post suo discessu visa est dedisse, cum servis et ancillis, acolabus, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, accessisque omnibus, cum pecudibus utriusque sexus, qualiter amita mea hoc usuario ordine possidere videtur, vel dies transitus sui derelinquerit, post discessum ipsius, ad ipsam basilicam in integritate debeat pervenire. Idemque portiones meas in villa Patriciniaco..... Hispatio, Britaniola, una

A cum portionis in agro Domitiacensi, in villa Mirisela, et mansionis Artigisillo, quantumcumque mihi ibidem justissime vel presentaliter teneri videor, mea voluntate prædictæ basilicæ relinquo omnia et ex omnibus ad integrum. Similiter portionem meam in villa Scubiliaco, quam Ranessindus et uxor sua Arthemina possidere videntur, et mihi dederunt, et hoc usuri ordine possidere videntur, omnia et ex omnibus, qualiter transitus eorum in quibuslibet rebus atque corporibus derelinquerunt ad integrum. Simulque portiones meas in villas Sacigo et Casido, quantumcumque genitores mihi visi fuerunt tenuisse, una cum portione in colonica Quaciaria, quem cum germana mea Avolana commutavi, quod per testamentum genitricis meæ ad ipsam pervenit, cum mansis, hedificiis, servos et ancillas, acolabus, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, pecora utriusque sexus, omnia et ex omnibus in quibuslibet rebus atque corporibus, consentiente ipsa, hoc ipsa basilica ad integrum recipere debeat. Et insuper do quemdam rusticum Wulbertanum nomine, et infantes suos Wascono et Magnetruide, cum ingenti multitudine parentum. Pari modo portione mea in villa Comesciaco, quem de Hebercapto ibidem habere videor, cum omnibus appendiciis, cum pecudibus utriusque sexus, omnia et ex omnibus, in quibuslibet rebus atque corporibus ad integrum. Præterea meum agellum qui vocatur Lanovilla, quem de Ebroaldo abbate vel heredibus suis, et Longo-Campo quem de Leotberto vel heredibus suis quondam recepi; itemque in Lanosico meam portionem, quam de Nestorio vel heredibus suis quondam recepi; et illam portionem in quemdam montem Comesciaco, quem de Olgisilo commutavi, cum mansis, ædificiis, habitatoribus, servos et ancillas, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, cum pecudibus utriusque sexus, omnia et ex omnibus ad integrum. Similiter do ad unam cappam villam Leodebaro meas portiones quas de Sperio et Domnoleno presbytero habere videor, et illam terram quam de Ebolema ibidem comparavi, et Escallitas villa quam genitores mei tenuerunt, et Cardonaretas quæ conjacent ante sanctum Ferreolum, cum mansis, hedificiis, acolabus, servis et ancillas, campis, pratis, silvis, pascuis, cultis et incultis, aquis aquarumve discursibus, peculium utriusque sexus, omnia et ex omnibus ad integrum. Deinde relinquo Leugam villam, quæ est super fluvium Lupam, cum habitatoribus, mansis, hedificiis, et omnia convenientia, nisi vineas, ad integrum. Pari modo in Odonam villam, mansos quos presentaliter habere videor, et in catellis unum mansum, et Oseho villam totam, cum mansis, hedificiis, servos et ancillas, vineis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, silvis, aquis, omnia et ex omnibus ad integrum.

XVIII.

Charta qua Hunbertus abbas Maricolenai monasterio dona con'ert * (ann. 671).

Anno duodecimo regni domni nostri Childerici gloriosi regis ^b, decimo quinto Kalendas Aprilis. Ego in Dei nomine Hunbertus, etsi indignus peccator, cogitans de Dei timore, vel æterni boni retributione, seu abluendis meis peccatis, quia dicit Scriptura : *Faci vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos perducant in æternas mansiones sanctorum* ; rursusque dicit : *Facite vobis saccos ele. mosynæ qui non veterascunt*. Idcirco dono quod in perpetuum donatum esse volo ad sacrosanctum monasterium quod vocatur Maricolas, quod vir illustris Chronobertus ^c quondam suo opere construxit, ubi ego ipse indignus peccator abbas præesse videor, consecratum in honore sanctæ Mariæ, matris Domini nostri Jesu Christi, et sancti Petri et Pauli apostolorum, vel reliquorum dominorum qui in ipsa basilica venerantur, situm in pago Fanomarcensi, super fluviolum qui vocatur Helpre : hoc est, partem maximam de possessione nostra in villa nuncupata Macerias, sita in pago Laudunensi, super fluvium Iseram, quam de avia mea Deo sacra Audeliana quondam, dato prelo, per venditionis titulum comparavi, hoc est, mansos dominicos, ubi ipsa Audeliana mansit, vel postea nos ædificavimus, et terrationes, et servos et ancillas, illos et illas. Hos igitur mansos cum terris concidis et pascuis, in integrum, per hanc seriem epistolæ nostræ donationis, quam Ulsinum notarium scribere rogavimus, ad ipsam basilicam sanctæ Mariæ Maricolis constructam, a præsentī die tradimus ad possidendum. Hæc omnia supra nominata ad ipsum monasterium delegavimus, ut ipsi monachi vel successores nostri in suo jure vel dominatione a præsentī die recipiant ad possidendum tam in terris quam domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, absque ullius judicis interpellatione, habeantque in sua potestate tenendi, dandi, vendendi,

* Pluries edita charta : 1° in Chronico Cameracensi Balderici, pag. 52, a Colomerio, ubi dicitur deprompta ex archivo e. cle. iæ sancti Humberti ; 2° a Miræo, Oper. dipl. t. I, pag. 9, qui videtur eam emendavisse ex autographo quod Maricolenses asservant ; 3° recusa a Coitio, Ann. t. III, pag. 629, ex Balderico et Miræo ; 4° a Bollandistarum continuatoribus, mense Mart. t. III, ex ipso, ut putant, autographo. Editiones Miræi sequimur et Colomerii, quæ non differunt nisi quod in Colomeriana nomen Humberti legitur pro nomine Chronoberti, et vice versa. Restitutionem tuentur Exemplaria quæ viderunt Miræus et Bollandistæ, et ipse contextus sic emendandum monet. Proclivi autem error in scribendis nominibus *Humbertus*, seu *Hunbertus*, seu *Chunobertus*, eum sæpius apud veteres vocali aspiratæ præmittatur littera c, ut notat Mabillonius, Annal. t. I, pag. 421, dum hanc ipsam emendationem asserit.

^b Regni Childerici II annus xii concordat cum anno Christi 671. Bollandus, ad diem 1 Februar., in commentario prævio Vitæ sancti Sigiberti, et Henschelius, De tribus Dagobertis, lib. II, cap. 4, in autographo munito ipsius Humberti sigillo, negant

A commutandi, vel quod exinde voluerint faciendi. Propterea in ista epistola delinimus, ut nulla altera ratione calumnia inpostmodum inter ipsos servos Dei vel hæredes nostros non adcreseat. Si quis vero post nos, quod futurum esse non credimus, si aliquis de hæredibus nostris, aut quælibet opposita persona, contra hanc donationem nostram, quam fieri rogavimus, venire aut infringere voluerit, primitus iram trinxit Majestatis incurrat et sit anathema, et deletur nomen ejus de libro viventium cælesti, et cum iustis non scribantur, sed sint consortes Judæ Iscariotis qui Dominum tradidit ; et si emendare noluerit, mutet Deus sensum ejus, et in illo judicio recipiat quod Ananias et Saphira receperunt in præsentī, et insuper inferat cogenti fisco auri libras decem, et decem argenti pondo coactus exsolvat ; nec si quid repetit, nihil valeat vindicare, et merces nostra inantea proficiat ad salutem. Et si aliqua instrumenta, aut anterioris aut posterioris, quolibet ingenio vel argumento, de nomine nostro, in propinquis meis vel extraneis personis fuerint ostensa, aut ullo unquam tempore apparuerint, falsarius esse cognoscatur, et inanis permaneat. Sed præsens donatio a me facta omni tempore firma et inviolata permaneat, stipulatione subnixâ idoneorum testium, domini videlicet Vandiciani episcopi, et Fulberti mei fratris, sed ill. et ill. ^d Actum Maricolis. Ipse tamen Hunbertus (*Chr. Cam. Chronobertus*), etsi peccator abbas, propria manu confirmo.

XIX.

Charta qua Hunaldus et uxor ejus Deolata Berario, Cenomanensi episcopo, donant, retento usufructu, quidquid habent in villa Gaviriaco, quæ ipsis ad usum fructum a Berario concessa fuerat * (ann. 677).

Domino sancto et apostolica sede dignissimo domino et Patri Berario episcopo, nec non et omni congregationi sanctæ Ecclesiæ Cenomanicæ, Hunaldus et ejus conjux Deodata. Dum de villa præfatæ Ecclesiæ vestræ, nuncupata Gaviriaco, sita in territorio

existare notam diei apud Baldericum et Miræum interpolatam.

^c Chr. Camer. *Hunbertus*. In uno ex tribus mss. Codicibus quos vidit Colomerius legebatur, ut asserit, pag. 417, *Rudobertus* ; sed secundis curis, post lituram restitutus.

^d Abbreviatæ voces *illius* et *illius* lectionem autographam sapere minime videntur, sed negligentiam exscriptoris, qui alias subscriptiones addendas non curavit.

* Chartam hic edimus, de qua mentionem movimus in notis nostris, pag. 169, ad diploma Theodorici III, anno tertio regni ejus emissum. Inserta est in Actis episcoporum Cenomanensium, Mabill. Anal. ec. pag. 274, nec uspiam alias apparet, unde aliqua subito contra ejus sinceritatem suspicio. Cum tamen manifesta falsi indicia non exhibeat, ipsam supposititii chartis annumerare fas non est. Certe pugnat cum pluribus instrumentis quæ inter eadem acta reperuntur, sed ea plane commentitia monstravimus, ac proinde nihil faciunt ad fidem chartæ hujus elevandæ. Annus quartus regni Theodorici III, mense Julio, concordat cum anno Christi 677, juxta nostram hujus regni annos computandi rationem.

Burdgalense, nobis temporibus vitæ nostræ benefici-
 A cium ad usufructuarium fecistis, ideo pro divino in-
 tituitu complacuit ut vobis et Ecclesie vestræ petitione
 nostram, quod in ipsa villa e proprietate habere
 vel possidere noscitur, pro remedio animæ nostræ,
 et pro ipso usufructu concedere deberemus; quod
 ita et per hanc epistolam nos fecisse constat, ea sci-
 licet ratione ut, dum advixerimus, et suprascripta
 portione Ecclesie vestræ et nostra, vel adjacentiis,
 earum, ad integrum possidere debeamus, ut neque a
 vobis, neque a successoribus vestris, quicumque de
 parte memoratæ Ecclesie vestræ, diebus vitæ nostræ
 nullam repetitionem aut inquisitionem exinde habere
 non debeamus; forsitan, sicut supra scriptum est,
 hoc ad integrum ego vel conjux mea Deodata hoc
 possidere debeamus, similiter et vos, vel pars Eccle-
 siæ vestræ, post discessum utique nostrum, ipsam
 portionem nostram propriam in vestra revocetis do-
 minatione; neque a nobis, neque ab heredibus seu
 proheredum nostrorum, nulloque tempore, alia con-
 trariete aut repetitione habere non pertemesca-
 forsitan perpetualiter, in Dei nomine, pro remedio
 animæ nostræ, post nostrum discessum, partibus Ec-
 clesie vestræ proficiat in augmentum. Et [quod fieri
 non credimus] si quis, vos et successores vestri, aut
 nos vel heredes nostri, contra hanc epistolam ali-
 quid resultare aut refragare seu repetere conaverit,
 quicumque hoc facere præsumpserit, inferat pars
 pare, una cum sacratissimo fisco, auro lib. v, ar-
 gento pondera x; et præsens epistola firma stabili-
 tate perpetualiter in Dei nomine valeat perdurare,
 cum stipulatione firma et subnexa. Facta epistola
 mensis Julii die ii, anno iii regni domni nostri Theo-
 doricis regis. Hunualdus subscripsi. Deodata subscri-
 psi. In Christi nomine Leodebertus subscripsi. In
 Christi nomine Bosolenus, acsi peccator episcopus,
 subscripsi. Jesus Christi humilis subscripsi. Neonus
 Christi humilis subscripsi. Probatas Christi humilis
 subscripsi. In Christi nomine Bertranus abbas sub-
 scripsi. In Christi nomine Iggonardus subs. Eodinus
 subs. Audobertus, jussus a domino meo Hunualdo,
 hanc epistolam scripsi et subscripsi.

* Inserta in Balderici Chronico Cameracensi, pag. 46; recusa in supplemento operum diplomaticorum Miræi, t. IV, p. 10. Falsum produnt notæ chronologica, quæ pontificatum Joannis papæ illigant cum anno 7 regni Theodorici III, et cum tempore exau-
 ctorationis Leodegarii, Augustodunensis episcopi, ab Ebroino. Leodegarius fuit ab episcopatu defectus anno 674; annus autem 7 regni Theodorici III erat annus Christi 680. Chantereau Lefebvre, in manuscripto De lege salica, quod exstat inter Codd. Bibl. regie, de hac Vindiciani epistola, asserit, sed perperam meo judicio, Childebertum necatum fuisse anno 667, indictione 10, unde septimus Theodorici annus concordaret cum anno 674; quod, etsi verum, nihil immutandum foret opinioni Brequignianæ. Pontificatus Joannis papæ V initium sumpsit circa annum Christi 685 aut 686, et Joannes IV anno 642 obierat;

XX.

Epistola Vindiciani episcopi ad Joannem papam, in qua ejus rescriptum inseritur, quo confirmantur privilegia ecclesie sanctæ Mariæ Atrebatensis a Vindiciano concessa * (ann. 680).

Sancto et universalis Ecclesie provisorio, beatissimo Johanni, papæ Romano, episcoporum episcopo, Vindicianus servus servorum Dei minimus, in Christo Domino quicquid felicius. Notum sit paternitati vestræ, seu omnibus sanctæ Dei Ecclesie prolibus, si aliquid de rebus nostris, locis sanctorum vel in substantia pauperum conferimus, hoc nobis procul dubio in æternam beatitudinem retribui confidimus. Nos quidem de tanta misericordia et pietate Domini confidentes, in conventu venerabilium episcoporum nostrorum, coram rege piissimo Theoderico, in generali placito, hanc epistolam roboravimus, roboratamque in perpetuum fore optamus. Lex priscorum quoque exposcit auctoritatem, ut quicumque voluerit de rebus suis propriis vendere, cedere, condonare, suum instrumentum, secundum legem salicam, licentiam habeat illigare ^b. Quapropter noverint omnes fideles præsentis ac futuri, pontificali auctoritate hoc episcopale privilegium constructum a memorato rege Theoderico, ut inviolabiliter conservetur, ab hodierno die et deinceps, per pontificalem auctoritatem omnes sæculares et judicarias potestates excludimus, omnemque clamorem et omnem invasionem ab ecclesia sanctæ Mariæ Atrebatensis civitatis. Sed ut liceat canonicis Deo inibi famulantibus ex hoc et in reliquum tempus quiete vivere, ab omni mundo strepitu sequestramus. Si autem talis extiterit causa, ut successores nostri precaria vel beneficia de rebus ad clericorum usum pertinentibus patrare maluerint, hoc interdicens interdictum etiam anathematis, et pontificali auctoritate stabilimus, ut ipsum monasterium cum his villis Belrenio, Medonivilla, inter has duas villas mansos lx, culturas xi, ecclesias ii, cum omni dote et omnibus appendiciis, Aquis in pago Atrebatense, cum ecclesia et dote, seu omnibus appendiciis, Friscini curte cum omnibus appendiciis, Batsala cum ecclesia et omnibus ejus appendiciis, Berleta cum omnibus appendiciis, Squavia cum ecclesia et dote et omnibus ejus appendiciis,

D

quæ omnia sic pugnant ut nullo pacto possint conciliari; verum enimvero neque anno 674, qui ex sententia Chantereau Lefebvre septimus esset Theodorici, neque anno 680, quem admittit clarus vir de Brequigny, nullus exstabat papa Joannis nomine. Prætermittimus quæ ex fornulis et subscriptionibus arguit Cointius, Annal. t. III, pag. 820, putidæ falsitatis certa indicia.

^b Lege salica, Eccard. xlvii; Feuerbach. xlvii; Schilt. lxxx; Herold. xl x; Emend. xlviii, solemnitates in mallo publico comitis, aut ante regem requirebantur cum quis de rebus suis alicui donationem facere in animo haberet. De quo tamen recessum erat in usu, nam exstant nonnullæ donationes per simplices litteras factæ, ut probant fornula Marculfi et aliorum quas singulatim indicare supervacaneum foret.

Ors cum omnibus appendiciis, Sautseido cum suis A appendiciis, Radonivilla cum molendino uno super Crientonis fluviolum, aliud molendinum in dominica curte, Maraculo cum integritate, ecclesia cum dote, decimacula in Rodullii curte, similiter in Unziaco, ex hodierno die et in reliquum tempus sit in potestate canonicorum in ipso monasterio Deo servientium. Nec aliquis praesumat ex his quæ diximus, quæ memoratus inclytus rex de rebus propriis et de aliis per regale præceptum eidem loco delegavit ad opus clericorum, inferre aliquam molestiam, sed liceat eis quiete omnia possidere, quo valeant liberius pro paco sanctæ Dei Ecclesiæ, et vita regis et conjugis ac filiorum, ac statu regni, Domini clementiam exorare. Si quis vero observator hujus privilegii a nobis editi extiterit, accipiat mercedem a Domino, et benedictionem a vobis et ab omnibus nobis in præsentia vita, et in futura vitam æternam, amen. Qui vero nostræ auctoritatis parvipenderit, et hanc pontificalem auctoritatem manu nostra roboratam infringere voluerint, inde dirigimus ad vestram clementiam, ut quod a nobis roboratum est stabile permittatis non solum a vobis, sed ab omnibus nostris episcopis qui sunt erga vos. Deus omnipotens, qui cathedra unitatis doctrinam posuit veritatis, faciat vos memorem intellectoremque sui, placeatque vobis propter eum, in orationibus vestris meminisse etiam mei. Vindiciano eum coepiscopis degentibus Galliarum finibus fraternalitatem et paternam benedictionem. Audite sententiam quam dico. Si quis de successoribus vestris, vel comes, seu cupiditas judicium aut ulla opposita persona, hanc donationem vel confirmationem quam pro Dei intuitu et amore divino fieri vel firmare decrevistis, minuere aut a loco distrahere maluerit, apostolica sententia damnamus, et per pontificalem auctoritatem a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ sequestramus, et a cœtu supernorum segregamus, et a regno Dei excludimus; sancti Petri Christi janitoris atque clavigeri cælestis regni interdictum interdiximus; et cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi sorte permittimus ut in die iudicii cum diabolo et ministris ejus luctu quatiante inferno perfruantur sine gaudio. Amen.

Ego Johannes papa hoc privilegium a mea parvitate editum firmavi ac roboravi. Ego Marinus, vicarius sedis apostolicæ, firmavi ac roboravi. Ego Andreas episcopus subscripsi. Ego Bonibertus episcopus subscripsi. Ego Laurentius episcopus subscripsi. Ego Pedelbrandus episcopus subscripsi. Ego Nautor episcopus subscripsi. Ego Hilarius episcopus subscripsi. Ego Constantius episcopus subscripsi. Ego Martinus episcopus subscripsi. Ego Christophorus episcopus

subscripsi. Ego Thomas episcopus subscripsi. Ego Felix episcopus subscripsi. Ego Audoinus archiepiscopus subscripsi. Ego Austregisilus episcopus subscripsi. Ego Ravengarius episcopus subscripsi. Ego Silvius episcopus subscripsi. Ego Leodegarius, ab impio iudice Ebroino cathedra Augustidunense depositus, scripsi et subscripsi. Data octavo Idus Maii, anno septimo regni domini nostri Theoderici regis, indictione ij. Ego Vindicianus episcopus, jussu domini Theoderici regis, et rogatu Johannis summi pontificis, scripsi et subscripsi.

XXI.

Charta qua Nizezius et Ermintrudis, conjux ejus, monasterio Moisiacensi plurima jure venditionis tradit
b (ann. 680).

Venerabili in Christo Patri et domino apostolico Leotadio abbati, vel omni congregationi monasterii Moisiacensis quod infra pago Caturcino in honore sancti Petri constructum esse videtur. Ego enim Nizezius et uxor mea Ermintrudis, dum reatum conscientie nostræ agnovimus, oportet nobis ut dum Deus in nostra voluntate posuit, secundum evangelicam lectionem, rerum dispensationem, exinde per Dei introitum faceremus, et ut ad nos fiat Dominus sicut in suo dignatus est Evangelio dicere : *Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo; et veni, et sequere me.* Et ideo nos hanc ad veram vocem vobis supradictis servis Dei, vel ad omnem congregationem quæ in ipso monasterio superius nominato constructum esse videtur, dono ego in pago Tolosano villas nuncupatas Calmeabilidem, Barolingus, Vivaderemus, Sambiliano, cum omni integritate, per terminos ac loca a nobis designata; et in alio loco, infra ipso pago, alias villas nostras Auliniano, curtes nostras indunicatas, cum ecclesiis aut solaris, et viveriis, et fructuario, piscatoriis, molendinis simul cum appendiciis suis, Besingus, Scoternam villam et Orfollingus, villa seu Gannicolas villare, cum ecclesia sancti Medardi, quæ est infra ipso termino, cum omni integritate et soliditate, cum servis et colonis et mente libertorum, una per terminos et loca a nobis designata: id est, de fluvio Garumnæ per Mamare gurgite; inde per modia villa Salis, cum ecclesia sancti Saturnini, quam, dato pretio nostro, de Guirardo quondam visi sumus comparasse; inde per favum quondam Perucia per fontem in conasticis, quæ est in media agra; atque inde pervenit usque Navaliense, seu in montem Beretonii quondam usque in Stirpiniago, et vallum Envaldi usque in media Saldimia; inde per Livigone usque in supradicto fluvio

^a Hic Chronicon habet *ut ille*, quæ voces nullum sensum præbent.

^b Chartam hanc vulgavit Mabillonius, Ann. t. I, pag. 686, erutam ex archivo Moisiacensis monasterii. De illius sinceritate nulla videtur dubitandi ratio. Leotadius, qui dicitur abbas Moisiacensis, mense Maii, anno 7 regni Theoderici III, id est, anno Christi 680, his temporibus vixit, juxta catalogum abba-

tum Moisiacensium, Nov. Gall. Christ. t. I, col. 159: diversus sane a Leotadio qui Ausciensis episcopus exstitit sub initio sæculi viii. De his videbis Mabillonium, Ann. t. I, pag. 358, et Cointium, Ann. t. IV, pag. 252. Exstat charta eadem in Ms. regio, signato 4191, sæc. xv exarato, sed ita inaccurate, ut inde varias lectiones excerpere operæ pretium non sit. De quo ipse, inspecto Codice, certior factus sum.

Garumæ; et in alio loco, infra ipso pago Tolosano, alias villas nostras his nominibus nuncupatas, Lampidiago cum ecclesia sancti Martini, Vulpiliaco, Speutingus, Prareti, mutationes ecclesiæ cum villare sancta Gemma, villa Sarpanas cum ecclesia sancti Germani, villa Gainago, villa Novolio cum ecclesia sancti Medardi; has villas superius nominatas cum ecclesiis et omnibus villaribus et adjacentiis earum, per terminos a nobis designatos, qui sunt, per medium Garona, deinde in media agra, deinde usque in Larona, inde per paludem Novoliensem usque in suprascripta Garona. Et in alio loco, in pago Aginensi, villa nostra Viriacarias, cum omni integritate, una per terminos subter per illo porto et termino Vasalonis; de alio vero latere termino Bordouse villa; deinde per rivum Oppinione usque in media Garona; et in pago Elisano, alias villas nostras, Giuvigus, Sauviago, cum omni integritate, sicut a nobis per terminos antiquos possidere videtur. Relinquimus quoque propriis heredibus nostris, in Faldidio villas nostras; in pago Tolosano, Modorciago, Altomonte, Basille; et in pago Aginensi Pompeiagio; et in pago Elisano Malarounta; has quoque villas superius nominatas, excepto illas quas in Faldidio dimittimus. Alias vero omnes quas hic inseruimus, cum omni integritate et soliditate, curtis, ecclesiis, ædificiis, domibus, mancipiis, colonis ibidem commorantibus, et merita libertorum et colonorum utriusque sexus, cum terris cultis et incultis, vineis, pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, cum omni jure et adjacentiis earum, quæsitum et inquirendum, per hanc epistolam venditionis hæc vobis trado, transfero atque transfundo ad possidendum. Et accepimus a vobis pretium, et nobis bene complacuit, hoc est, solidos auri purissimi septingentos, et pallas iv, valentes solidos ducentos. Hæc vero pretia a nobis suscepta animæ nostræ remedio in alimonia pauperum ibidem Deo servientium expensamus. Omnia vero hæc superius nominata in manus vestras tradimus et successorum vestrorum, ut possideatis, et quidquid exinde facere volueritis, libero omnibus perfructis arbitrio, stipulatione subnixa. Facta carta venditionis ista mense Maio, anno vij regni domini nostri Theodorici regis. Nizeius peccator et Ermintrudis hanc epistolam venditionis recognovimus et subsignavimus. Signum

A Gundoberto, S. Sicaudo, S. Almare, S. Sicarubia, S. Autrico, S. Dacoleno, S. Bertinaro, S. Frotico, S. Guntario, S. Bertallo, S. Belboni. Actam Moyssiaco monasterio publice.

XXII.

Donatio ab Aloino facta monasterio Sangallensi
 a (ann. 680).

In Dei nomine bonæ pacis. Placuit, atque convenit, atque aderevit mihi voluntas, ut terram juris mei facerem donationem ad honorem sancti Gallonis et sancti Desiterii, in loco nuncupato, qui dicitur nomine villa Athorinswanic hobas tres, et in Gundlibesparia hobas iii. Quod et feci, quod ita et feci terram donationis ego Aloinus, et per hanc chartulam donationis, quæ ad diem præsentem firma permaneat. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis contra hanc donationem venire aut agere conaverit, in primis Dei iram incurrat, et communi corpore vel sacerdotio extraneus sit, et cum fisco auri libras ii, argenti in componat, et quod petit vendicare non valeat, sed præsens hæc donatio omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa. Actum in monasterio sancti Gallonis. Signum Aloini, qui hanc donationem fieri rogavit. Sig. Stephani. Sig. Jactati. Sig. Petri. Sig. Wnalaonis. Sig. Landelhelmi. Sig. Valoti. Notavi quod feci in mense Julio, xiiii calend. Augustas. Ego Petrus scripsi et subscripsi suo Theodorico rege b.

C

XXIII.

Charta qua Aredius seu Petruinus, Vasionensis episcopus, Grasselæ, si monasterio dona a se vel ab aliis collata confirmat, et pri. ilegia concedit c (ann. 683).

In nomine Domini Jesu Christi, domnis venerabilibus atque dilectissimis, et sanctis fratribus nostris comprovincialibus, sanctorum ecclesiarum Domino dispensante rectoribus, Aredius sive Petruinus, sedis ecclesiæ Vasensis civitatis, ac si indignus, Domino dispensante, pontifex. Tunc nos boni aliquid spiritualis fabricæ inchoari confidimus, cum pro servorum Dei necessitatibus una cum nostrorum consilio spiritualia adhibemus, pertractantes quorum oportunitatibus qualiter communi voluntate utrorumque merces accrescat, ut et illis a nobis auxilium, et nos per eorum interventam, Domini mereamur suffragium,

D

^a Hoc instrumentum, quod ex Traditionibus monasterii sancti Galli, pag. 2, recudo, jam ediderant Vadianus, ap. Goldast., Script. rer. Alam. t. III, pag. 37; Lunig. Spicil. eccl. part. III, pag. 190; Neugart. quoque, Cod. Alem. dipl. t. I, pag. 6, sed non integrum.

^b Annum 680 ex conjectura scripsi; cod. sancti Galli indicat in margine 69, circiter.

^c Hanc vulgavit Mabillonius, Annal. t. I, pag. 698, ad fidem exempli quod a Lud. Ant. Rull accepit. Iterum edidit Boyerus, in Historia ecclesiæ Vasionensis, probat. pag. 7, collatam cum originali a priore sancti Andree. Mabillonii lectionem sequimur, inter uncas ascriptis discrepantiis ex Boyeri Editione deproniptis. Aredius seu Petruinus idem videtur qui,

sub Clodoveo II, Cahilonensi concilio subscripsit nomine Petronii, circa annum 650, teste Nova Gall. Christi, t. I, col. 923, et Hist. eccl. Vasion. pag. 67. Auctores Novæ Gall. C. rist., t. I, pag. 920, asserunt nulla hujus monasterii superesse vestigia. Boyerus vero, pag. 66, docet stare adhuc salvam suo tempore, anno 1731, veteris ecclesiæ partem, in qua venuste ornata, diebus Dominicis, juvenum congregatio piis exercitiis vacabat; cætera ædificia, a barbaris aut hæreticis eversa, nihil præter rudera exhibere. Mabillonius, Annal. t. I, pag. 572, notat hoc monasterium a Petro, Massiliensi antistite, anno 1059, subjectum fuisse Massiliensi sancti Victoris abbatiæ, cujus cella fuit, et adhuc remanet sub titulo sancti Petri ac sancti Victoris de Grasseko.

quia eo modo servorum Dei monachorum culminis fastigia alta proceritate attolluntur, cum supra solidam petram fundamenta a fidelibus jaciuntur. Ideoque monasterium aliquod in suburbano civitatis, in loco cujus vocabulum Grasseto [Boyer., Grasseto], quod nos in honore sancti Victoris et sancti Petri vel reliquorum sanctorum ecclesiarum visi sumus construxisse, placuit nobis ut sub instituta sanctorum Patrum ipsum monasterium firmatum esse deberetur, ubi venerabilis vir Fredeghisus abbas et congregatio monachorum, auspice Domino, in suprascripto monasterio debeat deservire, ut secundum normam venerabilis viri sancti Patris Benedicti abbatis, vel sancti Macarii, seu sancti Columbani, degere vel habitare deberent, quatenus et ipsi tramite sanctorum Patrum tenentes, vel instituta primitivæ Ecclesiæ, sicut tamen apostolorum Acta testantur, quorum erat cor et anima una in Domino, nec aliquid se proprium habere dicebant, sed erant illis omnia communia, et quidquid habere poterant, venditis omnibus et distractis, ponentes precia eorum ante pedes apostolorum: erantque eis, sicut jam diximus, omnia communia. Et alibi Dominus regnum cælorum vitanque promisit æternam, quos in Evangelio beatos pauperes appellat, quibus et convenienter cantetur: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Et quia parva, ut diximus, in suburbano civitatis, monasterii domni Victoris et domni Petri, quæ sub ipsa urbe esse dignoscitur; ideoque ad ipsius adiutorium annexi nobis placuit ut quidquid per epistolas, tam per cessiones quam per qualiacumque instrumenta cartarum, domnus Aredius sive Petruinus pontifex urbis Vasensium [Boyer., Vasiensium], vel avia sua domna Gregoria episcopia ^a, ad ipsum locum vel suprascriptos monachos quos ibidem Deus evocari jusserit, secundum ejus voluntatem proficiat in augmentum, ut et ipsi de conservatione regulæ seu traditione orthodoxorum Patrum, plenius apud Deum valeant veniam adipisci; et nos, ut diximus, per eorum intercessionem mereamur absolvi a nostrorum vinculis peccatorum; nec tali illis beneficio a nobis præstito credimus quorundam fratrum Galliarum cospiscoporum in hac parte voluntatibus contraire [Boyer., esse contrarios], quorum jam maxima ex parte auctoritate felcimus, dum similia sunt monasteriorum plurimorum præstita beneficia, et innumerabilia privilegiorum, quod longum est recensere per ordinem. Tamen olim anteriores nostri a Lerinensi monasteria [Boyer., Liriuensi monasterio], vel Agaunensium, et sancti Marcelli martyris ecclesiæ Cabilonensium, nec non et Lugdunensium et Viennensium, seu et omnium Galliarum, quæ monasterio privilegiorum constructi

A sumpserunt principium, et plurimi ab ipsa sede apostolorum quod devotionis obtentum [Boyer., obtentu] adepti noscuntur. Ideoque nec nos contraria duximus, ut in urbe nostra, concedimus Domino gubernante omnium similia aptasse, quatenus juxta apostoli vocem, Dei simus [Boyer., sumus] adjutores, probabiliter agricultores, vel adjutores efficiamur, si cum Petro apostolo sanctis ovibus pasqua præparamus, unde ipsi servi Dei delectentur, tam pro nostris facinoribus, quam pro totius urbis hujus, vel pro regni Francorum stabilitatem [Boyer., stabilitate], attentius Domini misericordiam deprecari. Igitur ego Aredius seu Petruinus, Vasensis urbis ecclesiæ cathedræ pontifex prorogatus, cum vestra, ut, decet, coniventia [Boyer., conviventia] vel sancta fraternitate devotus, ex nostra indulgentia tale eis ad præsens credimus libertatis privilegium, ut, Domino adjuvante, ipsa congregatio, vel eorum posteritas in hac sancta congregatione perdurantes, vel ad cælestem patriam contemplandum festinantes, quod a nobis præseni tempore cum vestra consentiente fraternitate conceditur, vel vestris sanctis manibus roboratur, successoribus nostris inviolabiliter quod sanximus perpetuis temporibus debeat observari, ut cetera monasteria, ut superius præfati sumus, hoc beneficium privilegii accipientia, possint sub omni quiete absque perturbatione, vel infestatione pontificum vel ecclesiæ actorum, seu ab impetu [Boyer., impetu] secularium, remota sancta congregatione, perfrui sub quiete; sic tamen et præsens, nam indulgentia nos et ipsos noscitur inchoatur, ita devotione, vel congregatione causa humiliter nostra posteritate mandamus, ut si episcopus cujus curam pastorem competit ovium habendarum suscipere, ad ipsum monasterium, ut pastorem decet, visitandi vel consolandi gratia, advenerit, ita ut inspecto ovium pio congregationis affectu vel ædificationis studio, ut decet, recta monasteria adeat, et, cum sancta mysteria celebraverit, benedictione tradita cum auctoritate recedat; nullam ex debito munere quæsitam ibi faciat, neque aliquas redhibitiones pristinas, quas consuetudo vetusta offerendo injunxerat; nisi quod voluntarie pro Dei timore offerre decreverint; non ex debito pastor, neque ab episcopis, neque archidiaconis, neque a quibuslibet exactoribus hujus ecclesiæ ab ipsis requiratur, nullave redibitio queque antiquæ consuetudinis causa fuisset iudicata. Et pro mercede augmentove in locum devolare expecto, sicut a nobis cum omni pietate relaxari dinoscitur, ita et successores nostri pro eorum [Boyer., procerum] mercedis augmento gratuito animo pro æterna retributione concedatur. Et cum necessitas poposcerit, si abbas de hoc sæculo commigraverit, non aliunde, sed, sicut decet et

^a Episcopis, seu episcopæ aut episcopis, dicebantur femine quæ, cum uxores episcoporum fuissent antequam episcopales infulas essent assecuti, viris ipsarum ad episcopatum evectis, in monasteriis vitam agebant. Non item erat ex concilio Turonensi anni 567, cujus canon xii jusserat tantum, episcopo qui conjugem sibi sociaverat ante suum ad sacerdotium

accessum, conjugem tanquam sororem habere. De secessu episcopis in monasterium, nisi voluntario, nulla est mentio in conciliis. Id tantummodo requirebatur ut conjugatus ad ordines sacros non promoveretur nisi consentiente uxore, quod probat concilium Agathense anni 506.

dignitas vel orlo eis poposcerit, ut ibidem in ipso consortio intra monasterium habuerint, de ipsa congregatione, ut optime ac perfecte regulâ instructa et Dei timore fundata teneatur. Absque ullo præmio abbas in ipso monasterio eligatur; ita tamen electio ab omni congregatione agatur, ut ne quæcumque pars inferior, sed quem ordo perfectorum elegerint, ille, Domino dispensante, sine rixa, a pontifice civitatis hujus instituat. Nam absit ut percurrente præmio, aut congregatione insidiante, vel aliorum qualibet contrarietate oppugnante, alius desuper veniens inordinate instituat, nisi, sicut diximus, per electionem de ipsa congregatione, quem perfecta in studio divi o tota congregatio sibi providerit seniorem. Sic tamen cum consilio et voluntate ipsius urbis pontificis, non per timorem, sed cum omni humilitate petita, et cum ipsius benedictione quemcumque elegerint arripiant [*Boyer.*, arripiat] dignitatem. Itemque, sic enim assolet per tempora succedentia si monachi qui subesse debent, habendæ sacro congregationis ordine neglegentes steterint, in sua gloriantes libertate, tunc pontifex istius civitatis, conjungens sibi sacerdotes vel abbates qui ejusdem regulæ tramitem tenere videntur, eos paterno affectu, cum spiritualibus sibi adhibitis, juxta Evangelium, duobus aut tribus, aut, si necesse est, amplius, in ipso monasterio ad conciliabulum debeat advocare, et juxta eorum regulam vel consuetudinem, ad eorum ordinem corrigere vel reducere dignetur, ut non liceat, quod absit, per timorem vel desidiâ, quod sancti patres instituerunt per longitudinem temporum immutare. Cum ecclesiarum tabulas necessarium fuerit benedicere, aut fortasse chrisma aut sacro baptisate expetere, sine præmio a pontifice hujus ecclesiæ sibi debeant accipere; nihilque ipse pontifex, neque ullius prærogativæ [*Boyer.*, prærogativa] potestatis usurpans, de rebus monasterii, nec de sanctis altaribus, non de ornamentis ecclesiæ, neque de vasis, nec de sacris voluminibus, nec quidquam majus vel exiguum temerarius præfato monasterio audeat auferre. Et cum aliquem ad gradum ecclesiasticum ipse abbas voluerit permittere, cum omni humilitate pontifici hujus urbis suggerat; et ipse, sicut decet pastorem, gratis et absque munere tribuat; et ante tribunal Christi ipsum pontificem conjuramus atque precamur, coram Deo et angelis ejus, ubi dignitatis ordo præstat, et eorum petitio juxta vitæ meritum esse videtur, contrarius ipsis esse non dignetur. Unde quæsumus et contestamur, atque per caritatis indulgentiam interdiciamus omnino episcopis, tam successoribus nostris quam et vicinis vel procul prædicto monasterio constitutis, nihil contra tenorem præsentis decreti cujusque congregationis aliqua postulatione inducti, quicquam attemptare, vel prohibita contingere; non in his rebus, quas superius nominavimus, vel in ordinandis personis vel posses-

sionibus ipsius monasterii, vel quæque sub ejus jure esse noscuntur, vel quidquid per epistolas nostras, sicut superius diximus, ei monasterio concessimus, non episcopus, non archidiaconus, non vicedominus, non quicumque de actoribus hujus ecclesiæ nullas paratas, neque mansiones, neque alias redibitiones, neque possessiones quæ, sicut jam diximus, huic monasterio fuerint tam a nobis hujus ecclesiæ rebus indultæ, quam quæ a bonis religiosis hominibus fuerint inantea, Deo adjuvante, collatæ, nullus requirere aut exigere vel aliquid, instigante episcopo maligno, per fortiam ac præsumptionem auferre, vel audeat abstrahere, sed sub omni quiete ipsis servis Dei liceat sub eorum regulæ auctoritate [*Boyer.*, austeritate] degere et habitare. Hoc igitur eis indultum B privilegium quod jam a multorum monasterio Galliarum diximus exemplum, mandamus, atque hoc testamentum posteritati nostræ per omnipotentem Deum conjurare præsumimus, per omnia manere inconvulsa, cum omni conniventia [*Boyer.*, conniventia] fratrum nostrorum indultum esse prospexerint, quorum conniventi [*Boyer.*, conniventi] consilio, ad præsens cernitur institutum roboratum manibus et consensionibus, quod nos plenissima voluntate edidimus et conscripsimus, subtus per ordinem valeat esse confirmatum. Et tamen neminem vestrum credimus adesse per tempora successorum, qui hanc præsentem institutionem debeat convellere. Quod si quis, calliditate aliqua vel cupiditate injuncta, quidquam de prohibitis præsumperit attemptare, vel contra superiora decreta per tempora succedentia quoquo modo venire, primo quidem a communione sanctæ Ecclesiæ in hac parte et portione omnium Christianorum divisus, ultione Dei omnipotentis feriatur, et hic et in futuro excommunicatus appareat, et illius adjutorio qui ligandi solvendi que potestatem in cælo et in terra accepit a Domino, dejectus sit et alienatus; portio etiam illi proditoris Judæ Scariothis [*Boyer.*, Iscariotis] qui Dominum tradidit, ultionis vindicta adhibeatur, et cum Dathan et Abiron vivus in infernum descendat, atque omnium sanctorum consortio separatus, numquam de suis facultatibus sive proprietatibus pro animæ suæ remedio intelligat aliquid facere, qui a nobis indultum beneficium servis Dei voluit convellere vel irrumpere; sed in omnibus, Deo auxiliante, quæque a nobis pro ipsorum servorum Dei compendio digesta vel collata sunt, per præsentem [*Boyer.*, præsentem], deterritis adversariis, paginula [*Boyer.*, paginulam] firma et in omnibus connexa atque inviolata in perpetuo, Deo auxiliante, permaneant, quo potius hoc privilegium possit convalere, nec instigante malorum hominum facto, in alium [*Boyer.*, aliud] posse irrumpere, manus nostræ subscriptionibus decrevimus affirmare, et omnium fratrum * provincialiumque nostrorum, quod plenissima voluntate valeat obtinere, eorum manibus

* Provincialium nomine hic videntur intelligendi Arrelatensis provinciæ antistites; ecclesia enim Vasionensis, quæ modo Avenionensi Ecclesiæ subest,

sæculo vii suberat Arrelatensi metropoli. Wolbertus, qui primus subscribit chartæ quam expendimus, ipse est Arrelatensis præsul. Cui sedi unusquisque ex aliis

petimus roborandum, stipulatione pro omni firmitate subnixâ. Factum privilegium Kal. Februaris, anno decimo regni domini nostri Theoderici [Boyer., Theoderici] regis.

In Christi nomine Petruinus sive Aredius, ac si peccator, episcopus, hoc privilegium a me factum et reformatum relegi, et promptissima voluntate subscripsi. In Christi nomine Wolbertus, ac si peccator, qui rogatus a domno Aredio episcopo hoc privilegium, salva canonica institutione, subscripsi. In Christi nomine Aghiacus episcopus, rogatus a domno Aredio episcopo, hoc privilegium institutionis subscripsi. In Dei nomine Ambrosius episcopus, rogatus a domno Aredio episcopo, hoc privilegium, salva canonica institutione, subsc. Gratia Dei Fredicus, ac si peccator, episcopus, hoc privilegium institutionis subsc. In Christi nomine Godebertus [Boyer., Godebertus], ac si peccator, episcopus, rogatus a domno Aredio episcopo, juxta quod domnis episcopis placuit rectius, subsc. In Christi nomine Leodegarius, ac si peccator, episcopus, rogatus a domno Aredio episcopo, hoc privilegium institutionum subsc. In Dei nomine Pascasius [Boyer., Paschasius] episcopus, rogatus a domno Aredio episcopo, hoc privilegium, salva canonica institutione subsc. Rusticus, gratia Dei, ac si indignus peccator, episcopus, rogatus a domno Aredio episcopo, hoc privilegium, salva canonica institutione, subsc. In Christi nomine Ago abbas, rogatus a domno meo Aredio episcopo, hoc privilegium subsc. In Dei nomine Pascasius [Boyer., Paschasius] presbyter, rogatus a domno meo Aredio episcopo, hoc privilegium subsc. In Christi nomine Deiphinus abbas, jubente domno Aredio episcopo, hoc privilegium subsc. In Dei nomine Maurontus archidiaconus, jubente domno Aredio episcopo, hoc privilegium subsc. In Dei nomine Genno diaconus, rogatus a domno Aredio episcopo, hoc privilegium subsc.

XXIV.

Charta qua Amalfridus Sithiensi monasterio concedit monasterium Hunulfocurtis * (ann. 685).

Quantum intellectus sensus humani potest mentis sagacitate pensare, atque sedula indagazione perpendere, nihil amplius valet in hujus seculi luce de gaudio fugitivo lucrare, quam quod de rebus

subscriptentibus præfuerit conjicere arduum foret, ut fatentur auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. I, col. 543, quia mutili sunt indices episcoporum provincie Arelatensis septimo sæculo. Suas vero singulis sedes sic assignat Boyerus, ubi supra, ex conjecturis. Ecclesie Avenionensi præerat Aghiacus, Carpentoractensi Ambrosius, Arausiensis Fredicus, Tricastinensi Godebertus, Vendascensi Leodegarius, Cabalicensi Pascasius, Rusticus denique Vivariensis.

* Hujus chartæ fragmenta vulgaverat Mabillonius, De re diplom. pag. 607, ex Folquini chartulario; ad fidem Mabillonii recusa sunt in Suppl. ad opera dipl. Miræci, t. II, pag. 927, et in Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 665, in notis; auctores Novæ Gall. Christ., t. III, instr. col. 26, chartam integram ediderunt ex schedis Hunulfocurtis. Nos eandem exhibemus, quam ex Folquini chartulario deprompsit dominus

A suis locis venerabilibus in alimonis pauperum curetur [Gall. Chr., curet] impendere, quotinus fragilitatem nature omnes generaliter patiantur [Gall. Chr., patiamur], priusquam subitanea [Gall. Chr., subitam et] transpositio eveniat. Oportet pro salute anime vigilare, ut non inveniat quemquam imparatum, sicut Dominus in Evangelio ait: Qui dat parum, comparat sibi regnum, et sine fine mansuram gloriam. Igitur ego, in Dei nomine, Amalfridus, illuster vir, inspirante divina potentia, atque pro remedio anime mee deputavi et concessi atque delegavi per hanc paginam donationis, ad monasterium Sidiu [Gall. Chr., Sithiu], quod est in honore sancti Petri et sancti Pauli vel sancti Martini seu et ceterorum sanctorum constructus [Gall. Chr., constructum], vel ubi venerabilis vir Bertinus abba presse videtur, una cum voluntate vel convenientia [Gall. Chr., convenientis] filie mee Auriane^b que ibidem rectrix esse videtur: hoc est monasterium nostrum cujus vocabulum est Hunulfocurtis, in pago Kambrincense, super fluvio Scald [Gall. Chr., Scal-], quem ego in proprietate nostra, in honore sancte Marie, vel sancti Petri seu Martini seu sancte Polline [Gall. Chr., Polænx] ubi ipsa preciosa gemma requiescit in corpore, ita ut mihi complacuit, in tali ratione, ut ad ipsum monasterium Sidiu [Gall. Chr., Sithiu], ad opus sancti Petri, jam dictum monasterium cum omni integritate vel soliditate sua in se aspicientem vel pertinentem, ibidem delegare deberemus [Gall. Chr., debemus], quod ita et fecimus, tam de alode parentum meorum, quam et de comparato, seu et de quolibet adtracto undecumque ipsum monasterium dotatum esse videtur, tam de parte nostra quam [Gall. Chr., opium] et de aliorum collata honorum hominum, vel undecumque manu vestita habuimus, et [Gall. Chr., ut] nostre fuit possessionis, justitia, una cum terris, mansis, casticiis ibidem aspicientibus, vel superpositis domibus, edificiis, accolabus, mancipiis, campis, silvis, pratis, pascuis, farinariis, aquis aquarumve decursibus, peculiis, presidiis, mobilibus et immobilibus, adjacentiis, appenditiis, omnia et ex [Gall. Chr., in] omnibus rem inexactam [Gall. Chr., inexactam] ad integrum, et sicut nobis convenit, quamdiu in hoc seculo advixero, ipsum monasterium

de Witte, archivo sancti Bertini præfectus, et in chartophylacio nostro deposuit. Varias lectiones addidimus inter uncas ex Gallia Christ. exscriptas. Hanc chartam confirmavit Theodericus III diplomate quod infra proferemus, pag. 202; chartæ vero et diplomatæ meminit J. Iperius in Chronico, apud Marten. Thes. anecd. t. III, pag. 471. Cf. chartularii Editionem a claro viro Guerard vulgatam anno 1841, pag. 29.

^b Aurianam fuisse Hunulfocurtensis monasterii primam abbatissam ex hac charta liquet; et idem testatur Baldricus, in Chronico Cameracensi, lib. II, cap. 10. Malbranq. De Morinis, lib. II, ca. 44, et Carpentarius, Histor. Camerac. t. I, pag. 506, præmittunt Austrebertam; sed id refellit Mabillonius, Acta SS. Ord. S. Bened. sæc. III, pag. 22, in observationibus ad Vitam sanctæ Austrebertæ.

pro precaria sancti Petri vel vestra, usitare vel dominare seu emeliorare debeamus, et post meum obitum atque de hac luce discessum, memorata filia mea Auriana in ipso monasterio [Gall. Chr., ipsum monasterium] degere vel regere debeat, et post suum obitum, ipsum monasterium superius nominatum Hunulfocurtis, ad integrum aspectus vel subjectus omni tempore ad Sitidii [Gall. Chr., Sithiu] monasterio debeat esse, et quem ipse abbas qui tunc temporis adest, vel fratres de ipso monasterio Sitidii [Gall. Chr., Sithiu] ibidem consistentes, complacet, qualem prepositum ad ipsum monasterium nostrum constituere voluerint, potestatem in omnibus habere mereantur, et supplicamus ipsos fratres et rectores ipsius monasterii, propter Deum [Gall. Chr., Dominum et mercedem nostram lucranda, et ipsum monasterium quod ibidem transfiravimus [Gall. Chr., transformavimus], de missas, de curso ^a, de luminaria curam habere studeant, et de hospitibus et peregrinis caritatem, ut mercedem exinde habere debeant, et nomen nostrum in libro vite recenseant [Gall. Chr., reviviscent], et ipsum monasterium in eorum jure, perpetua dominatione, hoc est ipsius monasterii Sitidii [Gall. Chr., Sithiu], habeant, teneant atque possideant, vel quicquid exinde facere voluerint, aut enim [Gall. Chr., cum] liberum in omnibus potiantur arbitrium. Et si quis vero, quod fieri minime credimus, quod absit, si egomet ipse aut ullus de heredibus aut proheredibus meis, seu quislibet [Gall. Chr., quælibet] ulla emissa aut extranea persona fuerit, qui contra hoc testamentum venire voluerit, aut infringere illud presumpserit, imprimitus [Gall. Chr., imprimis] iram Dei omnipotentis incurrat, et ante tribunal Christi cum ipso sancto Petro in die iudicii deducat rationes, et insuper una cum socio suo distringente, auri libras x, argenti pondera xx

^a Gallia Christ. habet *cursum*. Cursum vocabant officium ecclesiasticum, seu seriem ecclesiasticarum precationum. Vid. Caugium, voc. *Carsus*, 2, auctoresque ibi laud.

^b Monet Mabillonius, Annal. t. I, pag. 572, hunc locum disti guendum esse ab Augusta-Viomanduum, seu Quintinopoli.

^c Annus XII regni Theodorici III, mense Februario, erat annus Christi 685, initio regni sumpto ab ineunte Septembris ann. 673.

^d Hic, et infra, post vocem *consentiens*, exstat signum quod et alia hujusmodi, quibusdam subscriptionibus præfixa, vice vocis *subscripta* adhibita sunt.

^e Gall. Christ. *Unulfasiale, Nivalio diaconus, Blitmarus, Crasnarus, Dudan, Bruno, Ermenfridus, Constantinus, Gislefridus, Centenarius, Gerfridus, Baldechrannus, Bladardus*.

^f Post hanc vocem exstant signa quæ ære incudi non visum est magni momenti. Ad calcem apographii cuius lectionem sequimur, hæc ad majorem fidem ab exscriptore subjuncta sunt: *Collatum cum chartulario Folquini, pag. 28, anno 1782. Signatum D. Ch. de Witte, sancti Bertini chartophylax.*

^g Solus huc usque hanc chartam vulgavit Mabillonius, Annal. t. I, append., pag. 701, ex chartulario Dervensis monasterii. Nos ipsam exscriptimus ex eodem chartulario, fol. 128, quod humanissime nobiscum communicavit D. Laurentius Dumay. hujus

coactus exsolvat; et insuper, quantum ipse monasterium [Gall. Chr., monasterium] tunc temporis emelioratus valuerit, vel duplam pecuniam coactus [Gall. Chr., conventui] exsolvat, et quod repetit non evindicat. Sed hoc testamentum isto omnique tempore firmum permaneat, cum stipulatione subnixâ. Actum in Vermandis ^b, quod fecit mensis Februarius dies viij; in anno ^c xij^o regni domni nostri Theoderici [Gall. Chr., Frederici] gloriosissimi regis. Amalfridus hoc testamentum a me factum relegi et ^d. Ego Auriana abbatissa consentiens.

† Signum Adalfridi. Wulfahaldus. Niuacio. Anganbertus. Hildramnus. Erchanfridus. Signus. Waraulfus diaconus. Blitmarus. Crasmarus. Dudan. Bruno. Ermenfridus. Constantinus. Gislefridus centenarius. Gerfridus. Baldechrannus. Bladardus ^e. rogatus hoc testamentum scripsi et ^f.

XXV.

Charta quæ Reolus, Remensis episcopus, Berachario abbati concedit villam Gaugiacum, ad construendum monasterium puellarum ^g (ann. 686.)

In Christi nomine Reolus, ac si indignus et peccator, episcopus. Dum omnes oportet pro salute anime cogitare, vel parva pro magnis, caduca pro celestibus in ara offerre summi Dei omnipotentis, ut ab ipsis sublevari merear, sicut veritas dixit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiant in æterna habitacula*: juxta quod ordo edocet pastoralem culmen, ut ubi poterunt, caularum ovilia juxta cenobitarum ordinem edificare debeant, sive virorum, sive puellarum. Ideoque petit nobis Beracharius ^h abbas ut ei locum compendiosum donare deberemus, ad monasterium puellarum construendum, ex nostra proprietate, sive de alodo parentorum, vel de aliquo adtracto. Sed ejus petitionem, pro anime nostre remedio, opportunitatem minime

monasterii chartophylax. Ibi nonnulla alia re, erimus instrumenta quæ supra edidimus, cum nondum ad manus nostras chartularium illud devenisset, ineunte XIII sæculo exaratum. Hæc cum veteri Codice contulimus, et posterioribus curis inde varias lectiones excerptimus, quas ad calcem hujusce voluminis, inter addenda exhibebimus. In suo loco nunc insertæ sunt; sed chartularium quod clarus vir se vidisse in Bibl. regia testatur, ibi nunc non exstat.

^h Si Beracharius, seu Bercharius, nec tunc fuisse paulo post emissam chartam quam expendimus, ut fert opinio vulgo cepta, ad construendum Paribonem in loco concesso tempus ipsi non suppetisset; nec mirum esset hujus monasterii nullam fieri memoriam in Vita Bercharii quam habemus ab Alcone scriptam, Acta SS. Ord. Bened., t. II, pag. 511. Aiunt quidem plerique, Mabill. ubi supra et Coint. Annal. t. IV, pag. 130, obiisse Bercharium anno 685, die xv Septembris. Sed, ut fatetur Cointius, sanus quo Bercharius vita cessit in controversiam vocari potest, et id ex hujus chartæ nota chronologica liquet; imo multo ulterius vitam Bercharium protraxisse dicendum est, juxta Cointium, *ibid.*, ex catalogo veteri Dervensium abbatum, vulgato a Chesnio, in notis ad Epis. Petri vene. ad calcem biblioth. Cluniac. pag. 114, et id evincit charta Bertoendi episcopi, anno 2 Clodovei III data.

denegavimus faciendi; una pariter cum ipso pensantes, minime invenimus: in nostra potestate locum in propinquo, quod omnem opportunitatem ad monasterium construendum habere deberet. Sed dum talis erat nobis voluntas, invenimus locum de rebus Ecclesie nostre Remensis, infra urbem Kathalaunensium, in pago Pertensi, supra fluvium Matriona, villam que dicitur Gaugiacus, sive et alio vocabulo que dicitur Episcopi-Villa, quam sanctimonialis femina, nomine Ama, que sub titulo religionis vitam fluvit, per suas cartas ad Ecclesiam Remensem condonavit. Sed dum ipse locus ipsi abbati complacuit ad monasterium construendum; nos vero, una cum consensu fratrum meorum vel concivium Remensium, hoc est, tam archidiaconibus, abbatibus, presbyteris quoque et diaconibus, vel omnem clerum ecclesiarum, seu et illustribus viris, qui infra urbem commanere videntur, quorum nomina vel signa subter tenentur inserta, ut per nostram epistolam, a die presenti, absque ullius contrarietate, pro anime nostre salute, vel pro eterna retributione, ipsam villam Gaugiacum, seu et que dicitur Episcopi-Villa, ad monasterium puellarum construendum, ipsi suprascripto abbati Berachario tradere deberemus: in ea tamen ratione, cum consilio vel consensu, seu et convenientia fratrum Remensium, ut villa nostra Tinnovero, quam de Veteranione diacono dato pretio comparavimus in pago Lemovicino, et casa in Novo-Castro constructa, pro ipsa villa Gaugiaci in commutationem ad partem Ecclesie nostre Remense tradidimus; ad possidendum, tam terris, domibus, edificiis, mancipiis ibidem, commanentibus, colonibus, ibidem aspicientibus, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, totum et ad integrum, quantumcumque ad ipsam villam Tinnovero aspicere videntur, cum omni integritate ad se pertinente, una cum ipsa casa in Novo-Castro constructa, in ipsa urbe Lemovicino, pro ipsa villa Gaugiaci, ad Ecclesiam nostram Remensem in vicem recompensationis tradidimus ad possidendum, ut et nostre vite tempore, et post de hac luce discessum, firmiorem stabilitatem ipsum monasterium puellarum habere debeat, et nulla infestatione de successoribus nostris episcopis habeat, vel de quolibet oppositas personas, nisi semper perpetualiter ipse abbas vel ipse ancille Dei que in ipso nuncupato loco habitare noscuntur, vel posteris ipsarum, per presentem epistolam nostram omni tempore valeant possidere vel domiari, ut melius eas delectet pro nobis Domini misericordiam deprecari, ut ab infernorum nexibus liberi esse mereamur, et post nostrum quoque de hac luce discessum, ibidem nomen nostrum in libro vite ponatur vel recenseatur, et eorum sacerdotes hostias pro nobis omni tempore valeant offerre. Et si forsitan, quod adsolet, de ipso loco in alio loco ipsas famulas Dei migrare voluerint

* Juxta legem hic prescriptam, Gaugiacus, seu Episcopi-Villa, ad Altivillarense monasterium hodie (ante ann. 1789) pertinet, cum sanctimoniales defe-

A ad monasterium edificandum, aut pro compendio aut pro meliorando pro causa stabilitatis, teneant ipsam villam Gaugiacum *, que dicitur Episcopi-Villa, ad monasterium Altivillare, quod antecessor noster dominus et pater noster Nivardus, quondam episcopus, suo opere construxit, debeat revertere, cum ipsa epistola quam spontanea voluntate fieri rogavimus, ut per ipsa strumenta ipsi monachi qui ibidem sub sancto ordine vivere noscuntur, absque repetitione ipsas monachas, vel eorum abbate, omni tempore vite ipsorum debeant possidere vel dominari, et pro anime nostre salute Domini misericordiam deprecari, ut melius eos delectet, vel eorum sacerdotes, post nostrum de hac luce discessum, hostias offerre: in ea tamen ratione, si ipsas monachas de ipso loco promovere voluerint. Nam dum illas ibidem sub sancto ordine regulariter vivere vel habitare videntur, et nos a die presenti per hanc epistolam nostram testamenti, integro quoque et deliberato consilio ac prompta voluntate ipsum locum eis tradidimus ad possidendum, ita ut illi hoc habeant, teneant atque possideant. Et si qui, quod absit, vel post nos, successores episcopi vel qualibet opposita persona vel de heredum meorum, ipsas de ipso loco aut promovere aut inquietare voluerit, aut ipsam epistolam nostram infringere conaverit, in primis propria vita careat, atque cum stirpe sua captivus deserviat, et divinitatis furorem incurrat, vel dominatio ejus dispergatur, sicut dispersa est Holoferni potestas; et sicut divisa est magni Alexandri formidabilis dominatio, ita et amodo dispergatur potestas; et sicut Sodoma et Gomorra in presenti seculo percussa est, similiter percutiatur potestas vel habitatio ipsius, et in anathema maranatha, quod est perditio, usque in adventum Domini nostri Jesu Christi feriat; et a liminibus Ecclesie, vel a communionem participationis corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi excommunicatus appareat; et cum Juda traditore, qui per falsum ocellum tradidit Dominum, particeps efficiatur; et veniat super eum lepra Naaman, quam puer Elizei Giezi per cupiditatem adeptus fuit; et omne genus et germen eorum sic marcescat in flore, ut nunquam fructificet, nec perficiat in grano: et veniam apud Dominum non mereatur. Et, ut presentis epistola nostra omni tempore firma permaneat, et pro rei totius firmitate, hanc epistolam manu propria subter eam subscripsimus, et qui inferius subscripserit vel signaverit nos in presenti eos proprio ore rogavimus, et insuper una cum socio fisco addat ad partem ipsius monasterii, hoc est, auri libras xx, argenti libras: x coactus exsolvat, et hoc quod repetit evindicare non valeat, et nichilominus presentis epistola omni tempore firma et inviolata permaneat. Actum in villa Compendio, sub die Kal. Maii, anno xiii regni domini nostri Teoderici regis. In Christi no-

cerint in monasterio quod ex concessione Reoli conditum fuit.

mine Reolus, ac si peccator episcopus, hanc epistolam a me factam relegi et subscripsi. Ego Ansooldus episcopus, jubente domno Reolo episcopo, hanc deliberationem subscripsi. Ego Petrus abba subscripsi. Ego Harmarus abba subscripsi. Ego Hilduinus abba subscripsi. Ego Leocadius abba, jubente domno Reolo episcopo, hanc epistolam relegi et subscripsi. Ego Amalgisilus subscripsi. Ego Bertohindus subscripsi. Ego Gando presbyter subscripsi. Ego Caldemarus notarius scripsi et subscripsi hanc epistolam donationis, ex jussu domni Reoli episcopi.

XXVI.

Charta qua Pipinus et Plectrudis, uxor ejus, castrum Ambra, in Arduenna, Beregisio donant, ut ibi condantur cella et ecclesia ^a (ann. 687.)

In nomine Sanctæ Trinitatis. Omnis sublimitas terrena divinæ ordinationi omnimodis debet esse subiecta. Eapropter, cum supremus cœli terræque Dominus, qui bonorum nostrorum non eget, mirabili tamen in me bonitate castrum Ambra, Amberlacensis fisci caput, schedula e cœlo prodigiose delapsa, in servorum suorum patrimonium dignatus sit eligere: ego Pipinus, illustri Anchisi filius, cum illustri matrona mea Plectrude, notum facio omnibus præsentibus et futuris, quod prædictum ditionis meæ castrum, ab Ardennæ principatu avulsum, cum limitibus et confinibus infra designatis, ita omnipotenti Deo contradidi, sicut etiamnum in persona venerabilis Beregisi et successorum ejus trado, ut nihil juris domini aut cujuslibet auctoritatis, mihi aut successoribus meis inibi reservem; quatinus sit solius Dei et ipsius vera possessio, ei soli subiecta, eo sane fine, ut ecclesia et cellæ ibidem incunctanter construantur, ad laudes Altissimi a servis suis die noctuque decantandas. Ut autem hæc mea donatio nulla valeat cavillatione violari, nullo avaritiæ studio rescari, nulla vi aut malitia perturbari, noverint universi, hac donationis karta contineri totum terræ tractum constructum inter lapides, metas et fossas in præsentia

^a Non alibi exstat charta hæc nisi in supplemento ad Opera diplomatica Miræi, t. II, pag. 1125. De prompta est ex archivo abbatiæ S. Huberti in Arduenna; habetur vero pro instrumento fundationis Andagiensis monasterii, cui postea S. Huberti nomen inditum est. Supposititia charta, siquidem Andaginensis monasterii initia ad annum Christi 703 cum Cointo, Annal. t. IV, pag. 436, imo ad ann. 706 cum Mabillonio, Annal. Bened. t. II, pag. 16, videntur revocanda; nec Pipino et Plectrudi notus fuit Beregisio ante annum 696, ut liquet ex eodem Cointo. Notatur in Nova Gallia christiana, Codicem ms. abbatiæ S. Huberti, qui inscribitur *Cantatorium*, hujus monasterii originem referre ad annum 687, ex hac forte charta, quam falsi arguimus, huic ms. inserta; et ipsi Novæ Galliæ christianæ auctores fatentur Andaginense monasterium non nisi octavo sæculo conditum fuisse.

^b Typis mandavit Mabillonius, de Re Dipl. p. 472, chartam hanc ex autographo (in Archivo regni nunc asservato, k n° XI), et ejus specimen æri incidendum curavit, *ibid.* pag. 384, tab. 20, characteribus Merovingicis. Egregium, ut ait, antiquitatis monumentum. Dolendum quod aliqua sit parte lacerum.

filiorum et procerum meorum designatas, inter divisiones ad meridiem, ad orientem, inter Mollena Campellum, Campilonem et Haletum, Ferreum montem; ad aquilonem inter Nasaniam et Awannam, Tabulæ Fontanam; ad occidentem, fluvium Lumnam et rupem Sulmoniensem, scilicet cum banno, omni justitia, prætorii, et eorum appendiciis; cum omni jure et censu, tam in denariis quam in avenis; cum teloneo, mercato, et suis appendiciis; cum jure mortimenti, et omnium accolarum advocacionis ad fisci dominici opera, in acceptæ libertatis signum, cum decimis ad me spectantibus, et omnibus possessionibus, terris, pratis, pascuis, aquis; cum farinariis, cum sylvis, villis et villulis; cum mansis, mansionibus, familiis, libertis et mancipiis; cum gregibus et armentis. Quam donationem sic Deo factam, ac etiam in præsentia illustris Plectrudis, filiorum curialiumque meorum, ratam ac firmatam, etiam in mandiburnium meum suscepi, posterisque meis commendo, ut stabilis sit. Hic est vero schedulæ cœli tenor: « Hic locus a Deo electus ad salutem animarum multarum; terra sancta est valde magnificanda, servorumque Dei patrimonium, quod augebitur, et a potestatibus protegetur, varie tamen tribulabitur. Qui vero hunc locum vexaverit, sic in radice marcescat, et in ramis non florescat, aut ultrices ultioni æternæ pœnæ sustineat. » Actum publice in palatio Joppiliensi, idibus Novembris, anno Incarnationis Domini DC.LXXXVII. Illis interfuerunt quorum nomina subscripta sunt. Illustris Pipinus; Illustris Plectrudis; Drogo filius; Grimoaldus filius; Hubertus comes; Sisibertus comes; Godefridus comes; Chudbertus; Caribaldus; Cosmarus; Winetharius, qui subscripserunt

XXVII

Charta qua Vandemiris et Ercamberta, uxor ejus, plurima ecclesiis dona conferunt ^b (ann. 690).

.....
 conferre debemus, unde in futurum veniam misericordiæ animis nostris . . .

Quæ desunt punctis indicavimus (recensionemque instituit A. Teulet). Recunderat Germonius, de vet. reg. Francic. diplom. t. I, pag. 310, et Bulliardus, *Histor. abb. S. Ger. a pratis*, pro. pag. 5 (Marini quoque, *Papiri diplomatici n° xcvi*). De hujus sinceritate his magna exorta est. Chartam tuebatur Mabillonius, qui ipsam vulgaverat. Oppugnavit tergemino conatu Germonius. Mabillonio auxiliores adfuerunt Fontaninus, *Vindic. Dipl.* p. 195, et Ruinartius, *Ecll. Paris. vindic. adv. Germ. Germonius*, unus contra omnes, præcipue his argumentis instrumentum de falso criminabatur. 1° Contendebat ex ecclesiis duabus, quæ in charta vocantur S. Germani basilicæ; priorem, cui Vandemiris villam Fraxinetum donat, S. Germano Autissiodorensi juxta Mabillonium dicatam, temporibus Theotorici III nondum fuisse conditam; alteram, cui Audacharius abbas juxta eundem Mabillonium præerat, et quæ hodie vocabulo S. Germani a Pratis appellatur, hoc nomine iisdem temporibus appellatam non fuisse. Infinitus essem si quidquid in hac controversia dierum fuit ex utraque parte hic congererem; pauca ex multis delibabo. 1° Monasterium S. Germani Autissiodorensis apud Parisios ait Germonius

donamus, donatumque in perpetuo esse volumus ad basilica domnæ Stefanæ in Parisius, ubi dominus Sigofridus pontefex præesse videtur, villa cognomenante mliacensi cum omne merito vel ageciencias et soledetas suas, sicut a nobis præsentē tempore est possessum. Simile modo donamus ad monasterio domnæ pred ata abbatissa præesse videtur, villa cognomenante Ingolinorcurti, in pago Camiliacensi, cum omne integritate vel merito suo, sicut et nos vedimus. Pare modo donamus ad basilica domnæ Germanæ, ubi vir venerabilis Landebertus abba præesse videtur, villam cognomenante Fraxineto, in pago, vel quidquid præsentē tempore quieto ordine a nobis ibidem est possessum. Simile modo donamus ad basilica domnæ Vincente, vel domni Germani, ubi vir venerabilis Audcharius abba præesse videtur, villas cognomenantis Oxma in pago Dorcassino, Noviolio in pago Andegavino, cum omne integritate, et tutum et ad integrum, sicut a nobis præsentē tempore est possessum. Pare modo donamus Vuabuniacas in pago Beloaciensi, ad basilica domnæ Noaldus abba præesse videtur, tutum et ad integrum, cum ageciencias vel adpendiciis suis, sicut a nobis præsentē tempore est possessum. Donamus venerabilis Vandremarus abba præesse videtur, villa cognomenante Gomario-villa in pago Stampinsi, cum omne integritate vel merito suo, ageciencias vel adp., sicut a nobis præsentē tempore est possessum. Simile modo donamus ad domno Christivilo, monistrio puellarum in Parisius, ubi Landetrudis abbatissa præesse videtur. Noviliaco in pago Camiliacensi. In Dei nomine donamus Gundulfocurti in pago Camiliacensi, Premiaco in pago Aurelianensi, ad basilica pretiosi domnæ (Dionisii martyris ubi) ipsi in corpore requiescit, et venerabilis Chaeno abba præesse videtur, cum omne integritate vel soledetas eorum, sicut a nobis præsentē tempore. ad monisterio Aolino-villa, ubi vir venerabilis Vigur abba præesse videtur, villa cognominante Villare, in pago Oxminsi, cum omne merito et integritate donamus in Dei. ad monasterio Portmauro, ubi vir venerabilis Amalcarius abba præesse videtur, locello cognomenante Alticiaco, in pago Maceracius cum omne integritate. quicquid a nobis præsentē tempore ibidem est possessum. Simile modo donamus Badenaco

ad Fontanellæ ad domno Petro, ubi dominus Vando in corpore requies. ageciencias vel adpendiciis, tutum et ad integrum, sicut a nobis est possessum. Donamus ad basilica domnæ Petri. ubi vir venerabilis. cognominantis Ispaldis in pago Villacassino, Brinnaco in pago Ebricio, Ararnio in pago Oxminsi, Ociciaco in pago Oxmensi, Cormiliacense quicquid ibidem nos præsentē tempore possidere vedimus. Donamus in Dei nomine ad domno Desiderio, ubi vir venerabilis Adroaldus abba præesse videtur, ubi venerabilis vir Carone abba præesse videtur in pago Ebricino, cum omne merito suo, sicut a nobis præsentē tempore est possessum. Donamus ad villa cognominante in pago Lexuino, cum omne integritate vel merito suo, sicut a nobis præsentē tempore est possessum. Donamus in Dei nomine. Prisciaco in pago Camiliacensi, ad domno Martino in ipso Prisciaco, ubi venerabilis vir Farulfus abba præesse videtur, ubi sepulturas nostras ibidem habemus recondeatas. dederō, et. habit, humana fragilitas in ista hic. quod Deus advertat, de nobis non contingat. dulcissima conjux mea Ercamberta stante ista omnia quod superius diximus, se nos superstitis aderat, et Deo si voverit, villas cognomenantes Lubariaci in pago Oxminsi. sino villare super mare in pago Lexuino, Colzo in pago Lexuino, Cambrinero in pago Lexuino, Cædraco in pago Cilimanico, Abaciaco in pago Cilimanico, ut jam dixi, dulcissima conjux mea Ercamberta se mihi superstites fuerit, suprascriptas villas, tam de parte sua quam et de parte nostra, in sua faciat revocare domenacione, et monisterio ubi se eligerit d (egere) re. futuris temporebus ad ipso monasterio prædictas villas debiant proficere in augmento. Et, ut hæc deliberatio nostra, quem pro animis nostris dare decrevimus. per tempora conservitur, sicut. it reservata ad heredis nostros villas cognominantis Edoniaco et Miscello in pago Cadrocino, Ocello et Buciaco. stante ista omnia quod superius communi convenientia scimus, convinit ut qui pare suo superstitis aderat, res pare suo possidere debiret, ut ne. mercedem amborum ad loca sanctorum delegare debiret. Unde duas epistolas uno tenore conscriptas, inter nos fieri et firmare convinit. Parisiaci, ubi apostolicus dominos et pater noster Sigofridus præesse videtur, re-

conditum fuis e a Roberto rege, ut testatur Helgaldus. Sed (reponunt chartæ defensores) ecclesia hæc jam Abbonis tempore videtur exstitisse, ipso Abbone teste, ac proinde ante Roberti regis tempora; et Helgaldi verba, de ipsius instauratione intelligenda sunt. Fatendum tamen est hoc loco Helgaldum agere de conditis, non de instauratis pluribus ecclesiis, inter quas S. Germani basilicam memorat. 2º Basilicam quæ hodie nomen præfert S. Germani a Pratis, jam hoc nomine sub Theodorico III appellatam fuisse asserunt Mabillonius et ejus assec'æ, ex vitis S. Bathidis et S. E'igii. Respondent chartæ calumniatores non satis constare an in his scriptis de ecclesia S. Germani Pratensis aut de alia aliqua S. Ger-

mano dicata ecclesia agatur, cum plures Parisiis ecclesiæ sub hac appellatione exstarent. De cæteris silemus, et ad Mabillonium, De re dipl., et Suppl. pag. 21, Annalibusque, t. I, pag. 594, Germonium, Ruinartium et Fontaninum remittimus. Instrumenti sinceritatem potissimum tuetur ejusdem instrumenti vetustas veneranda, quæ tempora Merovingica prorsus sapit. Illud pro legitime habuere, præter supra laudatos auctores Novæ Gall. christianæ, t. VII, col. 419; Dubois in Hist. Eccl. Parisiensis, t. I, pag. 212 et 213; Felibianus in Hist. abb. S. Dionysii, prob. pag. 30, et alii bene multi.

* Marini, pag. 150, scribit *Landoinus*, quam lectionem jam Mabillonius l. c. erroris arguerat.

condatur; et alia eo modo conscripta, qui de nos A
pare suo superstetis aderat habi. . . . diu vixerit,
quarta parte reservavimus. Si quis viro, quod futu-
rum esse non credo, seo nosmetipsi aut aliquis de
heredibus nostris. . . . contra præsentem deli-
berationem nostram, Deus ibi contrarius quo. . .
tempore venire aut infringere voluerit, in primitus
iram trini majestatis incurrat, ubi. . . . dominis
sanctis quorum reliquæ in sæpefatas basilicas in-
sertæ esse nuscutur, et ab omnebus ecclesiis excom-
munis apariat, nec hic, nec in futuro veniam
p. . . . rere non possit; una cum socio tisco auri
libras cento et argenti pondo ducenta quoactus
exsolvat, et qui repetit nullatinus valiat evindicare.
Et hæc deliberatio. . . nostra, duce Deo, omni
quoque tempore firma et inviolata permaneat, stipu-
latione pro omne firmitate subnexa. Actum Cami-
liaco, vico publico, quod ficit mincis. . . anno
xvii regni domni nostri Theudericæ gloriosissimi
rigis. Ego in Dei nomine Vandemiris hanc epistola
a me facta religi et ^a subscripsi. Ercamserta subs.
Ghranno s. bsc. Signum † viri inlust. Acerelio ^b. Sig-
num † Bosone. Auronius rogetus a supra scriptis
hanc epistolam subscripsi. Signum † Bosittone. Sig-
num † Chlodoaldo. Signum † Ingobert. Signum †
Gamardo. Signum † Gandulfo subs. Ch . . .
subs. ^c

XXVII.

*Charta qua Pipinus et uxor ejus Plectrudis villam
Nugaretum tradunt basilicæ apostolorum un sanctorum
juxta metas ^d (ann. 691).*

Pipinus [M. Pipinus, hic et infra] dux, Anchisi
regis filius, sancti Clodulphi fratris inclita proles,
sub majoris-domus nomine Francorum administra-
bat principatum regalem. Scientia quippe atque for-
titudine regum degenerante, dispositio fuit altissimi

Vice vocis *subscripsi*, hoc loco, species quædam
monogrammati, linearum ductibus plurimis, iisque
intricatis, efficta est in specimine æri inciso.
Alia hujusmodi monogrammata affixa sunt nominibus
Ghranoi et Aurelii seu Acerelii, quæ quidem nomina
manu propria subscribentium videntur exarata; no-
tarii manu alia, quibus cruces præfixæ sunt, quas
expressimus.

^b In hac subscriptione Mabillonius legere jubet
Aurelio, etsi nomen videatur scriptum Acerelio.

^c Aliam chartam, quæ eadem nomina Vandemiris
et Ercambertæ, ejus conjugis, præfert, referam in-
fra, ad ann. 729, quæ claro viro de Brequigny inco-
gnita fuerat.

^d Hanc edi lerunt Meurissins, Hist. episc. Metens.,
pag. 109, ex archiv. monasterii S. Arnulphi Meten-
sis; ex Meurissio Cointius, Annal. t. IV, pag. 262,
omisso præloquio, quod ipsi insertum temere ab ex-
scriptoribus videri potuit; integram, ex eodem, Col-
lectores script. rerum Francicarum, t. IV, pag. 646;
Valla lieris gallice versam, Hist. basilicæ S. Arnul-
phi, par. 184. Nos recudimus ex apographo quod
D. Tabouillot e congregatione sancti Vitoni, in char-
tophyllacio nostræ deposuit, exscriptam ex veteri
chartulario monasterii sancti Arnulphi. Varias le-
ctiones ex Meurissio inter uncus exhibemus. Basilica
quæ hic SS. Apostolorum nomine designatur, S. Arnulphi
nomen deinde obtinuit, quod retinet, Nov.

præclaræ huic progeniei, quæ ex eadem radice pro-
cesserat, dare insignia Francorum regni. Nec imme-
rito: eorum si quidem libertate [M. liberalitate],
Dei gratia præveniente ac subsequente, ecclesiæ in-
signiores totius Galliæ adhuc constant hodie fun-
datæ. Etenim, si requirantur nobilium fundatores
cœnobiorum, ab hoc insigni stemmate inveniuntur
processisse. Hinc est quod ego Pipinus dux et uxor
mea delimus ad omnipotentem Dominum quandam
villam nostram, nomine Nugaretum. Proinde ego
iterum Pipinus et uxor mea, nomine Plectrudis,
cogitantes de salute nostra, ut a Domino pro parvis
magna, et cœlestia pro terrenis recipere possemus,
donavimus, pro remedio animæ nostræ, seu pro
æterna requie acquirenda, ac solide tradidimus ad
B basilicam Sanctorum Apostolorum, juxta urbem Met-
tis constructam, ubi dominus et avus noster Arnul-
plus in corpore requiescit, villam, proprietatis no-
mine, vocabulo, ut supra dictum est, Nugaretum,
sitam in pago Wabrinse, mansum videlicet indomi-
nicatum, cum omnibus adjacentiis ad se pertinenti-
bus, tam in ædificiis quam in campis, pratis, silvis,
cultis et incultis, mancipiis utriusque sexus ibi com-
morantibus, vel quicquid in memorata villa hactenus
visus sum possedisse, totum et ad integrum: ut a
die præsentis et deinceps, universa ad locum san-
ctum supranominatum, sub potestate servorum Dei
qui ibidem vel sunt, vel futuri sunt, ubi ad præsens
videtur præesse venerabilis vir Romulus abbas, de-
veniant, et de nostro jure in eorum perpetualiter
transeant hæreditatem; quo videlicet eisdem servis
Dei, pro nobis seu progenie nostra propensius in-
tercedentibus, ad præsentis vitæ tramitem felicitus,
dirigente Domino, percurrere, et æternæ gloriæ
postmodum participes valeamus existere. Quod si
quidpiam [M. quispiam] de hæredibus nostris, seu
quælibet aia persona vel potestas, contra hanc do-

Gall. christian. t. XIII, col. 895, etc. De anno quo
emissa est charta non omnes concordant: annum
enim duodecimum regni Theoderici III alii ab adepto
Neu-trasianorum, alii ab adepto Austrasianorum re-
gno repetendum arbitrantur. Si, cum Meurissio, anni
computentur ab adepto Neustrie regno, annus regni
Theoderici duodecimus mense Februario ad annum
Christi 685 referri debet. Si ab adepto regno Austrasiae,
ut Cointio placet, ad annum Christi 691 refe-
renda est charta quam expendimus. Nam Theodori-
cus III apud Austrasianos regnare incepit post mor-
tum Dagoberti II, qui, juxta melioris notæ chrono-
graphos, obiit anno Christi 679, mense Decembri
fere clapso. Huic sententiæ ad stipulatur Mabillonius,
Ann. t. I, pag. 597; et sic illam tuemur. Pipinus, in
charta de qua agitur, titulum assumit majoris-domus.
Porro Pipinus majordomus non fuit constitutus
nisi anno 687, Cointius, Annal. t. IV, pag. 188;
Longuer. Annal. franc. t. III, Coll. script. rer.
Franc., pag. 693; ergo sub hoc titulo chartam hæc
nondum emisera anno 685. Objiciet aliquis Pipini
uxorem Plectrudem chartæ conficiendæ adfuisse;
quod fieri non potuit anno 691, cum, jam diu, r-
pudiata Plectrude, Pipinus Alpaidem superinduxisset.
Sed jam hoc anno Plectrudi fuerat reconciliatus Pi-
pinus, dimissa Alpaide, ut adstruit Cointius, ubi
supra, cui Mabillonius suffragatur. His rationibus
adducti, annum 691 huic chartæ præfiximus.

minationem^a nostram venire, aut aliquatenus infringere temptaverit, imprimis iram [iram deest ap. Meur.] et ultionem Dei et sanctorum ejus incurrat, et quod repetit non valeat evindicare. Actum in villa Nielsio [M. Hielsio], publice, sub die x Kal. Martii, anno duodecimo regni domini nostri [hoc verbum deest ap. Meur.] Theodorici regis.

XXIX.

Charta qua Drogo, dux Burgundiæ et Aquitanix, donat ecclesie sancti Arnulphi quiddam habet in villa de Mariolis^b (ann. 691).

Ego Drogo, dux Burgundiorum, filius Pipini ducis, dux [hæc vox deest ap. Meur.] Aquitanix. Notum facio quod, amore beati Arnulphi Metensis, quiddam habui in villa de Mariolis totum dedi ecclesie S. Arnulphi, in pascuis, silvis, arvis, mansis, et cum ædificiis, cum vineis et terris et cultibus, et cum mancipiis omnibus utriusque sexus, cum agris, campis cultis vel incultis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, et quiddam [M. quiddam ibi] nominari potest; et in iis omnibus quiddam mihi in ipsa villa legibus obvenit, tam de paterno quam de materno, seu de comparato, vel de qualicumque adtractu noscitur ad me pervenisse, et ego visus sum habere vel donare, totum ad integrum, ad ipsam jam sacrosanctam ecclesiam sancti Arnulphi vel sanctorum apostolorum Johannis et Jacobi, seu ad partes illorum fratrum qui ibidem deserviunt, dono, trado atque transfundo in Dei nomine perpetualiter ad possidendum, vel quiddam exinde pars ipsius ecclesie elegerit facienda [M. faciendum], libero in omnibus perfruatur arbitrio. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut [M. aut ullus] de heredibus meis, seu quolibet extranea persona qui contra hanc donationem a me factam venire conaverit, aut irrumpere voluerit, imprimis iram Dei et sanctorum apostolorum vel sancti Arnulphi in-

currat, et insuper inferat contra ipsam ecclesiam, una cum socio fisci, sustinere, auri libram unam; argenti duarum multa [M. pondus duo] sustineat, et quod repetit non valeat evindicare; sed præsens donatio ista omni tempore firma et stabilis permaneat stipulatione subnixæ. Actum Metis, in publico, sub die et tempore quo supra c.

XXX.

Charta qua Godefridus dux, ecclesie beati Arnulphi donat quiddam habet in villa Flavigneiaco^d (ann. 691).

Ego Godefridus, dux, filius Drogonis, notum facio quod, amore beati Arnulphi Metensis, quicquid habui in villa de Flavigneiaco totum dedi ecclesie Sancti Arnulphi, in pascuis, silvis, arvis, mansis, et cum ædificiis, cum vineis et terris et cultibus, et cum mancipiis omnibus utriusque sexus, cum agris, campis cultis et incultis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, et quicquid ibi nominari potest. Et in iis omnibus quicquid mihi in ipsa villa legibus obvenit, tam de paterno quam de materno, seu de comparato, vel de qualicumque adtractu noscitur ad me pervenisse, et ego visus sum habere vel donare, totum ad integrum ad ipsam jam sacrosanctam ecclesiam sancti Arnulphi, vel sanctorum apostolorum Johannis et Jacobi, seu ad partes illorum fratrum qui ibidem deserviunt, dono, trado atque transfundo, in Dei nomine, ad perpetualiter possidendum; vel quicquid exinde pars ipsius ecclesie elegerit facienda, libero arbitrio in omnibus perfruantur. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis, seu quolibet extranea persona qui contra hanc donationem a me factam venire conaverit, aut irrumpere voluerit, imprimis iram Dei et sanctorum apostolorum vel sancti Arnulphi incurrat, et insuper inferat contra ipsam ecclesiam, una cum socio fisci, sustinere auri libram

^a Legendum, opinor, *donationem*; siquidem de mera liberalitate agitur. Fateor vocem *dominatio* in quibusdam instrumentis idem sonare ac *proprietas*; vid. Langium, h. v. Attamen, si eo sensu hic usurpamus vocem *dominationem*, charta, ni fallor, sit intellectu difficilis. Pipinus enim et Plectrudis clausulam poenalem addunt ipsorum donationi, quæ poena ad roborandam *donationem* constituitur.

^b Hanc vulgavit Meurissius, pag. 110, in *Vitis episcoporum Metensium*; gallice versam edidit Valadierus, in *Historia basilicæ S. Arnulphi*, pag. 186. Recudimus ex chartulario veteri hujus ecclesie ad fidem transumpti quod in chartophylacio nostro reposuit dominus Tabouillot, e congregatione S. Vitoni. Lectiones varias Meurissii inter uncas adscripsimus. Spuria charta: neque enim Drogo filius Pipini, dux Aquitanix dici debuit, sed potius filius Pipini Aquitanix ducis, juxta Meurissii lectionem. Hæc quidem eniten tatione chartæ sinceritas defendi potest. Verum Drogo Burgundiæ dux ibi dicitur, quod nullam excusationem admittit; Burgundiæ neutiquam, sed Campaniæ Drogo dux fuit. Alia falsi indicia adducit Cointius, *Annal. t. IV*, pag. 298, 454, 459 et seq. et ibi aut. cit. dum huic simillimam Godefridi chartam expendit.

^c Desunt dies et annus in exemplo quod sequimur.

^d Nos suppeditat Meurissius; scilicet x Kal. Martii, anno 12 regni Theodorici regis; sic enim habet: *sub die decima Kal. Martii, anno 12 regni domini nostri Theodorici regis*: quem si cum Cointio repetamus ab incepto regno apud Australianos, annum Christi habebimus 691.

^e Edita a Meurissio, *Vitæ episc. Metens.*, pag. 110, et Cointio, *Annal. t. IV*, pag. 459; gallice versa a Valladiero, *Hist. basilicæ S. Arnulphi*, pag. 197. Recudimus juxta transumptum ex chartulario ecclesie S. Arnulphi, inventum in chartophylacio nostro a D. Tabouillot a nobis non semel laudatolisdem omnino verbis concepitur charta hæc, quibus charta Drogonis quæ proxime præcedit, nec melioris notæ censenda est. Huic enim silem detrahunt, ut recto monet Cointius, plures loquendi formule; præsertim cum ecclesia S. Arnulphi ibi vocatur: quæ nondum hoc nomen obtinuerat; imo nomine basilicæ SS. Apostolorum appellatur in charta Pipini data iisdem anno et die. Suspicio gravis ex hoc solo movetur, quod tres chartæ eadem die ab avo, patre, et filio, scilicet Pipino, Drogone et Godefrido, emissæ flugantur, quibus eadem S. Arnulphi ecclesia datur; ac dux ex ipsis ab eodem exemplari videatur expressæ, ita ut ovum ovo non sit similius.

unam, argenti pondus multa sustineat, et quod A repetit non valeat evindicare, sed presens donatio ista omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione subnixâ. Actum Mettis, in publico, sub die et tempore quo supra *.

XXXI.

Charta qua Pipinus senior dona confert Laubiensi monasterio ^b (ann. 691).

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, amen. Universalis mater et virgo singularis, Christique sponsa Ecclesia catholica, fecunda castitatis prærogativa promeruit, quod devotum suis utilitatibus inclinemus assensum, præsertim sacrosanctæ religionis tranquillitatem et quietem cura vigili providentes: quo liberius divinæ contemplationi et orationi pro nostra salute et regni stabilitate vacando possit ad Deum interesse: quatenus inimicis christianæ fidei eliminatis, tota sui corporis incolumitate, sub nostro sudore, regnum vigeat et crescat, et hostilis ubique cervicositas se sentiat subjugatam. Ego quidem Pipinus Senior, eo favore et desiderio ductus, maxime quæ a rege superbo Theodorico, per gratiam Dei, cum victoria sum liberatus, monasterio religiosissimi viri et eximii prædicatoris Ursuari pontificis, quod est in Laubias super Sambrum fluvium, concedo et dono in dotem ipsius ecclesiæ perpetuo possidendam terram et silvam quæ est inter rivum de Grunghart et rivum de Hergnant qui defluunt in Sambrum, quæ sylva dicta est Forestella ab antiquo. Situm ipsius monasterii Laubacensis, villas, terras, sylvas, prata, aquas aquarumque decursus, et possessiones omnimodas quas fidelis meus Hydulphus dux cooperar in eodem monasterio prædicti pontificis, eidem loco donavit, in mea tuitione et defensione suscipio et perpetuæ libertati et quieti reddo, nihil in eisdem locis juris, aut potestatis mihi sive posteris meis reservans. Quod quid etiam homo Dei Landelinus, qui primus in eodem loco laboravit, ipsi loco acquisivit et subjecit, eidem monasterio

* In chartulario notæ chronologicæ nullæ. Exstat apud Meurissium, imo et apud Bonchetum, De vera origine domus Francie, pag. 69: anno scilicet XII regni Theodorici, sub die decima Kal. Martii. Sed id de Theodorico IV, seu Calensi, interpretatur Bonchetus, unde sequeretur chartam referendam esse annum Christi 732, quod stare nequit; Godefridus enim tunc fato jam functus erat. Valladierus notas chronologicas exhibet prorsus diversas, videlicet VII Kal. Julii, Dagoberti regis anno 5 (Christ. 715); qua fretus auctoritate non liquet.

^b Vulgata in supplemento ad Opera diplomatica Miræi, t. II, pag. 4126, Pipinus, cujus nomen hæc charta præfert, ipse est quem Heristallium vocant. Is medio mense Junio ann. 687 in supremum principem et ducem ab Austrasiis electus fuit, juxta Longueværum, Annal. Franc. in Coll. script. rer. Franc. t. III, pag. 693. Ergo quintam agebat regni sui annum, mense Novembri ann. 691, quo Theodoricum III Textriensi prælo vicit; et tunc currebat indictio IV. Hæc omnia apprime conveniunt cum notis chronologicis chartæ subjectis: sed aliunde manifesta sunt falsi indicia. 1° Ibi confirmatur diploma Dagoberti regis quod spuris chartis annumeravimus, et

totum attribuo videlicet ecclesiam de Alna cum omnibus appendiciis et possessionibus suis. Similiter monasterium Wallare, cum universis appendiciis et possessionibus suis, sicut eas piissimus rex Dagobertus, ad preces bonæ memoriæ Auberti, Cameracensis episcopi, supradicto Landelino sub certis terminis expressas et monasterio Wallari, pro sua fundatione deputatas donavit, ut sint ipsius ecclesiæ Laubacensis vera et firma possessio, sine advocatia vel oppressione alicujus comitis vel centenarii aut vicodomini; nec aliquis supra territorium ecclesiarum prædictarum, domum erigere et fabricare præter voluntatem aut licentiam earumdem præsumat, aut violentiam aliquam inferat. Universa loca prædicta, tam in nostro, quam in supradicti regis Dagoberti volumine fideliter expressa et conclusa, sub mea protectione suscipio, et ab omni principatus angaria et potestate penitus absolve; nulliusque infractionis aut invasionis molestiam, sive præjudicium occupationis sustinere decerno. Si quis autem contra hoc venire et nostrum edictum violare præsumperit, omni libertate et honore nudatus, capitali poena punitur. Ut autem hæc mea donatio per succedentia tempora maneat intemerata, eam manu mea confirmavi, et sigilli mei appositione insigniri jussi. Signum domini Pipini Senioris. S. Hydulphi, ducis Lotharingæ. S. Philippici, ducis Metensis. Ego Asdolgus cancellarius, ad vicem Ruothperti archiepiscopi, recognovi et subscripsi. Data Lephstina, decimo septimo Kalendas Decembris, anno Domini Incarnationis sexcentesimo nonagesimo primo, indictione quarta, principatus nostri anno quinto, contrito Theodorico rege superbo, feliciter, concessionis hujus eodem anno.

XXXII.

Charta qua Pipinus senior dona confert ecclesiæ sancti Petri Cameracensis ^c (ann. 691).

In nomine S. et Ind. Trin. Amen. Universalis mater et virgo singularis Christique sponsa Ecclesia

id aliquam movet suspicionem de sinceritate confirmationis; 2° Instrumentum hoc nusquam laudatum reperimus, nisi in supplemento ad Opera Miræi; 3° Asdolgus cancellarius et Ruothpertus archiepiscopus prorsus incogniti. Præterea initialis formula Merovingicis temporibus insolita; annus ab Incarnatione Domini repelitus; stylus alienus a stylo aliarum chartarum Pipini Heristallii, qui nec titulum principis assumpsit, nec senioris, quem ei neoterici indiderunt: hæc omnia falsum produunt. Hydulphum quidem inter proceres habemus in Vita Ursuari, sed nunquam sub ducis appellatione. Quod denique nullam excusationem suscipit, hic ipse Hydulphus subscripsit titulo ducis Lotharingæ, cum ipsium Lotharingæ nomen a Lothario, nepote Ludovici Pii, sub Carlovingica stirpe, originem duxerit. Hæc sane satis superque notanda.

^c Recudimus qualem edidit Carpentarius, Hist. Camerac. t. II, prob. pag. 4, ex archivis Ecclesiæ Cameracensis: mutilam quidem, sed quam ex archivis ipsis integram depromere operæ pretium non duximus, cum in fragmento quod exhibemus falsi indicia undequaque perfluant. Eadem omnino sunt que a charta alia sub nomine ejusdem Pipini Heristalli apprehendimus, et supra exhibuimus. Utraque chartæ

cathol. etc. Ego quidem Pipinus Senior, eo favore et animo ductus, maxime quia de rege superbo Theoderico, per gratiam Omnipotentis, cum victoria sum liberatus, eccles. S. Petri Kambrac. concedo in perpetuam eleemosinam, terram meam inter Elimonteni et Salicurtem, in pago Atrebatensi, etc. Item ecclesie fratrum oratorii Kambr. do villaria duo, villas Maniliacum, Kuneias et Demicortem, etc. S. D. Pipini Senioris. S. Hidulphi, ducis Lotharing. S. Philippici, ducis Metensis. Ego Asdolgus cancellarius recognovi. Data Kambraci an. I. V. sexcent. nonages. primo, ind. n, principatus nostri an. quinto.

XXXIII.

Charta qua Bertoendus, Catalaunensis episcopus, privilegia largitur monasterio Dervensi et vicino puellarum monasterio ^a (ann. 652).

Domini sanctis et summi culminis apice [Dach., apostolicæ] pontificalis cathedre specula presidentibus in Christo fratribus seu coepiscopis Ingoberto [Dach., Rigoberto] metropolitano, Basino, Stephano, Adalberto, Aloni, Madalgario, episcopati cathedra presidentibus, Bertoendus ^b, licet indignus, in ordine tamen Cathalaunensium episcopus, suplex in Domino mitto salutem. Quamquam prisce regule decreta nos doceant, et que oportet perhenniter custodire, et patrum consuevit iudici inerte servare, attamen et nos super hec regulariter decernentes, vota supplicum, et maxime orthodoxa fide fulgentium, ut illi provisione tractantes eorum petitionibus, libentissimo animo volumus affectum mancipare. Quoniam igitur gloriosus dominus Clodoveus rex, et vir illustris Pipinus, major-domus, pie [Dach., pro] religiosa sollicitudine perspicue nobis postulasse noscuntur ut privilegium monasterio Putiolos, in vasta Dervi, in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli et sancti Johannis Baptiste et sancti Johannis evangeliste, seu et omnium sanctorum, a viro religiosissimo sancto Berchario ^c ubi et ipse abbas preesse videtur, ex munificentia quondam Childerici regis constructo, seu et alio monasterio Puellarum ^d, super fluvium Vigore etiam in Drea [Dach., Dria], in Dervo, in finem [Dach., sine] Flaciniacine, quod Vuatmerus [Dach., Waimerus] et conjux sua Vualtildis [Dach., Waltidis hic et infra] et dominus Bercharius abbas pariter construxerunt, in quo loco Deo [h. v. deest. ap. Dach.] sacra Vualtildis mater esse videtur multarum virginum

presenti tempore, et se cum eis multimode aggregationis agminibus, pie devotionis paribus studiis sociaverunt in Dei laudibus, uno regule spiritu superna inspiratione commota, ad laudes omnipotentis Deo concinnandas [Dach., concinnandas], pium exhibet famulatum, conferre debemus. Quod salubriter annuentes, hoc privilegium, quod plena devotione petierunt, perhenni auctoritate servandum libenti animo prestitisse comperite. Nec enim nova postulantium vel indulgentium est auctoritas privilegium largiendi, dum profecto cuncti [Dach., cunctis] retro apostolice sedis presules, unde sacra propagatur auctoritas, non solum in vicinis provinciis constituti, sed etiam in ceteris longe regionibus procul sitis, postulata semper indulgentia sanxerunt. Unde obsecro domnos successores ecclesie prenotate pontifices, satis superque per omnipotentiam Trinitatis immense Patris et Filii et Spiritus Sancti obtestare, immo conjectare presumo. Ut commendam [Dach., commendatum] prenominationum monasterium piis mentibus jubeant diligere, jubeant fovere, jubeant continere, jubeant conservare, et ne succidia fraternitas sacerdotum hoc nos in his regionibus proprie deliberationis instinctu, aut nova inventione, estimet decreta fuisse, cum sub hujus constitutionis norma, sanctorum Agaunensium locus, immoque et monasterium Lirinense, seu et monasterium Luxoviense, multaque alia monasteria, nec non et basilica domni Marcelli, et innumera in Orientis partibus monasteria, propriis ex decreto pontificum servantur privilegiis. Ergo uno conspirationis consensu, Dei nutu, antedictorum patrum religionem perenantes, ira ab omnibus decretum est, ut nullam dominationem nos successorumque nostri in suprascripta monasteria virorum seu puellarum virginum, ubi sunt congregati, quod pro salute animarum suarum predictus vir Bercharius et Vuatmerus, seu et conjux sua Vualtildis, una pariter construxisse noscuntur, habeamus, quatinus eis liberius liceat, Deo juvante, sine impedimento rei alicujus, contemplativam vivere vitam; et cum mater monasterii fuerit de seculo evocatus, quem unanimiter omnis congregatio ipsorum servorum Dei undecumque sibi optime regulam competentem elegerint, seniores sibi abbatemque constituent; seu et cum mater virginum de seculo fuerit evocata, quam unanimiter omnis congregatio ipsarum ancillarum Christi undecumque sibi optime regulam

adeo similis est ut nemo non ex eadem officina prodixisse judicaverit. Utrique affixa est nota anni 691, cum hac sola discrepantia, quod prior indictione IV, posterior indictione II minus feliciter, data dicatur. Falsum produnt formulae, stylus, nota chronologicae subscribentium nomina, et praesertim Hidulphi ducis Lotharingae. De his omnibus fuse diximus in notis ad chartam alteram supra memoratam.

^a Editum a Dacherio, Spicil. t. X, pag. 627, juxta apographum ex chartulario Dervensi depromptum; nos ex ipso chartulario descripsimus, et recudimus adcrepantias lectionis Dacherianae inter uncas.

^b A voce *episcopali* ad Bertoendus desunt apud Dacherium.

^c Videsis quae de Berchario diximus in notis ad chartam Reolt. Diploma Childerici II, pro monasterio Dervensi exhibuimus.

^d De hoc puellarum monasterio sic commentantur auctores Novae Galliae Christianae, tom. IX, col. 907: «Præter virorum monasterium, aliud etiam puellare, haud procul a Dervo, itidem ad Vigeram eiecit Bercharius, sub patrocinio B. Mariae, fundum suppeditante nobi iac locuplete matrona Waltilde nomine... Excipit enim est a 30 annis circiter septingentis, sed locus ubi existit hodie puellaris monasterii nomen retinet, una tanquam leuca dissitus a caenobio Dervensi.

comperitam elegerint sibi seniore matrem, una A cum consilio monachorum Dervensium fratrum, abbatissam instituant; et, si eis opportunum fuerit abbatem benedicendi, aut crisma consecrandi, vel sacros ordines percipiendi, hoc tantummodo nobis propter canonicam institutionem et prejudicium ecclesie nostre, absque ullo motu, reservamus. Ceterum vero, ut superius continetur, nullam potestatem aut dominationem neque nos vel archidiaconus successoresque nostri, vel quelibet persona habere non debeat, aut quamcumque de eodem monasterio vel cellulis ejus, sed [h. v. deest ap. Dach.] et parrochiis aut ceteris monasteriis, causam audeat presumere vel auferre; et, si aliquid ipsa congregatio de earum religione tepide egerint, secundum regulam sancti Benedicti vel domni Columbani, ab earum B abbate vel abbatissa qui pro tempore spiritualis pater vel mater extiterint, corrigantur. Nam nullum pontificum neque a nobis neque a successoribus nostris, in eodem monasterio, pro causa cupiditatis, aut, quod absit, avaritie, habeatur; sed proprio in Dei nomine fruantur privilegio. De rebus namque prefatis constructoribus ejusdem sancti monasterii, pro sustentatione predictorum sanctorum monachorum seu [h. v. deest ap. Dach.] puellarum virginum, victum quoque ac vestitum conlatum, seu a ceteris Deum timentibus personis in antea conlaturis, vel a regia potestate fuerit concessum, nichil ex hoc, neque pontificum nec quarumlibet personarum, distrahendi minuendive causa, potestas omnimodo non habeatur, nisi in matribus vel patribus ejusdem monasterii, suisque propositis [Dach., prepositis] gubernandi, regendi dispensandique, arbitrio seu dispensatione consistat. Deo [Dach. Ideo] quoque prestitum privilegium, quia nichil de canonica auctoritate convellitur, quidquid domesticis sibi, et maxime contemplativam vitam ducentibus, pro quiete tranquillitatis tribuitur. Quod si quis calliditate aut cupiditate preventus, ausus fuerit ea que sunt superius comprehensa temerario spiritu violare, a divina ultione

^a Si Theodoricus III ante elapsam annum 690 obiit, mensis Februarius anni 2 regni Chlodovei III, anno Christi 692 tribuendus est; si vero ad verum anni 691 vita Theodorici protenditur, mensis Februarius anni 2 regni Chlodovei III concordat cum anno Christi 695.

^b Non alibi obvia est nisi in Actis episcoporum Cenomanensium a Mabillonio vulgatis, Analect. pag. 278. Ada, quæ parthenoni S. Mariæ præesse dicitur, eadem videtur Mabillonio, Annal. t. I, pag. 560, quæ alias Alrechildis, et quæ fuit educta e Sussionensi S. Mariæ monasterio, ut Cenomanense S. Mariæ monasterium regeret. Chartæ hujus sinceritas solo fulta est testimonio actorum quibus ideo inserta fuit ut inde cognosceretur monasterium hoc fuisse in jure matris ecclesie Cenomanensis, sicut ipsa acta docent. Plura autem alia iis inserta exstant ad hunc eundem finem instrumenta, quæ falsi damnata sunt; et nos de hoc ipso S. Mariæ monasterio diploma edidimus, quod spurium esse vimus annuerandum. Verum, in charta quam nunc exhibemus, fatemur nulla nobis deprehensa fuisse vitia unde hanc supposititiam pronuntiare liceat: etsi forte ali-

prostratus reatum anathematis subjaçeat, veniatque super eum lepra Naaman Siri, excommunicatusque a sancta efficiatur Ecclesia catholica, et nichilominus hoc privilegium perpetuis temporibus maneat incorruptum. Que constitutio nostra, ut firmis subsistat vigoribus, manus nostre subscriptionibus est roborata; et, ut plenius confirmetur, ceteris fratribus et coepiscopi qui ad preens non fuerunt destinavimus insuper roborandam. Actum Remis, publice. Data quem fecit mense [Dach., mensis] Febr. die xv, anno secundo gloriosi domni nostri Clodovei regis.

XXXIV.

Charta qua Aiglibertus, Cenomanensis episcopus, decimas quarundam villarum concedit monasterio sanctæ Mariæ ^b (ann. 692).

In Dei nomine Aiglibertus, episcopus in Christo sanctæ Ecclesie filius omnibus agentibus vel missis discurrantibus de villis sanctæ Ecclesie de Mediaquinta, Trition, Alnetum, Betas, Longa Aqua, Lucduno, Geneda, medietate de Tredente, et Vitblena, et Tauriniaco. Cognoscatis quod nos concessimus monasterio Sanctæ Mariæ, ubi Deo sacra A abbatissa præesse videtur, omnes decimas de superscriptis villulis, tam de annonis, quam agrario, vinum, fenum, omnium pecudium, seu formatico, vel undecumque decimas redebetur, totum et ad integrum, ad ipso monasterio censemus et jubemus, ut absque ulla dilatione ad missos ipsius dare faciat, et, ut diximus, ipsam decimam omni tempore ipsi monasterio habeat concessum. Et, ut certius credatis, manu nostra subterfirmavimus. Datum dies novem quod fecit mensis Julius, in anno 11 regni domni Clodovei regis. In Christi nomine Aiglibertus, ac si peccator episcopus, subscripsi.

XXXV.

Privilegium ab Agerado, Carnotensi episcopo, concessum cuidam monasterio sanctæ Mariæ dicato, super fluvium Ligerim ^c (ann. 696).

..... cum consensu filio suo domino Deodato, quondam antecessori nostro, ipsius urbis episcopo, et pluri-

quam suspicionem injiciant decimæ hac ætate monasterii concessæ.

^c Mutilum valde instrumentum deprompserunt ex autographo Sandionysiano (nunc in Archivo regni, 2. serin. 3) Mabillonius, de Re dipl. pag. 478, et Felibianus, Hist. abb. S. Dion. prob. pag. 16. Ad exemplum Mabillonii illud reudimus (nova recognitione ab A. Teulet instituta). Quæ uncis in textu inclusa sunt videntur a Mabillonio addita, ad lacunas aliquas explendas. Ageradus se auctorem privilegii in subscribendo profitetur, et successorem Deodati, qui fuit Carnotensis episcopus. Quodnam autem fuerit monasterium cui privilegium concessum est, Mabillonius, Annal. t. I, pag. 605 et 606, frustra inquiri. Saltem conjici potest illud fuisse S. Dionysii monasterio subjectum; cum enim huic privilegio subscribant episcopi plurimi, abbas unicus subscribit Chaino, qui S. Dionysii monasterio tunc præerat. Chrotcharius autem diaconus inde videtur coloniam monachorum deduxisse in monasterium quod privilegio ab Agerado ornatur, ut conjicit Mabill. de Re diplom. pag. 479. Specimen chartæ æri incidendum curavit M. b. ibid, pag. 382.

horum pontificum vel sacerdotum, affante Sancto Spiritu, sacro monasterio in rem proprietatis suae in loco nuncupante..... infa ipso muro super fluvium Legieris, in honore sanctae Mariae semper virginis vel ceterorum sanctorum suo opere aedificavit, et de rebus suis ditavit, et ipsum venerabili viro Chrotchario diacono per suam [epistolam]..... firmavit, ut ibidem monachus qui sub sacro ordine vita theoricam sub ordine caenubiale degentis conversare deberent, ibidem introumittere deberit, et ipsi ipso monasterio in onus abb. . . . vit cui ipsum se vivent in sub se aut post suum discessum instituerit. Et, dum nos ipsum devotissimum in hoc opus Domino famulare perspeximus, ideo voluntate plenissima hoc sacrosanctum privilegium, una cum consensum fratrum nostrorum et consilium seniorum, indulsimus taliter ut liciat sanctae congregationi servorum Dei in ipso monasterio constitutum, quieto ordine, sine oppressione cujuslibet pontificum, vel Carnoteno urbis episcopo, seu et clericorum, sine insolentia juvenum saecularium, quieti vivere; ut nullus convivium, nec mansionis, nec paratas, nec munera expedenda non pertimiscant. [Et si] ab ipso abbate pontifex Carnotensis pro eorum utilitate invitatus fuerit, sine ulla ambitionis causa vel fraude accidit ad ecclesias consecrandas, et abbas benedicendus, vel alia in se presbiteros [aut] diaconus vel reliquos gradus ordenandus, sine obtento pravae cupiditatis tradat benedictionis. Et sicut habet humana fragilitas, se ipsi abbas Chrotcharius, aut cui ipsi ibidem introumissum t. . . . abbatem instituerit, ab ac lucem migraverit, ipsa sancta congregatio servorum Dei in suo scripto cenubio instituta, de semetipso ad gubernacionem monasterii, et animas regendas, liceat eis [talem] gubernatorem elegere, qui honestis moribus sit, non generositas nobilium, sed in Dei amore persequens atque sagacius inbutum, et sub sanctam regulam oboedienciae patrem instituire [concedentes] decrivimus, eisque concessimus ut nullo modo hoc sacrum privilegium a successoribus nostris sit inruptum, sed per omnia et in omnibus conservetur. Et, si scandala, quod [absit et minime] credimus Deo adjuvante quod fiat, in suprascripto monasterio surrexerit, et ipsi abbas cum sua congregatione hoc emendare non potuerit, patris spiritalis, qui sub sacro ordine vivere [videtur] in Carnotena parochia, aut unquam elegerint, ad hoc scandalum mitigandum invitent. Quod si nec ipsi (quod minime credimus) hoc emendare poterint, tunc ad acis concordiae sine ullo cupiditatis crimine pontifex Carnotensis ad ipso abbate vel sua congregatione invitandus sit, ut paterno more discordantis,

A salvo eorum privilegio, ad pacem revocet. Illud eis pre. . . auctoritas nostra pontificalis concessit, ut nullus de successoribus nostris, nec archidiaconus, nec vicem domini, nec missi clerici vel laici discurrentis in ipsius monasterii. . . . erens, ex conlacione praedictae Adrebertane, tenere vel dominare videntur, aut se adhuc inantea ad Deo timentibus conlatum fuerit, nec ad causas audiendum, nec exigendum, nec mansionis, aut pastus aut paratas, vel quemlibet reddebucionem requirendum, nec hominis ipsius distringendum, nec de rebus eorum quicquam minuandum, [penitus] non praesumat habere ingressum, sed sub regimine ipsius abbati aut successoribus ejus, omnia in Dei nomine consistant. Et taliter per hoc privilegium sanximus, ut perhenniter temporibus praesentibus ac futuris in Dei nomine conservetur. Et, sicut taliter solet, stimulante a lversario per aliqua temeriditate aut cupiditate de successoribus nostris, [sicut] nuncpe solet malicia praepedire bonis, hoc privilegio, quae nos pro divino respectu ut pro participanda communi successorum fratrum mercedem absorde per prava consilia inlaxerit, et ad molem impietatis indulgentia nostra omissa religione violari aut depravari vel conrumpire adnitus fuerit, non solum hic in conhibenda [da] [secundum] statuta canonum sententia, de objecto emmanitatis crimine feriat, sed etiam in futurum ante tribunal aeternae iudicis seu angelorum vel sanctorum [omnium], ultione divinae in praecipitium condemnatur accolei. Et, dum extremas nostras saepe nomenato monasterio sub Xpo cultui admodum in sancta vita conversare, [con]gnicione veritatis regulariter in Dei laudis meditates, summo desiderio desiderare insepimus, ita deinceps solecicius atque curiosius dum a nobis omnia [subsilia] ferunt, Xpi clemencia inploramus ut semper magis ac magis in Dei amore prolificientis, accensis lampatebus aeterna vita perfruantur, qualiter pro labore quae in certaminis contemplacione desudant, apud omnipotentem Dominum mercedis commodum ferant; et nos de multiplicata segite praemia sempiterna populorum congeries fructificata gremiis, abrutis palliarum sordebus, utricum horrea reconditis metere atque adipisci, mancipari valeamus. Unde dominis metropolitanis arcium sedes divinitatis suffragia poscimus, ut adhibenda mercedem hoc sanctum privilegium societate beatitudinis vestre adsentire atque [confirma]re una nobiscum almetas vestra dignetur. Annum secundo regnum domini nostri Childeberti gloriosissimi regis. Captonaco, publicae. [Datum quod] fecit mensis Marcii dies sex.

In Dei nomine Ageradus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium a me factum reliqui et subscripsi. . .

^a Priores editores, *conservitus consistat*. Sed male oculati, nam prima ma u vox *conservitus*, reflecta extrema littera, in *ocem conservitur* mutata est, et vox sequens *consistat*, subjectis punctis, irrita facta.

^b Sic in autographo; non autem *consolacione*, quod in edit. Brequigniana et aliis reperias.

^c Adrebertana videtur mater Deodati episcopi,

quae, assentiente filio suo, monasterium condidit de quo agitur.

^d Regnum auspiciatus est Childebertus III circa mensem Martium 695; qua die hujus mensis non liquet. Ergo incertum est utrum hoc privilegium anno 696 an 697 tribuentum sit. Quae fuerint plerorumque episcoporum subscribentium sedes declarant Mabillonius et Felbrianus, quos videsis.

ericus episcopus hoc privilegium consensi et subscripsi. [In Xpi] nomine Gripho, et si peccator episcopus, hunc privilegium consensi et subscripsi. Ansebercthus, servus Jeshu-Xpi, hoc privilegium rogatus subscripsi. In Dei nomine Ebarcis, et si peccatur episcopus, hoc privilegium. . . . In Xpi nomine Aygliberctus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium consensiens subscripsi. In Xpi nomine Heracharius episcopus hoc privilegium consensiens subscripsi. Tretecor, per misericordia Dei episcopus, hoc privilegium subscripsi. In Dei nomine Ansoaldus, et si peccator, hoc privilegium subscripsi. In Dei nomine Altur, gracia Dei episcopus, hoc privilegium rogatus subscripsi. In Xpi nomine Ermeno, peccator episcopus, subscripsi. Soabericus, peccator episcopus, hoc privilegio consensiens subscripsi. Turnochaldus, ac si peccator episcopus, hoc privilegio subscripsi. Constantinus, peccator episcopus, hoc privilegio subscripsi.

Chaino gracia Dei abba, hoc privilegium rogatus subscripsi.

XXXVI.

Charta qua Ansebertus dona confert ecclesie Augustodunensi sancti Nazarii, basilicæ sancti Symphoriani, orato io sancti Leodegarii, sorori suæ Segolinæ, et germano suo Autario * (ann. 696).

Actoribus ecclesie sancti Nazarii martyris Augustidunensis et sancti Symphoriani martyris, ubi ipse pretiosus in corpore requiescit, Ansebertus peccator, episcopus. Divina nos ammonet lectio, ut quod Christi misericordia in rebus terrenis confert, abundantia de sua largitate, unde in hoc sæculo utimur de ejus pietate in suis pauperibus pro ablucenda mole peccaminum offeramus. Ergo dono ad suprascriptam ecclesiam sancti Nazarii martyris, ubi ego, ac si indignus, cura pastoralis deservi, de alodo parentum meorum villam cui vocabulum est Hauxiaco, in pago Belnense, cum soliditate et appenditiis, domibus, villarebus, campis, pratis, silvis, vineis, pascuis, aquis, servis, libertis ac colonis accensisque omnibus, et quidquid in ipso pago præsentis tempore possidere valimus, aut quod inante ibidem in Dei nomine acquirere, vel quidquid dici aut nominari potest, cum integra soliditate suprascripta ecclesia sancti Nazarii ut habeat volo. Et pro portione illa quam germanus meus Autarius apud nos ibidem habet, portionem nostram in villa Binago ut habeat volo. Et fortasse (quod non credimus) si ei fuerit contrarietas, in suprascripta villa in Hauxiaco et Binago, quicquid pro portione mea nobis de alodo

* Ediderunt Mabillonius, *Annal.* t. I, append. pag. 702, ex chartario communicato a Bouhiero, Burgundie senatus præside; et auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. IV, inst. col. 43, qui non monuerunt unde chartam eruerint, ac proinde paucas et leves quas exhibent discrepantias adducere negleximus. Mabillonii lectionem sequimur. Hoc instrumentum, etsi sub testamentorum formulis non sit conceptum, testamenti tamen vice habendum videtur, et hunc ei titulum editores præfixerunt. Pluries memoratur in chartis supra e litis Ansebertus, Augustodunensis episcopus, qui alias Ansebercthus, imò et Autbertus

A parentum meorum, tam de paterno quam de materno quod debitum est, ecclesia sancti Nazarii ut habeat volo atque decerno. Villa vero Pagetis, quam ex parte acquisivimus, ecclesia sancti Nazarii ut habeat volo. Villa vero Solempriaco, quam Wilbertus per suum instrumentum nobis dedit, et Leodebertus in usuario tenet, ecclesia sancti Nazarii ut habeat volo atque decerno. Basilica sancti Symphoriani martyris, quæ mihi ab adolescentia mea in omnibus unde substantia mea protexit, unde credimus ut et futura ejus intercessio apud æternam pietatem pro remissione peccatorum meorum intercessor assistat, villa vero Tres-valles in pago Maginontense una cum appendiciis suis, domibus, villaribus, campis, pratis, vineis, silvis, accensisque omnibus quod Wilbertus B per sua instrumenta in nostro nomine delegavit, ecclesia sancti Symphoriani ad suos clericos pascendos in elemosina nostra ut habeat volo. Similiter ad oratorium sancti Leodegarii, qui subtus Sanctum Symphorianum constructus esse videtur, ubi (si Deo placuerit) corpusculus insuper requiesciturus erit, colonicas in pago Maginontense, in Taviniaco, quas Wilbertus per suum instrumentum nobis dedit, et colonias illas Bertaldus in Eulnicio per suum instrumentum dedit, ad oratorium sancti Leodegarii ut habeat volo. Villa vero Corvillo in pago Autisiodorensis, quam nos cumque suis acquiritimus, ipsum oratorium domni Leodegarii ut habeat volo atque decerno. Similiter in pago Augustidunense colonicas quas Beroaldus per venditionem nobis dedit, ipsum oratorium domni Leodegarii ut habeat volo. Villa vero Buxido, quidquid ibidem germanus meus in usuario tenet, ipsum oratorium domni Leodegarii ut habeat volo. Villa vero Muido, quæ est prope montem Wavinarum, in pago Vertudensi, cum omnibus quidquid ibi adspiciunt oratorium domni Leodegarii ut habeat volo; sic tamen ut inde lumen et sacrificium ipso oratorio stabiliat, et omnia sub potestate fratrum ipsius ecclesie sancti Symphoriani in omnibus esse debeant. Et quatuor matricularios qui ad ipsum oratorium domni Leodegarii deserviunt ibidem institimus ut totum victum atque vestitum de suprascriptis rebus habeant habere, qualiter et filii matricularii, qui ad basilicam sancti Symphoriani de-ervire videntur, portionem victus et vestitum accipiant. Et pro eo quidquid in ista epistola delegavimus, in uario germanæ nostræ Sicolinæ concessimus, illos matricularios, et illud lumen ad oratorium domni Leodegarii, et in hoc usu teneat, et

dicitur, et Amalbertus, juxta Novam Galliam Christianam, t. IV, col. 356. Segolina, Anseberti soror, sanctimonialis erat in monasterio Augustodunensi S. Mariæ, hodie S. Joannis. Monet Mabillonius, *Annal.* t. I, pag. 636, constare ex hoc instrumento sanctimonialis hoc tempore parentum suorum adiisse hereditates, et ipsas in pio usus impendisse, quod ex collecti me nostra plurimis exemplis constat. Notat idem clericos S. Symphoriani, etsi tunc fuerint instituti monastici, nunquam tamen in hac charta monachos appellari.

debeat procurare : et post ejus discessum, tam pontifex supradictus et ecclesia sancti Nazarii, quam clerici dictæ ecclesiæ sancti Symphoriani, quantum in ipso strumento institutum, in Dei nomine debeant procurare. Reliqua vero facultate; quicquid nos tempore nostro acquisivimus, quod in ista epistola incommemoratum nobis remansit in quibuscumque locis ad crescere cupimus, ecclesia sancti Symphoriani ut habeat volo. De alodo parentum meorum, quicquid portio nostra in quibuscumque locis vel territoriis, quod portio nostra tam de paterno quam de materno nobis debitum est sub omni suppellectile quicquid dici aut nominari potest, dulcissima germana mea Sigolina, si nobis superstes fuerit, in omnibus recipiat, et ubicumque pro fidelibus Christi atque ad Ecclesiam Dei delegare voluerit, in omnibus habeat potestatem. De mancipiis vero, quæ dato pretio comparavimus aut adquisivimus, in omnibus volo ut ingenui esse debeant et ut pro ingenuis suprascripta germana mea, dum modo advivit, in suum debeant adesse obsequium. Post ejus discessum, Christianorum defensorem seu regem, si eligere voluerint, ut habeant in eorum sit potestate. De suprascripta facultate quam ad supradictas ecclesias sancti Nazarii vel sancti Symphoriani delegavimus, dum ipsa germana mea Sigolina sæculum contempsit, et dum cognovimus jugiter se Christo obtulit et sanctæ Mariæ in ancillam se tradidit, sub usu et beneficio hoc debeat tenere, et; post ejus discessum, ad suprascriptas ecclesias per istam epistolam integra soliditate delegavimus, cum re meliorata ad ipsas ecclesias debeat pervenire. Si quis, quod non futurum esse credimus, si ea quæ superius sunt conscripta, quod nos plenissima voluntate descrivimus de heredibus nostris aut quislibet opposita persona refragare voluerit, non hoc valeat vindicare quod repetit, et Judæ traditoris similis efficiatur, et insuper inferat actoribus ecclesiæ, aut cui hoc per istam epistolam delegavimus, una cum fisco, auri lib. vi, et in argento pondus lx, et hæc epistola quam nostra simplicitas plenissima voluntate decrevit, perpetuam obtineat firmitatem.

Isti Christi nomine Ansebertus, peccator episcopus, hanc epistolam a me factam relegi et subsc. — Adonens episcopus rogatus subsc. — Agnerius episcopus rogatus subsc. — Aglius episcopus rogatus subsc. — Winebertus, jubente domno Anseberto episcopo, hanc epistolam scripsit et subscripsi.

Notavi quod fecit mensis Augusti die v, anno secundo regnante domno Childeberto rege.

* Editam a Dacherio, Spicil. t. XII, pag. 104, ex apographo quod Louvetus exscripserat, nec docet unde datum fuerit. Recuderunt Collecto es scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 678, omisso testamento Rufinæ, quod Ephibius frater ejus suo testamento inermis. Hujus instrumenti meminit Mahillonius, Annal. t. I, pag. 386. Cujus monasterii abbas fuerit Ephibius suspicari difficile foret. Testamenti autem sinceritas hoc potissimum argumento videtur everti posse. Caoldus ibi dicitur Viennensis

XXXVII.

*Testamentum Ephibii abbatis, de donis collatis ecclesiæ Viennensi (insertum est testamentum Rufinæ, sororis ejus) * (ann. 696).*

In Christi nomine, ego Ephibius, pro amore Dei ac beatorum apostolorum ac inartyris domni Desiderii episcopi, facio testamentum de rebus meis. et hereditate mea, quæ ex parentibus meis Leobio et Teodigna legitima auctoritate ad me pervenit, et ex sorore mea Rufina, quæ sine liberis defuncta, hereditatem suam mihi vivo ordine dereliquit. Hæc sunt autem quæ per hoc testamentum Deo et sanctis ejus in ecclesia Viennensi servitura per domnum nostrum Caoldum episcopum trado: villam integram Geneciicum, eum omnibus ad eam pertinentibus, absque ullius propinquorum meorum parte, cum utriusque sexus servis, terris, silvis, aquis, portus et districtus, et quidquid ad prædictam villam pertinet, absque ullius alicujus propinquorum meorum consortio. Similiter et partem tertiam, quæ ex sorore mea supradicta jure ordinis mihi obvenit, de Parthenis villa, cum servis utriusque sexus, terris, silvis, aquis et ceteris quæ ad censum vel servitium tertiæ ipsius partis pertinent, ut nullo umquam tempore a potestate Ecclesiæ alienetur. Tradimus etiam alia in circuitum quæ a domno nostro glorioso Childeberto pro servitio nostro adquisivimus, in Engolismo villas tres, de quibus jam testamentum confecimus. Testamentum sororis nostræ, judicante senatu in Vienna civitate residente, huic testamento nostro inseruimus.

Domno meo et delicioso fratri Euphibio abbati, Rufina soror quæ sine filiis orbata resideo, et tu res tuas Deo et sanctis ejus apud Viennam tradis, nihil aliud mihi melius visum est de dono patris et matris nostræ, tertia scilicet parte Parthenis, quæ adjacet Geneciaco villæ, ut sicut alia et ista tua potestate redacta, adjuncta hereditati tuæ, sancto loco consociares, ut habeam partem in voto et dono tuo, cum sanctis Dei quorum amore hæc facis. Ego soror tua Rufina testamentum hoc meum subscribo, quæ sine alia sorore mea et aliis propinquis, usque nunc legaliter in integrum possedi, et sacro senatu ut firmum maneat roborare manibus rogavi cuncta hæc quæ superius comprehensa sunt. Super quibus etiam edictum regium fieri potivi, omnia sub integre præside reverendo patre meo Caoldo sanctæ Dei et Viennensi Ecclesiæ, ut deinceps illi maneat ab hac die, trado et habendum transfundo servos utriusque sexus mille cccc, sed et liberos qui obsequium ibi faciunt D. Quicumque contra hoc testamentum ve-

episcopus, quo nomine critici, inprimis Mahill. ubi supra, volunt vel Caoldum, vel Edaldum intelligi uterque fuit quidem Viennensis episcopus, sed Caoldus extremis Dagoberti I temporibus, circa ann. 687; Edaldus vero regnante Thendrico III. obiit: neuter igitur vixit sub Childeberto III. Ergo testamentum Ephibii exhibet manifestum falsi iudicium, cum anno 2 regni Childeberti III datum dicitur temporibus Caoldi, Viennensis episcopi, sive hoc nomen Caoldus, sive Edaldus intelligatur.

nerit ut votum meum disturbetur, ne servis Dei alimenta, servitia et necessaria non præstentur, s. natorio iudicio * ad libras cccc auri in publico reddere compellatur, præter multa villæ quæ compensata Ecclesiæ Viennensi et servis Dei reddatur. †

Hoc testamentum ex Genecio villa, et de tertia portione alia sororis meæ, ego Ephibius abba manu propria roboravi, et senatoribus universis, ut hoc ipsum roborarent, jure petivi et rogavi. — Senator Eulogius parens. — Rufina soror. — Deophibus senator. — Continacus senator. — Pelagius senator. — Leubinus senator. — Caracteus senator. — Arginus senator. — Silvanus senator. — Gregorius senator. — Artemius senator. — Eulogius senator. — Deophilus senator. — Siagrins senator. — Rufus senator. — Ergerius senator. — Spectabilis senator. Macrinus senator. Sic et ceteri. — Simplicius quæstor, senator. — Notarius libellarius publicus † dictavi, subscripsi, anno 11 gloriosi Childeberti regis.

XXXVIII.

Charta qua Gammo, et uxor ejus Ad Igudis, monasterio Lemausi a se confito, collata dona declarant, et in conventu nobilium confirmanda curant c (ann. 697).

In nomine sanctæ Trinitatis. Prosperum quidem et salubre consilium, immoque satis jocundum esse dinoscitur, ut de caduca quispiam sæculi facultate Deo conferat, quo peccato redimere sua valeat et abluere. Et quod prudentius consilium, quam ut hono de n. andanis rebus comparet paradysum, et de terrena substantia transferat aliquid in cælestia? Igitur ego Gammo et conjux mea Adalgudis, cogitantes qualiter sa. cinulam peccatorum nostrorum possimus abstergere, et ad æterna gaudia pervenire, monasterium in loco proprietatis nostræ, nuncupante Lemauso †, in honore sancti Johannis et sanctæ Crucis vel ceterorum dominorum cæpimus construere, ut ibidem puellas in honore sanctæ Mariæ institueremus, ut sub sancta norma regulæ ibidem conversare deberent. Quod ita et fecimus, et filiam nostram Bertam in ipso loco institimus, ut diebus vitæ suæ, tam ipsa quam et quæ cum ipsa in ipso monasterio conversare videntur, sub ordine monastico vel regula sancti Benedicti vivere et con-

* Hæc verba maximi momenti essent ad probandum civitatum senatibus judiciariam potestatem servatam fuisse sub regibus barbaris, post eversum Romanorum imperium. Sed quod induci potest ex documento evidentissime falso?

† Notarii libellarii nomen nusquam occurrit in hujus ætatis instrumentis, nec alias hanc vocem deprehendimus, quam non aliunde deprompserunt Mabillonius, Cangius, et ceteri scriptores de rebus diplomaticis.

‡ Ediderunt Mabillonius, *Annal. t. I, pag. 704*, ex charta S. Germani a Pratis; Bulliardus ex Mabillonio, *Hist. S. Germ. a Pratis*, probat. pag. 4. Ibi dicitur Autharium præesse monasterio S. Germani, quod aliquam suspicionem injicit de hujus chartæ falsitate. Authario enim jam successerat Waldromerus anno tertio regni Childeberti III, ut, ubi supra, testatur Mabillonius ipse, ex instrumento quod ipse habet docet. Charta autem Gammonis notam chronologicam petit ab hoc ipso anno 5. Id qui-

dem versari debeant, et ipsam filiam nostram Bertam ibidem institimus esse abbatissam, et ipsum locum Lemausum sibi delegavimus. una cum omnibus quæ ibidem aspicere videntur, cum omni integritate vel adjacentiis suis, in quibuscumque pagis vel territoriis, tam ultra Ligerim sitis vel citra Ligerim. Loca vero nuncupantur ita: id est, Nova-Villa, Vintoris, Britinniacus, Quintiacus, Bragogilo, Grimoaldo-Villare, Prulliacus, Rovere, Mauro-Villa, Barbarione-Villa, villa Milies, Galdono-Maso, Ferrarias, item alias Ferrarias, Culmellas-Montis, Alnao, Tricafnis, Felcaripias, Noiolio, Mundone-Villa, Childeno Villa, Potiosus, Hadone-Villa, Flaviago, Alvernis, Posthimiago, Cacerias, Busxerias. Similiter ultra Ligerim Balbiago, Cervatiaco et Valle, ut diximus, tam ultra Ligerim, quam et citra, quicquid nostra possessio præsentii tempore esse videtur, vel inantea Deo auxiliante fuerit. Hæc loca superius comprehensa ad ipsum monasterium nuncupatum Lemausum, ibidem delegavimus atque firmavimus: ea vero ratione, ut, dum nos pariter a vixerimus, tam ego Gammo, quam et conjux mea Adalgudis, sed et filiæ nostræ, Berta et Maria, hoc possidere vel dominare faciamus tam ipsum monasterium Lemausum, quam etiam dictas villas, una cum terris, domibus, ædificiis, accolis, mancipiis, libertis, campis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, fariuariis, peculiis, prædiis, mobilibus et immobilibus, cultis et incultis, omnia et ex omnibus, ad omnia stipendia sanctimonialium, vel ad ipsum monasterium quod nos pro amore Domini nostri Jesu-Christi in honore sancti Johannis et sanctæ Crucis et ceterorum sanctorum construximus, proficiat in augmentum. Sed et omnia quæ de presidio meo in die depositionis meæ inventum penes me aut repertum fuerit, hoc est, aurum, argentum, vestimenta, vel prædia, illa abbatisa quæ tunc temporis in ipso monasterio Lemauso præesse videbitur, contra heredes meos ex omnibus tertiam partem recipere debeat: ea tamen ratione, ut perpetualiter in pauperibus et peregrinis et Deum timentibus in elemosyna pro animæ nostræ remedio dare debeant. Et dum ipse sexus femineus per se minime aliquid valeat exercere, vel pro mercede nostra au-

dem aperte non pugnat; nam hoc eodem anno charta Gammonis fieri, et vita cedere Authario potuit. Sed et alio modo nodum solvimus. Ante mortem Autharii conditum et dotatum fuisse arbitramur monasterium de quo agitur; Authario deinde fati functo, Gammoni et uxori ejus animam fuisse ut dona sua huic monasterio collata, in conventu nobilium habito apud Bituricas (ante regem, more Francorum), confirmari curarent anno 3 Childeberti: et sic charta a suspitione liberatur.

‡ Quis sit locus iste dictus Lemausum, non conveniunt eruditi. Mabillonius censet eundem esse qui nunc Gallie *Limours*, in pago Stampensi; Bulliardus *Limeux*, in diocesi Bituricensi, cujus hodie parochia est ad præsentationem abbatis S. Germani Prætenensis, juxta auctores Novæ Gallie Christianæ, t. VII, col. 421. Fallitur Bulliardus: cœnobium enim Lemausum a Gammonis conditum fuisse patet in pago Stampense, ex diplomate Childeberti.

genda vel pro earum necessitatibus gubernandis, eis nullatenus est licitum foris egredi: propterea omnia jam dicta, ipsumque monasterium jam dictum Lemausum, una cum villis vel omnibus adjacentiis suis, ut diximus, in quibuslibet pagis vel territoriis, tam ultra Ligerim quam c'tra, ad monasterium sancti Vincentii et sanctæ Crucis, Parisius civitate, ubi sanctus Germanus in corpore quiescit, ubi Autharius abbas in Dei nomine, una cum norma plurima monachorum præesse videtur, donatum in perpetuo esse volumus, ut ibidem, sicut diximus, deinceps omni tempore permaneant, et per hanc epistolam contradimus; et, ut nullus contradicere audeat, nec temerare ipsas res quæ hic sunt insertæ, aut nos, vel heredes nostri, nec ullus quislibet alicui nec vendere vel donare neque alienare nec per ullum instrumentum cartarum minuere licentiam non habeat faciendi. Et, si contigerit, juxta divinam dispensationem, ut ipsa Berta de hac luce discesserit, cui ipsas monachas vel ipsum monasterium Lemausum delegavimus, vel ipsius rectores sancti Vincentii vel sancti Germani decreverint, in ipso loco abbatissam debeant instituere, et ipsa abbatissa alias monachas in jam dicto loco non audeant mittere, vel intus alium pastorem admittere non audeant, nisi ex monasterio sancti Vincentii sanctique Germani, aut ipsos qui ibidem rectores esse videntur, quod nos in hac donationis epistola præscribere rogavimus, ego Gammo et conjunx mea Adalgudis, vel jam dictæ filiz meæ Berta et Maria quamdiu vixerint, ipsum monasterium Lemausum vel memoratas res tenere vel dominare debeamus. et post nostrum quoque discessum, juxta quod superius diximus, tam ipsum monasterium et jam dictas villas cum adjacentiis, ipse Autharius abbas aut successores sui, qui eo tempore in ipso monasterio sancti Vincentii et sanctæ Crucis sanctique Germani fuerint, possideant perpetually, ut habeant in dominationem. Si quis vero, ut assolet et ut habet humana fragilitas, si nosmetipsi aut aliquis de heredibus vel proheredibus nostris, vel quælibet opposita persona, contra præsentem epistolam donationis istius quam nos pro animæ nostræ salute fieri jussimus, venire aut aliqua calumpnia per quascumque personas infringere præsumpserit, in primis iram Dei incurrat, et cum Juda traditore igni perpetuo dampnetur, et ab omnibus ec-

clesiis et ab omnibus pontificibus vel sacerdotibus excommunicetur, et ante conspectum sancti Vincentii et sancti Germani, quibus res istas delegavimus, in parte reproborum esse valeat, qui de rebus ad ecclesias vel pauperibus delegatas proferre voluerit, et nullatenus merces sua convaleat, nec vitam mereatur habere æternam qui nostram voluerit convellere eleemosinam. Insuper cogatur solvere fisco regis auri libras xxx, argenti pondo LV, et nec sic quod repetit valeat assequi. Et, ut epistola hujus donationis firma permaneat, Bituricas in conventu nobilium, in præsentia regis domini nostri Childeberti r lecta, et Parisius civitate in monasterio sancti Vincentii, die sexto mensis Aprilis super altare sanctæ Crucis posita, anno tertio ejusdem domini nostri Childeberti regis. — Turnoaldus, ac si peccator episcopus, subscripsi. — Guntharius, et ipse indignus diaconus, subscripsi. — Madolodus, indignus abbas, subscripsi. In Christi nomine, Andeboldus abbas, subscripsi. — Durandomarus, gratia Dei abbas, subscripsi. — Desiderandus, in Christi nomine abbas, subscripsi. — Ego Gammo hanc donationis meæ cartam relendo subscripsi. — Adalgudis subscripsi. — Bertinus miles a subscripsi. — Berdandus miles subscripsi.

XXXIV b's (4). — XL.

Charta qua Pipinus Senior monasterio Laubiensi nova dona confert b (ann 697).

In nomine sanctæ individuæ Trinitatis. Amen. Universalis Mater et Virgo singularis Christianique sponsa, Ecclesia catholica, læcunda castitatis prærogativa promeruit, quod devotum suis utilitatibus inclinemus assensum; præsertim serosantæ religionis tranquillitatem et quietem cura v'gilli providentes, quo liberius divinæ contemplationi et orationi pro nostra nos rique regni stabilitate vacando possit ad Deum interesse, quatenus inimicis christianæ fidei eliminatis, tota sui corporis incolumitate, sub nostro sudore regnum vigeat et crescat, et hostilis ubique cervicositas se sentiat subjugatam. Ego siquidem Pipinus Senior, eo favore et desiderio ductus, et uxor mea Bruniheldæ c, monasterio religiosissimi viri et eximii prædicat'is pontificis Ursuari, quod est in Laubiis super Sambrum fluvium, donamus in dotem ipsius ecclesie perpetuo possidendam terram et sylvam quæ est inter rivum de Grunghart et rivum

buerit ad fidem exemplaris quod sibi pro archetypo proposuerat. Puderet nos expendendo hujusmodi instrumento diutius immorari.

c Repudiata Plectrude, uxore sua, Pippinus Alpaidem duxit at, anno vix elapso, Alpaidem dimisit, sequæ Plectrudæ reconciliavit. Nulla conjux ei fuit Bruniheldæ nomine.

(1) CHARTA COMMUTATIONIS FACTÆ INTER ADALBICUM ET VUALDBROMARUM SANGERMANENSEM ABBATEM (697). — Hujus chartæ, die vigesimo quinto Aprilis, anno tertio regni Childeberti III regis datæ, et adhuc ineditæ, autographum in Archivo regni, x, scriis. 3, nunc asservatur. Multis obhinc annis veteris cujusdam regesti Sangermanensis tegmini agglutinatum latuit, ubi nuperime ab A. Teulet compertum est, serius autem quam ut integrum hic, suo ordine, inseri posset.

a An titulus ille *miles* jam tum in usu, an potius vox illa male in veteri codice a chartularii scriptore lecta fuerit dubitat Mabillonius.

b Edi a in supplemento ad opera Miræi, tom. III, pag. 283, ad exemplum chartæ spurie sub ejusdem Pipini nomine, quam supra exhibimus. Præter indicia falsi in hac priori charta a nobis notata, alia in hac posteriori deprehendimus. Primo enim hæc uxorem Pipini Bruniheldam vocat, quam Plectrudem appellare debuit; 2º iterum adducitur Hydolphus, titulo ducis Lotharingiæ insignitus; 3º Silva Forestella quæ in hac posteriori charta donatur monasterio Laubiensi, jam ante sex annos priori instrumento concessa fuerat; 4º Fabricator posterioris chartæ ita ad verbum chartam priorem expressit, ut ipsas notas chronologicas, scilicet xvii Kal. Decembris, adhi-

de Hergnaut, qui defluunt in Sambrum, quæ sylva Forestella dicta est ab antiquo. Verum quia præveniente gratia, clarissimus vir Dodo memorati viri prædicatione tractus ad orthodoxam fidem, et baptisatus est, et monasterialibus disciplinis et conversioni mancipatus, consilio fidelis nostri Hydulphi, ducis Lotharingæ, provocatus, monasterio Laubiensi, quod est in honorem sancti Petri, principis apostolorum, donavit in eleemosynam perpetuam universum fundum et patrimonium suum monachus effectus; vilelicet villas de Moustiers et de Bavis, cum omni integritate domini, et universis terris, villis, pratis, aquis aquarumque decursibus, banno et justitia, servis et ancillis, sicut juste possedit, possidenda, in manu nostra resignando et dictæ ecclesiæ subsignando, certis terminis concludens, autoritate nostra communita. Hæc autem sunt loca de præinctura illius prædii. Terminus aquæ incipiens in loco qui dicitur Ralhiers, usque de sub Moustiers, ad nemus sancti Monegundis diffiniens. Terminus sylvarum, nemus totum quod dicitur Eumont, usque ad aquam venientem de Walkiers, cum omni territorio et pagnagio, et justitia in omnibus, et ab aqua de Walliers, totum nemus quod dicitur Bruell, et Fangias, usque ad Levoion, usque ad Willemier, et alia sylva juxta Wilhies, a monte qui dicitur Gomont, et Merdosum vadum; usque ad villam de Wilhies, et nemus situm in fluvio de Duchon. Infra quæ loca nostræ immunitatis tuitionem ponimus, et in usus fratrum ibidem Deo deservientium prædicto monasterio concedimus, ut ipsa libere et quiete possideant, sine advocatia vel oppressione alicujus comitis vel centenarii aut vice-domini. Nec aliquis supra territorium ecclesiæ domum erigere præter voluntatem et licentiam præsumat. Universa loca supradicta et quanta possideant, vel postmodum juste et rationabiliter possessuri sunt, sub regia tuitione suscipimus, et decernimus alicujus attentationis molestiam non sustinere. Si quis hujus immunitatis et privilegii nostri

^a Num Pipinus Senior regis titulum sibi arrogabat? Sed hæc chartam sæculo viii conflictam sapiunt.

^b Duplicem habemus ejusdem tenoris chartam, utramque in Actis episcoporum Cenomanensium insertam, pag. 276 et 278, quam unam eandemque censemus, ipsissimis verbis conceptam, exceptis subscriptionibus et notis chronologicis, quæ omnino diversa sunt. Hanc autem discrepantiam inde manasse conjicimus, quod cum in aliquo exemplari veteri deficerent subscriptiones et notæ chronologicae, eas suo Marte exscriptor supplevit, quod sæpius accidisse norunt qui vetera eolverunt instrumenta. Prior charta dicitur emissa anno 11 Theodorici regis III (neque enim sub Theodorico IV vixit Aiglibertus); posterior, anno 6 Childeberti III. Mabillonius, qui neutram ignoravit, siquidem utramque edidit in Actis Cenomanensium episcoporum, unam tamen in Annalibus memoravit, t. I, pag. 560, priorem scilicet; de posteriori vero siluit, sane quod eandem esse utramque arbitratur, mutatis tantum subscriptionibus et chronologicis notis, quas sinceriores in priori judicavit. Nos contra, quod pace tantum viri dixerimus, priori temere hæc fuisse additas conjicimus, et genuinas esse quæ posteriori subjectæ sunt. Quorum enim hæc repetita concessio jam ante annos quindecim concessæ immunitatis? An ut confirmaretur? Sed tunc prioris chartæ aliqua in posteriori fuisset injecta mentio. Et quam confirmationem charta posterior, paucis tantummodo abbatum subscriptionibus munita, importasset priori privilegio plusquam triginta episcoporum subscriptionibus vallato? Quin et tot episcoporum coæcervata nomina interpolationis suspicionem non levem afferunt. Adde hos plerosque episcopos, factente Mabillonio, esse ignotos; adde quosdam cognitos quidem, sed tunc temporis non existisse: sic Berarius ipsius Aigliberti decessor, Vindiciacus Cameracensis episcopus, Adalbertus Sueasionensis, Bliderannus Viennensis, Protasius Aquensis, Clemens Bellovacensis, Abbo seu Meten-em volueris, seu Virdunensem episcopum. Denique subscriptio ipsius Aigliberti, qui chartam condidit, promiscue intruditur inter testes. Hanc ergo priorem chartam huic nostræ collectioni integre inserendam non duximus; subscriptiones tamen et chronologicas notas, quibus unice a posteriori discrepat, in notis subjiciemus, et inter uncas apponemus lectiones varias paucissimas, etiamsi non magis momenti videantur.

A perversor extiterit, omni libertate et honore nudatus, capitali pœna feriatur. Ut autem hæc nostra concessio per succedentia tempora inconvulsa permaneat, manu nostra eam confirmamus, atque sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum Pipini regis ^a invictissimi. — Ego Adalgus cancellarius, ad vicem Ruothperti archicapellani, recognovi et subscripsi.

Data decimo septimo calendis Decembris, Lestinis, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo nonagesimo septimo.

XLI.

Charta qua Aiglibertus, Cenomanensis episcopus, monasterio S. Mariæ juxta Sartum immunitates concedit ^b (ann. 700).

B In nomine Domini nostri Jesu Christi. Dilectissimæ propinquæ nostræ Adrehildæ abbatissæ, Aiglibertus Cenomannicæ urbis ac si indignus episcopus. Quia pro timore atque divino amore et reverentia sanctæ Dei genitricis Mariæ, una cum clericis fratribus et consacerdotibus, ac sororibus et sanctimonialibus nostris consensum præbentibus, convenit nobis ut in basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ, ubi prædictam propinquam nostram Adrehildam abbatissam, nostra benevolentia, et largitione divina, et virginali sive abbatissali benedictione construimus, et cum consensu, ut diximus, ecclesiæ nostræ consacerdotum canonicorum sanctæ Dei genitricis Mariæ et sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, ad quorum ecclesiam ipsa cella Sanctæ Mariæ, quæ est constructa intra fluvium Sartæ et murum civitatis reddit, debeant instituta servare; ut dum illius sanctæ Dei genitricis Mariæ sit voluntas, si humiles ac devote ibi consistant sanctimoniales sub regula degentes, quæ et suam prius dirigant conscientiam, et loci illius delectabilem faciant habitationem, in quo et nostra merces communis adrescat, et laus Domini devote percurrat. Concedimus ergo hoc in præsentem inscriptionem, ad sancti-

sio jam ante annos quindecim concessæ immunitatis? An ut confirmaretur? Sed tunc prioris chartæ aliqua in posteriori fuisset injecta mentio. Et quam confirmationem charta posterior, paucis tantummodo abbatum subscriptionibus munita, importasset priori privilegio plusquam triginta episcoporum subscriptionibus vallato? Quin et tot episcoporum coæcervata nomina interpolationis suspicionem non levem afferunt. Adde hos plerosque episcopos, factente Mabillonio, esse ignotos; adde quosdam cognitos quidem, sed tunc temporis non existisse: sic Berarius ipsius Aigliberti decessor, Vindiciacus Cameracensis episcopus, Adalbertus Sueasionensis, Bliderannus Viennensis, Protasius Aquensis, Clemens Bellovacensis, Abbo seu Meten-em volueris, seu Virdunensem episcopum. Denique subscriptio ipsius Aigliberti, qui chartam condidit, promiscue intruditur inter testes. Hanc ergo priorem chartam huic nostræ collectioni integre inserendam non duximus; subscriptiones tamen et chronologicas notas, quibus unice a posteriori discrepat, in notis subjiciemus, et inter uncas apponemus lectiones varias paucissimas, etiamsi non magis momenti videantur.

moniales spirituales, ad peregrinas seu peregrinorum ac pauperum usum, qui propter Deum sua dereliquerunt loca vel substantiam, ut in prædicto monasterio Sanctæ Dei genitricis Mariæ, quod ad matrem ecclesiæ Cenomannicæ urbis cui præesse ac prædesse debeo, juste et legaliter pertinet, et sub dominatione pontificum ac ministrorum suorum, redditiones et censa onerosa ex ipso monasterio ad prædictam matrem ecclesiam persolvuntur, sicut ab institutoribus et ditatoribus ac fundatoribus ipsius monasterii et a prædecessoribus pontificibus hujus urbis dudum constitutum est, hactenus persolvuntur, leviora et faciliora esse volumus. In qua etiam cella prædictam consanguineam nostram Adrehildem venerabilem abbatissam constituimus, cum consensu sacerdotum nostrorum, ut et ibi in Christi nomine prædicta abbatissa consanguinea nostra, atque ceteræ sanctimoniales, tam infra urbem, quam et secus, juxta ecclesiam prædictam Sanctæ Dei genitricis Mariæ, secundum regulam, et nunc quandoquidem (*et quando quidem*) vivere debeant. Et quandoquæque eis abbatissa prædicta sive alia defuncta fuerit, cum consensu et institutione jam dictæ urbis episcopi eligant aliam, quam utiliore ex semet ipsis ad suas animas conservandas et regendas ac Deo opitulante salvandas invenerint. Et ita nunc, tam eam quam et alias quæ præesse visæ fuerint, seu ipsas sanctimoniales ibi sub regula degentes commonemus, ut sicut cetera monasteria regularia quæ sub ordine regulæ rectius degunt, similiter et prædictum cœnobium sanctimonialium sub potestate et regimine præfatæ urbis episcopi degant, et regulam in eo omni tempore conservent. Et nos taliter vos, vel vestros quicumque illius ecclesiæ sint ex-

actores, omnino commonemus, ut non a vobis onerosa aut aliqua gravia injuncta a præfixo locello requirantur. Sed opera vestimentorum atque quæ ad sanctimoniales pertinet faciendum, vel vestimenta ecclesiastica aut pontificalia lavanda, vel re tauranda debent, facere studeant, ut regula sanctimonialium, propter censa vel exacta gravia pontificum vel ministrorum suorum inibi non negligetur sicut [sed ut] a nobis constitutum est, ita omni tempore conservetur. Et posteros nostros qui in ordine pontificum in hac sede futuri sunt, humiliter postulamus, ut quod a nobis statutum est, ab illis non violetur, et sicut institutiones eorum conservatas esse voluerint, ita et nostra conservent, ut liceat ibidem constitutis sanctimonialibus sub sancto ordine et sub regula conservare, et pro nobis vel omni populo Domini misericordiam exorare. Et, ut hic scriptus ad invicem [ad vicem] privilegii futuris temporibus habeatur, monemus ut sanctum ordinem custodiant, et omni tempore sancte et regulariter in Dei nomine inibi resideant, et assidue lectionibus vel sanctis meditationibus et orationibus vacent. Rogamus ergo ac contestamur coram Deo et angelis ejus, omnes reges, principes, potestates, dominationes, consules, proceres, sive comites, atque cunctos potentes et nobiles seu procuratores, ut hoc privilegium a nobis per consensum episcoporum ac sacerdotum nostrorum factum non frangant neque corrumpant, aut quo modo violent seu delacerent, aut in aliquo modo corrumpant, sicut [sed ut] sanctimoniales in prædicto loco seu cœnobio in amore Domini nostri Jesu Christi et sancte Dei genitricis Mariæ quiete et regulariter absque ulla vexatione aut marritione securiter sancte vivere permittant ^a.

^a Sequentia desunt, et horum loco in charta quam interpolatam censemus, in qua sunt quæ sequuntur, ut videre est in Annal. Mabill. p. 279. « Unde domnorum episcoporum et metropolitanorum artium sedes tenentium suffragia poscimus, ut adhibeant mercedem ut hoc sanctum privilegium cum societate beatitudinis et consentire atque affirmare una nobiscum non dedignentur. Iterum vos domnos pontifices humiliter deprecor ut hoc privilegium a me factum, vestris manibus roborare et subscribere, charitatis causa atque benevolentia, dignemini. In Christi nomine Aiglibertus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium devotissime a me factum libenter subscripsi. — Hildebertus, et si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — Landebertus, gratia Dei episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Landobertus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Blidramnus, ac si peccator episcopus hoc privilegium subs. — Gozenus, peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Dei nomine Protasius, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — Datopilius, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — Datbertus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Herlingus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Berarius, ac si peccator episcopus, subscripsi. — In Christi nomine Aiglibertus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Adaldus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — Rigobertus, peccator episcopus, hoc privilegium

subscripsi. — In Christi nomine Adalbertus, peccator episcopus, hoc privilegium subs. — Abbo misericordia Dei episcopus subs. — In Christi nomine Hermenarius, peccator episcopus subs. — In Christi nomine Vindicianus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Burgardus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Aquilinus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — Theodefredus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Frambertus episcopus hoc privilegium subs. — Ondingus episcopus subs. — Berulfus episcopus hoc privilegium subs. — Hadeharius, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — Thelegarius, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Autimus, ac si peccator episcopus, subs. — In Christi nomine Erleharus, ac si peccator episcopus, subs. — In Dei nomine Havingis, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Christi nomine Clemens episcopus hoc privilegium subscripsi. — In Christi nomine Ragautus, ac si peccator episcopus, hoc privilegium subscripsi. — Hadoaldus, peccator episcopus, hoc privilegium subs. — In Dei nomine Winicharius abbas subs. — In Dei nomine Hadoindus archidiaconus subscripsi. — In Dei nomine Sado Christi humilis subs. — Actum Cenoniensis civitate, in mense Junio, anno xj, regnante domino Theodorico gloriosissimo rege. — Ego Bodolenus emmanuensis subscripsi. »

Actum Cenomannis civitate, in mense Junio, anno 6 A regni domini nostri Hildeberti gloriosissimi regis.

In Christi nomine Aiglibertus, ac si peccator episcopus, subscripsi. — Thalusius abbas subs. — Sarromalus subscripsi. — Ursus, nomine non opere presbyter, subs. — In Christi nomine Bertaoldus abbas subscripsi. — In Christi nomine Lundulfus archidiaconus subscripsi. — Demicione diaconus subscripsi. — Maurentinus, jubente domino meo, subs. — Ego Bertigiselus peccator, jubente domino meo, scripsi et subscripsi.

XLII.

Fragmentum testamenti Erminethrudis, quo legata plurima ecclesiis et personis scribit^a (ann. 700).

..... sacratissimus fiscus percipeat. Si vero omnia quod in hunc testamentum inserui in [tactum] custodieris, quidquid tibi superius deligavi in tuo jure perenni tempore permaneant. [Si quid] in hunc testamentum, cuicumque non depotavi tibi, dulcissime filii, habere cupio. Similiter, demandatione bonae memoriae Deorovaldi dono tibi canna argentea, valente plus minus sol. xxv, et a parte mea dono tibi cau o argenteo, valente sol. xxx; et medietatem ovium, quas Vigilius attendit, cum pastore, nomine Gaugiulfo. Simili modo de Latiniaco et Balbiniaco, tam vestis quam aeramen vel utensilia, et de bovebus ex omni medietatem, tibi dulcissime filii, habere praecipio. Pari conditione ex demandatione bonae memoriae Deorovaldi, dono tibi, dulcissime filii, de portione ejus et de proprietate mea, mancipia his nominebus: Unnegiselo, Aunemundo, et filias Patricio, id est Fedane et Ausegunde et Agnechilde et Baccione, cum gregem porcorum; vineae pedaturas duas, sitas in monte Maurilioni, quas Theodaharius et Grimundus colent. Vineae pedatura tertia, sita in monte Metobaure, cum vinitore Guntrachario. Vineae pedatura quarta, sita Turiniaco, quem Imneredus colit, cum vinitore Munegisilo. Vineae pedatura quinta, sita in monte Vultoricino, quem Sevilla colit, cum ipso vinitore.

^a Vulgavit Mabillonius, ad calcem Liturgiae Gallicanae, pag. 463, et iterum in appendice ad supplementum De re diplomatica, pag. 92 et seq., ex authentico Sandionysiano (nunc in Archivio regni, k tab. xv, asservato; edidit quoque Marini, Papii dipl. n. lxxvi). Testamentum conditum est ab Erminethrude, matrona illustri, ut arguere licet ex dignitate Mummoli comitis et quorundam aliorum qui instrumentum suis subscriptionibus vallaverunt. Illud sub initia octavi saeculi collocandum censet Mabillonius, Annal. t. I, pag. 623. Notae chronologicae in capite praefixae fuerant, ut patet ex ipsis testamenti extrema clausula; sed injuria temporis perierunt, et materiae fragilitate, quae fuit papyrus Aegyptiaca, ut idem Mabillonius docet. Legata scribit Erminethrudis basilicis plurimis, inter quas memorat basilicam Sanctae Crucis vel domni Vincentii Parisiensis, quod confirmat hanc ipsam basilicam duplici nomine jam tum appellatam fuisse Memorat et basilicam S. Sinsuriani, quam quidam arbitrati sunt esse aediculam S. Symphoriani a B. Germano, episcopo Parisiensi, adjunctam S. Vincentii basilicæ, vid. Mab. ubi sup. pag. 624: sed hujusmodi aediculam nomen basilicæ nequiquam tribueba-

Haec omnia suprascribita, tibi, dulcissime filii, ex mea voluntate vel ex demandatione dive memoriae Deorovaldi habere constitui. Vineam sita in monte Me. . . . quem Habundancius colit, medietatem sanete ecclesiae. . . eliense dare praecipio; aliam medietatem de ipsa vinea dulcissimo nepoti meo Bertigisilo habere jubeo. Vineam quem Agna femina tenuit, et vineam quem Innacharius colit, dulcissimae nepti meae Deorovaræ, cum ipso Innachario, habere praecipio. Vineam plantas qui suat secus vineam Sevilam, dulcissimo nepoti meo Berterico habere praecipio. Vineam quem Vincimatus in monte Vultoricino colit, et puella nomine Sunnechilde, et ancilla nomine Iveriae cum filio Leudino, dulcissimae norae meae Bertovaræ habere jubeo. Item dulcissimo nepoti meo Bertigisilo, ichriario argenteo, et mancipia his nominebus: Sunniulfo, et sorore ejus Gibethrude, et filias Anthimio, et filio The. . . . nae juniore habere constituo. Nepti meae Deorovaræ, scutella argentea cruciata^b, et mancipia his nominebus: Tanechildem, Imnegunthem, Imnegisilum; et lectaria ad lecto uno, qui melior fuerit, et puero nomine Gundofredo, et ancilla nomine Thaugundem, nec non et puella nomine Audechildem, dari constituo. Dulcissimo nepoti meo Berterico, puero nomine Medigisilo habere jubeo. Basilicis constitutis Parisius, id est baseli ae Sancti Petri, urcio argenteo, valente soledus duodece, et fibla aurea genimata. . . . manto dari constituo. Basilicae domnae Mariae gavata argentea valente sol. duodece, et cruce aurea valente sol. septe, dari jubeo. Basilicae domni Stefani anolo aureo nigellato, valente sol. quatuor, dari volo. Basilicae domni Gervasi anolo aureo, nomen meum in se habentem scribitum, dari praecipio. Basilicae Sancti Sinfuriani, in qua bonae recordationis filius meus Deorovaldus requiescit, freno valente sol. duodece, et caballo strato, et carruca in qua sedere consuevi, cum boves: et lectaria cum omnis tratatura sua^c, pro devotione mea et requiem

tur. [Hoc tamen, pace cl. viri, dubium haberi non potest, cum nomen S. Sinfuriani, non autem Sinsuriani, ubique clarissime legatur in autographo.] Inter alia legat Erminethrudis currum in quo vehabatur, et boves, juxta morem matronarum sub regibus Merovingicis, vide Greg. Turon. Hist. lib. III, cap. 26. Legat et Latiniacum villam in pago Meldensi, quod primo aspectu videtur pugnare cum diplomate Theodorici III (Vide supra), quo villa eadem, anno 688, S. Dionysio concessa fuerat Sed de aliqua villae parte, non de toto Latiniaco utraque concessio intelligenda est; quæ conjectura cum venisset in mentem Mabillonii, id ita se habuisse deinde rescivit a Dionysianis, Suppl. de Re diplom. pag. 22, qui monasterii sui res apprime noverant. Hi enim testati sunt S. Dionysium in villa Latiniaco nihil unquam possedisse praeter rusticorum praediam cum parte justitiae.

^b [Voces ichriarius, cruciatus, pariclus, minime reperias in Gloss. Cangiano.]

^c [Hæc voces consonant capiti 6 additi legi Salicæ, ubi nuncupatur lectum stratum; conf. Marini, annot. 5, pag. 261.]

Deorovaldi, dari praecipio. Alia carruca cum boves vel omni stratura sua ecclesiae vici Bonisiacensis dari jubeo. Similiter villarem, cui vocabulum est Volonno, cum adjacentia sua, suprascribtae ecclesiae Bonisiacense, pro remedum animae meae habere praecipio. Sacrosancte Ecclesiae civitatis Parisiorum, missurio argenteo, valente sol. quinquaginta, dari praecipio. Baselicae Sancte-Cruces vel domui Vincenti, cocliaria argentea dece dari jubeo. Lectaria par uno, et vestimenti mei pareclo uno, fratribus ad minsa basilicae Sancti-Dionisi dari praecipio. Alio pareclo vestimenti ad vico Bonisiaca fratribus dari constituo. Tertio pariclo vestimenti Emilia ad vico dari jubeo. Item, pro remedum anemae meae, vel ex demandacione bnae recordationis filii mei Deorovaldi, villam cui vocabulum est Latiniaco, sita in territorio Meldinse, cum campis, colonecis ad eadem pertinentes, cum pratis, pascuis, silvis, vel in omni jure et termino suo, quia in portione supramemorati filii mei Deorovaldi obvenit, cum omni integritate basilicae Sancti-Sinfuriani, ubi saepultura habere dinoscitur, pro requiem ejus dari praecipio. Similiter porcaro, nomine Gundilane, cum gregim porcorum, et Baudomere cum gregim ovium et troppo jumentorum, qui sunt ad suprascripta villa Latiniaco, supradictae basilicae Sancti-Sinfuriani habere jubeo. Goderico et Gunderico in suprascriptam villam, quem basilicae domni Sinfuriani deligavi, illa jubeo ut laborent, unde ad ipsa basilica oblata cotidiae ministretur. Leudulfo, cum vinea quem Sabueito colit, ad oratorio qui est in villa Latiniaco, unde ibidem oblata occurrat, dari volo. Bauldulfus, Sumthaharius, similiter cum boves ut laborent jubeo, unde oblata ad basilica S. Sinfuriani, pro requiem Deorovaldi ceteretur. Simili modo vineae pedatura una, sita Tauriniaco, et quem Pinpo colit, basilicae domni Georgi Cab. . . . dari praecipio. Vineae pedatura una, sita in monte Buxata, quem Juvius colit, ecclesiae Bonisiacense dari constituo. Vineae, quem Uvassio colit, cum ipso Uvassione.
 nomen Theuderico quem. colere debeat, basilicae domni Sinfuriani. oblata. dari constituo. Vineae pedatura una, sita in monte Blixata, quem Leudefredo colit, basilicae Sancti Martini ciperente dari jubeo.

Libertorum meorum nomena in his testamento abnecti constituo Medibergane, Honorio, Gundileubane, Piane, Sumthulfo, Ciuccirane, Hicchicione, Maxa uxore, Chioberga, Sinderedo, Angilone, Leudefredo, cum uxore Vuandilone, Chaiderruna, Childerruna, Thrasteberga, Theodachario, Vigilio cum uxore Sunnine, Agione cum filio suo Garilulfo, Vincimalo cum uxore Maurella, Mellita cum filio suo juniore, Coccione cum filio suo Daigisilo, Mudilane cum filiis suis Munegisilo et Monechrude, Acchione, Bonane, Leuhosuintho, Gibulfo filio Vigilio, Dommorra, Childerimane, Basone, Childegiselo, Child-

gunthe, Chrodulfo, Asindebergane, Monechilde, Aeterno, Bauderruna. Hos omnes cum omni peculiare eorum, tam areolas, hospitiola, hortellos, vel vineolas, et cum id quod in quibuslibet rebus habere videntur liberos liberasque esse praecipio; et quidquid exinde facere voluerint, habeant liberam potestatem. Similiter Mumolane cum omni peculiare suo ingenam esse praecipio: luminaria tantum in ecclesia Bonisiaca ministrare stodeat. Vualacharium cum omni peculiare suo, et cum boves quos bajolat, ingenuum ea condicione esse dibeo [sic], ut ligna tantum ad oblata faciendum ministrare procuret. Gundefredo cum boves duos laborare praecipio unde cera ad basilica domni Sinfuriani comparetur. Martiniano Theoderuna, cum filio suo seniore, cum peculiare eorum, sicut suprascribti benemereti, ingenuos esse jubeo. Simili modo pro remedum animae meae et ex demandacione filii mei Deorovaldi, Gygone, Sederedo cum uxore Goderruna, Theodonivia, Baudonivia, Carano, Patricio cum uxore Eusebia, Dagario cum uxore Aurovesa, Ciuncioleno, Blidemundo cum filia Blidchilde, Manileubo, Trasilane, Eumundo, Inneredo cum uxore Torigia, Chadulfo, Aridia, Roculane, Babiccone, Gunthivera: hos omnes cum omni peculiare, tam areolas, quam hospiciola, vineolas, vel hortellos, cum id quod praesenti tempore habere videntur, ingenuus esse constituo. Rauldulfus et Sumthahario cum boves quos bajolat, laborare praecipio, unde oblata ab basilica domni Sinfuriani jugiter ministretur. Ita do, ita ligo, ita testor, ita vos mihi, Quiritis, testimonium perhibetote testanti; ceteri citeraque proximi proximeque, exheredis mihi estote; proculque habetote. Si que liturae vel caracterae in hoc testamento meo sunt, ego feci fierique praecipio, dum mihi saepis volui recenseri. Adde etiam constitui, si quis contra hanc testamentam venire voluerit, aut voluntatem meam in aliquo corrumpere temptaverit, a communione omnium sanctorum et a limenibus ecclesiarum efficeatur extraneus, et insuper ante tribunal Xpi anathimatus permaneat. Actum Parisius sub die et tempore supra scripto.

Signum † Erminethrudiae testatricis. — † Mumolus com. rogante et praesente Erminthrude hunc testamentum subs. — Scupilio spatarius, rogante Erminethrudiae huic testamentum subternot. diae et anno quibus supra. Munegisilus, rogante et praesente Erminethrude, hunc testamentum test. subternot. die et anno quibus supra. — Baulacharius defensor subs. — Eusebius, rogatus ab Erminethrude, hunc testamentum scripsi, relegi et subs.

XLIII.

Charta qua Pipinus et Plectrudis, uxor ejus, quaedam commutant cum Armonio, episcopo Virduensi, et Angleberto archidiacono, qui ecclesiam S. Vidani (S. Vitoni) praerat; ad huic ecclesiae donu conferunt Pipinus, Armonius et Anglebertus (ann. 702).

In nomine Domini nostri Jesu Christi, amen.

* Pluries edita fuit. Hanc Wasseburgus vulgavit primus, Antiq. Belg. pag. 110, recto, erutam ex

Cum inter illuster viro Pipino ejusque illustra ma- A
trona Plectrude, apud apostolico viro Armonio, epi-
scopo Virdunensis urbis, seu venerabili viro Angle-
berto, archidiacono, qui in ecclesia Sancto Videno,
ubi pretiosus suus corpus requiescit, præeat, esset
c. latio de locella per commutationum causa sibi
invicem et congrua vel opportuna facere deberent,
quod et fecerunt; ideo per presentem commutationem
donat illuster vir Pipinus, ejusque illustra matrona
Pletrudis, loc. nuncupante Pararito, quicquid ibi-
dem ad diem presentem possidere vel dominare vi-
dentur, cum edificiis, pratis, silvis: quæ sunt termi-
nationes silve a Luonis fontana usque Domus fonta-
nana; altera terminatio per Perfurt vivo usque
Biunna; tertia et quarta communis terminatio, Fi-
calina de Herberca villa, et Sancti Mauricii: et do-
no in ipsis finibus, pascuis, aquis aquarumque de-
cursibus, cum omni jure vel integre terminum, seu
statu suo quod predicto loco in Dei nomine pertinet,
cum mancipiis tam rusticis quam urbanis, quicquid
ibidem a die presente dominare videntur ad partem
ecclesiæ domno Videno, vel qui ibidem præfuerint,
aut clericis ibidem deservientibus, in omnem solidi-
tatem donat et affirmant, ut quicquid de his predicte
ecclesiæ decreverit voluntas, faciendi liberam habe-
ant potestatem. Similiter donat ipse apostolicus
vir Armonius episcopus, et venerabilis vir Angleber-
tus archidiaconus, loco nuncupante Commenarias,
quem ipse Pipinus ejusque illustra matrona Plec-
trudis ad ipsam ecclesiam domno Videno per cartu-
lam concessionis eorum tradiderunt, cum edificiis,
pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus,
cum omni termino vel statu suo, sicut ab ipsa eccle-
sia presenti tempore possidetur, ad ipsam ecclesiam
confirmamus, absque cujuscumque repetitione vel
requisitione; et, si aliqua pars fuerit, aut aliqua in-
quietudo aut fatigatio, nos ipsi aut heredes nostri,
vel successorum nostrorum qui contra hoc facere
presumpserint, inferant, parte custodiente, auri
libras tres, argenti pondera quinquaginta. Factam
commutationem sub die xiii Kalendas Februarii
anno 7 regni domno nostro Childeberto regis. Ego
Hardricus, jubente domno Pipino ejusque illustra
matrona Plectrude, hanc cartam scripsi et subscripsi.
— S. Ansigisubo comite. — S. Ansherto com. —
S. Hardrico com. — S. Bovone com. — S. Erimardo
com. — S. Baluissio com. — S. Gouduino com. —
S. Ranfrido com.

archivo S. Vitoni, sed hiulcam, cum in vetusto
instrumento vocum quarundam lectionem assequi
non potuisset. Ex eodem archivo de promptam longo
post tempore typi mandavit Labbeus, Miscell. t. II,
pag. 434, plurimis prætermissis. Recuderunt Cointet
us, Ann. t. IV, pag. 384, ex Wassburgo, Coll.
script. rer. Franc. ex Labbeo, t. IV, pag. 680.
Accuratius edidit Calmetus, Hist. Lothar. t. II, prob.
pag. 83, ex veteri chartulario S. Vitoni. Nos edi-
mus ad fidem apographi in chartophylacio nostro
servati, diligentissima cura ex eodem chartulario
descripti. Mabillonius, qui hoc instrumentum apud
Labbeum viderat, hallucinatus est in notis chrono-
logicis referendis, Annal. t. II. pag. 464: scilicet,

XLIV.

*Charta qua Eodebertus omnem rem suam in Rumeliaco
vendit Rigoberto Sithiensi abbati* * (ann. 704).

Domino sancto et in Christo venerabili viro Rigo-
berto, abbati de monasterio Sith'u, Eodebertus ven-
ditor. Constat me non imaginario jure, sed plenis-
sima voluntate, vobis vendidisse, et ita vendidi, tra-
didisse, et ita tradidi de presente, hoc est omnem
rem portionis mee, in loco nuncupante Rumliaco, in
pago Taruannise, quam de parte filii mei Charde-
berti quondam, ex luctuosa hereditate mihi obvenit,
id est, cum terris, domibus, edificiis, mancipiis, silvis,
campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus,
mobilibus et immobilibus, fariariis, greges cum
pastoribus, rem inexquisitam, ad integrum, quan-
tumcumque conjux mea ibidem tenuit moriensque
dereliquit, vel ad filium nostrum superius nomina-
tum de parte sua ad ipsum pervenit, hoc et inte-
gra ordine ipse abbas vel pars monasterii sui, in
jure et dominatione eorum, a die presenti faciant
recipere vel dominare; unde accepimus a vobis in
precio taxato, juxta quod nobis bene complacuit at-
que convenit, inter aurum et argentum, solidos mille
quingentos tantum, ita ut ab hodierna die ipse abba,
vel pars monasterii sui, habendi, tenendi, dandi,
vendendi, commutandi, vel quicquid exinde facere
voluerit liberam et firmissimam in omnibus habeant
potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non cre-
dimus, si nos ipsi, aut ullus de heredibus aut probe-
redibus nostris, vel quislibet opposita persona, qui
contra hanc vendicionem quam ego plenissima vol-
untate fieri vel conscribi rogavi, venire aut effrin-
gere presumpserit, et a me vel a meis heredibus de-
fensatum non fuerit, tunc inferamus nos vel heredes
nostri tantum et alia tantum, quantum a vobis accep-
imus, vel quantum ipsa res eo tempore meliorata va-
luerit, duplam pecuniam statuta servante componat,
et quod repetit evindicare non valeat, sed presens
vendicio hec omni tempore firma et inviolata perman-
eat, cum stipulatione subnixâ.

Actum Sithiu monasterio, quod fecit mensis Maius
dies xvj, anno x regni domni nostri Childeberti glo-
riosi regis. — Signum Eodeberti, qui hanc vendicio-
nem fieri rogavit. — Signum Fladeberti. — Signum
D Madalchari. — Signum Erleberti. — Signum Chil-
dolfi. — Signum Mauriane. — Signum Sigeberti.

Erchenbodus lector hanc vendicionem scripsit et
subscripsit.

decimo septimo scripsit pro decimo tertio kal. Feb.
ipse, cum Coinio, Calmeto et aliis ubi supra, Nov.
Gall. Christ. t. XIII, col. 417, etc., chartam hanc
adjudicat anno christi 70; sed cum regni Childe-
berti initium repetendum sit a mense Martio anni
69, annus septimus regni ejus, xiii kal. Feb. id
est vigesima die mensis Januarii, incidit in annum
christi 702.

* Illicusque ineditam chartam vulgamus ex apo-
grapho domni de Wette, Sithiensibus archivis præpo-
siti, qui ipsam ex chartulario Folquini deponisit,
et in chartophylacio nostro deposuit. [Cf. Chartu-
larium Sithiense a doctissimo Guérard vulgatum,
pag. 38.]

XLV.

Charta qua Arnulphus, Burgundionum dux, monasterio SS. Apostolorum juxta Metas donat Floriacum prædium et r. s alias plurimas * (ann. 706).

Sagaci antiquorum soletia utiliter sat' olim provisum est, posterorum memorie litteris mandare, si quis, sibi et animæ suæ consulens, aliquid Ecclesiæ Dei de rebus propriis, vel ante mortem vel in ipsa morte contulerit. Quapropter noverit futura reas quia ego Arnulphus, gratia Dei, post genitorem meum Drogonem, dono avi mei gloriosi principis Pipini, Burgundionum dux, hujus vitæ instabilitatem perpendens, et quia gloria mundi velut fœnum arefcit, et cogitans de remedio animæ meæ ut post mortem vitam inveniam, petii a venerabili vir Luitberto, abbate monasterii juxta civitatem Mettensem siti, quod dicitur ad Sanctos Apostolos, ubi attavus meus, gloriosus Christi confessor, sanctus Arnulphus, a quo et nomen et originem duco, in corpore requiescit, ut mihi quoque in eodem cœnobio locus sepulturæ donaretur, juxta genitorem meum prædictum Drogonem et germanum meum Hugonem sacerdotem, quoniam illi omnis pœne parentela mea, amore pii prædecessoris nostri et parentis sancti Arnulphi ducta, sepulturam delegit; quod mihi idem venerabilis abbas Luitbertus benigne concessit. Ideoque et ego, pro hujusmodi benevolentia, et ut anima mea hereditatem in cœlis cum pio patre nostro sæpe nominando sancto Arnulpho habere mereatur, dono donatumque in perpetuum volo ad ipsum locum prædium meum Floriacum dictum, situm in pago Warbrinse et in comitatu Scarponensi, mansum videlicet indominicatum, cum ædificiis superpositis, et mancipiis utriusque sexus ad ipsum prædium pertinentibus, et quicquid in ipso alodo vel ipse vel antecessores mei visi sumus habuisse, tam in campis culis

A et incultis, quam in silvis, pratis, vineis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, viis et inviis, exitibus et redditibus, farinariis, quadrupedibus, mobilibus et immobilibus, vel quicquid modo ullo dici aut nominari potest. Dono etiam in Liedes villa mansum indominicatum, cum ædificio desuper sito, juxtaque hunc mansum, alium mansionarium cum terris aratorii ad dies plus minus xxij, et quartariis ij, pratque ad falces ij; item in Beruldi villa cuminas indominicatas ij, quæ ita jacent, una in ipsa Beruldi villa, alia in loco qui dicitur Marconis pratium, tertia in loco dicto Amolenti campus, cum quartariis septem, et silva minuta ad dies xx, in loco qui dicitur Bouerex silva; pratium quoque in ipsa villa ad falces ij; et alio loco dicto Intriberis, et Marchei pratium ad falces lx. Dono insuper in villa Mariolas quicquid post fratrem meum bonæ memoriæ Godefridum hereditate mihi obvenit: id est, terram aratoriam indominicatum, plusquam jugera cc; pratium etiam ad falces xxx, et silvam minutam ad dies xc. Hæc, et omnia ad hæc pertinentia, ad ipsum locum dono, trado, et de meo jure in potestatem servorum Dei inibi commanentium totum ad integrum, ea lege qua ego hæc hactenus possedi, id est cum omni integritate, et absque illius alterius dominii participatione transfundo, ut ipsi servi Dei ea firmiter a die presenti et deinceps teneant, possideant et liberam facultatem habeant faciendi de eis quicquid ad utilitatem sui et ipsius basilicæ proficere viderint. Quod si quis, quod absit et quod futurum non credo, de posteris nostris, aut quæcumque alia persona vel potestas, contra hanc donationem nostram aliquid violentiæ facere voluerit, et prædium ipsum, vel ad ipsum aliquid pertinens auferre ab eodem sancto loco temptaverit, vel aliquid injustæ dominationis sibi in his quæ solide damus, usurpare conatus fuerit, noverit se in die ju-

* Ex archivo monasterii SS. Apostolorum, hodie S. Arnulphi, deprompta exstat apud Meurissium in Vitis episcoporum Metensium, pag. 111; Bouchetum De origine regie domus Franciæ, prob. pag. 69; Cointium in Ann. et chart. S. Arnulphi, l. IV, pag. 456; Nov. Gall. Christ. t. XIII, instr. col. 369. Eandem chartam, Gallice versam, Walladierus, Basilica S. Arnulphi, pag. 188, vulgavit ex autographo, quod se propriis oculis vidisse testatur, antiquissimo caractere in cortice exaratum. Nos edimus ex apographo quod in chartophylacio nostro deposuit D. Tabouillot, e congregatione S. Vitoni, cum autographo a se diligenter collatum. In editis huic instrumento hæc præmittuntur: « Ego Arnulphus, dux post patrem meum Drogonem, villam meam Creanto concedo post mortem patris mei Drogonis, et scilicet secundum istam litteram quæ describitur. » Tum sequitur charta qualem exhibemus, cum paucis et levioris momenti discrepantiis, quas notare operæ pretium non duximus. Qui chartam hanc ediderunt, ipsam habuerunt pro legitima, excepto Cointio, qui eam validis argumentis supposititiam monstrat: 1° Drogo, cui, juxta hanc chartam, in ducatu Burgundiæ successit Arnulphus, neutquam Burgundiæ, sed Campaniæ dux fuit; 2° Idem Drogo, ex unanimi veterum annalistarum consensu, non nisi anno 708 vita cessit; ergo commentitia est charta quæ post mortem Drogonis data dicitur, anno x regni Childberti III, mense Junio, id est anno Chr. 704. Mitti-

mus notam chronologicam ab Incarnatione petitam, contra morem hujus ætatis. Mittimus discordantiam inter annum regni x et annum Incarnationis 706. Hæc forte interpolata videri possent; sed alia quæ notavimus satis superque salum produunt. Ad fidem hujus instrumenti, Drogoni tres filii assignati sunt, Arnulphus, Hugo sacerdos et Godefridus; quibus quartus additur, Pipinus, in charta non melioris notæ, Hugonis sacerdotis, quam alibi exhibebimus et expendemus. [Attamen charta defendi posset: 1° Nihil obstat quin Drogo Burgundiæ simul et Campaniæ dux fuerit. Fac tamen enim Campaniæ ducatum tantummodo habuisse, nihil obstat quominus, Drogoe mortuo, Pipinus filium ejus Burgundiæ præposuerit, ne Campaniæ ducatum hereditario jure adquisisse videretur; 2° Citra controversiam annus 10 Childberti III male indicatur; oportebat, annus 14 vel 15; sed hoc amanuensis vel notarii oscitantie tribui facile potest; complurimasque hujusmodi executiones adhibuit Carolus vir de Brequigny. Sane iniqua lex critices foret si, propter errata, vel apud accuratiores typographos nostros non raro accidentia (1), veteribus instrumentis, quæ in se nihil incredibile habent, fides esset deneganda.]

(1) Hujusmodi oscitantie exemplum ipse præbet de Brequigny qui ter, semel in annotatione et his in prologomenis, mortem Drogonis assignat anno 698, quem errorem emendandum curavi.

dicii de his coram justo iudice rationem redditurum, A et partem maledictionis æternæ cum Dathan et Abiron et Juda proditore habiturum. Nos tamen, ut hæc nostra donatio firma in perpetuum maneat, testamentum hoc litteris firmatum manu propria roboramus.

Actum publice in villa Oppilla, sub die quinta kalendas Julii, anno ab Incarnatione Domini DCCVI, indictione IV, regnante Childeberto rege, anno regni ipsius X. — Ego Arnulphus hanc donationem litteris traditam, manu propria signavi et firmavi. — Signum Adilonis comitis. — Signum Widonis comitis. — Signum Tremberti comitis. — Signum Lamberti comitis. — Signum Warnarii comitis. — Signum Tmusonis scabini *. — Signum Rozelonis. — Signum Tietuini. — Signum Tulerali. — Signum Amelii. — Signum Ursonis. — Signum Remigii. — Ego Adeldardus, ad vicem Bernardi primi scriini, rogatus scripsi.

XLVI.

Charta qua Darmundus vendit Erlifrido, abbati Sithiensi, prædia in pagis Vermandense et Noviomense^b (ann. 708).

Domino et venerabili viro Erlifrido e, abbati de monasterio Sidiu, Darmundus venditor. Constat me non imaginario jure, sed plenissima voluntate tibi vendidisse, et ita vendidi: hoc est, duas partes de re portionis mee, in loco nuncupante Saroaldscussa, super fluvio Samna, in pago Vermandinse; similiter et in Apilliaco super fluvio Isara duas partes sitas in pago Noviomensi, seu in Diva et Corbunaco duas partes ad integrum, hoc est, tam in terris, domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, campis, silvis, pratis,

* [Hæc vox, quæ nullibi, ut notat summus vir de Savigny, Hist. juris Romani medio ævo, cap. 4, § 69, ante secundam stirpem regum Francorum reperitur, multum contra instrumenti auctoritatem facere videretur. Attamen nihil tam certi cognitum est de institutionibus Austraciæ, ut asseri possit, quibusdam hominibus in ditione principum vel optimatum degentibus scabini nomen nunquam fuisse tributum.]

^b [Iisdem verbis concepta est charta hæc, quibus charta Eodeberti, quam supra vulgavimus. Ex eodem Folquini chartulario deprompta est, ac in chartophylacio nostro reposita, a jam sæpe laudato D. de Witte. Hujus chartæ fragmentum in lucem miserat Malbrancus, De Merinis, lib. IV, cap. 48; ex ipso recudit Cointius, Annal. t. IV, pag. 492. [Cf. chartularii Sithiensi editionem, a claro viro Guérard publici juris factam, pag. 40.] Neutri autem de chartæ sinceritate suspicionem iniecit, quod in notis chronologicis memorantur anni imperii Childeberti. Certe nusquam anni regnorum Merovingicorum anni imperii dicti sunt, vide Mabill. Dipl. pag. 193, et Dipl. novam, t. IV, pag. 539; nec id in instrumentis bonæ notæ usurpatum est ante regna Carovingica. Hoc quidem haberemus pro falsi iudicio, si ita scriptum fuisse in autographo constaret. Sed quoniam instrumentum ex chartulario erutum est, mendum oscitantæ scriptoris improbandum ducimus, cum de extero in tota charta nihil sit quod falsum sapiat. Adelperium in chronico Sithiensi, apud Marten. Thes. anecd. t. III, col. 476, chartam ipsam memorasse et notas ejus chronologicas sic exhibuisse, *vj nonas Maii, anno decimo tertio domini Childeberti gloriosi regis*, nulla nec regni nec imperii mentione habita. Alia ibi discrepantia notanda est, scilicet annus xij pro x.v. Inlunili essemus si discrepantiis ejusmo-

di pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, peculiis, cultis et incultis, suprascriptis porciones a die presenti tibi trado atque transcribere rogo perpetualiter ad possidemum; unde accepi in precio quod inter nos bene complacuit, hoc est, inter aurum et argentum^d, solidos mille quingentos tantum, ita ut a die presenti, ipsas portiones habendi, tenendi, dandi, vendendi, commutandi, vel quicquid exinde volueris facere liberam et firmissimam, Christo propitio, in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis, vel quilibet opposita aut extranea persona, contra hanc vendicionem venerit, inferamus vobis tantum, et alia tantum, quantum a vobis accepimus, duplamque pecuniam, consociato fisco distringente, coactus exsolvat, et quod repetit evindicare non valeat; sed hæc vendicio omni tempore firma permaneat, cum stipulatione subnixâ.

Actum Sidiu monasterio, vj nonas Maii, anno xiv imperii domini nostri Childeberti gloriosi regis. — Ego Darmundus venditor, qui hanc vendicionem fieri rogavi. — Ravangerus, ac si indignus episcopus, subscripsit. — † Fulberti. — † Madalharii. — † Humberti vicariis. — Chrodbertus hanc vendicionem scripsit et subscripsit.

XLVII.

Charta qua Sigibaudus, Metensis episcopus, et Wolfaudus comes, prædia inter se committant^e (an. 708).

C In Dei nomine. Bonum pacis placuit qualiter convenit inter apostolicum virum Sigibaudum, episco-

di, quibus scatent libri veteres, exscribendis studeremus. Sic de ipso Erlifridi nomine non concordant scriptores: ipsum enim Erlebertum appellat Mabillonius, Annal. t. I, pag. 620, et utrumque nomen agnoscunt auctores Novæ Galliæ Christianæ, ubi supra; verum his expendendis non licet nobis diutius immorari.

^c [Erlifredus, qui in recenti editione chartularii eruditi Guérard, Erlifredus vocatur, a sancto Bertino monasterio Sithiensi prepositus fuerat post Rigoberthum, de quo dictum est pag. 264, annot. 3. Erlifridi tempore fato functus est Bertinus, non anno 698, ut legitur in chartulario, pag. 41, sed, ut recte notat doctus editor, anno 709, qui erat xv regni Childeberti.]

^d [Hic, ut in charta anni 704 supra, pag. 265, notanda sunt voces *inter aurum et argentum*. Quo pacto intelligentæ sint, definire non ita facile visum est eruditibus viris qui prolego vena hujus collectionis concinnaverunt, part. II, sect. X, cap. 3, § 4, n. 18. Si rem quam in incerto reliquerunt attingere licet, conjicerem verbum *inter idem* velle ac *tamquam*, ut videtur censuisse Cangius, voc. *Inter*, clausulamque significare, solutionem præstantiam esse *tam in auro quam in argento*. Videant eruditi.]

^e Vulgavit Baluzius, Miscell. t. IV, pag. 409, ex chartulario S. Michaelis ad Mosam; recudit Calmetus, Hist. Lothar. t. I, prob. pag. 267. Memoravit Wasseburgus, Antiq. Gall. Belg. fol. 115, v. chartam hanc, quam tribuit anno xiv regni Childeberti III. Cointius pro Childeberto Theodoricum reponendum arbitratur, Annal. t. IV, pag. 829; sed Wasseburgum tuetur chartularii lectio quam Baluzius exhibet, et suffragatur Mabillonius, Annal. Bened. t. I, pag. 21. Frustra Cointius objicit Sigibaudum, Metensem episcopum,

pum Metensis Ecclesiae, et inter Wolfandum comitem, ut locella eorum inter se commutare deberent, quod ita et fecerunt Dedit Sigibaudus episcopus Wolfando comiti locellum Marsupia nuncupatum, in pago Viridunensi, quem Godo et Haerevius, pro animarum suarum salute, ad ecclesiam Sancti Stephani delegaverunt, hoc est, tam in terris, domibus, aedificiis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, et mancipia, his nominibus: Leubigisus, Feroinus, Adoinus, Fante, Gaerelinde, totum et ad integrum quantumcumque Godo et Haerevius ibidem possederant, vel Sanctus Stephanus ibidem habere videbatur, ipsi Wolfando donavit ad possidendum. E contra simili modo dedit Wolfaudus Sigibando episcopo, ad partem Sancti Stephani, locellum nuncupatum Vineiaco, in fine Ausiniaca villa, in pago Fugentense, super fluvium Moselle: hoc est, tam in terris, domibus, edificiis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, et mancipia his nominibus: Antaldus, Balsimius, Marionus, Eusebins, Haervinus, Bertridus, Madalhundus, et quantumcumque ibidem de homine nomine Aegino dato pretio comparavit, vel quicquid ad praesens possidere videtur, totum et ad integrum ad partem Sancti Stephani condonavit; et quicquid inde de utraque parte facere voluerint, liberam et firmisimam in omnibus habuerunt potestatem facienti. Si quis vero, quod fieri non credimus, quod aut nosmetipsi aut heredes Wolfandi aut Adalsindae aut domni Sigibaudi contra has commutationes agere quicquam voluerit, partem quam accepit amittat, et insuper auri libras duas, argenti pondera quinque, coactus exsolvat, et quod repetit nihil valeat evendicare, sed praesens haec commutatio firma et stabilis permaneat, cum stipulatione nixa.

Actum Novo-exsarto, villa Sancti Stephani. Datum mensis Decembris die vicesimo, anno quarto decimo regni domni nostri Childerberti regis.

XLVII.

Fragmentum traditionis a Godefrido, Alemanniae duce, factae monasterio Sangallensi (circa 708).

Godafridus dux, vir illuster. Magulfus presbyter et pastor Sancti Galluni, ad potentiam nostram veniens,

qui cum Wolfando comite praedia commutat, non ante annum 716 Metenses insulas obtinuisse; id enim non evincit, imo Cointium in hoc errasse monent auctores Novae Galliae Christ. t. XIII, col. 703, et haec ipsa charta quam expendimus ejus conjecturam everti docent. Ejusdem Wolfandi chartam infra, pag. 280, proferemus, quam vides, et notas huic subjectas.

* Hoc fragmentum, claro viro de Brequigny incognitum, exstat in codice traditionum monasterii Sangallensis, pag. 2, sub titulo: *Godefridus, Alemanniae dux, tradit Aberburgum vicum ad Neccaram*. Inde edidit Neugart. cod. Aleman. dipl. t. I, pag. 9. Nihil amplius superest, ex compluribus chartis ejusdem Godefridi, quarum viginti inspexerat Goldastus, ut ipse testatur, Rerum Aleman. Script. t. I, pag. 176.

† Non supersunt notae chronologicae: at cum Godefridus fato functus sit anno 709, ut asserit Baluzius, Miscell. t. I, pag. 496, Chartam anno 708 ascripsi.

‡ Fragmentum hujus chartae vulgavit Wasseburgus, Antiq. Gall. Belg. fol. 114, v°, et ad ipsius fi-

lii suggestit atque petivit consolationem nostram, ut aliquid ad luminaria Sancti Galluni ecclesiae concedere debuerimus, etc. Actum Canstat aJ Neccaram.

XLIX.

Charta qua Wolfoldus et Adalsinda, uxor ejus, plurima dona conferunt monasterio S. Michaelis in pago Viridunensi (ann. 709).

Cum oportet christianis viam veritatis eligere, pro qua conditori suo possint dignae miserationis munus offerre, ut oblatio proficiat ad salutem, et devotio pertineat ad mercedem. Ego itaque Wolfoldus, filius Gislarano quondam, nec non et conjux nostra Adalsinda, filia Adalberti quondam, donatores: licet multarum rerum, cum sit scripturarum serie modis quislibet pro suis amissis lacinoribus, vel redimenda ultione peccaminum, de rebus suis propriis loca sanctorum Dei aut ipsius servis suisque bene meritis vellet transferre persona; unde et tamen bene antiquitas divitum principum decreta et legum ita sanxerunt, ut tantummodo loca manus donatoris solacentio in subscriptione certa monstraretur, nec sine gestarum allegatione, pleuissema voluerunt similitate mancipare, ut hoc quod unusquisque pro arbitrio suo cor. . . mentis suae condonare, quod praeeperit, sollemnis scriptura confirmaret. Sed, dum et nos Dominum inspirantem, ut credimus, sicut omnium fidelium catholicae Ecclesiae Christi mos est, quorum deposcit benignitas, ut pro animarum nostra ute vel Dei intuitu, Domino adjuvante, monasterium congregationemque servorum Dei animo devotissimo a novo fundamento in jure proprietatis nostrae, in pago Viridunensi, in loco qui dicitur Castillonis, in fine Vindiniaca, ubi ad ipsa radice montis consurgit fluviolus qui dicitur Masupia, in honore nomini sancto Michael archangelo et sanctae Mariae, matris Domini nostri Jesu Christi, sancti Martini et sancti Petri et Pauli apostoli, nec non et sanctorum martyrum et confessorum vel ceterorum, ad exemplum beatissimorum etiam visi fuimus aedificasse. Et addidit nobis concilium, quatenus de communi substantia nostra ad ipso monasterio, vel ipsis, servis Dei Deum vacantes con-

dem Cointius recudit, Annal. t. IV, pag. 495. Integram ediderunt Baluzius ex chartulario S. Michaelis, Miscell. t. IV, pag. 403; Mabillonius ex authentico accuratius, Annal. t. II, pag. 694; Calmetus, Hist. Lothar. prob. col. 83, ex Mabillonio. Lectionem Mabillonii sequimur. In chronico monasterii S. Michaelis, circa saeculum XI exarato, charta haec tribuitur temporibus Childerberti, Brunecchildis et Sigiberti, perperam, ut evincit Mabillonius, Analect. p. 351 et 356. Alii Wolfoldum, hujus chartae auctorem, confuderunt cum Wolfoldo, majore domus regiae sub Childerico II, ut videre est apud Mabillonium Annal. t. II, pag. 21; neque id adstrui potest, cum Wolfoldus, de quo hic agitur, Pipini regis tempora attigerit, ut notat Mabillonius. De hoc errore jam meminerat Cointius, ubi supra, pag. 496. Chartam aliam ejusdem Wolfoldi seu Wolfanli supra (Col. 1252), exhibuimus, quam videsis, et annotationem quam ei subjecimus. Deficiente mensis nota, an hoc instrumentum anno 709, an sequenti adjuvandam sit, definire non possumus.

sistentium juxta Dei arbitrium conscribere debemus, quod ita et fecimus. In primis itaque donamus portione nostra cognominante Widinovilla, sitam in pago Viridonense, cum casis, domibus, ædificiis, mancipiis, mansis, campis, pratis, vineis, silvis, cultis et incultis, aquis aquarumve decursibus, cum omne adjecentia vel appendiciis ad se pertinentibus. Similiter donamus villam nostram super fluvio Masupia, in ipso pago Viridonense, quæ in populo vocatur Godonecurte, cum casis, domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, mansis, campis, pratis, silvis, cultis et incultis, tam de proprio quam de comparato, vel de qualibet adtracto quod ad nos pervenit, cum omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus, super ipso fluvio Masupia, portionem illam quæ dicitur Tavanerum-Vallis, quam de Genulfo dato pretio comparavimus, cum mansis, campis, pratis, silvis, cultis et incultis, aquis aquarumve decursibus, cum omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus portiones illas in curte illa quæ vocatur Byscriblata, in ipso pago Viridonense, super fluvio Mosa, quam de Valdradane, Godane, et Chrodinde dato pretio comparavimus, cum mancipiis, mansis, casis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cum omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus portionem illam in loco qui dicitur Monnone-Villa, super fluvio Mosa, in pago Viridonense, quem Adalbertus quondam, de Gandoino dato pretio comparavimus, cum mancipiis, casis, mansis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus portiones illas in loco qui dicitur Calvonecurte, in ipso pago Viridonense, super fluvio Mosa, quam de Adalfo vel heredibus suis, sive quam de Erlino vel Fulgoino dato pretio comparavimus, cum terris, mancipiis, mansis, campis, pratis, silvis, cultis et incultis, aquis aquarumve decursibus, cum omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus in ipso pago Viridonense, super fluvio qui vocatur Cruia, portionem unam ad Castellionem, quam de Felicius vel herede suo dato pretio comparavimus, cum mancipiis, casis, mansis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cum omne adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus, super ipso fluvio Quata, portionem illam quam de Brantrude femina dato pretio comparavimus, cum mancipiis, casis, mansis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omne adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus, super ipso fluvio Cruia, portionem illam quam de Chaldeberto, filio Champerti, quondam dato pretio comparavimus, cum

A mancipiis, casis, mansis, campis, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omne adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus ad Baudemetrovilla portionem illam quam de Chaicone, vel de conjuge sua Gannane, dato pretio comparavimus, cum mansis, casis, mancipiis, campis, pratis, vineis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omne adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus villam nostram, sitam in pago Viridonense, quæ vocatur Buxarias, quam nos de Austrude abbatisa quondam dato pretio comparavimus, cum casis, mansis, mancipiis, vineis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus in ipso pago Viridonense, in Teudegisilo-Villa, portionem illam, quam de Rodeberto et Ratfredo dato pretio comparavimus cum mansis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omne adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus in Vigo-Marsalio juno * ad sal faciendum cum mano, casa, sero, cum omne adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus curtem unam, Tronione nuncupatam, sitam in pago Viridonense, cum casis, domibus, ædificiis, mancipiis, campis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, tam propriis quam de comparato vel de qualibet adtracto ad nos pertinente, cum appendiciis vel omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus portionem unam in villa quæ vocatur Bedernaca, sitam in pago Viridonense, quam de Alsinda femina dato pretio comparavimus, cum domibus, ædificiis, mancipiis, mansis, campis, silvis, pratis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omni adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus, in Epponecurte, portionem unam quam de ipsa femina Adalsinda dato pretio comparavimus, cum mancipiis, mansis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omne adjecentia ad se pertinente. Similiter donamus portionem nostram in villa quæ dicitur Ulmo, quæ in populo vocatur Coria, sita in pago Viridonense, super fluvio Mosa, tam de proprio, quam de comparato, quam de Gailano et Genulfo et Godelinde et Felice heredibus nostris dato pretio comparavimus, cum casis, mansis, domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, pratis, campis, vineis, silvis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, cum omnibus appendiciis vel adjecentis ad se pertinente. Similiter donamus curtem unam Cussiliaco, sitam in pago Barrense cum casis, mancipiis, mansis, campis, pratis, silvis, cultis et incultis, aquis aquarumve decursibus, cum omni adjecentia ad se pertinente. Ista omnia supra nominata vel conscripta, junctis mobilibus et immobilibus utriusque sexus, peculium nationum, vel omne subellectile, quidquid dici aut nominari potest in suprascriptis locis, ad se perti-

* Caimetus, ubi supra, col. 87, not. 2, legere jubet *mo*, quod alias *inna* dicitur; id est, *ancam*. patella

scilicet *anea*, in conficiendo sale adhibita. [Cf. Carpentarii novum Glossarium voc. *Inno*.]

neptia, cum rem inexquisitam et exquisitam, ad integram, a die presente, plenissimam voluntate, ævis temporibus tradimus atque transcribimus, ad possedendum ab hodierno die jure firmissimo, absque consortio coheredum nostrorum, habendi, tenendi, possidendi habeant ipsi potestatem, ut in Dei nomine inde potiantur in æternum. Et, ut hæc voluntas nostra plenior obtineat vigorem et per tempora conservetur, ipsas prædictas res nominatas ex proprio sigillo affirmavimus, ut omnia quæ superius sunt inscripta perpetua felicitate maneant. Illud nobis in hac voluntate scriptum esse complacuit, ut nullus iudex vel pontifex de civitate, vel ex ipsa parochia Virdonense, in ipso monasterio nullam potestatem ad quaslibet redditiones aut requisitiones exigendi. . . . habeat potestatem ingrediendi^a: quia in ipso prædio, nostro proprio sumpto labore ædificavimus. Illud nobis addere convenit, quod aliquando esse non credimus, si aliqua se carta, se anteriores vel posteriores ad hanc voluntatem nostram inculcandam vel misuendam, nomenque nostrum fuerint ostense, vacuæ et inanes appareant, et nullam inantea sortiantur effectum. Si quis vero, ut adolect, de heredibus vel proheredibus nostris, quod fieri non credimus, aut quælibet opposita persona, vel judiciaria potestas, contra hanc donationem deliberationemque nostram, quam ex spontanea voluntate plenissima devotione fieri rogavimus, ullo umquam tempore infringere voluerit, vel pro quolibet ingenio irrumperere vel refragare voluerit, primitus Dei incurrat offensionem, et ab omni loco sanctorum cœnobitarum, vel consortio christianorum, excommunicatus appareat, et insuper velut Judas traditor nostri Domini, et sicut Giezi puer Elizei, qui munera fraudulenter acceperunt, simili sententia judicetur, et sit anathema-maranatha, quod est perditio in adventu Domini, et nec sic voluntas mea a nullo possit convelli; et insuper, una cum socio fisco, auri libras quingentas, argenti pondera octoginta, partibus nostris cogatur resolvere, et quod repetit in nullo valeat capere, sed hæc cartula donationis nostræ inviolabilis omni tempore maneat reboratione subnixâ. Facta est hæc donatio in ipso monasterio, multorum conventu bonorum hominum, anno xv

regni domini nostri Childeberti regis. . . Sig. † v. incl. Wlfoaldo, qui istud testamentum donationis fieri rogavit. — Sign. † Adalsindæ, conjugis suæ, comarcentiæ testamento donationis fieri rogavit. — Ego Wlfuidis abba subs. — Gairebaldus episcopus subs. — Pepp [ino] abba rogetus a supra [dicto Wfoaldo subs.]. — Sign. † Dodino. — Sign. † Sequeno test. — Sign. † Chrodelberto test. — Sign. † Wlfredo test. — Sign. † Disoeno test. — Sign. † Er-camberto. — Sign. † Dezasto test. — Sign. † Angliberto test. — Sign. Chugone test. — Sign. † Flo-doeno test. — Sign. Attolane test. — Ego Robertus presbyter subs. — Ermoaldus rog. — Sig. † Gislara-nus subs. — Heterænus subs. — S. † Gundoeno. — Ego Richramnus rogatus suprascripti hoc testame-ntum donationis.

L.

Charta qua Ingoara, Deo sacrata, monasterio Senonensi S. Petri dona confert^b (ann. 711).

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Dum omne donum desursum descendens lumen a Patre esse potest, quia oportet unicuique pro æternam salutem tractare, et de caduca hujus sæculi facultate æternam sibi præparare, ut cum dies extrema advenierit, non inveniat unumquemque imparatam, sed diligenter de bonis operibus præinctum; quia Dominus Jesus Christus ac Redemptor omnium, per sanctum Evangelium clara voce intonat dicens: Thesaurizate vobis thesaurum in cœlis, ubi nec fures veniant, nec furantur; facite vobis sacculum de mamonâ iniquitatis, quod non veterascit: et alio loco, quo das parum, et comparas regnum; tribuis parvam pecuniam, et accipis sine fine mansura. Idcirco quia omnis homo Dei consilio ducitur, rectum videtur ut ipsis in omnibus et per omnia suum adimpleatur præceptum. Sic ego illustri Deo sacrata Ingoara, sana mente salubre consilium cogitans æternam retributionem, vel pro peccaminibus meis minuendis seu et pro animæ meæ remedio, adtraxit mihi apostolica vel evangelica depotatio, ut aliqui de rebus propriis meis monasterio Sancto Petro, qui est constructus sub opidum civitate Senonum, ubi venerabilis Chrodolinus abba vel monachi ibi consistentes præesse videntur, ut ibidem illis deservien-

D

^a [Complura hujusce collectionis documenta testantur reges episcopis, abbatibus ecclesiisque, concessisse jus immunitatis ab omni judiciaria potestate, quo fiebat, ut Bignonii verbis utar, annot. 4 ad form. III, lib. I Marcullii, ut eo nomine in subditos iudicatio eis concessa videretur, quam illi per advocatos et vice-dominos exercebant. Fidelibus suis eadem jura concesserunt quoque reges, diplomatibus quæ temporum injuria perierunt, quod non modo constat ex formulis Marcullianis XIV et XVII, lib. I, sed etiam ex cap. 12 Edicti Childeberti anni 595, supra t. I, pag. 175, nec minus ex cap. 19 Edicti Chlotarii anni 615, tom. I, pag. 196. Concessione hujusmodi verosimiliter donati fuerant Wlfoaldus, ejusque uxor Adalsinda, jusque quod eis competeat transferunt in monasterium S. Michaelis. Sic mihi interpretanda videtur clausula qua statuunt ut nullus iudex... in ipso monasterio... habeat potestatem in-

grediendi; privatis namque non erat jus talem immunitatem instituendi auctoritate propria. Verba huic diplomati fere similia exhibet formula Marculliana, I, lib. II.]

^b Vulgavit Mabillonius, Acta SS. ord. S. Bened. t. IV, pag. 557, ex chartario S. Petri Senonensis; recudit Coitius, Annal. t. IV, pag. 254, ex Mabillonio. Ingoara soror fuit Leotheriæ, cujus chartam de donis eidem S. Petri monasterio collatis alibi edidimus. Leotheriæ charta multa habet quæ suspicionem falsi ingerunt; charta vero Ingoaræ non eidem videtur calumniis obnoxia. Ipsius sinceritatem tuetur chronicum Clarii, in Spicil. Dacher. t. II, pag. 708, cujus verba sunt: « Donna Ingoara, Deo sacrata, soror Ebbonis, fecit testamentum de hereditate sua S. Petro, quæ cumjacet in pago Tornodrensi, Chrodolino tunc abbate. »

tibus loco condonare deberem. Quod et ita per hanc A
 cartam donationis a die præsentis dono donatum-
 que in perpetuum esse decerno, hoc est portionem
 meam in villa quæ dicitur Fontanas, sitam in pago
 Tornodrinse, quicquid mihi tam de paterno quam
 et de materno prodiit, una cum adjacentias et appendi-
 cias ad ipsas Fontanas pertinentes; seu et in pago
 Ladscense, Pauliaco, et Bagnolo, et reliqua locella
 quæ ad ipsam villam Fontanas aspicere videntur,
 tam terris, domibus, ædificiis, libertates, opera aco-
 lanorum, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis
 et incultis, aquis aquarumve decursibus omnium
 præsidium et omne genus peculium utriusque generis
 sexus quod dici aut nominari potest, seu et inantea
 augere vel meliorare potuero, ipso monasterio
 perennis temporibus ibidem proficiat in augmentis. B
 Si quis vero, aut ego ipsa, aut aliqui ex heredibus
 meis, aut qualiter illa obposita persona, adversus
 præsentem donationem, quam ego plenissima voluntate
 mea fieri et firmare rogavi, quolibet ingenio venire
 aut infringere conatus fuerit, inprimis in iram æternæ
 Trinitatis incurrat, et a liminibus sanctorum
 vel bonorum hominum Christianorum vel ipsius sancti
 loci extraneus excommunicatus permaneat; et insuper
 inferat partibus ipsius monasterii, una cum fisco,
 auri libras duas, argenti pondo quinque esse
 multandum. Præsens quippe donatio omni tempore
 firma stabilisque maneat persistendo stipulatione
 subnexa.

Actum Senones. Ingoara donationem hanc a me C
 factam sciatis. — In Dei nomine Ebbo, peccator
 episcopus, subscripsi. — Gaudegens archidiaconus
 sub. — Filix lector. — Leodechinus. — Boso, indig-
 nus peccator abba. — Austrapius lector. — Leotarius
 peccator abba. — Agobaldus. — Ermenaldus.
 — Ego Ermubertus, rogante Deo sacratæ Ingoara-
 ræ, hanc donationem scripsi et pernotavi. Sub die
 xii Kal. Novemb. anno primo regni domini nostri
 Dagoberti regis.

LI.

*Charta qua Ermenoara, Deo sacrata, donat monasterio
 S. Benigni Divionensis quicquid habet in villa
 Ruffiaco (ann. 715).*

Domino sacrosanctæ basilicæ Sancti Benigni mar-

^a Edidit Perardus, Instrum. ad hist. Burgundiæ, pag. 9; Cointius, Annal. t. IV, pag. 561, recudit ex Perardo. Chronicon S. Benigni, in Spicil. Dacher. t. I, pag. 393, donum hac charta collatum his verbis memorat: « Anno 714 Pipinus mortuus est in mense Decembri, et Grimoaldus filius ejus similiter mortuus, et Carolus successit in locum patris. Eo tempore Astoricus episcopus erat Lingonum, et Bobolenus regebat hoc monasterium (S. Benigni). Tunc dedit Ermenoara, Domino sacrata, S. Benigno quicquid habebat in villa Ruffiaco. » Charta autem quam exhibemus data dicitur defuncto domino Theoderico, et electo Karolo majore-domus, unde Perardus, ubi supra, chartam refert ad annum 735; Mabillonius, in Annal. t. II, pag. 104, melius ad annum 737, quo decessit Theodericus IV, et Carolus major-domus ei successit, etsi titulum regis non usurpaverit. Cointius ad fidem chronici Sanbenigniani chartam

tyris sub oppido Divione constructa, quo apostolicus vir Assoricus tenet regimen: ego Ermenoara, Deo sacrata, pro animæ meæ remedio, trado jam dictæ basilicæ, vel monachis et matriculariis qui ibidem conversari noscuntur, vel quoquo tempore fuerint, quicquid in villa Ruffiaco, quæ in pago Atoariorum est, vel in ipsa sine, visa sum habere, tam de alodo quam de comparato vel adquisito: id est, casales, cum ædificiis desuper positis, vineis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumque decursibus, vel quicquid dici aut nominari potest, omnia et ex omnibus, ad suprascriptam basilicam domni Benigni, vel ipsius monachis et matriculariis, unde in jam dicta penes ^b mea epistola plenissimi voluntario voto delegavi, a die presenti in eorum revocandas meritum. Si quis autem de ipsa basilica domni Benigni, vel de ipsis monachis et matriculariis, hæc a me collata in proprios usus retorquere gestiens, super hæc re Lingonensem observare noluerit pontificem, conatus ejus effectum non habeat. Quod si fecerint hoc, quod absit, ipsæ res ad meos licenter per omnia revertantur hæredes, et ad alteros homines his nominibus, Ermonario et Ermenrico et infantibus eorum; etiam his nominibus, Blideranno et Ermenbaldo qui per epistolam germano meo Boboleno quondam fuerunt dimissi: sin alias, volo, sicut relictum est, et de omnibus quæ sponte loco Divionensi dedi in Ruffiaco jam dicta villa, vel occasione vel tuitionis patrocinio vel obsequio, juxta quod eorum epistola loquitur, a die presenti de ipsis rebus jam dicti ministri Sancti Benigni, liberam habeant potestatem quicquid facere voluerint. Si vero, quod futuram esse non credo, si ego etiam aliquid voluero demere, vel quælibet opposita persona, qui contra hanc epistolam donationis venire voluerit, vel quicquam agere temptaverit, inferat ad ipsam basilicam domni Benigni atque suis actoribus, duplo tantum, quantum ipsæ res melioratæ valuerint, fisco autem publicæ rei, auri libram unam; et nichilominus presens hæc epistola donationis omni tempore firma et inviolata permaneat, stipulatione subnixa.

Actum Ruffiaco, publice. Signum Ermenoaræ, Deo dicatæ, quæ hanc epistolam donationis fieri rogavit. — Signum Farlagonis nepotis ipsius, qui consentit.

D

assignat anno 715, et pro Theoderico Theobaldum in charta jubet reponere, ut chartam cum chronico conciliet. Verum aliquid superest in charta quod aliquid negotii facessit. Ibi enim Assoricus dici videtur S. Benigni abbas; tunc autem hoc monasterium regebat Bobolenus, Astoricus vero, seu Assoricus, Lingonensi Ecclesiæ præerat, ut testatur Sancti Benigni chronicon. Reponi potest Assoricus, qui hic appellatur vir apostolicus, manifesto episcopus fuisse; et cum idem dicitur in oppido Divione regimen tenuisse, id non intelligendum de regimine ecclesiæ Sancti Benigni, sed de regimine ipsius oppidi Divionis: castri enim Divionensis dominium olim habuit Lingonensis episcopus, ut testantur auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. IV, pag. 508: quod optime cum chartæ ipsius veris convenit.

^b Hoc loco vocem penes expungit Cointius, quasi corruptam, et ejus defectum spatio vacuo indicat.

— Signum Aremberti, Trasacofix, Cassini, Landradi, Godulū. — Ego Artaldus, ad vicem cancellarii scripsi et dotavi, rogatus ab Ermenoara, Deo sacra, ante Kalendas Madas^a, defuncto domno Theoderico, et electo Karolo majore-domus.

LII.

Charta qua Ado, abbas, dona confert basilicæ Sancti Remigii^b (ann. 715).

..... trado adque transcribo ad Has. . . . Remigio. . . . hoc est, porcionem meam ad Altro, super ipso fluvio Alto, cido in pago Vonginsi eum apindica. . . . Bairo, et alia apendice Crisciaco, super fluvio Bedroprico, quod illa alia mediata in Mauriliano, et ipsi postia ipsam rem per suo estrumento ad ipsa basilica Sancto Remigio enegio ad usufructo vise summus tenere, pro ipso uso jam diu porcione nostra, cum mansis, casis, terris, . . . is, vinies, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, cultis et incultis, tam ipsa porcione qui fuit et ipsa porcione nostra cum omne integritate vel apendices suas, post obitum nostrum pars [con] tradicentis in eorum potestate, ad die præsentis recipiant habendi, tenendi, commudandi, ven. . . . eius basilici Sancto Remigio, suique agentis allegrint, faciendi liberam et firmissimam in omnibus hab. et illi. fratris vel clirici in ipsa sancta basilica consista Dominum misericordiam deprecare et ta. . . . post nostro discesso nominis nostri in i. . . .

^a Id de die proxima ante Kalendas interpretamur.

^b Eruit Mabillonius, in Ann. t. II, append. p. 694, ex authentico valde mutilo, litteris Franco-Gallicis exarato. Adonem, hujus chartæ auctorem, conjicit, ibid. pag. 43 et 52, abbatem fuisse S. Remigii Rhemensis; et suffragatur Nova Gallia Christiana, t. IX, col. 225. Sed huic conjecturæ minime favet Frodoardus, Hist. Eccles. Rhem., pag. 219, qui scripsit decimo sæculo. Is enim, dum Adonis in Rhemensem Sanctæ Mariæ basilicam beneficia recenset, hunc appellat *abbatem quemdam*, quod de abbate celeberrimi monasterii urbis Rhemensis dixisse minime probabile est. Præterea dona quorum apud Frodoardum memoria est, prorsus diversa sunt ab iis quæ complexitur charta quam recedimus: unde licet conjicere Adonem de quo loquitur Frodoardus diversum esse ab auctore hujus chartæ. Data est anno quarto regni Dagoberti III; anno autem Christi 715, annus regni quartus expletus est, qui anno 714 initium sumperat. Utri vero tribuendum sit hoc instrumentum non liquet.

Mabillonius notat plerisque subscribentium nominibus adscripta esse in authentico signa idographa, quorum defectu signa crucis hic interpolantur.

^d Hanc divulgavit Mabillonius, Annal. t. II, append. pag. 695, ex veterrimo exemplo: exstat et apud Maurissium. Vitæ epic. Metens. pag. 112; Bouchetuin, De orig. domus Franc. prob. pag. 71; Cointium, Ann. t. IV, pag. 457 et seq., ac auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. XIII, instr. col. 470. Valladieres, Basilica S. Arnulfi., pag. 494, eandem vernacula lingua typis mandavit; alii ex autographo, ut vocant, alii ex chartulario S. Arnulfi ipsam descripserunt. Nos recudimus ex duplici exemplo, altero cum archetypo, altero cum chartulario diligenter collato, et in chartophylacium nostrum injecto

otinas decantantur. Si quis vero, quod nobis optabile esse viditur, ut seu quælibet persona contra hanc facta a me infringere voluerit, imprimitus iram. . . . sa et de omni a limena sanctorum excommunis apariat, et veniam apud Domino nonquam meriatur habere, ces. . . . re noluerit et insuper inferat ad ipsa basilica, una cum socio fisci, auro libras quinque, argenti ponda vig. . . . ævindegare non valiat, et præsens donatio isti omne tempore firma et inviolabilis valiat permanere. . . . — Acto Rimis, in minse Aprili, anno quarto regni domni nostri Dagoberto rege. Ado abba hanc donationem . . . — Rodfridus ter. . . — Allinus abba subs. — Ego Abbcico subs. . . . — Chaireber. . . Adolulfus prot. subsc. — Sign. † Gundoino. — Sign. † Vandrebarto. — Sign. † Winone. — Sign. † Silvestro graf. — Sign. † Bertelmo. — Sign. † Marcio c.

LIII.

Charta qua Hugo sacerdos, Drogonis filius, dona confert Metensi SS. Apostolorum basilicæ^a (ann. 715).

In Christi nomine, sub die septimo [chartul., octava] kal. Julii, anno v regni domni nostri Dagoberti regis. Quotiens, ut solet humana fragilitas, aliquæ personæ de hoc sæculo migraverint, oportet ad suos heredes de ipsius facultate pro animæ suæ remedio ad loca sanctorum debeant delegare, ut eis in æterna beatitudine pro hac re merces aderescat. Iilep nos, in Dei nomine, Hugo sacerdos [Ch., sacerdos

sepe laudato domno Tabouillot. Lectiones archetypi exhibet textus noster; chartularii discrepantias inter uncas ascripsimus. Huic chartæ in chartulario præfixa sunt quæ sequuntur: « Ego Hugo, Metensis primicerius, sacerdos humilis, et germanus meus vir illustre Arnulfus dux, necnon Pipinus et Godefridus, istud ostentaverunt in hanc modum, et secundum tenorem istius litteræ. » Hoc instrumentum viris eruditissimis non nihil negotii facessit, ut monet Mabillonius, Annal. t. II, pag. 43 et seq. cui tamen genuinum visum est, præcipue ob membranæ antiquitatem. Cointius vero, ubi supra, pag. 458, illud non majoris auctoritatis censet quam chartæ aliarum patris et fratrum Hugonis, quæ de falso postulat. Vide quæ notavimus (Col. 1221 et 1249) ad has ipsas chartas, quas suis locis exhibuimus. « Cave (ait Cointius) ne, illarum lectione permotus, eas in neotericorum sententiam, qui Drogoni quatuor filios tribuunt. » [Fateor ex hac charta non constare numerum filiorum Drogonis, sed probat Drogonem plures habuisse filios.] In altera falsi indicia illud adduci potest, ex Fontanellensi chronico, in Spicil. Dac'er. t. III, pag. 507, nono sæculo scripto a monacho Fontanellensi monasterii, cui Hugo præfuerat: scilicet, Hugonem adhuc *laicum* fuisse anno 1 Chlotarii regis quarti, id est anno Christi 718 (*), qui tamen *sacerdos* dicitur in charta quam expendimus, data anno 5 Dagoberti III, id est anno Christi 715. Adde doctissimos recentioris Historiæ Metensis auctores negare Hugonem unquam fuisse Ecclesiæ Metensis primicerium, quem tamen titulum præfert initio hujus chartæ in chartulario S. Arnulfi. Hæc omnem admodum huic instrumento adimere arbitramur.

(*) Hæc verba in Prolegomenis priorum editorum, sect. XI, cap. 2, § 2, n. 3, emendantur. Locus chronici in quo Hugo dicitur sacerdos pertinet ad annum 713, non 718.

humilis] et germanus meus illuster vir Arnulfus dux, nec non Pippinus et Godefridus, dum contigit ut genitor noster illuster vir Drogo quoniam de hac luce migraret, nostra fuit petitio ad venerabilem virum Leuthbertum abbatem de basilica Sanctorum Apostolorum, quæ est foris murum Mettis civitate constructa, ubi avus noster dominus Arnulfus in corpore requiescit, ut ibidem jamdictum genitorem nostrum Drogonem sepelire deberemus; et ipse Leuthbertus benigno animo visus [Ch., visus fuit] præstitisse. Ideo nos, tam pro ipso loco sepulturæ, quam et pro remedio animæ prædicti genitoris nostri, villam nuncupatam Vidiacum [Ch., Judiacum], sitam in pago Mettense, quam ipse genitor suus, avus noster Pippinus, suo munere concessit, ipsam villam ad basilicam Sanctorum Apostolorum clericis vel pauperibus, alimoniam ibidem accipientibus, aut lectoribus inibi deservientibus, a die præsentis per hanc cartulam donationis visi fuimus concessisse, hoc est tam infra murum, domum nostram in loco qui Romana Sala dicitur [Desunt in chartulario, a voce domum ad dicitur], quam et foris murum Mettis civitate, tam terris, domibus, basilicis, ædificiis, acolis, mancipiis, libertis, vincis, tredecim in vico casellis cum decimis suis et septem masellis [Desunt in chartulario, a voce tredecim ad masellis], silvis, pratis [Ch., campis, pratis], pascuis, farinariis, appendiciis, cultis et incultis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omni integritate seu adjacentiis ad se aspicientes vel pertinentes, vel omni genere quadrupedum, quicquid in ipsa villa Pippinus et prædictus genitor noster visi fuerunt tenuisse vel possedisse infra urbem et extra [Desunt in chartulario, infra urbem et extra], ipse abba vel successores sui ad partem suprascriptæ basilicæ hoc habeant, teneant atque possideant; et quicquid in opportunitatem ipsius basilicæ exinde facere decreverint, libero in omnibus potiantur arbitrio. Et si (quod non credimus esse venturum), si nos ipsi, aut ulli de heredibus, aut proheredibus nostris, vel quæcumque opposita persona, contra hanc paginam delegationis sive testamenti ambulare præsumperit, aut aliquam causam exinde removere temptaverit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et a liminibus sanctorum

A efficiatur extraneus; et sic marcescat in radice, ut numquam florescat in ramis; et insuper componat intra ipsam basilicam, et sacratissimo fisco auri libras v, argenti pondera x; et quod repetit evindicare non possit, sed præsens delegatio sive testamentum omni tempore plenissimam obtineat firmitatem stipulatione subnixæ. Actum Mettis publice, sub die et tempore ut supra. S. Hugo, ac si peccator sacerdos, hanc delegationem sive testamentum a me factum firmavi. S. Arnulfus dux hunc testamentum consentiens. † S. Milonis. — † S. Widonis comitis. — † S. Remberti comitis. — † Signum Leuthberti comitis. — † Signum Warnarii comitis. (Subscriptiones desunt in chartulario.)

B

LIV.

Charta qua Ibbō, Turonensis episcopus, Turonensi Sancti Martini monasterio ampla privilegia concedit^a (circa. 720).

Conditor rerum omnium Deus invisibilis per prophetarum linguas genus eruditit humanum, qui Gregorium erga prophetam præcipit nobis Isaiam, si Deum quærebamus, et acire illius volebamus vias, debitores nostros repetere non deberemus, omnes etiam solveremus fasciculos deprimentes, et omne onus quod aggravabat disrumpere, et reliqua quæ subsequuntur si custodiebamus; tunc repromisit omnibus nostrorum criminum ponderibus dejectis, atque delictorum nexibus resolutis, expulsisque peccatorum tenebris, erumpere quasi vane lumen nostrum, ad contuendum scilicet oculis spiritualibus sicuti est Creatorem, quod et sanitas nostra citius oriatur, et antea faciem nostram justitia, et gloria Domini inmarcessibilis colligat nos. Tunc invocemus, et Dominus exaudiat; clamemus et dicat voce cælitus: Ecce adsum. Cui abyssus Veteris Testamenti consonat vel invocat atque confirmat in voce cataractarum nostrarum ipsius Redemptoris voce: Dimittite et dimittetur vobis; et iterum: Quæcumque vultis ut vobis faciant homines, et vos eadem facite illis; et: Diligis proximum tuum sicut te ipsum. Hoc ergo mandatum sufficit nobis in totum, in quo legem integram veterem et novam et universos pro-

D

^a Ter hanc chartam edidit Mabillonius: 1° inter Acta SS. ord. sancti Benedicti, t. V, pag. 745, ex veteri codice ms.; 2° in libro vi de Re diplom., pag. 487, ex pancharta quam nigram vocant, in archivo Sancti Martini Turonensis servata; 3° in Annalibus, t. II, append. 695, ad fidem authenticæ Franco-Gallicis litteris exarati, quod Martenius, ut asserit ibid., pag. 30, propriis oculis inspexerat, et cujus accuratum exemplum Mabillonio submiserat. Illud ipsum authenticum prolatum fuit in lite inter Turonensem archiepiscopum et ecclesiam S. Martini Turonensis initio hujus sæculi exorta, et in forensibus capituli memoris editum anno 1708; vide Defens. privil. eccl. S. Mart. Tur. prob., pag. 2. Juxta hanc postremam editionem chartam recedimus. Impugnata fuit præsertim a Launoio, qui in hac causa pro archiepiscopo militaverat. Calumniam diluerunt ecclesie S. Martini defensores, ibid. add. 2, pag. 69

et seqq. Hæc sigillatim expendere non vacat. Chronologicas notas nullas habet charta hæc. In iis assignandis respeximus ad tempora Ibbonis, Turonensis episcopi, et Guntramni, abbatis S. Martini Turonensis. Sic et defensor jurium ecclesie S. Martini, Compendium defens. pag. 2, qui chartam de qua agimus tribuit anno 720, et Ibbonem ait infulas Turonenses suscepisse anno 719. Sinceritatem chartæ id potissimum tuetur quod in privilegii formulam ab annis plusquam nongentis redacta sit, ut acute notat Mabillonius, Annal. t. II, pag. 30, nec ex formula privilegii fictum fuisse, sed ex privilegio formulam redactam, ex ipsius formulæ verbis monstrat, 2 addit. pag. 69, contra Launoium, ecclesie Sancti martini defensor. [Ex chartam diei 13 Aprilis, anni 1709, conjiciendum est chartam pro sincera habitam fuisse, cum confirmata fuerint privilegia quæ expresse concesserat.]

phetas pendere et implere Scriptura firmavit. Et de contemplativa vita partem optimam quam Dominus Mariam elegisse laudavit, sufficere credimus testimonio ipsius. Quamvis et actualis vita habeat cum retributore bonorum operum mercedem suam, tamen præposuit satagenti Marthæ circa plurima se contemplantem Mariam. His ergo tantis ac talibus testimoniis exercitatus animo, decrevi ego in Dei nomine libbo, etsi quamlibet peccator, Turonensis urbis gratia Dei vocor episcopus, privilegium concedere, atque libertatem congregationi monasterii basilicæ beatissimi post apostolos Galliarum clarissimi confessoris Martini, ubi ipse in corpore requiescit, condonare, in quo venerabilis vir Guntramnus abba præesse videtur, quod jam dudum a præcessore nostro Chrotpertho, Thuronicæ urbis quondam episcopo, Christianissima devotione ad ipsam sanctam basilicam vel congregationem ibidem consistentem fuit concessum, vel etiam per auctoritatem sedis apostolicæ papæ urbis Romæ, ex consensu ipsius Chrotperthi hoc privilegium ad instar ex ipsa dictione apostolica fuit confirmatum. Nec immerito reor, eisdem ita viventibus pie atque catholice, hoc supervenire privilegium poterit, qui indesinenter die noctuque patrono nostro famulantes, placere piissimo Christo contendunt, omni honestate ac moderatione morum corpora coercentes redigunt servituti; atque suis libertatem monachis dare, cujus honorem fiscus totum dedit urbi et census, libereque vivere nomenque instituit heredis. Cujus præfulgentem a miracolis coruscantem a regibus singulariter emunitatem urbs nostra tota promeruit, præstante piissimo Dagoberto quondam rege, integram emunitatem suscipit, dignum arbitror munus ab eodem impetratum eidem vel in suo viventibus patrocinio tremantibus ulnis proferre. Præfatis ergo fratribus et abbati jura servantibus patrum cedimus, cessosque volumus ecclesiæ census, servitutes, opera, mansiones, pastus, munera, freda, fisco, episcopo, iudicibus, missis et archidiacono, et omnes consuetudines sæculares amputamus seu rescamus, et quicquid nobis vel eisdem servire dareve solebant, et quidem possident vel adhuc largiente Domino a christianis hominibus conlatum fuerit, sibi semper vindicent, habeant atque perpetuo jure tempore nostro vel successorum nostrorum defendant, eisque proficiat perenni firmitate; nec nobis, nec nostro cuiquam successori quicquam aliud dent, nisi juxta postulationem fratrum vel statuta sanctorum patrum, quam honores impositæ manus, graduum benedictiones subsequentium, altaris, chrismatis et olei sancti; et hoc ipsum absque nullo præmio secundum sanctas Scripturas accipiant. Et si abbas ab hac luce dicesserit, per electionem memoratæ congregationis monasterii, quorum vita perfecta credi-

tur, sicut regula sancti Benedicti edocet, in eorum consensu solidetur: sicut et auctoritas papæ urbis Romæ Adeodati continet per privilegii seriem nullas gravedines a quolibet episcoporum, sub prætextu discussionis, religiosus abbas vel monachi ibidem degentes sustineant; neque rursus hospitandi sibi apud eos licentiam vindicantes dispendia his atque insolentias angariarum imponant; nec per occasionem regularis disciplinæ rimandæ atque servandæ, quaslibet importent injurias: sed liberam licentiam semiliter habere statuemus, salva perfecta monachiarum regularam custodia, religiosum abbatim quicumque pro tempore præerit, præfato venerabili monasterio id procurante. Ut ergo quod prisce traditionis ejus articulus continet conservetur, et quique sub ejus reguntur dispensatione solerter custodire commoneat districteque compellat, reverentissimus vero episcopus, in cujus parochia memoratum venerabile monasterium, vel res ejus ac possessiones constiterint, faciendæ tantum ordinationis ac promotionis sacerdotum atque levitarum, vel conficiendi chrismatis, si tantum concessa licentia: dispositionem autem venerabilis loci gerere ac conversationem monachicam exquirere, religioso abbati ejusque præposito, vel quique probatissimi fuerint in eodem monasterio, quod etiam præfati præsoles consona sententia definierunt, decernimus. Qui: quis igitur quolibet tempore, quod nullatenus credimus, hujus decretum privilegii quod auctoritate apostolica subnixi consentiendo firmavimus, in totum vel in partem temerare temptaverit, suæque præsumpcionis audaciam digna emendatione minus correxerit in perpetuum percellendum se noverit, non solum tantorum sententia sacerdotum, sed etiam æquissimo apostolicæ condemnationis aculeo: quoniam violare pertinaciter nisus est, quod salubriter conservare debuerat. Et ita quoque hujus privilegii sanctio firma ac rata indimute persistat atque permaneat, erga quod et præcellentissimi totius Galliæ reges, ut scripta comperimus, ad reprimentas laicorum infestationes, edicto præmunire idem venerabile monasterium regali pietate dignati sunt, ita et nos, inspirante Domino, plena devotione deinceps in id ipsum venerabilem Gunthramnum abbatem, suamque congregationem, vel præfati monasthyrii Sancti Martini antestetis volumus confirmare: ut inspecta ipsa privilegia tam decessores nostri Crotperthi, Berthoni, quam et Adeodati, papæ urbis Romæ seu confirmationes gloriosorum regum, ut nostro tempore vel successorum nostrorum omnimodis inviolabiliter conservitur, et in nulla qualibet parte, sicut a nobis decretum est, corrumpatur. Rogamus et conjuramus successores nostros, secundum sancti Pauli exemp'um, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut ipsam sententiam

* Crotperthum a Berthone distinguendum contendit Coitius, Annal. t. IV, pag. 596, et perperam intrusum Berthoni nomen in charta libbonis conjicit, cum inter pontifices Turonenses nullus alias nomine

Berthoni notus sit. Sed utrumque nomen distincte exhibet charta authentica a Mabillonio diligenter inspecta, quod conjecturam Coitii evertit.

omnes nobiscum conservantes Domini mandatum , A
 quomodo dicitur : Gratis enim accepistis , et gratis
 date ; et illud propheticum testimonium : Beatus qui
 excutit manus suas ab omni munere , id est , ut nec
 per obsequium indebitum serviendo , nec per lin-
 guam lau'dando , nec per manum plena muneribus
 donum Spiritu Sancto corrumpantur ; sed illa potius
 intueantur munera immortalia , quæ sunt cælis con-
 dita , de quibus dicitur quod oculus non videt , nec
 auris audivit , nec in cor hominis ascendit quæ pre-
 paravit delegentibus se et custodientibus legem
 suam . Abbas vero qui elegendus est , non eum nati-
 vetas , aut divitiæ , aut ingeniosetas præferat ; sed
 quem sanctitas , mores , et gravetas vel pietas ador-
 naverint , anteponan't . In nullis quoque modis quos
 prædiximus , juxta conjurationem desentiat's nobis B
 prædicti successoris , si non Martinus consortio , si
 non Christus suo vos excludat regno . Vos quoque
 venerandos mihi Galliarum præsoles , et Belgicæ ,
 Aquitanicæ metropolitanos et omnes confratres et
 coepiscopos supplex exoro , ut huic paginulæ pro
 socio vestro patrono nostro sancto Martino assen-
 sum tribuat's , animo ex pleno manibus vestris infra
 subscribentes , roborem detis perpetuum , ut ad
 æterna vobis præmia hoc privilegium , per orationem
 quibus datur , perveniat et nobis .

In Christi nomen , Ibb'o , etsi peccator episcopus ,
 hoc privilegium integra voluntate et devotione ad
 monasterio S. Martini , ubi monachi secundum regula
 sancti Benedicti conservare veduntur , subscripsi C
 Dido * peccator consentiens subscripsi ; Bertacharus
 abbas consentiens subscripsi . Dodo , ac si indignus
 diaconus , consentiens subscripsi . Mummolenus abbas
 consentiens subscripsi . Berthramnus consentiens
 subscrip-i .

* Nomine Didonis intelligit Mabillonius , Annal.
 tom. II , pag. 30 , Turonensem episcopum , qui Gun-
 tramno successit . Neque mirere , ait , duos eidem
 instrumento subscripsisse Turonenses episcopos ; is
 enim tum mos erat ut superiorum pontificum privi-
 legiis successores subscriberent in spatio vacuo quod
 ideo in authentico relinquebatur : nos quoque id alias
 observavimus .

^b Exstat in Traditionibus monasterii S. Galli , pag.
 2 . Vulgavit Goldastus , Script. rer. Aleman. t. III ,
 part. II , n. 41 . Neugartus , in Coil. Alem. dipl. t. I ,
 pag. 9 , fragmenta tantum expressit .

^c Conjicit Neugartus primam litteram omissam
 fuisse , legendumque Popenwillare , hodie Pfaffen-
 weiler , vicum in Brisgovia super Friburgum .

^d Notat Neugartus primam hic fieri mentionem
 vinearum in chartis Sangallensibus . Constat enim
 hoc tempore vicinam Rhingoviam , adjacentemque
 S. Gallo . Turgoviam , vinearum expertem fuisse .

* Neugartus Cangium reprehendit quod hac voce
 intellexerit quoddam vehiculi genus . Verum ; sed in
 speciali casu capitularis Ludovici Pii anni 824 , Cangius
 expresse scribit *friskingam* significare *scrofam* aut
 aliud porcorum genus ; quod asserit quoque Neu-
 gartus . Vid. Scherzii Gloss. germ. ab Oberlino edi-
 tum , voc. *Frischling* .

^f Certe Chilpericus II , Daniel dictus antequam

LV.

*Translatio honorum in Oppenweiler et Eteringen ab
 Erfoino in gratiam ecclesie S. Galli* ^b (ann. 720).

In Christi nomine . Ego Erfoinus et filii mei Ten-
 tarius atque Rotarius , cogi avimus Dei intuitum , vel
 divinam retributionem , vel peccatis nostris veniam
 promereri : propterea vernacula terra juris mei in
 loco qui dicitur Oppenwilare ^c tradimus S. Galloni
 viginti juchos , et in Eberingen unum juchum de
 vinea ^d , et de colonis meis Erfoinum cum uxore sua ,
 et cum omni appertinentia sua , cum casa et cum
 terra , et cum omnibus suis : et alium servum nomine
 Waldolfum cum casa , cum terra , et cum omnibus ad
 eum pertinentibus , ut dum adhuc vivimus ego et filii
 mei , in nostra permaneant potestate , et in anno red-
 damus carram de vino , et carram de siligine , et car-
 ram de feno , et friskingam ^e . Et si filiis meis infan-
 tes nati fuerint , sicut superius dixi , ita solvant cen-
 sum , et habeant potestatem . Si noluerint censum
 iude reddere , omnia , sicut superius diximus , sunt
 concessa ad ecclesiam S. Gallonis . Et si quis , quod
 non credimus , aliquis de heredibus nostris contra
 hunc factum nostrum ire vel intrumpere voluerit , in
 primis incurrat judicium Dei , et solvat auri libras II .
 Et hunc factum nostrum in læsum permaneat stipula-
 tione subnixa . — Facta hæc carta est in loco qui di-
 citur Anninchova , xvii kalend. Febr. sub regno do-
 mini nostri Elperici ^f regis . Sign. Teotarii et Ro-
 tarii , qui hanc cartam fieri rogaverunt . † Signini
 testis sign. Regandozi testis sig. Vulperti testis sig.

LVI.

*Testamentum Wideradi abbat'is , quo multa legat ba-
 silicis S. Andochii , S. Regine , et S. Ferreoli ; reli-
 quarum vero possessionum suarum hæredem consti-
 tuit ecclesiam sancti Præjecti Flaviniacensis* ^g
 (ann. 721).

Anno primo regnante Theoderico rege , sub die xv
 kalend. Februariarum , ego Wideradus abba , filius

solum conscenderit . Charta non indicat annum
 regni , unde collocanda est inter 715 et 720 ; Chilpe-
 ricus II enim a Francis ad regnum , posthabito Theo-
 doro IV , Dagoberti III filio , vocatus est anno 715 ,
 obiitque anno 720 .

^g Duplex habemus testamentum Wideradi : hoc
 prius edidit Mabillonius , inter Acta SS. ord. S. Ben.
 t. III , pag. 652 , exactum ad duos codices mss. quo-
 rum unus ab annis 800 exaratus fuit . Recuderunt
 Cointius , Annal. t. IV , pag. 680 , et ex chartulario
 D. Plancher , Burgundicæ historiographus , t. I , prob.
 pag. 1 . Conditum dicitur anno Theodorici regis primo ,
 quod de Theodorico II , Sigeberti et Brunichildis ne-
 pote , interpretatus est Ilugo in chronico Virdunensi ,
 scripto sæculo XI , apud Labb. Biblioth. mss. tom. I ,
 pag. 113 . Sane miramur hunc ibi cæcutiisse , cum
 ipse præfuerit Flaviniacensi monasterio in cujus
 gratiam testamentum suum condidit Wideradus . Sed
 cum Wideradus adhuc anno Christi 744 superstes
 fuerit , ut liquet ex ejus altero testamento quod or-
 dine suo referemus , prioris testamenti notæ chrono-
 logicæ de Theodorico IV intelligendæ sunt . Id autem
 fusius monstravit Mabillonius , ubi supra ; et Annal.
 t. II , pag. 64 , cui Cointius , Annal. t. IV , pag. 680 ,
 suffragatur . Sic etiam censet historiographus Bur-
 gundicæ , t. I , pag. 107 , in historiae suæ contextu ;
 eidem tamen instrumento , inter historiae suæ proba-

viri illustri Corbonis quondam, sana mente integroque consilio, metuens humanae fragilitatis casus, testamentum meum condidi, quem Aldofredo notario scribendo commisi; ut quando dies legitimus post transitum meum advenerit, recognitis sigillis, inciso ligno ^a, ut legis decrevit auctoritas, per iuluster vir Amalsindo, quem in hac pagina testamenti nostri legatarium inatitui, gestis reipublicae municipalibus titulis, ut ab ipsis ejus prosecutione muniatur, et in charta ^b basilicae S. Praejecti, quem ego aedificavi, conservandum decrevi. In reliquo vero qualescumque ^c epistolarum aut testamenta vel conscriptione ^d de nomine meo vel manu mea firmatae ostense fuerint, ante hoc testamentum praenotatae, quas hic non commemoravero, exceptis ingenuitatibus quas pro animae nostrae remedio fecimus, aut adhuc facere volumus, vacuae permancant. Et quod unicuique per hoc testamentum dederam dareque jussero, id ut fiat, debet, praestetur, impleatur, te, Omnipotens, testem committo. Quapropter dum non haberetur incognitum qualiter, dispensante Deo, ad habendum loca sanctorum, S. Andochii Sedelocense, et S. Reginae Alsinse, et S. Ferreoli, ubi ipsi pretiosi requiescant in corpore, in mea cura suscepi, insuper etiam et in loco nuncupante Flaviniaco, in agro Burnacense, in pago Alsinse, in re mea propria meo opere construxi, atque Magoaldo abbati cum monachis suis delegavi regulariter in perpetuo ad possidendum. Dono igitur ad basilicam supra memoratam S. Andochii martyris, portiones meas atque loca denominata; haec sunt: in pago Alsinse et in Pauliacense, Meseriacum, Cecesiacum, Vallinse; in pago Avallinse, Passarinicum; in pago Comnavorum, Stolingus et Macereas; in pago Portinse, Crifonvilla et Vagomundi-curtem; in pago Neverninse, Senseriacum et Ariacum, praeter illas vineas, quomodo ille rivulus currit qui vineis Aldeberti ad pratum vadit, totum illum clausum quem nos jussimus plantare, ad integrum cum exso ^e et regresso, una cum manso et colonica illa quae fuit Anseberto, et modo tenet illam Siebertus, et ipsum Siebertum, cum uxore sua vel infantibus eorum, qui ipsam vineam debeant procurare quam S. Praejecto dedimus. In

tiones relato, pag. 1, annus ascribitur 606, quod certe amanuensis oscitantiae tribuendum. Inquirat Mabillonius, Annal. t. II, pag. 65, an Wideradus fuerit abbas Flaviniensis; et probat id dici non posse nisi simul cum ipso huic monasterio praefuisse dicatur Magoaldus: verisimillimum autem arbitratur utrumque revera fuisse abbatem Flaviniacensem; Wideradum vero, quem abbatem fuisse ordinatum testatur auctor Virdunensis chronici, ubi supra, non nisi honorarium abbatem fuisse, qui plura monasteria condiderat et in sua cura susceperat; atque in hanc sententiam descendunt Cointius, ubi supra, et auctores Novae Galliae Christianae, t. IV, col. 55. Regni Theodorici IV initio repetito a mense Decembri anni Christi 720, mensis Februarii anni primi concordat cum anno Christi 621. Alii aliam adhibent annos regni Theodorici computandi rationem. Sequimur auctorem eximii operis De veritate notarum chronologicarum tu veteribus instrumentis investigatione, t. I, pag.

A reliquo vero, sicut a me tam alodo parentum quam per quemlibet adtractum tentum, dominatum atque possessum est, omnia ex omnibus, cum domibus, aedificiis, terris, campis, cultis et incultis, mancipiis, accolabus, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, omne genus pecudum majore atque minore, mobilibus et immobilibus, omnem rem inquisitam, quidquid in ipsa loca superius nominata habere videor, totum et ad integrum ad S. Andochii basilicam proficiat in augmentum. Similiter donamus ad basilicam S. Reginae, ubi ipsa pretiosa requiescit in corpore, in pago Terno-drinse, Vibelum, Ciconias, Anciacum, Rabarias; in pago Leotincinse, villam Maurianae, Altam-ripam, Baniolum; in pago Duismense, Staffacum, Colabarium, Vilnovetum; in pago Annavorum, Carinicum et Casellas; in pago Portinse, Aviciacum et Puscionem; in pago Athoriorum, Pussionem. Haec omnia superius comprehensa, sicut et alia loca ad S. Andochium dedimus, ita et ista ad S. Reginae potestatem cum omnibus integritatibus earum delegavimus. Similiter donamus et ad basilicam S. Ferreoli, ubi ipse dominus requiescit in corpore, et nos in regimine habemus: in pago Pauliacinse, Aciacum cum omnibus appendiciis suis ad integrum, sicut et illa alia loca ad S. Andochium et ad S. Reginae, ita et ad basilicam S. Ferreoli dedimus; in ea vero ratione, ut, dum nos advivimus, supra memoratas abbas S. Andochii et S. Ferreoli vel S. Reginae, et omnes res sibi debitas vel ad se pertinentes, in integritate, seu et jam dicta loca nostra quae nos ad ipsas delegavimus, tenere et possidere quieto ordine faciamus; post nostrum quoque discessum supra memoratas ecclesias et supradictas res unaquaque casa per rectores suos absque ullius contradictione in suam faciant revocare dominationem, in ea ratione ut monasterium nostrum Flaviniacum vel instrumenta quod ad ipsum locum in honore S. Praejecti fecimus, in omnibus studeant conservare. Et, si ipsa instrumenta inrumpere, aut ipsum cenobiolum inquietare praesumpserint, aut res ejus minuire voluerint, nec hoc valeant vindicare; sed res nostras, quas ad supra memoratas basilicas S. Andochii et S. Ferreoli vel

D 549. [Ad hujus testamenti interpretationem, quasdamque textus voces emendandas, multum facit formula Lindembrogiana LXXII, seu Baluziana XXVIII, qua ex eo deprompta videtur fere de verbo ad verbum.]

^a [Illic legendum mallem, ut in formula supradicta, inciso ligno. Post mortem enim testatoris testamentum aperiebatur, recognitis sigillis, incisoque ligno quo testamentum irreveritum claudebatur; nullumque sensum praebent voces inciso ligno.]

^b [Legendum sane in chartario, aut, ut docet formula, in archia vel archiis.]

^c [Error irrepsisse videtur; legendum foret, ut in formula, aut quocumque.]

^d [Melius conscriptiones, ut in formula.]

^e Cangius voc. exso, legendum conjicit exio. In Lindembrogiana formula, cum exio et regresso; in Baluziana vero, cum exio et regresso. Charta Eligii anni 631, cum itibus et reditibus.]

S. Regine delegavimus, amittant; et per protectionem regiam, casa S. Præjecti Flaviniacensis cum omni integritate ipsas recipiat perpetualiter ad possidendum. Quod si pontifex vel aliquis quislibet, dum advivimus, de ipsis abbadiis vel de rebus earum nos exspoliare voluerit, aut aliquid minuare præsumperit, aut ego ipsas abbadias vivens dimisero, nos res nostras quas ibi delegavimus licentiam habeamus ad nostrum dominium revocare, et quidquid exinde facere voluerimus, liberam in omnibus habeamus potestatem. Præterea donamus donatumque in perpetuo esse volumus ad jam dictum monasterium S. Præjecti Flaviniacensis, quod in agro Burnacinsæ opere nostro ædificavimus, in pago Alsinsæ ipsum Bornadum cum ipso castro Flaviniaco cum omnibus adjacentiis vel appendiciis suis ad integrum; et locella seu colonicis in Cadonato, Darciaco, Ceresio, Aguniaco, Gessiaco, Luveriaco, Luviniaco, Pruviniaco, Aderato, Montecellis, et in pago Ternodrinse, Blavaco, et Marcomania; in pago Avalinsæ, et Neverninsæ, sive Ammonias curtem qui vocatur Corbiniacus, et Antonum cum omnibus adjacentiis vel appendiciis earum in integrum; et colonicas in Lisconio, Dumsatio, Viriaco, Valentingos, Vallecrovaria, Juliaco, Pagatiaco, Cassaniaco, Wldonaco, Careaco, Capps, Degantiaco, Casseaco, Rioscella, Palatiola, Govilicis, Sipiciaco et Sapiliaco, seu et illa colonica in Ariaco, quæ fuit Anseberto, cum ipso homine qui supra commanet, nomine Sigberto, et uxore sua leda nostra vel infantes eorum, in integritate quidquid ad ipsam colonicam aspicere videtur, cum omne superposito; et illum clausum in ipso Ariaco, quomodo ille rivus, de vinea Aldoberti descendit ad pratum, totum illum clausum quem nos plantare jussimus cum exso et regresso in integrum; et in pago Barrinsæ, Falciolo et Ulmodo; et in pago Pauliacinsæ, Balna et Corniciaco; et in pago Athoariorum, Hlicio et Blandoniaco et colonica; in pago Amavorum, Fraxino, et areas in salinis Crosone et Vigris. Similiter et areas in Augustodunum civitate: ista omnia quæ superius nominavimus, cum omnibus appendiciis vel adjacentiis earum, quantumcumque ibidem tenere et possidere videmur, per quemlibet adtractum ad nos pervenit aut legibus pervenire debet, totum et ad integrum, cum omne superposito, a die præsentis, in honore Jesu Christi Domini nostri et sancti Præjecti martyris, Magoaldo abbati monachisque suis tradidimus ad possidendum, cum domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, libertis tam ibidem oriundis, quam aliunde translatis vel ibidem commanentibus, vineis, silvis, campis, terris cultis et incultis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, omne genus pecudum, tam majore quam minore, mobilibus et immobilibus, omnem rem inquisitam, et quidquid dici aut nominari potest, totum et ad

A integrum ad jam dictum monasterium Sancti Præjecti Flaviniacum vel rectores ejus proficiat in augmentum. Similiter et illas cessiones quas ad libertos nostros Ghisberto et Gimberto clericos, ad eorum ingenuitates construandas, Daolonecas in Bornato et in Ceresio fecimus, quando eos pro animæ nostræ remedio ingenuos dimissimus, ut dum advivant hoc teneant, et post ipsorum discessum cum omne superposito ad jam dictam casam Sancti Præjecti, ubi eorum patrocina et defensionem constituimus, revertere faciant. Volumus etiam ut ingenuos eos fecimus aut inantea fecerimus, quanticumque in ipsa loca manent, quæ ad Sanctum Andochium et ad Sanctam Reginam et Sanctum Ferreolum vel ad Sanctum Præjectum delegavimus, inspectas eorum libertates super ipsas terras pro ingenuis commaneant, et aliubi commanendi nullam habeant potestatem, sed ad ipsa loca sancta debeant sperare, et nullus de ipsis demonium nostris heredibus reddant; et de hoc quod eis per cartas dedimus ad aliquos aliubi vendere, nec alienare habeant licentiam. Præter ista omnia, reservavimus infauca^a hereditibus nostris Pagaciacum; in pago Neverninsæ curtem quam dicunt Montem-Porcionis. Similiter et in pago Athoariorum, Vedis-vineas, Voguntias, Luceo, Sagoneco; in pago Portinsæ, Solvillare, Monricovilla, Ebrouvillare, Saegalaras, in ea ratione, ut facta mea in omnibus studeant conservare atque defendere. Quod si hoc facere neglexerint, quidquid eis deputavimus perdant, et de omni corpore facultatis meæ reddantur extranei. Et, si aliquid comparavero vel adtraxero, vel pro quolibet ingenno ad nos pervenit aut inantea pervenerit, quod in isto testamento supra non commemoravimus, post nostrum discessum casa Sancti Præjecti per rectores suos recipiat perpetualiter ad possidendum. Per præsens itaque testamentum basilicam Sancti Præjecti, quam opere meo Flaviniaco construxi, heredem meam instituo, eique præsentem codicillum commendo, per quem ita constituo, ut nullus episcopus ullius civitatis, aut archidiaconus, vel quilibet ex clero, aut actores Ecclesiæ, ullo modo de prædicto monasterio Sancti Præjecti nullum præsumant exercere dominatum, non ad mansionaticos aut repastus exigendo, non ad ministeria describendo, non ad abbatem mittendo, nisi cum necesse fuerit chrisma petere, tabulas aut altaria consecrare, sacros ordines benedicere, sicut Losodienses aut Lerinenses vel Agaunenses monachi, a quemcumque de sanctis episcopis sibi elegerint qui hoc agere debeat licentia sit eis expetere, et illi hoc benedicere. Si autem, karitate exigente, pontifex quilibet ab abbate vel monachis ibi fuerit invitatus, simpliciter quæ ei a fratribus offeruntur accipiat, nulla exenia vel munuscula amplius quærat. Quod si fecerit, a glorioso domno quem tunc Deus regnavit

^a [Legendum videtur quos, ut in formula.]

^b [In formula, spectare; sed aliquando, ut testatur Cæsius, sperare idem valet ac pertinere.]

^c [Sic in Mabillonio; imo D. Plan: her, infauca^a;

sed legendum in falcidia, ut in formula, aut in faucidia, qua voce, sermone corrupto, designabatur pars heredibus servata. Charta anni 680 habet in faldidio.]

Burgundæ gubernare permiserit, hoc protinus emendetur. Cum vero abbas illius loci acceperit transitum, quemcumque de semetipsis monachi ibidem habitantes elegerint, secundum Deum, aut si communi consilio aliunde eligere voluerint, hoc in eorum maneat potestate. Quod vero Deus avertat, ne ibidem sanctus ordo tepescat, potestas maneat monachis ibidem habitantibus ad unum de sanctis monasteriis expedire, et per eorum salubre consilium eorum regulam emendare. Te igitur, domna et sancta mater mea ecclesia Sancti Præjecti, heredem instituo, quidquid unicuique deputavi fidei tue committo. Te quoque heredem meam in Deum et regis potestatem commendo, ut contra omnes inquietudines sua te post Deum fortitudo defendat: quia hoc quod tibi deputavi, malo te habere quam me, te magis quam ceteros heredes ac proheredes meos. Precor igitur domnum gloriosum regem, tam tempore moderno regnantem, quam futuro succedentem, et per Dei tremendum iudicium adjurare præsumo, ut præsentem codicillum, vel jam dictum cœnobium meum sua fortitudine jubeat defensare atque solidum in omnibus custodire, ut nullatenus ab infestatione malorum hominum possit intrumpi; sed delectet monachis ibidem conversantibus, vel sacerdotibus per loca sancta quæ præsens noster codicillus commemorat habitantibus, pro me et vita regis et filiorum ejus Dominum supplicare. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si aliquis heredum ac proheredum meorum, vel quælibet opposita persona præsens hoc testamentum meum infringere conaverit, vel tentare præsumperit, inprimis usque dum ad veram emendationem proinde corrigatur. Deum et sanctos suos habeat contrarios et a liminibus ecclesiarum efficiatur, extraneus, et insuper inferat cui quem pulsaverit, una cum socio fisco, auri libras triginta, argenti pondera quingenta coactus exsolvat; nihilominus præsens pagina firma permaneat stipulatione subnixâ. Quam manu mea propria subter firmavi, et bonorum hominum signis vel alligationibus roborandam decrevi. Et quod superius memorari debueramus, tam aurum quam argentum vel reliquas fabricaturas seu ministeria ecclesiæ, vel strumenta cartarum, libros vel vestimenta ecclesiæ, vel omne præsidium quod mihi legibus vivens possidere vi-

deor, et mihi redebatur, inspecto illo strumento quod antea ad Sanctum Præjectum vel ad abbatem Magoaldum et monachos ejus fecimus, post nostrum discessum ad ipsum monasterium Sancti Præjecti Flaviniacum revertantur; et ipse abbas Magoaldus, cum monachis suis, pro animæ nostræ salute ea recipiat et perpetualiter eis proficiat in augmentum, vel quidquid exinde facere voluerint, liberam in omnibus habeant potestatem faciendi.—Widrado abba. Gerefredus defensor. Amalsindus. Haldofredus.—Actum Sinemuro castro, die kal. Febr. xv, et scriptum per manum Haldofredi notarii, suadente et deprecante eodem venerabili abbate Widrado, immo sigillante, per illustri viro Amalsindone sigillo regio. Anno domni Theodorici regis primo, astante nobili et firmante vulgari populo, una cum defensore Gerefredo, clarissimo viro.

LVII.

Charta qua Bertrada Prumiensi monasterio a se condito plurima dona confert^a (ann. 781).

In nomine Deitatis Sanctæ Trinitatis. Ego Bertrada seu Berta, seu et filius meus Charibertus, recogitans molimina peccaminum nostrorum, ut parva pro magnis, terrena pro cœlestibus, caduca pro futuris, in ara summi Dei omnipotentis offerre mereamur, ut ab ipsis sublevare adipiscamur jugi miserationum domicilii Dei. Idcirco desiderio desideramus circa fluvio Prumia monasterio ædificare; quod ita et fecimus in honore S. Mariæ, et S. Petri, et S. Pauli, S. Johannis et S. Martini, et sub cœnobio vel regulari ordine ibidem debeant monachi conversare, et pro peccatis nostris die noctuque Domini misericordia adtentius exorare, ut a noxiis sceleribus nostris et filiis meis defunctis mereamur emundare. Propterea donamus ad monasterio qui vocatur Prumia, de foreste nostra de ipso monasterio juso aqua desuetus illo exarte usque in ipso vado in Prumia, et de ipso vado indricto usque in Melina flumen, deinde per Melina fuso aqua usque ubi nobis obtingit legitimo, usque ad Winardo curte, usque ad illa marca qui nobis obtingit; et ad stipendia ipsorum servorum Dei donamus de villas nostras, id sunt, de Romairo villa, de nostra portione medietate, et de Prumia medietate similiter; ad Saaingas in Moslisi, super

^a Eruit Marienus, Ampliss. coll. t. I, col. 25, ex chartario Prumiensi; recuderunt Calmetus, Histor. Lothar. t. II, probat. col. 91; Bertholetus, Histor. Luxemb. probat. t. II, pag. 29; Hontheimius, Histor. Trevir. dipl. t. I, pag. 112, et auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. XIII, instr. col. 295. Prima hæc est Prumiensis monasterii fundatio, in prato ubi exstat adhuc, ait Martenius, ecclesia quæ S. Benedicti capella dicitur, orientium monachorum conditorium; aliam autem postea splendidiorem basilicam extraxit Pipinus rex, proximo in loco, hortante conjuge sua Bertha. Hanc cave ne confundas cum priore Berta, quæ chartam emisit quam exhibemus, et quæ hic triplici vocatur nomine, Berta, Bertrada, Bertradana. Hæc habebat filium Charibertum, uxor vero Pipini genitorem habuit Heribertum, quem eundem cum Chariberto censet Hontheimius, in notis ad char-

tam Bertradae, ubi supra, unde priorem Bertam posterioris aviam fuisse arbitratur. Aliquam de hujus chartæ sinceritate suspicionem moverat invocationis formula prorsus insolita. Ex plurimis enim instrumentis quæ huc usque recensuimus, cum invocatione S. Trinitatis, nullum est quod non spuris annumeravimus, si summorum pontificum bullam unam aut alteram excipias, et unicam Gammonis chartam datam anno Christi 697 (Col. 1255) supra: huic autem, cum aliis falsi iudicii absolvi possit et ex chartulario sit deprompta, formulam insolitam a chartularii scriptore temere prælixam fuisse licet conicere. Sic etiam censemus de charta Bertradae, pariter e chartulario eruta, et quæ nulli quæ sciamus suspecta visa est. De nostra annos regni Theodorici IV computandi ratione supra diximus (Col. 1268, not. 8).

fluvio Mosella, totam de Bursis quicquid est de nostra A parte totam, et de Bianco quicquid nobis obtingit totum. Bertelingas nostra parte tota donamus donatumque in perpetuum esse volumus. Villas superius nominatas ad monasterio Premia, in honore peculiaris patronis nostris S. Mariæ, Petri et Pauli, et S. Martini seu ceterorum sanctorum quorum pignora ibidem in ipso loco venerare noscuntur, ubi Angloaldus Christo auspice præesse dinoscitur: hoc sunt, villas nostras superius nominatas, cum omni integritate eorum: hoc sunt, Sessi cum widriscapis, casis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, silvis, mancipiis, scolabus, vestibus, utensilibus, vineis, cultis et incultis, mansionibus, mobilibus et immobilibus, vel quicquid in ipsis villis antecessores nostri ibidem tenuerunt, et nos a die presente tenere visi sumus, totum et ad integrum, sicut superius dixi, ad jam dicto monasterio, pro animæ nostræ vel filii mei defunctis remedium vel æterna retributione, donamus atque transfundimus de jure nostro in jure et dominatione ipsorum servorum Dei, ut ibidem perpetualiter proficiat eis in augmentis, et a die præsentis ipsi servi Dei qui in ipsa loca ordine sancta contemplare videntur, jam dictas villas habeant, teneant atque possideant, et eorum posteris spiritalibus derelinquant ad possidendum, vel quicquid de ipsa facere voluerint liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi. Si quis vero, nos, aut ullus de heredibus nostris, sut proheredes, vel quislibet opposita persona, contra hunc testamentum a nos factum venire tentaverit aut hoc immutare voluerit, quod futurum esse non credimus, in primitus iram Dei omnipotentis incurrat, et S. Petro qui tenet claves regni cælorum, et S. Paulo cum quo apostolis Domini seu et ceterorum sanctorum, sic marcescat in radice ut non florescat in ramis, et, si ei rami evererint, ad nihilum deveniant, tamquam anathematus in radium solis, et quod repetit nullam umquam tempore evindicare non valeat, sed inanis et vacuus cum ipsis maledictionibus perseveret; et adhuc pro totius firmitatem, ac si parva munuscula nostra quæ Deum obtulimus, in læsa perseveret; et insuper, juxta legem conditoris, quod principes sanxerunt b, inferat nobis auri libras x, argenti pondera xx, et si nec quoque factum nostrum ullum tempore irrumpere valeat, sed præsens testamentum a nos factum omni

tempore firmiter permaneat. Unde et nos ipsam cartulam donationis a die præsentis fieri rogavimus, et manus nostras subter decrevimus affirmare, et viris magnificis affirmare rogavimus.

Facta cartula donationis publice, in villa Prumia, sub die quod fecit mensis Junius dies viginti tres, anno primo regni domni nostri Theoderici Regis.

Signum † Bertradanz, quæ hanc cartulam fieri rogavit, manu sua facto. Ego Charibertus subscripsi. Ego Bernarius subscripsi. — Signum † Chrodolandæ. Ego Theodericus subscripsi.

LVIII.

*Charta recognitionis censuum de pago Arduno, Herlemundo Cenomanensi episcopo solvendorum * (ann. 721).*

Domno et seniore nostro viro apostolico Herlemundo, qui casam Sancti Gervasii in regimen habere videtur; nos enim in Dei nomine Domnoleus, Bodoardus, Rogobertus, Bosolenus, Gembertus, Audobertus, Gundoaldus seu et Adobertus, junioris Audranno agente de villa vestra Sancti Gervasii nuncupante Arduno. Dum cognitum est qualiter et permissio ipsius Audranno illas inferendas vel omnia exactum quod ex ipsa villa ad partem sancti Gervasii reddere debetur, de pagensis nostris unusquisque per manus nostras recipimus vel ad recipere habemus, unde apud Halingan vicedomino partes exinde fecimus, et nobis de annuata carta, quod fuit regnante Chilperico rege, de ipsa ferenda, in integrum nobis injunxit, quod ipsi pagenses nostri hoc reddebant, vel nos cum ipsis, vel ipsos pagenses exinde convictos esse faciat. Propterea hanc epistolam cautionum nobis emittemus, vel manu nostra affirmavimus ego Domolenus, quod de ipsa annona redebeo sol. septuaginta et duo: et ego Bodoarius solidos septuaginta tres; et ego Rigobertus sol. xxxiii; et ego Bosolenus sol. xl et tres; et ego Audobertus sol. xxxvii. Similiter ego Gembertus sol. lxxxij et dr. ij; et ego Gundoaldus sol. xxxvj et dimidio; et ego Adobertus sol. xxj et tremisso, sicut diximus. Nos enim juniores Aidranno hoc vobis per hanc epistolam cautionis spondemus, ut medio Julio ipsa inferenda, quod superius est intimatum, quod unusquisque de sua parte reddere debet, si ut superius est insertum et apud nos cognitum est, quod exigere petimus, sicut diximus, medio mense Julii ipsa vobis in integrum transsolvere spondemus, ut gratiam vestram exinde adimplere debemus. Simili-

* [Vox *testamentum* vulgari sensu non est intelligenda; Bertrada enim bona tradit a die præsentis, et infra scribit *chartulam donationis*. Nonnulla exstant id genus instrumenta in hac collectione quibus donationes inter vivos nuncupantur *testamenta*, id est *testatio, declaratio voluntatis*: sic in lege Ripuariorum, tit. lxx et lxxvii, inscribitur *testamentum venditionis, traditionis*. Vide Cangium voc. *Testamentum*.]

b [Hic charta obiter innuit const. 8, tit. ix, lib. ii, codicis Theodosiani qua sanciantur poenæ in eos qui pacta conventa implere recusant. Cf. Gothofredum ad hanc constitutionem.]

c Nihil est in hoc instrumento quod falsum sapiat.

Non aliunde tamen cognitum est quam ex Actis episcoporum Cenomanensium, inter Mabillonii *Analecta*, pag. 284, quæ plurima dubiæ fidei complectuntur instrumenta. Ex his unum supra, pag. 156, edidimus quibus fœcales redditus in villa de Arduno Cenomanensi Ecclesiæ concessi sunt, et illud spuris annumeravimus. An ad hujus confirmationem illud quod exhibemus fictum fuerit? De hoc suspicionem movere religio nobis foret, cum nulla suppetant supposititii fœtus indicia. Herlemundus jam a pluribus annis Cenomanensem regerat Ecclesiam cum regnum auspiciatus est Theodericus IV.

ter et de illis fidefactis quod nostri pagenses qui hoc contemserunt, et vobis de ipsis vicis hoc vobis spondimus, ut per unumquisque hominem de suo servitio, juxta quod vobis quidem fecerunt et vester brevis loquitur, ipso die in integrum exinde apud nos satisfacere debeamus ^a. Quod si hoc non fecerimus et voluntatem vestram exinde non adimpleverimus, per hanc epistolam cautione vobis spondimus ut in postea, post ipso placito, totum in duplum vobis transolvere spondimus, quam postea epistolam cautione cum adstipulatione subnixam, manus nostras subter firmavimus et adfirmare rogavimus.

Actum Cenomannis civitatis, in mense Junio, in anno i regnam domini nostri Theoderici regis. Signum Domnoleno. Signum Rigaberto. Signum Hauderharlo. Signum Bausleno. Signum Audoberto. Signum Gemberto. Signum Gundaldo, qui hanc epistolam cautionis affirmaverunt conscientes. Bertrannus rogatus subscripsit. Teobaldus subscripsit. Adebertus subscripsit. Odilus scripsit et subscripsit.

LIX.

Charta qua Ebroinus comes plurima dona confert basilicæ S. Petri in loco Rinharim^b (ann. 721).

In Dei nomine. Ego Ebroinus comes, filius Oda [M., Odo] quondam, donator; aliquid de rebus meis ad loca sanctorum, pro remedio animæ meæ, seu dilectissimæ conjugis meæ Theodelindæ, dare disposui: hoc est, ad basilicam Beati Petri apostolorum principis, seu Johannis Baptistæ vel ceterorum sanctorum, quæ constructa est in loco Rinharim [M., Reynaren] in pago Dublinsi, super fluvio Rheno, ubi nunc dominus pater et pontifex Willibrordus [M., Willebertus] episcopus custos esse videtur; dono in loco Nitro, villa nostra, casatos tres cum uxoribus et infantibus, terras cum sala et curticle [M., curtile] meo, vel adjacentia et ad eundem locum pertinentia; et portionem meam in loco Haemmi, silvam

^a [Eo attentius perpendenda est hæc charta, quod nulla similis argumenti reperitur, qua debitores redituum recognoscant quid unusquisque pro sua parte debeat, sequere reos promittendi constituentes, singuli pro omnibus integram reditum se persoluros spondent: hic deprehendimus prima vestigia usum sequioris ætatis de solvendo censu feudali.]

^b Hanc edidit Miræus, Opera dipl. t. III, pag. 530, ex charta vetustissima [notatque eam inter cætera comitum Hollandiæ diplomata vetustissimam existere]. Eamdem cum plurimis discrepantiis nobiscum communicavit dominus Turpin, congregationis Sancti Mauri, depromptam a D. Mich. Colloz, subpriori S. AgERICI Virdunensis, ex chartulario Epternacensi quod aureum librum vocant, sub finem XII sæculi exarato. Cave ne Ebroinum comitem cum Ebroino majore domus, et Theodorico sub cujus regno data est charta hæc cum Theodorico III perperam confundas. Ebroinus major domus anno Christi 682 vita cesserat, ut videre est apud Gesta Fr. cap. 47, et Fredeg. Cont. cap. 98; Theodorico III circa annum 691, ut testatur Longuer. Annal. Franc. ad annum 690, in Coll. script. rer. Fr. t. III, pag. 691; Willibrordus vero, qui hic episcopus dicitur, non nisi anno 695 episcopatus insulas adeptus est, teste Ma-

jaris mei, totum et ad integrum dono. Sed et hoc quod mihi legibus provenit in Dangaesbroch [M., Doensbrug], medietatem silvæ ad eundem locum pertinentem jure meo, et in villa nostra Meri casatum, cum uxore et infantibus et portione [M., cum terris et peculiari eorum, et portione] silvæ, et in villa nostra Riabari, casatos quatuor, cum uxore et infantibus, cum terris et peculiari eorum et portiones de silva; et in villa nostra Millingi, basilicam domus nostræ Mariæ cum omni integritate, quam ibidem ordinavimus, ad eundem Sanctum Petrum subrogari volumus et decrevimus, et servum nostrum Folcharium ibidem servientem cum uxore et infantibus, Eodfrid [M., Godefridum] cum uxore et infantibus et terris [et terris deest ap. M.]; et in loco Meginun, Walanunt [M., Megrin, Walanun] cum uxore et infantibus, cum terris duabus hobinnas [M., duas soburinas], et in villa Dagaerburge, Oda cum uxore et infantibus et peculiari suo. Hæc omnia, cum integritate, id est, tam casis quam curtillis, campis, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, re mobili et immobili, re exquisita et inexquisita, vel reliqua oportunitate ibidem aspiciente, ad supradictum locum sanctum dono donatumque esse [esse deest ap. M.] perhennis temporibus volo, pro orationum lucro, vel missarum solemnibus celebrandis perpetuo pro me et pro meis, et ipse locus sanctus et custodes ejus hoc habeant, teneant et possideant ac defendant [ac defendant deest ap. M.], et quicquid exinde facere voluerint liberam ac liberrimam in omnibus potestatem habeant. Si quis vero, quod futurum esse non credo, nos, aut aliquis de heredibus [M., heredibus aut proheredibus] nostris, vel ulla opposita persona [hæc quat. voces desunt ap. M.], contra hoc testamentum [M., hanc donationis cartulam] venire temptaverit aut emulare voluerit, in primis a sancto Petro et sancto Paulo excommunicatus fiat, et insuper inferat fisco ^c auri libras decem, argenti pondo viginti, una

bill. Annal. t. I, pag. 610. Ergo Ebroinus comes, de quo agitur, alius est ab Ebroino majore domus [ut recte probat Miræus, ubi supra; de Ebroino nostro verba fecit Heda in Historia Trajectensi, pag. 28]. Theodorico vero intelligendus est rex hujus nominis quartus, qui post mortem Chilperici II, mense Decembri, anno 720, regnum videtur auspiciatus; Willibrordus autem ad annum 738, imo forte ad annum 740 vitam produxit, ut testatur Hist. litt. Franc. t. IV, pag. 63. Quis autem fuerit Ebroinus ille comes non liquilo constat. Ebroinum comitem novimus qui primarius conditi Caroffensis monasterii tabulis subscripsit anno Christi 685, Mabill. Annal. t. II, pag. 271. An idem est qui auctor fuit chartæ quam expendimus? Id definire arduum foret. Chartam edimus ad fidem exempli a domino Turpin communicati; lectiones Miræi inter uncas ascribimus.

^c Sic apud Miræum: « Et eam infringere voluerit, et dictis rebus aliquid quasi hereditario jure auferre conaverit, penitus iram omnipotentis Dei incurrat et SS. angelorum, et a liminibus Ecclesiæ Dei vel corona SS. extraneus efficiatur, et lepram Giezi, vel percussione Ananix et Saphiræ consequatur, partemque habeat cum Juda Iscariote, qui Dominum tradidit, post maledictionem et excommunicationem.»

cum sacralis iuno fisco exsolvat. — Actum publice a Riharos, anno primo regni domini nostri Theoderici gloriosissimi regis [*Mirans add. iudict. vij.*] Ego Ebroinus hoc testamentum a [*M. add. coram*] me factum relegi [*M., reliqui*] et propria manu firmavi. Ego Ugilius, indignus presbyter, rogante Ebroino comite, in Dei nomine scripsi et subscripsi. Gunbrechtus. Folchbrechtus. Godobrechtus. Raedbrechtus. Redualdo. Herifuso *.

LX.

Charta qua Rigobertus vendit Erkenbodo [Taruanensi] episcopo villas in pagis Taruanensi et Pontivo (ann. 723).

Domino atque apostolico patri Erkenbodo episcopo atque emptori et eius congregationi ibidem consistenti, ego Rigobertus vendidi et in presenti tradidi, hoc est, omnes villas meas nuncupantes Sethiaco, super fluvium Agniona, cum adjacentiis suis Kelmias et Strato, et infra Mempisco Leodebringas mansiones, seu Bebrinio, super fluvio Quantias, in pago Taruanense, cum adjacentiis suis quæ sunt in pago Pontivo in loco nuncupante Mentek, super fluvio Æteya. Actum Sithiu monasterio, publice, iv cal. Sept. anno iij regni domini nostri Theoderici gloriosi regis. Ego Rigobertus hanc venditionem a me factam relegi et subscripsi. S. Dodoni. S. Leudegesili. S. Chimbaldi centenarii. S. Cherehaldi. S. Ellemberthi. S. Ingomari. Wisidmarus diaconus hanc venditionem scripsi et subscripsi.

LXI.

Charta qua Haicho Donat monasterio Honaugiensi partem suam in insula Honaugia (ann. 723).

Sacrosancto monasterio quod dicitur Honaugia, in honore sancti Michaelis super Renum fluvium constructo, ubi presenti tempore Benedictus esse videtur abbas, Haicho ^d, cogitans ad Deum, pro

* Sic subscriptiones leguntur apud Miræum: « Ego Vigilius, indignus presbyter, rogante Ebroino comite, in Dei nomine scripsi et subscripsi. Cunebrechtus. Polikbertus. Go'ebrectus. Raedbeisus. Redualdoheri filio. »

^b Edidit Malbranq. de Morinis, t. I, pag. 570, et ad ipsius fidem recedit Coitius, Ann. t. IV, p. 639. Eodem anno quo charta hæc data est, ad Taruanensem episcopatum promotus fuerat Erkembodus seu Erkenbodus (utroque enim modo ejus nomen effertur), Sithiensis abbas, de quo videsis Joanne n Iperium, in Sithiensi chronico, apud Marten. Thesaur. anecd. t. III, col. 482. Ibi memoratur venditio cujus chartam hic exhibemus, ac hujus instrumenti initium et notæ chronologica: ipsisimis verbis describuntur; sed annum tertium regni Theoderici IV perperam alligat Iperius cum anno Christi 716.

^c Vulgavit ex veteri exemplo Mabillonius, Annal. t. II, append. pag. 696; recuderunt Eccardus, Orig. Habsburg. pag. 99, Schœpflinus, Alsat. diplom. t. I, pag. 6, ex ms. sæculi xv collegii S. Petri senioris Argentinensis; emendatiorem D. Grandidier, Histor. Eccl. Argent. t. I, prob. pag. 55, ex eodem ms. et ex chartulario in archivis Tabernensibus servato. Postremam hanc editionem sequimur.

^d Haicho frater fuit Boroni, cujus chartam infra edemus, pag. 346. [Adalricus genuerat Adalbertum ducem, Helichonem et Hatichonem. Adalbertus pater

effectu anime mee vel eterna retributione, complacuit mihi, ut de ipsa insula, que dicitur Honaugia et Renu circuit, de parte mea ad ipsum monasterium condonare deberem; quod et ita feci. Ideoque hæc omnia supradicta ad jam dictum monasterium, vel ad agentes suos, a die presenti, in vestram tradere dominacionem possidendam, ut quicquid exinde facere volueritis, liberam ac firmissimam habeatis in omnibus, Christo propicio, potestatem. Si quis vero, quod si ego aut aliquis de herodibus meis, vel ulla opposita persona contra presentem epistolam venire et agere, aut aliquam calamitiam generare voluerit, inferat ad agentes supradicti monasterii aut libram unam, et nihilominus presens epistola istic firma et stabilis permaneat, stipulacione subacta.

Actum in villa Sunthusia ^e, publice. Datum sub die decimo quinto kalendarum Octobris, anno tercio regni domini nostri Theoderici regis. Signum Haichonis, qui hanc donacionem fieri rogavit. Signum Hugonis filii sui, qui consensit. Signum Albrici filii sui testis. Ego Guntramnus, ac si indignus presbyter, rogatus scripsi et subscripsi.

LXII.

Charta qua Boronus Honaugiensi monasterio donat partem suam in insula Honaugia, et mansum in loco Gwillesteti (ann. 726).

Sacrosancto monasterio quod dicitur Honaugia, in honore S. Michaelis archangeli super Renum fluvium constructo, ubi presenti tempore Benedictus sive Tubanus esse videtur abbas, Boronus cogitans ad Deum, pro affectu anime mee, vel pro eterna retributione, complacuit mihi, ut de ipsa insula, que dicitur Honaugia, et quam genitor meus michi dereliquit et ad me pervenit; de parte mea ad integrum ad ipsum monasterium dono atque transfundo; et in alio loco qui dicitur Gwillesteti, mansum unum legitimum, quem Bobo tenuit. Hæc

fuit Luitfridi et Ebrohardi, quorum chartam videre est supra, pag. 338. Helicho avus fuit Haichonis, de cujus charta nunc agitur; Baticho, tertius Adalrici filius, genuit Boronem, cujus donatio pag. 346 referenda est: vide Grandidier, t. I, prob. 78.]

^e Mabillonius legit *Sunthusia*. Schœpflinus, Alsat. illustr. t. I, pag. 785, et Alsat. dipl. t. I, pag. 6, not. intelligit vicum Sunthausen prope Selestadium.

^f A Mabillonio, Annal. t. II, append. pag. 695, ex veteri manuscripto edita, recusa ab Eccardo, Orig. Habsburg. prob. pag. 90, Laguille, Histor. Alsat. t. I, prob. pag. 5; Schœpflino, Alsat. diplom. t. I, pag. 6. Emendatior prodiit ope chartularii archivi Tabernensis, curis D. Grandidier, in Hist. Eccl. Argent. t. I, prob. pag. 60, quem sequimur. De Benedicto et Tubano, Honaugiensi monasterii abbatibus, alibi diximus, inter notas diplomatæ Theoderici IV, sub anno 725. Omnes editores in notis chronologicis legunt annum tertium regni Theoderici, excepto solo D. Grandidier, qui sextum annum legit, ad fidem Tabernensis chartularii, quam lectionem tuetur diploma quo monasterium Honaugiense Tubano commissum dicitur anno hujus regni quarto; unde liquet diploma quod expendimus, datum tempore Tubani abbatis, nonnisi post tertium annum regni hujus emissum fuisse. Sed instrumentum quo committitur Tubano hoc monasterium subleatæ fidei est.

omnia supradicta ad jamdictum monasterium vel ad agen es suos, a die presenti, in vestram trado dominationem possidendum, ut quidquid exinde facere volueritis, liberam ac firmissimam habeatis in omnibus Christo propitio potestatem. Si quis vero, quod si ego aut aliquis de heredibus meis vel quolibet opposita persona contra presentem epistolam venire aut agere aut aliquam columbia generare voluerit, inferat ad agentes supradicti monasterii auriacis sex, et nichilominus presens epistola ista firma et stabilis permaneat, stipulatione subnixta.

Actum in villa Ebrotheim, publice. Datum sub die xj kal. Julii, anno vj regni domini nostri Theodorici regis. Signum Boroni, qui hanc donationem fieri rogavit. S. Ratberthi testis. S. Alberici. S. Haubaldi. S. Gozberti. S. Balluni testis. Ego Guntramus, ac si indignus presbyter, rogatus hanc epistolam donationis scripsi et subscripsi.

LXIII.

Charta qua Widegernus, episcopus Stradburgensis, fundationem monasterii Morbacensis, conditi ab Eberhardo comite, confirmat, et illud privilegii ornat (ann. 728).

Dominis sanctis adque honore dignissima apostolicis meisque in Christo patribus, Widegernus, gratia Dei ecclesieque sancte Marie in Stradburgo civitate vocatus episcopus. Noverit sancta industria vestra, qualiter pastores Ecclesie solertissimae cura, summoque studio debent procurare, ut Ecclesia Dei lucris animarum proliceret, et per nos monitis salutaribus, in quantum valemus, vicorem obtineat, ut his qui eterno pastoris spontaniae relictis omnibus sequi cupiant, atque sic abnegantes semetipsos, per angusto calle atque via gradientes, vocem aeternae regis hae Redemptoris nostri audientes : Exe de terra tua et de cognatione tua, et vade in terra quem monstravero tibi; vel illud : Qui reliquerit patrem, aut matrem, aut fratrem, aut agros et cetera propter nomen meum, centuplum recipiet et vitam eternam possedebit; et : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, tollat crucem suam et sequatur me. Oportet ut nos audiamus, qui dixit : Hospes sum et suscepistis me; et : Qui vos recepit, me recepit; et : Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis; ut quod a principe apostolorum in initio Ecclesiae institutum est, quia omnis multitudo credentium erat in unum, et nullus suum proprium dicebat aliquid esse, sed erat illis omnia communia

^a Edimus ad fidem D. Grandidier, *Histor. Eccles. Argent.* t. I, prob. pag. 63, qui hoc instrumentum ex Morbacensi chartulario deprompsit, et contulit cum alia charta authentica Heddonis, Argentinensis episcopi, data anno 748, quam conjicit descriptam fuisse ex charta Widegeri. De Heddonis charta loco suo dicemus. Chartam Widegeri prius vulgaverant Eccardus, *Orig. Habsburg.* pag. 416; Laguille, *Histor. Alsat. probat.* pag. 9; Lunig, *Spicil. eccles.* tom. IV, pag. 174, et t. V, pag. 355; Mabillonius, *Annal.* t. II, pag. 702; ac denique Schoepflinus, *Alsatia dipl.* t. I, pag. 9 : sed corrupte omnes. Notas chronologicas vitiosas censuit Mabillonius, qui negat

A et cor unum et anima una : unde institutio sancta ex hoc a sanctis patribus inpostmodum ab oriente in occidentem et in partibus Galliarum, monasteria multa sub regula sancta horum exemplo relegio clara promulgavit, precipue monasteria Lirinensis, Agaunensis, Luxoviensis, et in universo mundo, sub regulas SS. Patrum, maxime beati Benedicti et sancti Columbani abbatibus, vita commune optime dispositae, et per auctoritate clementia regum, et per privilegia sanctis atque catholicis pontificibus firmiter roborata; et sanctae canonum hoc non derogant, sed potius luculenter exubant. Unde nos comperit quod vir inluster Eborhardus, quomus, in heremo qui vocatur Vosagus, in pago Alsaciense, infra nostra parrochia, in loco qui antea vocabatur Muorbaccus, nunc Vivarius-peregrinorum, et in honore sanctorum apostolorum et sanctae Mariae Dei genitricis, ceterorumque sanctorum, cum Dei adjutorio et nostro consilio, monasterio in suo proprio a novo aedificare conatus est. At quod evocantes Perminis episcopo, cum suis peregrinis monachis ibidem cynobio, vel sancto ordine sub regula beati Benedicti, Dei gratia et nostro adjutorio, perficere deberent. Unde nos congratulantes hujus viri sancte devotione et glorioso proposito, vscirale caritate pietateque commoti, devotione promptissima, una cum consensu fratrum nostrorum abbatum, presbiterorum, archidiaconi, omnique clero ecclesiae ubi ego deservo, sed et ducis ac judicium timentiumque Deum populo hujus provinciae catholico, ut ab ipso monasterio seu cynobio congregationeque peregrinorum monachorum, per nostra et per vestra auctoritate privilegio conscriberem, vel confirmare debemus, quod ita et fecimus, ut ipso monasterio omnia, quidquid ad ejus pertinet ditione aedificiis, basilicis, cum ministeria vel ornamenta de quarum omnium rerum, sacrisque codicibus strumenta cartarum, aurum, argentum, aeramentum, vel quibuslibet rebus ipsius monasterii, seu cellolas, vel ejus appendiciis, etiam villas cum agris, domibus, mancipiis utriusque sexu, acolabus, et quod jam dictus inluster Eborhardus, vel alii pro salute animae per quolibet modo donaverunt vel delegaverunt, seu et inantea tam ipse quam et munificentia regum, principum, pontificum, clericorum, vel a quocumque hominum, Christo inspirante, largitum fuerit, cum omnia et ex omnibus, per hanc privilegium confirmamus, ut ad die presente ipsi monasterii prefati-

toto principatu Theodorici IV Ascensionem Domini unquam incidisse in diem Maii decimam tertiam : sed in eo fallitur; anno enim octavo regni ejus, quo data dicitur charta de qua agimus, et qui concurrit cum anno Christi 728, dies Paschae fuit dies quarta Aprilis, ac proinde diem Ascensionis in diem 13 Maii incidisse necesse est; ergo in notis chronologicis hujus chartae bene concordant omnia. Legitur in chartulario, ut testatur *Histor. Eccles. Argent. prob.* pag. 67 not., sigillum huic instrumento affixum fuisse, cum effigie episcopi stantis, dextra pelum, sinistra librum gestantis, hac circumscripta perigrapha : *Widegernus Dei gratia Argentinensis episcopus.*

que peregrini monachi eorumque successores, sub regula sancti Benedicti cynubialiter congregati, secundum sanctum propositum, eorum jure, absque ullius repetitione trademus adque trebuimus potestate. Neque nos ipsi, neque successores hujus civitatis pontefices, neque archidiaconi, neque exactores, neque aliquis de parte Ecclesiae, vel quislibet nullus, aliquid dominare, vel jubere, aut requerere censum, vel dona, aut qualibet munera nullumquam tempore expetire non presumant. Cum vero necesse fuerit chrisma petire, altaria consecrare, sacros ordines benedici, aut aliquos benedictiones expetire, aut oratoria in eorum loca edificare, rector ipsius monasterii vel peregrini monasterii ibidem consistentes, aut si de se episcopum habent, aut a quacumque de sanctis episcopis sibi elegerint, qui hoc facere debeat, licentia sit eis expetire et ille hoc tradere, benedicere, vel consecrare. Et nullus in ipso monasterio illicito ordine contra voluntate aut votum ipsorum monasterio eorum adire non presumant, nec secretius ingredi septa. Et si aliquando pro qualicumque causa expetit, ut ipsius rector, vel ipsis peregrinis monachis congrua fuerit voluntas, et episcopus invitatus ad ipso monasterio venerit, coelebrato officio, absque ullo munere requisito, mox ad propria revertatur. Cum vero abba loci ipsius acciperit transitum, quemcumque peregrini monachi ibidem habitantes de semetipsis secundum Deum et regula meliorem invenerit, ipsum sibi constituent abbatem. Quod si ibi de se ipsis talem non invenerint, de alia monasteria jam dicti Perminii episcopi de illas congregationes peregrinorum, quem sub uno modo petitiones vel una sancta institutione beati Benedicti quoadunavit ipse sibi consentientes abbatem regularem expeditant et constituent. Et, si ibi sanctus ordo tepuerit, quod absit, vel aliqua discordia inter ipsos monachis surrulerit, et ipsi hoc non prevalent aut non voluerint emendare, tunc qui ex ipsis rector ordine secundum regula voluerit vivere, ubicumque in alia monasteria, ubi peregrini monachi supradicti episcopi consistere videntur, et rectius regulariter inviaerint, potestatem habeant expetire; et illi per eorum salubri consilio, Deo largiente, ipso sancto ordine vel ipsis monachis per regula restringere, emendare, corrigere atque pacificare faciant; et nulla occasio sit, ut alius abba per quascumque ingenio contra eorum sancto ordine ibidem ponatur, aut de rebus suprascripto monasterio aliquid menuitur. Quapropter sancto et apostolico compadres et confratres mei, ideo vestra catholeco authoretate, nostraque gemina sociamus, ut hic privilegium omni tempore firmissima habeat firmitatem, ut nullus nullumquam tempore contra agere non presumat; sed presens futuris temporibus inviolatus permaneat; et nunc omnibus episcopis et Deum timentibus hominibus prece, subpleco et per caritate conjurare presumo, ut quibus hic privilegium ostenditur, manus vestras subscribere et confirmare dignetis, ut vestra auctoritate

A fultus, inconvulsus permaneat, qualiter eisdem peregrinis monachis in ipso monasterio consistentes elarius dilectet pro statum Ecclesiae et integritate sacerdotum, pro incolometate regum et pacis christianorum, pro poenitentium remissione peccatorum vel requiem fidelium defunctorum divinae misericordiae tranquillius exorare. Preco igitur et contestor quoram Deo et beatis angelis ejus cunctisque sanctis, omnibus successorebus vel omnes christianis, ut hunc privilegium, quem consense clericorum, laicorum timentium Deum, plebs et ecclesiae nostrae decrevimus vel concedimus, in nullo erumpere presumant, sed per ineffabilem Trinitatem cunctis conjuramus, ut in quo prevaluerint, in omnibus conservare et studeant; et si aliter obstinato animo, vel diabulo instigante, invidia vel cupiditate deceptus, vel qualibet modo, quod Deus avertat, si nos ipsi aut successores nostri, vel quislibet de quacumque parte, contra hunc privilegium temptare conaverit, vel jam dictis peregrinis monachis vel successores eorum inquietare, vel eis aliquit minuare presumpserit, si se emendare noluerit, et a mala voluntate celerius noluerit corrigere, cum Dei genetricis semper Virginis Marie vel beatorum apostolorum cunctorumque sanctorum ante conspectum regis oeterni Christum Domini nostri, in cujus amore hunc privilegium ad jam dictis peregrinis vel et cynubis concedimus, se confidant pro nequissimis peccatis eorum vel iniquissima malicia oeternis incendiis concrematuros, hac illa sententia se experiendo, qui falsis sacerdotibus Dominus minatur: *Vae vobis hypocritae, qui claudetis regnum Dei, quia nec vos introitis, nec alius introire permittitis; et: Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, melius erat illi ut alegaretur mola asenaria ad collam ipsius, et projiceretur in profundum maris; et: Qui Deum timore neclerit judicantis hominibus, inferat partibus ipsis monasterii vel peregrinis monachis ibidem habitantes, cum sociante lisco, auri liberas trigenta, argento ponda quinquaginta multa susteneat atque dissolvat; et hoc quod repetit non vindocet, et nihilominus presens privilegium omni tempore firmas permaneat. Et, ut firmiorem obteneat vicorem, manus nostras sottoscripsimus, et qui sottoscriperent vel signeverent rogavimus, stibulatione subnexa.*

Actum Straburgo civitate, publice, die tercio decimo, mense Madio, in Ascensione Domini, anno octavo regnum domini nostri Theoderico rege. Ego Widgernus, hac si indignus episcopus, sottoscripsi. Ego Wuolfradus archidiaconus consensi et sottoscripsi. Ego Libulfus presbyter sottoscripsi. Ego Hammulfus diaconus sottoscripsi. Ego Altmannus diaconus sottoscripsi. Signum † Fulcherio tribuno, in Dei nomen. Ego Hariboldus abba consensi et sottoscripsi. Ego Hadalricus consensi et sottoscripsi. Ego in Dei nomine Ardolinus vocatus episcopus consensi et sottoscripsi. Signum † Wuolfoaldo comite. Magobardus archidiaconus sottoscripsi. Ego Ghrbuinus episcopus consensi et sottoscripsi. Ego Willibertus episcopus sottoscripsi.

Ego Hagoaldus abbas subscripsi. Signum † Leodredo duce. Ego Ebrobardus comis subscripsi. Signum † Audachro. Signum † Nordoldo. Signum † Gundoberto. Signum † Withario. Signum † Wigræo. Ego Hagino abbas subscripsi. Signum † Leodoberto. Ego in Dei nomine Wilibrordus subscripsi. Romanus clericus hunc privilegium jussus a supra-scripto scripsi.

LXIV.

Charta qua Theodo vendit monasterio Morbachensi portionem suam in marca Hamariestad^a (ann. 730).

Domino venerabili et in Christo patri Romano abbati, una cum sancta congregatione vestra de monasterio quod vocatur Maurobaccus; ego in Dei nomine Theodo, venditu constat me vobis vendidisse, et ita vendidi, omnem portionem meam in marca Hamariestad, hoc est, quinium, quique ibidem mea videtur esse possessio in terris, silvis, sicut superius diximus, quantum in ipso fine est, unde accepi a vobis sicut inter nos placuit atque convenit, in auro vel alio precio, valente solidos triginta, in e ratione ut ab hac die habeatis ipsas terras, et silvas possideatis, vel quicquid exinde facere volueritis, liberam ac firmissimam in omnibus habeatis potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut heredes mei seu quælibet persona quæ contra hanc venditionem quam ego spontanea voluntate fieri rogavi, venire temptaverit aut infringere voluerit, et a meis heredibus defensatum non fuerit, imprimis omnipotentis Dei vel angelorum ejus offensam se pericursurum contremiscat. Et insuper duplum tantum quantum a vobis accepi coactus exsolvat, et partibus auri libra una argento..... quinque se damnabilem sciat, et quod petit evadicare nequeat, sed hoc vindicio omni tempore firma permaneat stipulatione subnixâ.

Actum Marbach monasterio publice, anno decimo regnante Theoderico rege, sub die xj kal. Madias. † Signum Theodonis, qui hanc venditionem fieri ro-

^a Solus hucusque hanc chartam vulgavit Schœpflinus, *Alsat. diplom. t. I, pag. 13*, ad cujus fidem recudimus. Is chartam hanc ex Morbachensi chartulario se deprehensisse docet. Monet autem, ubi supra, pag. 725, locum in hoc instrumento vocatum Hamariestad, nomine paululum mutato, appellari hodie Hammerstater-hof, vicum quarto lapide situm super Novum-Brisacum.

^b Browerus, *Annal. Trevir. t. I, pag. 357*, hoc de-prompsit ex vetustis Trevirensis Ecclesiæ monumentis. Recuderunt Henschenius, *De trib. Dagob. lib. II, pag. 127*; Cointius, *Annal. t. IV, pag. 796*; Mabillonius, *Acta SS. ord. Bened. t. IV, pag. 499*; Calmetus, *Hist. Lothar. t. II, prob. col. 94*; Hontheimius, *Hist. Trevir. diplom. t. I, pag. 88*; Bertholetus, *Hist. Luxemb. t. II, prob., pag. 35*; ad fidem Broweri omnes, expunctis ab hoc instrumento mendis omnis generis quæ in hujus ætatis instrumentis scatent, id enim Browero consuetum fuit ut ab ejusmodi vitis purgaret quotquot ex autographis instrumenta eruebat. Scriptores Novæ Galliæ Christianæ, t. XIII, *instr. col. 294*, hoc idem testamentum ediderunt, ut videtur, ex Browero desumptum. Ibi Adela se Dagoberti regis filiam profertur, quem Browerus, ubi supra, regem hujus nominis primum censet, et id

A gavit. † Signum Sigranni. † Signum Odilhardi. † Signum Wigulfo. † Signum Adalindi. † Signum Femilti. † Signum Luntberti. † Signum Tredolaigi. Ego in Dei nomine Johannes lector hanc venditionem dictante domino Romano abbate.

LXV.

Testamentum Adela, abbatis Palatioli juxta Treviros^b (ann. 732).

Adela, in Christo Domino sacrata abbatissa, Dagoberti regis quondam filia. Cum pervulgatum notumque bonis omnibus sit quemadmodum nos monasterium in villa quæ dicitur Palatiolum^c, in ripa positum fluminis Mosellæ, quod ipsum a Pippino majoredomus, Treviris permutatione quæsiimus, honorique S. Mariæ Virginis genitricis Domini nostri Jesu Christi et beatorum Petri et Pauli, cæterorumque sanctorum jamdudum ad proprii monasterii usum extruximus, in eoque monacharum cœtum, disciplina et regula S. Benedicti viventium, aggregavimus; faciendum denique nobis visum est, ut has vitæ degendæ necessarias opes, quas de propriis hactenus largitæ sumus, testamenti etiam præsentis pagina confirmaremus. Legamus itaque et donamus huic quod diximus monasterio, villam no tram quæ dicitur Palatiolum, in qua cœnobium esse constructum videtur, idque cum omni integritate, tam domibus, ædificiis, additamentis, casis, curtibus, mansis, mancipiis, quam vineis, campis, pratis, silvis, adjacentibus, farinariis, aquis aquarumque decursibus, et omnibus iis quæ ad ipsam pertinere villam constat. Addi volumus his prædium Scripnasium, in pago Mosao situm, ad ipsius Mosæ fluminis ripam, omnesque possessiones ejus villæ, uno dumtaxat quadraginta jugerum agro excepto, quem Insulæ nomine appellatum, jam antedulcissimo filio Alberico donavimus. Similiter a Deiparæ matris hoc monasterio possideri prædia ea omnia volo, quæ in Bietbergis, Bestancioque sita, quæque a dulcissima germana mea Regen-

tuetur magno conamine Masenius ad Brow. *Ann. t. I, pag. 610*. Fortioribus argumentis hoc evertit Cointius, *Annal. t. IV, pag. 380* et seq. et Dagobertum II, Sigeberti filium Adela patrem asserit. Hinc sequitur annum regni Theoderici duodecimum, quo Adela testamentum condidit, de regno Theoderici IV intelligendum esse, ut probat Cointius argumentis pluribus quæ hic attere e non simus notis nostris præcripi limites. Dixisse satis sit Adela, juxta Cointium et Mabillonium, *Acta SS. ord. S. Bened. t. IV, pag. 698*, lucis usuram accepisse circa annum 668; Palatioli monasterium construxisse circa annum 700, cum jam mater esset et vidua; testamentum condidisse anno Christi 732, ætatis suæ anno 64; ac demum, juxta auctores Novæ Galliæ Christianæ, ubi supra, obiisse anno Christi 735. Miramur autem eosdem, imo et Hontheimium, ubi supra, Adela testamentum sub Theoderico III confectum censuisse, anno Christi 690, cum Adela vix annum vigesimum secundum ageret, nec jam Palatioli parthenonem erexisset.

^c Palatiolum locus erat a veteri palatio si dictus, ut, dicit Mabill. *Annal. t. II, pag. 5* et 96; virginibus vero ibi substituti sunt canonici circa medium xi s. æculum.

trude dato pretio comparavi. Rursus portiones meas villarum Enchiariaci, Ursiaci, Caimetarum his adjicij, quæ ad Mosellam omnes sitæ sunt. Quibus adjangi res etiam eas facultatesque placet, quæ in prædio Regimoseti, a Feronio filio Tullonis justæ mihi venditionis titulo quondam obtigere. Accedunt etiam his, possessiones Baldelingis, quæ in pago sitæ Bentesi, et a Ganciofrideo et Wigerico emptæ, in jus peculiumque meum redactæ sunt. Item quæ in prædio Machariaco a Bertonio mihi donata, hæc omnia tribuo donoque. Ad extremum id quoque de sententia congregationis memoratæ statuimus, ut quidquid opum possessionumque in monasterium hoc ipsum contulimus, id in archiepiscoporum Ecclesiæ Trevericæ semper sit arbitrio atque tutela. Datum kalendis Aprilis, anno xij Theoderici regis.

LXVI.

Charta qua Goyla basilicæ S. Benigni dona confert, post suum et viri sui obitum possidenda * (ann. 754).

Sacrosanctæ basilicæ domni Benigni martyris, quæ est sub oppido Divione constructa, ubi ipse pretiosus sanctus magno honore in corpore resquiescit. Ego, igitur in Dei nomine Goyla, peccatrix femina, propensavi de humana fragilitate, ut dum est anima, in corpore in omni potestate sua, ita debet cogitare ut de rebus sibi juste debitis inde sibi comparet paradysum. Igitur ego ad ipsam basilicam, vel suorum auctoribus, post diem obitus mei vel dulcissimo jugale meo, Bonuaso nomine, cedo cessumque in perpetuum, ut permaneat, esse volo, hoc est, in pago Atoariorum, in villa vel sine Longouiana, quicquid ibidem visa sum habere vel possidere aut dominare: hoc est, tam territorii, domibus indominicatis, vel omnibus accidentiis, seu etiam omnem rem suprapositam, curtiferis, villaribus, campis, pratis, silvis, vineis, pomiferis, pascuis, accessisque omnibus, aquis aquarumque decursibus, cum omni jure, cum omnibus adjacentiis vel appenditiis suis: hoc est, Fedenniaco, Postenniaco, Monasteriolo, Atanis medietate, Glonnoco, curte Bunciana, Fisciaco, Cheneuas, Marcenniaco, quicquid ibi visa sum ha-

* Vulgavit Perardus, inter instrumenta ad historiam Burgundiæ spectantia, pag. 8; recedit Cointius, *Annal.* t. IV, pag. 826, ex Perardo. Donatrix, quæ in contextu Goyla dicitur, subscribit nomine Goylanc. Perardus datam chartam conjicit regnante Theodorico III; sed potius sub Theodorico IV videtur emissa Cointio et Mabillonio, *Annal.* t. II, pag. 95. Annus autem 14 Theoderici IV incidit in annum Christi 754; dies vero Sabbati ante medium mensem Aprilem diem decimam hujus mensis designat, juxta tabulas chronographicas insertas in *Arte dijudicandi singulas temporum in veteribus instrumentis notas*. Cointius, ubi supra, pag. 827, diem duodecimam intelligit. Erroris causa est, quod Cointius annum Chr. 754 littera dominicali E signatum credit, cum, juxta easdem tabulas, annus hic signatus fuerit littera C. Memoratur hæc charta in chronico S. Benigni, apud Spicil. Dacher. t. I, pag. 376, et data dicitur

bere vel possidere, totum, ad integrum et in omnibus, una cum mancipiis, libertis, cum peculio vel omni peculiare ipsorum, una cum acolabis vel omnem rem inexquisitam, totum eum quem, ut dixi, in ipsas supradictas fines, vel in ipsas villas, seu etiam in ipsos agros, tam de alodo quam de parentum meorum, per instrumenta cartarum, aut de quolibet ingenio aut adtracto, id de quacumque parte ad me ibidem advenit, aut inantea, Christo præsele, pervenire potest, quod a me ibidem mancipisque, juste et rationabiliter, de quacumque re ibidem possessum fuit, aut quod inantea ibidem obvenire aut adtrahere vel meliorare poterit, hoc totum eo ad integrum, cum omni integritate vel solitudine, actores vel rectores ipsius basilicæ superius jam dictæ domni Benigni, post diem obitus mei, aut jam dicto jugale meo, nomine Bonuaso, a die præsentis, ipsas vel superius nominatas, absque ulla contrarietate vel cujuscomque expectata traditione ad possidendum, in Dei nomine, meorum revocent dominatione: ut quicquid exinde ad opportunitatem ipsius loci facere voluerint, libere ad suum, in Dei nomine, absque ullius contradictione perfruantur, arbitrium; et, quod nec fieri credo, si ego ipsa aut ullus de hæredibus meis vel qualibet alia opposita convenia vel persona, ullo tempore, contra præsentis epistolæ cessionis, quam ego plenissima voluntate mea pro redemptione animæ meæ conscribere vel adfirmare rogavi, venire temptaverit vel repetere aut calumniare, inferat partibus sæpeditæ basilicæ Sancti Benigni suisque auctoribus, una cum socio fisco, auri libras tres, argentum pondus III, et nichilominus præsens cæssio, et voluntas mea omni tempore firma et inviolata permanere stipulationi subnixæ. Actum Bagnavilla, publice. Signum Goylanc, quæ hanc cessionem fieri et firmare rogavit. Signum Boneuasio jugale suo, qui consensit. In Dei nomine Goinus abbas signavit. Signum Gotofredo. Signum Landono. Signum Teuderamno. Signum Elmoaldo. Signum Grassiono. Richselinus sig. Ego in Dei nomine Brandalenus presbyter, rogatus, apta firma cessione scripsi et notavi, die sabbato, proximo ante media mense Aprilis, in anno XIV regnante domino nostro Theoderico rege.

D sub anno XIV regni Theoderici I, nepotis Brunehildis; unde hoc instrumentum anno 609 seu 610 adjudicandum videretur. Verum Mabillonio placet magis Cointii sententia, quæ regno Theoderici IV chartam hanc assignat, et id adstruit hoc potissimum argumento, quod illo tempore in usu fuerunt apud Benignianos notæ chronologicæ sub istem formulis conceptæ quæ usurpantur in charta de qua agimus. Sic in chartis a Perardo prolatis sub Pipino et Carolo regibus, leguntur hæc notæ chronologicæ: *Die Sabbati proximo post medio mense Julio. . . et, die Dominico proximo post Kal. Martias. . . et, die Sabbato ante Kal. Februarii*. Cointio et Mabillonio suffragantur auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. IV, col. 670. Abbas Sancti Benigni qui chartæ Goyla subscribit nomine Goinus, in chronico Sancti Benigni Gudinus appellatur.

LXVII.

Charta qua Bilehilt cœnobium puellare ad Moguntia^a muros condidit et dotat^a (ann. 734).

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Ego Bilehilt notam esse cupio tam præsentibus quam et futuris, qualiter ego propter Dei amorem propterque spem retributionis futuræ, quasdam res proprietatis: hoc est, aream unam, prope murum Moguntia civitatis, in australi parte, a Sigeberto archiepiscopo avunculo meo acquisivi, cum rubeis scutis duodecim, auro paratis, et totidem equis nigris, et construxi in ea domum Domini et Sanctæ Mariæ Virginis. Ibiq; congregavi sanctam congregationem mulierum, ac tradidi eis in elemosynam meam et parentum meorum quicquid proprietatis habere visa sui vel hereditatis, tam in areis et ædificiis, pratis, pascuis, sylvis, terris, aquis aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, cultis et incultis, et mancipiis, ita ut habeant atque possideant usque ad consummationem hujus seculi. Possessores vero ejusdem areolæ urbis præfate vigilias non curent, nummorum collectionibus, modo episcopo, modo in reparandos muros dandis, nihil addant, aliasque urbanas consuetudines non observent; tantum abbatissæ et congregationis usui, obsequio, imperio, se parere cognoscant. Si quis illorum homicidium, furtum, rapinam aut aliquam aliam culpam commiserit, vel aliquis de extraneis malefactor, qui talia fecerit, aream in illam fugiens se receperit, non judicium aut principum urbanorum, verum ejusdem loci rectorum iudicio censendus assistat. Mundiburdiam et defensionem ab archiepiscopo Moguntinensis Ecclesiæ habeant in perpetuum; electionem

A vero abbatissæ inter se habeant. Nullam viduam, aut aliam quamlibet extraneam, nisi inter se nutrimentum accipiant. Et, si ullus episcopus propter suam temeritatem hujus conditionis chartulam infringere voluerit, iram Dei omnipotentis et sanctorum omnium sentiat, et tamen quod vult nequaquam perficiat, sed præsens chartula hujus traditionis omni tempore firma et stabilis permaneat stipulatione subnixâ. Insuper etiam, si ulla vidua vel extranea his sanctimonialibus feminis extra consensum suum præponatur, in pessimum genus lepræ incidat, et postea turpissima morte damnata pereat, et hic non habeat locum putrescere. Actum in prædicta urbe, regnante Cleodovæo rege serenissimo, anno xiv, anno Dominicæ Incarnationis seringentesimo tricesimo quinto, indictione x, Kalend. Maii [Eckardus, x kal. Maii], feria v, coram testibus subnotatis. Signum Bilehildæ quæ hanc traditionem perfecit. Signum Geroldi episcopi. Signum Ruodberti diaconi. Signum Recholfi. Signum Adelhelmi comitis. Signum Grimolfi. Signum Haganonis. Signum Hildimini. Signum Mimihilt. Signum Reginhilt. Signum Hobolfi. Signum Gumolfi. Ego itaque Asmundus, jussu domini mei Sigiberti archiepi copi, scripsi, notavi diem tempusque ut supra.

LXVIII - LXIX.

Testamentum Abbonis, quo Novaliciensis Sancti Petri monasterio amplissima dona confert^b (ann. 739).

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Suo die tertio nonas Maias, anno vigesimo primo gubernante illustrissimo nostro Karolo regna Francorum,

^a Edidit Serrarius, Rerum Moguntinarum lib. II, pag. 284, ex tabula quæ pendet ad aram S. Bilehildis. Recuderunt Eckardus, Franc. orient. t. I, pag. 221, et Cointius, Annal. t. IV, pag. 827. Has litteras mendosissimas ac fidei expertes pronuntiat Mabillonius, Annal. t. II, pag. 97. De Bilehilde vidua et abbatissa plura recitantur in breviario Moguntino, et inserta sunt in ejus Vita a Serrario et Surio edita, Acta SS. ad diem 27 Novemb., sed quæ Mabillonio videntur non majori fide digna quam litteræ ipsæ quas expendimus. Sanctæ Bilehildis commemoratio fit in pervetusto libro sacramentali, sub die quinta kal. Decembris, ut videre est in Nov. Gall. Christ. t. V, pag. 589; cœnobium quod condidisse dicitur, ipsum videtur Alto-monasterium, seu vetus S. Mariæ monasterium, in Moguntia. Spurious instrumentum produnt notæ chronologicae hac ætate insolitæ. Adde anno Christi 635 necdum natam fuisse Bilehildem, quæ circa annum 712 Moguntiam se recepit orbata viro et gravida. Moguntia præsulatum tunc obtinebat Sigibertus, avunculus ejus, qui hic perperam archiepiscopus dicitur; nondum enim hoc titulo gaudebant præsules Moguntiacenses: et hoc novum est falsitatis indicium. Præterea anno 635 nec regnabat Chlodoveus, nec indictio currebat decima, nec calendæ Maiæ in feriam quintam incidebant. Bilehildis nata fuit regnante Chlodoveo III, si antiquis ejus Vitæ scriptoribus credimus, nec ullus ex hujus Chlodovei successoribus annum regni xiv attingit, si Theodoricum IV excipias; hujus autem Theodorici annus regni xiv concordat cum anno Christi 734. Hinc Cointius chartam de qua agimus ad hunc annum refert, Geroldo Moguntia sedem episcopalem occu-

pante, qui Sigiberto successerat, et chartæ subscribit: unde sequitur Asmundum, ad calcem instrumenti, debuisse testari se, non Sigiberti jussu, ut ait, sed jussu Geroldi, chartam Bilehildis scripsisse. Ergo undique scaten in hoc instrumentum vitia, propter quæ ipsum spuris adjudicandum censemus. Cum autem ei locus sit assignandus, illud sub anno 731, cum Cointio, collocare fas sit.

^b Diu ineditum primus vulgavit Cointius, Annal. t. VI, pag. 422, ex codice ante annos circiter sexcentos, ut ait, exarato, sed veteris scripturæ mendis sublatis. Iterum edidit, servata styli barbarie, Mabillonius, de Re diplom. pag. 507, insertum in diplomate Caroli Magni, quo testamentum Abbonis confirmatum fuit circa annum 805. Mabillonio traditum fuerat hujus instrumenti exemplum ab Herouvallo, qui illud propria manu descriperat ex chartario Gratianopolitano [nunc in Bibl. regia, F. Sang. Harl. 487] ante annos circiter quingentos scripto. Hujusce testamenti mentio fit in chronico Novaliciensis, cujus fragmentum videsis apud Chesnium, Rerum Franc. script. t. II; sed fallitur Novaliciensis chronographus, cum Abbonem, quem Patricium appellat, testamentum condidisse arbitratur tempore Theodorici, Gothorum regis, qui sexto sæculo regnavit. Testamentum condidit Abbo anno xvj gubernante illustrissimo Karolo regna Francorum, indictione vij, ut in ipso instrumento legitur. [Chartularii textum admisi, collatum curis egregii viri Claudii; quasdam tamen Mabillonii lectiones indicabo inter uncas.]

^c Hec manifeste intelligenda sunt, non de Karolo rege aut imperatore, sed de Karolo quem Martellum vocant, qui, extincto Theodorico rege IV, imo et

indictione vij, feliciter ^a. Ego in Dei nomine Abbo, A filius Felici et Rusticæ nomine quondam, sana mente atque consilio cogitans casus humani fragilitatis, testamentum condidi, quo venerabili Hytberto clerico scribendo rogavi, quod testamentum meum si quocumque, et jure prætorio, vel quale cujus lege adventionis quæ quomodo valere nequiverit, ac si ab intestato, ad vicem codicellorum eum valere volo ac jubeo; quos, quas liberosve [M., liberos liberave] esse decrevero, liberi liberave sint omnis; et quæque per hoc testamentum meum dederò, legavero, dare jussero, id ut fiat, detur, præstetur, fidei heredis mei committo. Ego in Dei nomine Abbo, cum me dispensatio divina de hac luce migrare preceperit, dicitove nature complevero, tunc tu, sacrosancta ecclesia in honore beati Petri apostoli, seu et ceterorum sanctorum Novaliciis monasterii in valle Sigusina, quem ex opere nostro in rem proprietatis nostræ construximus, ubi norma monachorum sub religionis ordine spiritale et regula sancti Benedicti custodiendis Domino adjuvante, conlocavimus, ubi aprensens vir Abbo præesse videtur, heres mihi es tu [M., esto], heredem meam te esse volo, ac jubeo, cæteri, cæteræ exheredis sint tote. Te vero, sancta ecclesia beati Petri apostoli suprascripti monasterii in valle Sigusina, tam infra muros ipsius civitatis quam et in ipso pago, ex alode parentum meorum vel undecumque michi justissime ibidem ex legibus obvenit, hoc est, quicquid in ipsa valle Novaliciis, etiam et in Barro, seu et in Albanato, et ultra Cinisca subtus Cravasca, et in Faïdo, vel cetera loca, quod præsentè tempore ad ipsum monasterium adjacet vel aspicere videtur, cum silvis, pratis, albis, aquis squarumve decursibus, quicquid præsentè tempore ad ipsum sanctum locum aspicere videtur, tam de proprio quam de conquisto, seu et de commutationis causa, Promaciano in valle Maurigenica recepimus, una cum mancipiis, terris, vineis, silvis, cum omni integritate ut habeas volo ac jubeo. Similiter quicquid in Balmas, ubi oratorius in honore sancti Verani est constructus, visi sumus habere, et in Lastadio, Gallionis, Grummo, Camundis, Luxomone, Corvallico, Petracava, Trebocis, vel circa civitate quantumcumque ex proprietate parentum nostrorum

ipso adhuc regnante, *regna Francorum gubernabat*, D et ab annis xxj summa auctoritate potiebatur anno Chr. 739. Is autem annus occurrit cum *indictione vij*, quæ hic adhibetur pro synchronismo. [Compertum est, mortuo Theodorico IV, anno 637, interregnum existisse in Franco-Gallia annorum vij, si fides adhibeatur chronicis quibusdam, quorum nonnulla vulgavit D. Bouquet, *Rer. Gall. et Franc. Script.* t. III, pag. 691; annorum tantum v, ut conjiciunt meliores critici, et ut apparet ex documento anni 741 infra (Col. 4302). Non silentio prætermittendum est Eccardum, qui chronicon hujus generis edidit ad finem textus legis salicæ ex codice Guelferbyitano, scripsisse *regnari pro non regnavit*; quod cæteris documentis foret contrarium. At, inspecto codice, mecum humaniter communicato a doctissimo bibliothecæ Guelferbytanæ custode, certior factus sum vocem *non* ibi inscriptam esse, Eccardumque in errorem incidisse.]

vel conquestum in ipsa loca habere videmur, te heredem meam habere volo ac jubeo: et quicquid circa civitate Segusia, vel in ipsa valle habere videmur, hoc est, in Orbano, Cicimiano, Voroxio, Raudenoviliano tu, heres mea, habere volo ac jubeo.

Et in Valaucis portione quem a liberto nostro Theudaldo dedimus, volo ut habeat, et ipse et infantes sui ad heredem meam aspicere debeant volo ac jubeo. Similiter Camnite superiore et Camnite subteriore, Brosiolis, una cum ingenis Rogationis Tannoborgonis, una cum ministrale nostro Johanne et infantes suos, Libertato cum infantes suos, Crivotis, Orbana, Bicorasco, una cum nepotea Vualane, hoc est, Harioldo et germana sua quem Dunimius habet, Galisaca, et alpes in Cinisio, quem de ecclesia Sancto Petro de ipsa constructa Lugdunense commutavimus: ista omnia superius comprehensa, una cum mancipiis, libertis, terris, domibus, ædificiis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, albis, vel omnis adjacentias ad se pertinentes, te, herede mea, habere volo ac jubeo. Et cella infra regnum Langobardorum, qui vocatur Tollatecus quidquid ex alode parentum nostrorum michi ibidem obvenit, una cum mancipiis ibi consistentibus, vel omne jure suo, ut habeas volo ac jubeo. Etiam et colonica in valle Diubiasca, infra fines Langobardorum ubi dicitur Biccias, quem parentes nostri, et nos ibidem habuimus, ut habeas volo atque præcipio. Simile namque modo et quicquid in valle Maurigenica ex alode parentum nostrorum, vel per quodlibet titolo juste et rationabiliter nobis ibidem obvenit, et legitima subpetit redebere, hoc est, in ipsa Maurogenna domus quem apud ecclesiam Maurigenica commutavimus, cum ædificiis, cortiferis, exavis, ortis, vineis, campis, seu imglis, una cum ecclesia Sancto Petro, quem parentes nostri ibidem construxerunt, cum omni integritate vel adjacentias ad se pertinentes, immoque ecclesia Sancto Pancrasio proprietatis nostræ, una cum colonica in Birisco, cum omnis adjacentiis ad se pertinentes, te, herede mea, habere volo. Et in ipsa valle Maurigenica, loco nuncupante Fontana, quicquid ibidem præsentè tempore de parentes nostris visi sumus habere, seu et in Nanosces, una cum illos ingenuos de Amberto, et liberto nostro de Alside nomine Orbano,

^a Neque indictionis notam quasi hac ætate insolitam, cum Coïntio, *Annal.* t. IV, pag. 422, not. ad marg., expungendam censeas; monet enim Mabillonius, *Annal.* t. II, pag. 409, insolitam quidem tunc fuisse hanc notam chronologicam in diplomatibus regiis, in privatis vero instrumentis nequaquam. Quin et optime concordat quod dicitur in eodem testamento de invasione Saracenorum qui loca Novaliciensis ab Abbone donata paulo ante vastaverant, scilicet circa annum 737, vid. *Annal. Nazar. Tillani*, Petav. etc. et Longuer. in t. III *Collect. script. rerum Francic.*, pag. 702. Ergo Abbonis testamentum sub anno 739 collocari posse judicamus cum Mabillonio, cui astipulantur auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. I, col. 457. Omnibus autem hoc instrumentum videtur optimæ notæ. Pleraque nomina locorum ibi memoratorum interprete atus est Lancelotus, cujus explanationes editæ sunt ad calcem operis *Mabillonii de Re diplomatica*, pag. 647.

et ingenua nostra ^a nomen Rigoverta de Bonnosco, vel quicquid in Bregis de alode parentum nostrorum quem Austrualdus in beneficio habet, te, suprascripta ecclesia Sancto Petro, heres mea, habere volo ac jubeo. Pro modo simile, quicquid de domna Siagria in ipsa valle Maurigenica conquesivimus, Misiottano, Obliciacis, Mago, colonica in Albiadis, in Bausetis, et colonica super Bricoscis, et Amalicione ubi Blancellus Verbicarius manet, et Gravatinnia, etiam et cætera vocabula cum adjacentiis earum, te, sacrosancta ecclesia, habere volo ac jubeo. Immoque, quicquid in valle Darentasiense, ex alode parentum nostrorum, vel quod de Syagria ibidem ad nos pervenit, una cum mancipiis, libertis, colonis, inquilinis et servis, te heredem habere volo atque præcipio.

De Gratianopolitano pago [omissa in M.]. Similiter in pago Gratianopolitano, Olonna, quem ad liberta mea nomen Sendeberti dedi, volo ut habeat. Misseriano quem de Siagria conquesivi, Piniaco et Corennum, quem a liberta mea nomen Auriliana dedi, ipsas libertas meas, cum ipsas res, volo ut habeas ac jubeo; seu in Aravardo, una cum libertos nostros, Magnebertum, una cum germano suo Columbo, Misicasiana, Mesatico, Cambe, Quintiaco, Viennatico: ista omnia suprascripta, una cum libertis ac colonis et servis, vel omnes adjacentias suas ad ipsa loca pertinentes, in suprascripto pago Gratianopolitano, tu, heres mea, ut habeas volo atque discerno. Item quam in pago Viennense Maconiano, quem de alode parentum meorum nobis obvenit et quod de Siagria conquisivimus, et colonica in ipsa pago Viennense, Baccoriaco super fluvium Carusium, ubi faber noster Majorianus mansit, et filius ejus Ramulfus de Blaciaco, quem in contra Ardufo per judicio Agnarico Patricio evindicavimus.

Similiter et in pago Vianense et Leudunense, Bornaco, Basciasco, Amblariaco, Blaciaco, colonica Sevorio: ista omnia suprascripta, una cum terris, domibus, vineis, campis, pratis, vel cum omne jure earum, ac colonis, servis et libertis ad ipsa loca aspicientes, tu, heres mea, ut habeas [volo] atque præcipio.

Item in pago Matascense, Carnaco Aebasciaco, quem de Siagria conquesivimus, una cum ingenuis, libertis ac colonis et servis, vel omnes adjacentias ad ipsa loca aspicientes, ut habeas volo ac jubeo.

Similiter et in pago Briantino, et Aquisiana, et Annevasca, in loca nuncupantes Briancione valle, una cum libertis ac colonis et servis; Anhedæ una cum ingenuis, libertis et servis; Agracianis, Exortiana, Aquislevas cum libertis et servis vel omnes adjacentias ad se pertinentes, te, sacrosancta ecclesia, ut habeas volo atque præcipio; et colonicas infra ipsa valle Briantina et Aquisiana, quem de Vuidegunde conquesivimus, unde Bardinus capitularius est.

Similiter et in Gerentonnis, colonicas de ipsa

ratione Viundegundi, quod ad nos pervenerunt, quem Sigualdus libertus noster in beneficio habet. Colonica quem de muliere Gsmundo, nomine Pannutia, in ipsa valle, in tertia recepimus, ubi Marius noster Verbecarius in ipsa colonica manet.

Similiter curte mea Salliaris, alpe, prata, ingenua, Vendannum, Mullinaricus, Vuilla, Jutole: ista omnia suprascripta, una cum libertis ac colonis, servis vel omnes adjacentias earum ad ipsa loca aspicientes, tu, heres mea, ut habeas volo ac jubeo. Et colonicas in valle Gerentonica et in Ralis, quem ad libertos meos, quem Theudoaldo et Honorio dedi, ut ipsi et infantes ipsorum habeant, et ad heredem meam sacrosancta ecclesia aspiciant: ista omnia superius comprehensa, una cum adjunctis adjacentisque suis, campis, pratis, pascuis, silvis, alpebus, montibus, rivis aquarumve decursibus, accisque omnibus, cum omnem jure vel terminum earum, tu, sacrosancta ecclesia, heres mea, ut habeas volo ac jubeo.

Similiter libertus nostros in valle Aquisiana, qui ad parentes nostros aspexerunt, seu et ipso pago Brigantio commanero videntur, unde Vitalis capitularius est, ad memorata ecclesia heredem meam ut aspiciant et inpensionem faciant volo ac jubeo. Emmo quem in pago Ebredunense et valle Occense Bruitico portiones nostras quem Vuadelberto presbytero et de Rigaberga conquisivimus, et de proprio alode meo, et quod de parente mea Godane ad me pervenit, et in ipsa valle Moccense, quem de Siagria conquisivimus, una cum alpe, et quem de Dodone et Godane ad nos pervenit, seu et quod domno Waldeberto episcopo et de Rigaberga ibidem conquisivimus; et colonica ubi dicitur Albariesco, quem Marcianus servos noster habet, quem de Dodone parente meo in ipso pago Ebredunense ad me pervenit; nec non et colonicas nostras in pago Rigomagense, quem Baronta libertus noster in beneficium habet; et liberto meo ipsum Barontane una apud Solia quem ei dedimus, ut ad te, heres meam, i se Baronta aspiciere debeat volo ac jubeo. Item in ipsum pago Ebredunense, colonicas in Boresio, quem Sauma in beneficio habet, Rodis, ubi verbicarius noster nomine Laurentius manet; colonicas in Valentino, quem per præceptionem dominica de ratione Riculfu et germano suo Rodbaldo ad nos pervenit: omnia et ex omnibus quicquid in ipsum pago Ebredunense, seu et in valle Moccense et Rigomagense, tam de conquesto, quam de alode parentum nostrorum, nobis in ipsos pagos obvenit, ad integrum, una cum alpe, tibi, suprascripta heres meam, sacrosancta ecclesia, habere volo ac jubeo.

Simile namque modo in pago Vuapencense, corte mea Talarno, una cum libertas nostros Sicualdo, cum sorores suas et infantes earum; Maximo cum sua et infantes eorum; Calaico, una cum libertas nostros, et Allionicos quem de Vuidegunde conquisivimus, et liberti nostri in ipsum Allionicus comma-

inter servos, ingenuitate, servosque simplici libertate donatos: hi liberti, illi ingenui nuncupabuntur.

^a Ex his et similibus verbis testamenti Widerardi, supra (Col. 1268), evadit differentiam quamdam fuisse

nere videntur; Marius cum germanos suos, et libertus nostros in Venavella, Hidebertum cum uxore sua et infantes eorum, quem de Vuidegunde ad nos pervenerunt; Kalares quem de ipsa Vuidegunde acquisivimus [ubi] Matarellos libertus noster manet; in colonica dominicale et extra sunt terras et vineas dominicales: ista omnia suprascripta, una cum libertis ac colonis et servis, una cum adjunctis adjacentisque suis ad ipsa loca pertinentes, tu, sacrosancta ecclesia, ut habeas volo ac jubeo. Et dono liberto meo ad ipsa ecclesia, nomine Amalberto, qui habet uxore filia ipsius Mattarello quem ego manumisi, et ipsum dua mancipia dedi ad casa Vuapencense, his nominibus, Rusticiu et Lupolina; itemque et in ipsum pago Vuapenicense Altana, quem de alode parentum meorum habeo, Curenno, Galisco ancilla, quem genitor meus de Persa acquisivit; et illas terras ibidem in Campania, cum illa alpe Cassauda, quem de Lavarnosco ibidem habemus; ipsas terras usque ad summa mancipia, quem Siagria acquisivimus: ista omnia suprascripta, una cum campis, pratis, silvis, pascuis, alpiibus, adjacentibusque suis ad ipsa loca pertinentis, tu, sacrosancta ecclesia, habeas volo ac jubeo.

Simile namque modo in ipso pago Vuaponicense, corte mea Opaga cum omnis appenditiis suas ad se pertinentes, quem alode parentum meorum habeo apud colonica, quem de Venatore avunculus meus dominos Semforianus^a episcopus acquisivi, tu, heres mea, ut habeas volo ac jubeo; colonica subtus ripas, quem ad libertum meum nomine Bertarii dedimus, infantes sui habeant volo ac jubeo, et ipsi ad herede mea aspicere debeant Bonis, Graviosco, tu, heres mea sacrosancta ecclesia Sancti Petri monasterii Novalicius, ut habeas volo ac jubeo. Similiter corte mea Valerignaca, una cum libertum meum Savino, cum filius suos et filiis liberti mei Siseberga, Magnibertum eum germanus suos et filius suos vel alius libertus nostros qui ad ipsa curte aspiant, habere volo ac jubeo: Roma una cum appendiciis earum et alpes, præter quem ad libertus meos infantes Aldefredo et Godoberti in ipsa Roma dedimus, volo ut habeant et ipsi ad heredem meam aspiant. Laquatico una cum appendiciis suas, ad ipsa loca pertinentes, et quod a liberta mea Dummulina, quem commutavi, dedi in ipsum Laquatico, volo ut habeat, et ad heredem meam sacrosancta ecclesia aspiant. Et terras in Esturbatina, quem de Bonevalo acquisivi et ad suprascripta liberta mea nomine Sendeberti dedi, volo ut habeat, et ad heredem meam aspiant. Colonicas in Taraone, quem de Ricuberga acquisivimus, et terras in Crariis et libertus nostros Moroaldo et uxore sua vel filiis eorum quem genitrix mea Rustica de pago Genevense fecit venire et super ipsa terra ipsus mansurus fecit.

^a Semforianum, non aliunde notum, hic avunculum suum, infra autem patrum suum Abbo appellat, unde liquet utramque vocem hæc ætate habitam fuisse pro synonyma. Eundem vocat episcopum Va-

A Terra et mancipia in Sevelis quem de Avolo presbytero et de Freberga femina avunculus noster dominus Semforianus acquisivit, et libertos nostros in Artonosco filius Victore et Vere Johannis, Justebertus, Paulos, et Verissimus, Justina, et Bertildes, ipsa terra et mancipia in Sevelis in beneficio habent, tu, heres mea sacrosancta ecclesia Sancti Petri Novalitius monasterii, ut habeas volo ac jubeo. Capannas, quem ad liberta mea, nomine suprascripte Berteldi dedi, volo ut habeat et ad heredem mea aspiant; Vobridio quem de Mauro acquisivi et ad liberta mea suprascriptæ nomen Justini dedi, quem Dadinus habet, volo ut habeat, et ad heredem meam aspiant. Colonica Utronno ex alode parentum meorum, Glasia, Pentus, Bullonne, Muccunava, Bladonis, tu, heres mea, ut habeas volo ac jubeo. Similiter et res illas Maurovida, Rodanone, una cum adjacentias earum, vel quicquid de parentes nostros Dodone et Godane nobis ibidem obvenit; et res illas quem de Gondoberto acquisivimus, quem Marabertus in beneficio habet; et illas res quem de Escussario acquisivimus, una cum mancipiis, terris, vel omnes adjacentias ad ipsa loca aspicientes, ista omnia suprascripta, te, sacrosancta ecclesia domni Petri, heredem meam, habere volo atque precipio.

In Cronno Luciano, ex alode parentum meorum, et in Latiomaus, ibi Mora ancilla nostra manet, quod de genitrice nostra Rustica michi obvenit; colonicas in Gradosa quem ministerialis noster Baio in beneficio habuit, tu, heres meam, ut habeas volo ac jubeo. Quonaone in pago Vasense, una cum ingenuis quem de Vuidegunde acquisivimus; Doliana in pago Vendascino quem de ipsa Vuidegunde ad nos pervenit, et suprascripti liberti mei Justini et Dadingo dedimus, volo ut habeant et ad heredem meam sacrosanctam ecclesiam aspiant. In pago Sigesterico vineas et terras in Planciano, quem de parente nostro Wandalberto abbate acquisivimus. et in Massilia res nostras proprias, casas et ortiles, quem de avunculo meo Dodone michi obvenit, et de avia nostra Dodina. Similiter ad Pero, casas et ortiles qui michi de parente mea Godane obvenit, et campos et vineas infra civitate et portione nostra in Centronis et ad fontem Lisola, terras et pascuis; in pago Arlatino Anglarias et Vivario portione nostra, et illa alia quem avunculo meo Dodone michi obvenit, tu, heres mea, habeas volo ac jubeo. Cronia in pago Tolonense, una cum libertis ac colonis et servis, terris, vineis, oliveis, seu et adjacentias ad se aspicientes, te, herede mea sacrosancta ecclesia Sancti Petri monasterii Novalicia, habere volo atque discerno.

In pago Regense Vuardacellis, illo proprio nostro et illa portione quem de Godane acquisivimus; una cum colonica in Cumbolis et Pratalioni qui ad Vurdacellis aspicit, ubi Siricarius noster Peter mansit,

pincensem; nec alia auctoritate fulti auctores Novæ Gallie Christianæ, t. II, col. 457, hunc inter Vapincenses episcopos sub nomine Symphoriani recensuerunt circa annum 730.

tu, heres mea, ut habeas volo ac jubeo. Salines in Viu, in pago Arelatense quem de Godane parente nostra ad nos pervenerunt, et illa portione Siagriæ quem de ipsa conquisivimus, una cum aris et campos, vineis et olivetis, mancipiis, pascuis, ibidem et in campo, et illas Salines in Alterneto, Cattorosco et in Leonio, tam nostra portione quam et quod de avunculo nostro Dodone ibidem conquisivimus. In pago Diense Cassies sibi teptis, et portione nostra in Bosedone, quem de Siagria conquisivimus, una cum libertis et servis vel adpendices suas, et libertum nostro Unebertum, et filius suos, quem ex alode de genitore meo habeo, ut habeas, volo ac jubeo.

In Ambillis ubi Gavioaldus servos noster manet, una cum cultura quem de domna Siagria ad nos venit, quem ipse Unebertus in beneficio habet, et illa colonica de ratione parenti mei Godane super de Derauso, in pago Diense, ubi Orbicianus servos manet, ubi dicitur Riaciosco, te, heredem meam sacrosancta ecclesia, habere volo ac jubeo. Colonicas in pago Attense in Variates, et colonicas in pago Cavellico, Attanisco, Quosis, Pecciano, Torrido, qui michi ex alode genitrici mei Rusticæ et avunculo meo Dodone obvenit: ista omnia suprascripta, una cum adjunctis, adjacentibus suis ad ipsa loca aspicientis, te, sacrosancta ecclesia Beati Petri apostoli Novalicis monasterii, te heredem meam habere volo atque præcipio.

Colonicas in pago Diense, ubi dicitur Macitha, una cum salines ad Verdone, qui ad Lavariosco corte nostra aspexerunt, quam de domna Siagria conquisivimus, te heredem meam habere volo ac jubeo. Casalis in Tenegaudia, una cum terris et pascos in ipso monte, quem de Valeriano genitor meus conquisivit, te heredem meam, sacrosancta ecclesia domni Petri monasterii, habere volo ac jubeo.

Et placuit michi in hanc pagina testamentis mei adnecti de alode parentorum meorum, aviis meis Maurino et Dolinæ, quem apud consubrina mea Honorata, filia Eptolenæ amitæ mei, pro pectonibus titulum inter nos divisimus, noscitur convenisset, ut ipsa omnem portionem suam de ipsa facultate præsentialiter recipit; et de proprietate nostre quod pro falcidia se nos ipsa vel heredis sui superstites fuerint, estare aut per lege recipere potuissent, eis præsentialiter, de proprietatis portione nostræ loca dominata, quem in pactionis nostræ continetur et scripte in falcidia reputata dimisimus, ut nullum quam [M., nullo unquam] tempore in postmodo ipsa nec heredes sui contra hanc testamento meo nec projecta nostræ ambulare nec refragare debeant; quod si fecerint, pœna quod in pectonibus nostræ per commune consensum continet, incurrant, et quod repitent evindicare non valeant. Et volo ut omnes liberti nostri, quos [et] quas parentes nostri fecerunt liberos, et nos postea fecimus, ut ad ipsam heredem meam ecclesiam Sancto Petro aspiciant, et obsequium et impensionem, sicut ad parentes no-

stros et nobis juxta legis ordine debetur impendere, ita et inantia, ad ipsa herede meam Sancto Petro Novalicis monasterii constructa facere debeant. Quod si contumacis aut ingrati ad heredem meam suprascripta æcclesia steterint et revellare voluerint; tunc liceat agentes herede meam eos cum pietatis ordine cohercere, ut ipsi impensionem faciant, sicut ad parentes nostros et nos fecerunt. Quod si ingrati et rebeli persistierint, tunc quod lex de ingratis et contumacis libertis continet, cum judice interpellatione et distractione ad herede mea exsolvant, et ad ipsa revertant volo ac jubeo.

Et dono suprascripto pago Gratianopolitano, liberta mea Sanctiilde qui manet in Pino, cum filius suos Sicufredo et Sigirico, Sicumare et germanos eorum Helene et Sigilinæ; et in ipsum pago Gratianopolitano donamus liberto nostro nomen Gondoberto eunucu, et germanas suas cum omni rem quem Vuidegundas ad parentes suos in pagnanum percensione dedit, volo ut habeant et ad herede mea aspiciant. Donamus liberta nostra Droctesenda cum filius suos, et habet ipsa liberta nostra homo ingenuus nomine Radbertus; dedimus Celseberto colonica in Glisione, prope de Arcia, volo ut habeat, et ad herede mea aspiciat. Colonicas terras et vineas dominicales, quem Jocos lerator noster in percensione, et Opilonicus usque nunc in beneficium habuit, quem de Siguberga conquisivimus, volo ut ipse per testamento nostrum libertus fiat, et ipsas colonicas sub nomine libertinitatis habeat, et ad heredem meam sicut liberti nostri aspiciunt, ita et ipse sic facere debeat; et, si ipse de ipso monasterio sicut libertus se abstrahere voluerit, in pristinu servitio revertatur; et ipsas colonicas et ipsi monachi ad parte herede meam Sancti Petri monasterii recipiant.

Et illud michi in hunc testamento meum addere placuit, ut dum et domnos patronus meus Senforianus condam episcopatum Vuapencense in suam habuit gubernatione et devotione suæ, ut medietate derogationes portionis ipsius in valle Segucia ad ipsa ecclesia per sua esturmenta delegare voluit, et diebus vitæ suæ tutillam meam in suam habuit recepta potestate, et apud nos nullam deduxit ratione: et dum per lege nulla exinde potuit delegare, et facultates nostras indivisas remanserunt, ipse carta donationis de medietate locello nostro commune derogationes in valle Segusia ad jam dicta ecclesia Sanctæ Mariæ Vuapencensæ quod scripserat, dum et lex hoc prohibet, et postea ipse de ipso onos episcopato a malis hominibus ejectus fuit, et ipsa portio derogationis ad ipsa ecclesia Vuapencense nunquam fuit tradita nec recepta, ideoque nos tam pro animæ nostræ remedio, quam et pro ipsius suprascriptus patruum nostrum communi ratione domno Senforiano donamus ad ipsa ecclesia Sanctæ Mariæ Vuapencense locella nostra in pago Regense, nuncupantes Braccio, una cum Voconcio, quem de parente nostra Godane ad nos pervenit, una cum libertis ac colonis et servis, donibus, edificiis, terris, vineis, campis,

pratis, pascuis, silvis, omnia et ex omnibus, quicquid infra ipsum pago Regense ad ipsum Bractio et Vocontio aspiciere videtur, preter quod superius scriptum est, quod dum heredem meam ecclesiam Sancti Petri dedi, ut tam pro animæ nostræ [M., meæ] remedie, ut diximus, quam et pro devotione patrum nostrorum domno Senforiano in luminaribus ipsius ecclesie, et pro substantia pauperorum, perhennis temporibus proficiat in augmentis, volo ac jubeo. Emmo quæ donamus ad ipsa ecclesia Sanctæ Mariæ Vuapencense locella nostra in ipso pago Vuapencense nuncupante Ruarmo, Ambillis in Taraone, una cum libertis ad ipsa loca aspicientes; in pago Cav. Illico, Memiana, quem domnos et avos noster Marro condam, de domno Cramnelino episcopo acquisivit: de ista omnia suprascripta dum adhuc vixero usum et fructum michi reservo; post obitum quidem meum, quandoquidem Deus voluerit, agentes ecclesie Sanctæ Mariæ Vuapencense ipsa loca recipiant et habeant, volo ac jubeo.

Simile modo donamus ad ecclesiam Sancti Johannis Baptistæ Maurogenna, in luminaribus ipsius sancti loce, et pro animæ nostræ remedio, loca nuncupantis in pago Gratianopolitano, Crispiaco quem de Siagria acquisivimus; Abrici colonica in pago Viennense, quem de ipsa Siagria ad nos pervenit, Macciano quem de alode parentum habeo, et in commutationis causæ ad ipsa casa Maurogennica pro colonicas in Venavis, in valle Segusima dedimus; Vircarias in Malenciano quem ad filio Bertelino, servo sancto Johanni, pro ingenuitatis dedimus. Ipsa vero loca, una cum colonis, accolanis, servis, libertis in ipsa loca commanentes, cum omnes adjacentias ad se pertinentes, in luminaribus ipsius ecclesie Sancto Johanne Maurogennica, et pro substantia pauperorum, volo ut habeat et proficiat in augmentis.

Donavimus dulcissimæ nostræ Virgilie ^a loca nuncupantis in ipso pago Vuapencense, Laciomaus et Licentiaco, Cassaniola, Ciconiola quem de domno Waldeberto episcopo et de domna Siagria et Vuidegunde, et Deo sacra Ricuberta femina in ipsa loca acquisivimus. Similiter et in pago Segisterico, Lavariosco, una cum omnis adjacentias suas, quanto infra ipso pago Sigisterico ad ipsa corte aspiciere videntur, quem de domna Siagria ad nos pervenit, etiam et in pago Regense Cinicino quem de domno Vualdeberto ad nos pervenit: in ipsa vero loca, una cum ingenuis, libertis, accolanis et servis, terris, domibus, edificis, mancipiis, campis, pratis, pascuis, silvis, vineis, cum omnis adjacentias earum ad se pertinentes, ut habeas volo; propter quod in ipsos

^a Mirum in modum cæcutiit Pingonius, Chron. Auguste-Taurinorum, in Collect. hist. Franc. Chesni, t. II, cum Abbonis testamentum in epitomem redegit. Abboni assignat, ad fidem, ut ait, hujus instrumenti, filias tres, scilicet priorem nomine Virgiliam, alteram anonymam, tertiam Honoriam; addit filium unum, Riculfum: quæ omnia testamenti textus evertit. Ibi enim Abbo Riculfum, non suum, sed

A pagos Sigisterico, Regense et Vuapencense ad heredem meam ecclesiam Sancto Petro monasterii Novalicis dedimus, ut habeat volo ac jubeo. Et placuit michi in hunc testamentum meum plenissima voluntatem scribere, dum et domnos et in Christo pater noster Vualchuni episcopus, ab initio incoationis opere fundamentum ecclesie Sancto Petro monasterie Novalicis heredem meam posuit, et usque ad culminis consumptionis fabrica perduxit, et in omni opere ædificiorum adjutor et gubernator stetit, ut dum ipse advixerit, sub suo nomine et gubernatione et nostra commune, ipse monasterius Sancto Petro heredem meam cum omnibus rebus ad ipsum delegandis consistere valeat; et quod humanum est, quando abbas de ipso monasterio de hac lucem mi-
B graverit, tunc abbate quem ipse domnos Vualchuni episcopus in ipso monasterio elegere voluerit, ibidem mittat et ipse abba vel sui monachi taliter agant, dum et ipse domnos Vualchuni advixerit, qualiter ipse eos spiritaliter monere voluerit; et licentia non habeat de ipsis rebus aliud faciendi, nisi quod ipse suprascriptos domnos Vualchuni episcopus, pro commune utilitatem ipsius monasterii eis jusserit. Et ita michi placuit, addendo ut omnis facultas mea quem per hunc testamentum meam vel epistolas ad ipso monasterio delegavi, dum et ego et ipse domnos Vualchuni advixerimus, sicut jam dictum est, sub suo nomine et nostrum diebus vite sue ad profectum jam dicti monasterii consistere valeat: et si michi superestis fuerit diebus vite sue, ad profectum jam dicti monasterii consistere valeat: et, si michi superestis fuerit diebus vite sue, in sua permaneat potestate. Et, si quislibet, quod esse non debet, de monachis ipsius monasterii contumax aut corruptor fabulis insidiarum contra jam dictum demno Vualchuni episcopo estiterit aut rebellare voluerit, licentia habeat eos juxta qualitatis opere sue coercere, et sententia juxta canonica regula sancti Benedicti institutionis judicare: et, si noluerit se in sua castigatione corrigere et rebellis extiterit, licentia habeat eum de ipsum monasterio in sua contumacia eicere.

Dono ad suprascripta heredem meam sacrosanctam ecclesie Sancti Petri monasterii Novalicis, terras et vineas, una cum mancipiis in Matanatis, quem de alode parentum meorum habeo, quem Beroleos in beneficio habuit, volo ut habeas ac jubeo. Dono fidele meo Protadio res illas in pago Vuapencense, ubi dicitur Semprugnanum, cum adpendices suas, quem de Agualdo conquesivimus; et illa portione quem de Maurengo clerico, pro sua infidelitate quod nobis mentivit, et per verbo dominico acquisivi-

Rodulfi filium vocat; Virgiliam dulcissimam appellat, filiam nequaquam; Honoriam denique libertam suam dicit, et Tersie filiam. Hanc autem Tersie vocem accepit Pingonius pro voce numerica *tertia*, et hanc tertiam filiam Honoriam appellatam occitanter scripsit, dum Honoriam Abbo expresse vocat libertam suam. Hæc recte redarguit Cointius, ut et alios ejusdem Pingonii errores, de quibus silchimus.

mus, dum et ipse nobis meritum fuit, ipsas res Patellius nobis cessit, volo ut habeat.

Donamus Tersia, filia Honorice liberti nostræ, quem Teudaldus de Seguciu uxorem habuit, res illas quæ fuerunt Riculfum filium Rodulfam uxorem, quem pro [M., per] præceptione domino Theoderico rege ^a et illustre vero domno Karolo, in pago Diense, Vuapacense et Gratianopolitano conquestivimus, præter colonicas in pago Ebredunense, in Velencio, quem ad monasterio Sancto Petro herede meam delegavimus, dum et ipse Riculfus apud gente Sarracenorum, ad infidelitatem regni Francorum sibi sociavit, et multa mala cum ipsa gente pagana fecit, volo ut ipsa Tersia ipsas suprascriptas facultatis habere debeat; et volo ut liberti nostri, filii Vualane, cum illas res quem ipsius Vualane dedimus ad herede meam ecclesiam Sancto Petro aspiciant. Dono liberta mea ad herede meam ecclesia Sancto Petro, nomine Fredberga, uxore Tasculfum, cum nepotes ipsius Fredbergæ, in Etone, aut in Parelano manere videntur, ut liberticam eorum res ad ipsa ecclesia aspiciant volo ac jubeo.

Et notamini in hanc pagina testamentis mei addendum placuit, dum et provintias justas ad agentes Serracenorum dissolatas et distructas sunt, et tam liberti nostri, quam et servi et ancillas utriusque generis, per plura loca vicinorum per necessitate dispersas fuerunt, volo ut ubicumque adgentes herede meam monasterii Sancto Petro Novalicis constructum eos invenire potuerint, ut licentia habeant in eorum absque cujuslibet contradictione revocare dominatione; et, sicut ad parentes nostros et ad nos aspexerunt, ita et ad herede meam ecclesia Sancto Petro monasterio Novalicis, aspiciere debeant volo ac jubeo. Et volo ut Gislaranus libertus noster et uxor sua, quem de domna Siagria ad nos pervenerunt, una cum colonicas illas quem eis in Comario in pago Gratianopolitano dedimus, ut ipsas habeant, et ad herede meam monasterio Sancto Petro Novalicis aspiciere debeant; et illa quæ non sunt nominata, et ad nostro jure pertinet, et alicubi non delegavimus, volo ut ad herede meam perveniant; et, si qua karaxatura aut litteratura in hanc paginam testamentis mei reperteque fuerint, nos ea fieri roga-

vimus, dum et non semel, sed sepius, eum requisivimus. Et humiliter proco dominis principibus, vel omnium potestatibus et episcopis, per Patre et Filio et Spiritu-Sancto, qui potestatem domnandi, regendi habeatis, ut hanc voluntatis nostræ, quem per hunc testamentum meum ad herede meam ecclesia Sancto Petro monasterio, pro substantia monachorum et pauperorum delegavi, ut in nullo permittatis convellere nec irrumpere, ut ad augmentis mercedis vestræ commune pertineat. Et, si quis sperat hoc temerario contra hanc voluntatem meam, quem promptissimam devotionem conscribere rogavi, insidiatorem exstiterit et sese . . . noluerit, iram celestem incurrat, et ad comunione omnium ecclesiarum excommunicatus appareat, et insuper inferat ad ipsum sanctum locum herede meam, sociantem fisco, auri libras quinquaginta; et quod repetit et vindicare non valeat, stipulatione pro omni firmitate subnixta.

Ego Abbo hunc testamentum a me factum subsc. Rusticius vel clarissimus subscripsi ^b. Magnabertus vir clarissimus subscripsi. Widbertus vir clarissimus subscripsi. Semphorianus vir clarissimus subscripsi. Vitalis vir clarissimus subscripsi.

LXX.

Charta qua Carolus major domus villam Clippiacum donat basilicæ Sancti Dionysii * (ann. 741).

Se aliquid de rebus nostris ad loca sanctorum condonamus, hoc nobis procul dubio apud æternam Domenum in æterna beatitudine retribuendum confidemus. Igitur ego in Dei nomine illustre vir Karolus, majorim-domus, filius Pippini quondam, ob amorem Domini nostri Jesu-Christi, vel remissionem peccatorum meorum, ut veniam de delectis meis consequi merear in futurum, dono donatumque in perpetuum esse volo ad basilica Sancti Dionysii, ubi ipse preciosus domnus in corpore requiescit, villa nuncupata Clippiacum ^d, in pago Parisiaco constitutam; cum terris, domibus, ædificiis, accollibus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis ^e aquarumve decursebus, cum peculio utriusque sexus, omnia et ex omnibus, quecquid ad ipsa villa Clippiacus aspiciere vel pertentire videtur,

D

fuit Germonio, de vet. reg. Fr. Dipl. t. II, pag. 132, chartis Sandionysianis sepius ultra modum infenso. Levioris ponderis argumenta expendere longum esset: dixisse satis sit nemini falsi iudicium fore quod, in charta Caroli majoris domus, formulæ discrepent a formulis quæ in regum Meroveadum diplomatibus usurpari solebant. Cæterum ipse Germonius fatetur videri sibi ex aliquo genuino instrumento desumptam fuisse notam chronologicam singularem quam exhibet charta Caroli, repetitam scilicet ab obitu Theoderici regis. [Autographum quod Mabillonius viderat non adest in archivo regni.]

^d De Clippiaco villa, hoc instrumento basilicæ Sancti Dionysii concessa, fuisse disserit Michael Germain, in opusculo sup. laud.

^e Vox *aquis* exstat apud Dubletum, ommissa apud Felibianum.

^a Hinc manifeste patet Abbonem sub Theoderico rege IV et Carolo Martello vixisse; Carolus enim *illuster* vir ipse est Carolus quem Martellum vocavere, et qui, regnante adhuc Theoderico, res totius Franciæ administrabat. Vide supra (Col. 1290, not. ^b).

^b Loco vocis *subscripsi*, hic et infra exstant in chartulario lineæ in modum monogrammatum.

^c Exstat apud Dubletum, Hist. abb. S. Dionys., pag. 690, et Felibianum, Hist. abb. S. Dion. probat. pag. 32, ex originali; apud Constantium, Annal. t. V, pag. 46, et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 707, ex Dubleto. Præter hos, instrumentum hoc pro legitimo habuerunt Labbeus, Miscell. t. II, pag. 73; Michael Germain, in libello *De villis regiiis*, inserto in opere de Re dipl. Mabill., pag. 275; auctores Diplomaticæ novæ, t. V, pag. 679, et Mabillonius, qui se autographum inspexisse testatur, de Re dipl. pag. 189; nec eo minus suspectum

hoc totum ad ipsa basilica S. Dionysii cum omne A
 integritate donamus vel concidemus, ita ut ab hoc
 die, villa superius nominata Clippiacum habendi,
 tenendi, vel quecquid præfatum monasterium S.
 Dionysii aut agentis sui pro oportunitate ipsius mo-
 nasterii facire voluerint, liberam ac fermisimam in
 omnibus habiant potestatem. Se quis vero, quod
 futurum esse non credemus, se nos ipsi, aut ullus
 de heredibus nostris, seu quælibet opposita vel
 extranea persona, contra hanc epistolam donationis
 nostræ, quam nos propter nomen Domini fieri et
 confirmari decrevimus, venire aut agere, aut ale-
 quam calumniam partibus S. Dionysii exinde gene-
 rare voluerit, inprimis iram Dei celestis incurrit, et
 insuper inferit partibus ipsius monasterii, cogente
 fisco, auri libras decem, argenti pondo viginti coæ-
 tus, et quod repitit evindicare non valeat; sed præ-
 sens epistola donationis nostræ omne tempore ferma
 et stabelis debeat permanere, stipulatione subnixâ.
 Actum Careciaco villa, in palatio, quod sicut mensis
 September die xvij, annum quintum post defunctum
 Theodoricum regem ^a. Signum illustro viro Karlo
 majorim-domus, qui hanc epistolam donationis fieri
 donavit. † S. Radberti comitis. S. Raygaubaldi
 comitis. S. Salaconis comitis. S. illustris matrone
 Sonechildis consent. S. Grifonis filii sui consent.
 S. Hroderici. S. Adabaldi. S. Deodati. S. Hefine-
 bertii. Audoenus cappellanus subscripsit. Ego Theu-
 dericus subscripsi. Crothgangus jussus hanc epistolam
 donationis recognovi.

LXXI.

*Charta qua Pipinus major domus concrematam immu-
 nitatis chartam ecclesie Sancti Vincentii Matisco-
 nensis concessam renovat* ^b (ann. 743).

In Dei nomine, Pipinus major-domus. Regni no-
 stri augere credimus monumentum, si beneficia op-
 portuna locis ecclesiarum benevola deliberatione
 concedimus, ac Domino protegente stabiliter pro-
 ducere confidimus. Igitur noverit solertia vestra,
 quod ad petitionem cleri, fidelis noster Domnolus,
 sanctæ sedis episcopatum tenens in civitate Matis-
 censi, in honorem S. Vincentii, nobis suggessit eo
 quod illa immunitas quæ antea ad ipsam casam Dei

^a Hæc charta non parvi momenti est; docet enim
 interregnum quinque annorum existisse post mor-
 tem Theodoricus IV, quibus solus imperavit Carolus
 major domus; unde in instrumentis publicis necesse
 fuit annos computare ab excessu ultimi regis, cui
 nullus successerat. Obierat autem Theodoricus IV
 anno 737, circa mensem Aprilem; ergo annus quin-
 tus ab hujus morte, mense Septembri, concurrebat
 cum anno Christi 741.

^b Ediderunt auctores Novæ Gallie Christianæ,
 t. IV, instrum. col. 263, ex chartario Matisconensi
 Boheriano. Fragmentum vulgaverat Labbeus, Mis-
 cell. t. II, pag. 443, et chartam integram publici
 juris fecerat Severtius, in episcopis Matiscon. sub
 episcopatu Domnoli, depravatam in pluribus locis
 quos restituit Cointius, qui ipsam recudit, Annal.
 t. V, pag. 77: hujus lectionem sequimur. Exstat
 etiam charta hæc in Collectione scriptorum Rerum
 Francicarum, t. IV, p. 703, ex Cointio deprompta:

facta fuit, anno superiori sit igne concremata ob
 negligentiam custodientis. Nobis hoc petiit ut ipsam
 immunitatem ex nostro nomine ad ipsam casam Dei
 renovare vel adfirmare deberemus; quod nos gra-
 tanti animo pro reverentia ipsius sancti loci fecimus;
 et tale insuper pro æterna retributione beneficium
 visi fuimus indulsisse, ut in villas ecclesie illius,
 quas moderno tempore aut nostro aut cujuslibet
 munere habere videtur, vel quas deinceps in jure
 ipsius loci voluerit divina pietas ampliare, nullus
 iudex publicus ad causas audiendas, aut freda undi-
 que exigenda, nullo omnino tempore præsumat ac-
 cedere, et loco illi Domnolus, vel successores ejus,
 propter nomen Dei sub integro immunitatis nomine
 valeant dominari. Statuimus ergo ut neque vos, ne-
 que juniores, neque successores vestri, nec ulla pu-
 blica judiciaria potestas, quocumque tempore, in
 villas ipsius ecclesie, aut ubicumque aut regis aut
 privatorum largitate conlatas, aut quæ antea fuerint,
 ad audiendas altercationes, casas indomincatas in-
 gredi, nec mansiones aut paratas aut fidejussores
 tollere non præsumatis. Sed quicquid exinde in
 agros vel fines seu super terras predictæ ecclesie
 commanentes fisco undequaque potuerit sperare, ex
 nostra indulgentia, pro futura salute, in luminaribus
 ipsius ecclesie per manus agentium eorum proficiat
 in perpetuum; et quod nos propter nomen Domini
 et animæ nostræ remedium, simulque pro nostra
 subsequente progenie plena devotione indulsimus,
 nec regalis sublimitas, nec cujuslibet judiciaria po-
 testas refragare tentetis. Sed, ut præsens authoritas
 tam præsentibus quam futuris temporibus inviolata,
 Domino adjutore, permaneat, manus nostræ sub-
 scriptione infra roborare decrevimus. Sig. Pipinus
 major-domus. Ego Rodolugus jussus scripsi. Actum
 kalendis Januarii, in anno secundo principatus Pi-
 pini ejusdem, in civitate Metis, in palatio regio.

LXXII.

*Charta qua Felix presbyter concedit Sithiensi mona-
 stero cellam Sancti Michaelis, in pago Flandrense*
^c (ann. 745).

Ego in Dei nomine Felix, presbyter, inspirante di-
 vina clementia atque pro animæ meæ remedio, de-

^d inter parentheses recte affixus fuit annus Christ. cir-
 citer 743; cum enim Pipinus, patre suo Carolo ma-
 jore domus defuncto, administrationem regni Fran-
 corum suscepit anno 741, annus secundus admi-
 nistrationis seu principatus ejus, mense Januario
 ineunte, concurrebat cum anno Christi 743. Annus au-
 tem in hac charta signatus, de Pipino adhuc majore
 domus intelligendus est, ut ex Pipini subscriptione
 patet; Severtius vero de Pipino regnum jam asse-
 cuto interpretatur, et ideo chartam referendam cen-
 set ad annum 752; sed in hoc fallitur, ut merito
 arguit Cointius, cui omnino suffragamur.

^e Ex chartulario Folquini deprompsit Malbrancq,
 De Morinis, t. I, pag. 580; recudit Cointius, An-
 nal. t. V, pag. 168. Hujus chartæ mentio fit in
 Iperii Sancti Bertini chronico, apud Marten. Thesaur.
 anecd. t. III, col. 484, et hinc patet omissum esse
 proœmium in exemplo ad cujus fidem chartam edi-
 dimus; juxta Iperium enim, sic incipiebat hoc instrum-

putavi et concessi atque delegavi per hanc paginam A donationis, ad monasterium Sithiu cellam meam in loco nuncupante Rochasem sive Therealdo luco in pago Flandrinse, quam ego in honore S. Michaelis archangeli, vel S. Joannis Baptistae, vel S. Mariae genitricis Domini nostri Jesu Christi, vel ceterorum sanctorum, opere construxi, quam ab extraneis personis dato pretio comparavi; et supplicamus ipsos fratres et rectores ipsius monasterii Sithiu ut, propter Dominum et mercedem nostram lucrandam, ut ipsa cella quam ibidem transfirmavimus, de missis, de curso, de luminariis, curam habere studeant; et de hospitibus et peregrinis charitatem et mercedem exinde habere debeant: tamen in ea ratione, quamdiu ego in hoc seculo, Christo propitio, advivero, ipsam cellam usualiter pro beneficio ipsius monasterii B mihi liceat possidere. Actum Sithiu monasterio, publice, xviii cal. Augusti, anno iij regni domini nostri Hilderici gloriosi regis. Ego Felix hoc testamentum a me factum relegi et subscripsi. S. Chrodegarii illustris. S. Rimberti. S. Odberti. S. Godoberti Guniuvini. S. Waniagi. S. Gontberti. S. Chramni. S. Erharii. S. Clodbaldi. S. Clodibaldi. S. Guatharii sacerdotis. S. Chereuvini. S. Austroaldi centenarii. S. Theodberti. Ego Vioradus diaconus rogatus scripsi et subscripsi.

LXXIII.

Charta qua Felix presbyter concedit Sithiensi monasterio cellam S. Michaelis in pago Flandrense (textus integer) ^a (ann. 745).

Sicut Dominus in Evangelio ait: Qui dat parum, comparat [sibi] regnum, et qui tribuit parum pecuniae, mercedem accipiet sine fine manentis gloriae [parum pecuniae, accipiet sine fine mensuram].

Ego [igitur ego] in Dei nomine Felix praesbiter, inspirante divina clementia, atque pro anime meae remedio, devote concessi [deputavi et concessi] atque delegavi per hanc paginam donationis ad monasterium Sidiu, quod est in honore sancti Petri et sancti Pauli apostolorum, et sancti Martini, sanctique [vel sancti] Bertini confessoris, ubi ipse dominus in corpore requiescit, vel ubi venerabilis vir Nantharius abbas praeesse videtur, cellam meam in loco nuncupante Hrochasem sive Herualdo lugo in pago Flandrinse, quam ego in honore sancti Michabelis

[Michaelis] archangeli, vel sancti Johannis Baptistae, vel sanctae Mariae genitricis domini nostri Ihu Xpi vel ceterorum sanctorum vili opere construxi, quam ab extraneis personis dato precio comparavi, ita ut mihi [michi] complacuit, in tale ratione [tali ratione], ut ad ipsum monasterium Sidiu ad opus sancti Petri jam dicta cella cum omni integritate vel soliditate in se aspicientia vel pertinentia huiusmodi delegare deberemus, quod ita et fecimus, ad integrum perpetualiter ad possidendum, ut ibidem aspiciat et subjecta sit omni tempore, una cum terris, mansis, casis, aedificiis, mancipiis tam ingenuis quam et servis, cum reliqua plenitudine, videlicet, campis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, fariariis, pecuniis, praesidiis, mobilibus et immobilibus; omnia et ex omnibus rem inexquisitam, quicquid dici vel nominare potest; hoc fratribus, vel ad opus monasterii Sidiu a die praesenti, dono, trado atque transfundo perpetualiter ad possidendum; et post meum obitum ipse qui tunc abbatis fungitur moderamen, vel fratres de jam taxato Sidiu monasterio agant exinde quicquid libitum placitumque fuerit, et qualemcumque praepositum superponi voluerint, potestatem in omnibus habeant secure. Et, ut merces nostra in futuro saeculo apud Dominum [Deum] gloriosior fiat, humillima petitione efflagito, rectorum fratrumque pietatem, ut ipsam cellam quam nostro [vestro] jure subdidi conexione perpetuae [perpetuae] firmitatis, de missa, de cursu, de luminaria, honorabilem omni conatu exhibere studeat, nec non hospitibus peregrinisque ante omnia providendis, ut mercedem exinde a [e] ternae beatitudinis mereantur consequi. Me autem, quandiu in hoc saeculo Xpo propitio advixerō, ipsa cella usualiter pro beneficio monasterii beneficio possidere concedatur: in eo tenore, ut aliubi nec ipsam [ipsa] cellam [cella] quam ad ipsum monasterium delegavi, nec ipsas res quae ad ipsum locum pertinent, aliubi nec dare nec vendere, nec commutare, nec alienare, nec naufragare, potentiam habeam. Supplico igitur, ut nomen meum in libro vitae ^b ipsi sacerdotes qui in ipso monasterio degunt habere dignentur. Et post meum obitum atque de hac luce discessum, suprascripta [suprascribita] cella cum omnibus rebus emelioratis atque superpositis, fratres praedicti monasterii Sidiu cuncta

mentum: Sicut Dominus in Evangelio ait, etc. Nemo nescit ejusmodi proemia praeligendi hac aetate morem fuisse. Adde Mabillonium, *Annal. t. II, p. 121*, testari donum hac charta collatum fuisse ea conditione ut donatoris nomen libro vitae inscriberetur, quod etiam hic praetermissum fuit. Ipsissimas Iperius exscripsit notas chronologicas, quas exhibet exemplum quod sequimur. Hae vero annum Christi 746 indignant; siquidem annus regni Childerici III secundus, mense Martio ineunte, colligatur cum anno Christi 744, quo concilium Suesionense coactum est, ut supra monuimus (*Col. 1148*). [Vide integrum textum subsequentem.]

^a Hujus integre chartae apographum exstat in Bibliotheca regia, a D. de Witte S. Bertini chartophylace missum, anno 1782 et manu clari viri de Brequigny annotatum ut in additamentis insereretur.

Hodie servatur Gandavi in archivo Flandriae orientalis exemplar membranaceum quod ad D. de Witte pertinuisse fama est, et cujus specimen, modo quod lithographiam vocamus, adjecit doctus professor Warnkonig, tomo I Historiae Flandrensis, editionis Gallicae. Pro certo habendum credo, ex membrana Gandavensi quae anno 1782 exstabat in Sanbertiniano chartario exscriptum fuisse Bibl. reg. apographum. Quasdam tamen lectionis varietates, quae scribae oscitantiae facile tribui possunt, inter uncas inserendas curavi. Non ita de textu quem reperies, pag. 53 chartularii sancti Bertini a claro viro Guérard publici juris facti, anno 1841, et quem in additamentis recudendum curabo.

^b Consulendum est Cangii Glossarium vocibus *Dip:ycha vivorum et Liber vitae*.

quae restant a die presente, abque ullius terroris A contradictione, hoc in eorum jure et dominatione ad integrum recipiant ad possidendum, et faciant exinde quicquid utile est quod eligerint. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus vel [seu] successoribus meis, seu quislibet extraneus nobilis persona fuerit quae contra hoc donationis testamentum venire aut eam infringere conaverit, iram Dei omnipotentis incurrat, iudicium et offensam, et cum ipsis sanctis apostolis Petro et Paulo et sancto Martino sanctoque Bertino, quibus ipsam cellam delegavimus, ante tribunal Xpi deducat rationem et de eorum aeclesiis excommunicatus et extraneus efficiatur, si se exinde per poenitentiae asperitatem non comparat; et insuper inferat, cogente fisco, duplam substantiam, quantum B tunc temporis ipsa cella emeliorata va'uerit, vel quantum ego moriens relinquero, duplicare cogatur, nec quod repperit evindicare valeat, sed, haec donatio meae mercedis omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixâ. Actum Sidii monasterio publice VIII kalendas Augusti, anno III regnante domno nostro Childerico gloriosissimo rege.

Ego Felix hoc testamentum a me factum relogi. † Sig. illustri viri Chrodgarii. † Sig. Rimberti. Sig. † Odberti. † Sig. Godoberti. Sig. † Gumberti. † Dramni. † Erlulfi. † Clodaldi. † Childebaldi. † Gumbarii scauini. † Cheriuvani. † Austrobaldo centenarii. † Gumarddi. † Berdberiti. † Nordberiti. † Sig. Uueningi. † Sig. Gummuvini. † Sig. Uuidgrimo. (In apographo Bibl. reg. mutatus est ordo nominum, nulla tamen desunt.)

Ego Uioradus hoc testamentum, rogatus a Felice presbitero, scripsi et subscripsi.

LXXIV.

Charta qua Carlomannus, major domus, dona confert monasteriis Stabulensi et Malmundariensi^a (ann. 746).

Iccirco ego Karlemannus, major-domus, filius quondam Karoli, donamus donatumque in perpetuum esse volumus in eleemosyna nostra, vel Anglino abbati nostro, ad monasterio Stabulaus seu Malmundario, constructo in honore patroni nostri sancti Petri et sancti Paul, seu et sancti Martini vel ceterorum martyrum quorum pignora ibidem venerari noscuntur, ubi Anglinus abba, Christo propitio, praeesse dinoscitur: hoc sunt, villas cujus vocabula sunt, Lenione cum omnibus appendiciis suis, in pago

^a Edimus ad fidem Martenii, Ampliss. coll. t. II, col. 2), qui hanc chartam ex archivo Stabulensi deprompsit. Recuderunt auctores Novae Galliae Christianae, t. IV, pag. 713, ex Martenio, sicut et Bertholotus, Histor. Luxemb. t. II, probat. pag. 36, qui, deliciente anni nota, annum Christi 746 praefigendum censuit. Male tamen convenit cum hoc anno momeo Anglini abbatis; anno enim 746, non Anglinus, sed Agilulphus praerat monasteriis Stabulensi et Malmundariensi, ut monstravit Cointius, Annal. t. V, pag. 109 et 167. Sed forte Agilulphi nomen pro Anglini nomine legendum est, ut alias monuimus. Vide quae de his fusiis dicemus, infra, ad chartam ejusdem Karlemanni sub anno 717 referendam. In-

Condustrinse, Caldina, Mosania, Warsipio et Barsina, necnon et Rudis, Pronote, Halma, et Haist in Gaoldo manso, Solania. Similiter et villam quae vocatur Wadalino cum omnibus appenditiis suis, Rudis, Olisna, Serario, Palatiolo et Brabante, ad ipsas casas Dei tradidimus atque transcribimus a die presente ego Karlemannus, pro animæ nostræ, vel Anglino, ut melius eis delectet, pro nos vel stabilitate regni nostri^b, Domini misericordiam attentius deprecari, in ea scilicet ratione, ut quamdiu ipse Anglinus advixerit, ipsas res usualiter excolere debeat; et, si nepos suus nomine Gotbaldus illum superstes fuerit, ipsius Unadelino, abaque praedictio et per precaria vel consensum ipsius, monachis praedicto Unadelino tenere vel excolere debeat, sine ulla demaritione tantam ista superius denominata totam et ad integrum trado et dono ad ipsius monasteria, pro animæ nostræ, vel Anglino abbati nostræ, hoc sunt, terris, edificiis, aecolabus, mancipiis, pratis, campis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, adjacentiis, appenditiis, peculium utriusque sexus, mobiliibus et immobilibus, necnon et in praedictis locellis, mansellis, in locis Mosali et Barsena, quod homines nostri ex genere Condustrinse his nominibus, Adalinus, et Agibertus, Bertegis et Astremundus tenevunt, cum ipsis jamdictis hominibus superius nominatis, quicquid moderno tempore ipse Anglinus visus fuit tenere, et inantea quicquid ibidem laborare aut augmentare vel atrahere potuerit, ad praefata C monasteria in elemosyna nostra vel sua, post suum quoque discessum ibidem revertatur absque ulla contradictione. Si quis vero, quod futurum esse non credo, contra hanc traditionis nostræ constitutionem facere praesumpserit, iudicio successorum nostrorum regum eum reliquimus. Factam est astipulatione subnixâ, in villa Wasidio, publice, sub die quod fecit mensis Junius dies vj, regnante Hildrico rege. Signum illustri viri Karlemanni, majoris-domus. Signum illuster viri Drogone filie ejus consentiente. Ego Hildradus cancellarius rogatus hoc testamentum scripsi et subscripsi.

LXXV.

Placitum quo Pipinus, major domus, mansum apud Marolium asserit monasterio sancti Dionysii^c (ann. 717).

Cum resedisset inluster vir Pippinus, major-domus, Verno, in palatio publico, ad universorum cau-

strumentum vero quod nunc exhibemus proemio carere videtur, et initiali formula, quam, juxta hujus ætatis morem, praefert alia ejusdem Karlemanni charta infra edenda (Col. 1310).

^b Hac voce non intelligendum est Karlemannum se regem praedicare: significat tantummodo administrationem regni.

^c Ex archivo Dionysiano deprompsit Mabillonius, De re diplom. pag. 489; recuderunt ad fidem Mabillonii Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 713. [Hujus placiti autographum in archivo regio inter alia Sandionysiana instrumenta non exstat; et in instrumentorum ad hanc abbatiam spectantium indicibus, ex Mabillonio tantummodo

sas audiendas et justo iudicio terminandas, ibi veniens A
femina aliqua, nomine Christiana, hominem aliquem,
nomine Hrodgarius, advocatum Sancti Dionisii, vel
Amalbertum abbatem interpellabat, repetens ab eo
quod casa Sancti Dionisii vel Amalbertus abba habe-
ret res suas malo ordiæ, in loco qui dicitur Marolio,
casam et mansum et vineas et mancipia. Sed ipse
Hrodgarius in præsentem adstabat, et taliter dedit re-
sponsum, quod instrumenta haberet, qualiter ipsas
res Witgaudius manu potestativa ad ipsam casam
Sancti Dionisii condonasset. Unde et de præsentem ip-
sum instrumentum ante nos ostendit relegendum, et
nos ipsa instrumenta invenimus veracia. Et postea
ipsa Christiana instrumentum ipsum visa fuit re-
credidisse, et postea de ipsis rebus se dixit exitam,
ut nullam recausationem contra casam Sancti Dionisii
exinde facere deberet. Proinde nos taliter, una
cum fidelibus nostris, id est, Haginone, Theudeberto,
Remedio, Garehardo, Fulgario, Bovilone, Walche-
rio, Rauchingo et Ermenaldo, comite palatii nostro,
vel reliquis quampluribus visi fuimus iudicasse, ut,
quia ipsa præfata Christiana ipsum instrumentum
visa fuerat recredidisse, et nos ipsa invenimus vera-
cia, et ipsa Christiana se exinde dixit exitam; pro-
pterea jubemus, ut quia hæc causa ita acta vel per-
petrata fuerat, ut ipse Hrodgarius, mansum superius
nominatam in Marolio, mansum et casam, et vineas,
et terras, et mancipia, contra Christianam in causa
Sancti Dionisii omni tempore habeat evindicatum at-
que elidigatum, inspecto suo testamento; et sit in-
postmodum inter eos et hæc re sopita causatio. Da-
tum mense Februarii, die xj anno v Childerici regis.
Wilecharius jussus recognovit.

notatur.] Hoc solo testimonio notus est Amalbertus
Sancti Dionisii abbas, fatentibus Novæ Galliæ Chris-
tianæ auctoribus, t. VII, col. 363. Hi autem, cum
Mabillonio, hoc placitum anno Christi 748 habitum
pronuntiant, et sic Cointius, *Annal. t. V, pag. 203*, ac
Felibianus, *Hist. abb. S. Dion. pag. 41*; sed dies
undecima Februarii, anno quinto regni Chiklerici III,
ut legitur in notis chronologicis, anno Christi
747 videtur potius tribuenda, cum alibi notaverimus
annum secundum hujus regni concurrisset, die ter-
tia mensis Martii, cum anno Christi 744. De
Verno palatio seu Vernolio veteri, fuisse agitur in
opusculo D. Germain de villis regis. De Re dipl. lib.
IV, pag. 535 et seq. Hoc placitum memorat Duple-
tus, *Antiq. abb. S. Dion., pag. 691*; sed errat in ex-
scribendis notis chronologicis et in nomine palatii,
quod Vernone interpretatur. [Vir clarus Lebeuf,
in dissertatione vulgata inter *Opusc. varia, ann. 1768*
edita, t. I, pag. 88 seqq., demonstrat, firmis ad-
probandum argumentis, villam regiam quæ in hoc pla-
cito Vernum nuncupatur, non fuisse Vernolium ad Isar-
ram, ut existimaverat dominus Germain, sed e contra
Ver seu Vern, Parisios inter et Compendium. Ope
eiusdem dissertationis emendanda videtur annotatio
quædam qua clarus vir de Brequigny assentit domino
Germain, qui Cadolacum et Latiniacum, loca in
alio placito nominata, prope Vernolium ad Isaram
sita fuisse contendit. Hæc loca eadem esse quæ nunc
dicuntur *Chailly et Lagny-le-Sec*, probat abbas Le-
beuf, cui assentit D. Bouquet, in annot. pag. 685 et

LXXVI.

*Placitum in quo Carlomannus, major domus, villam
Lethernau, cum appenditiis, monasteriis Stabulensi
et Malmundariensi ab avo suo donatam et deinde
injuste ablatam restituit* * (*ann. 757*).

Inluster Karlemannus major-domus, filius Caroli
quondam, cui Dominus regendi curæ commisit.
Cunctorum jurgia examinatione diligenti rimare
oportet, ut non alterutrum salubris doneatur senten-
tia, nisi quem justitia consenserit. Igitur cum nos in
Dei nomine, una cum optimatibus et pontificibus seu
et illustribus viris, Dunavilla ad universas causas
audiendas, vel justa iudicia rimanda residereamus,
ibique veniens Anglinus abba rector monasteriorum
Stabulaus et Malmundarias, assererat nobis dicens
B quod dominus et avus noster Pipinus quondam, per
suum testamentum villam aliquam, quæ vocatur Le-
thernau, una cum appenditiis et adjacentiis suis,
quorum vocabula sunt Brastis, Feronio, Unalia et
Aldanias, ad casam S. Petri et S. Pauli, Stabulaus
et Malmundarias, condonasset vel delegasset, et nos
ipsam villam post nos malo ordine retineamus et
injuste, unde et ipsum testamentum se præ manibus
habere affirmat; cumque ad relegendum nobis tra-
didisset, invenimus eum veracem. Nos autem cum
justitia considerantes casum humanæ fragilitatis,
pro salute animæ nostræ, vel stabilitate regni no-
stri, ipsam villam Lethernau, una cum appendici-
bus vel adjacentiis suis, per nostrum wadium ipsum
C Anglino ablati visi fuimus reddidisse, et per nostram
festucam nos in omnibus exhibuisse. Proinde nos
taliter una cum fidelibus nostris, id est, Fenaldo,
Hildebaldo, Hroderico, Christiano episcopis, et ab-
bate Ermenero et Hugberto comite palatio nostro,
vel reliquis quamplurimis, visi fuimus iudicasse, ut

686, t. IV, *Script. rer. Gall. et Franc.*

* Vulgavit Martenius, *Ampliss. Coll. t. II, col. 19*,
ex archivo Stabulensi; ex Martenio recuderunt Ber-
tholetus, *Hist. Luxemb. t. II, pag. 39*, et Collectores
scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 712.
Anni nota indicat annum Christi 747, verum hinc
chartæ sinceritatem in dubium vocat Cointius, *Annal. t. V, pag. 109*. Ibi enim Anglinus dicitur abbas
Stabulensis et Malmundariensis; at, hoc tempore,
Agilulfus, ait Coint. *ibid. pag. 166*, utriusque mona-
sterio præerat, et inde ad Coloniensem episcopatum
D hoc ipso anno vocatus fuit. Cointio videntur suffra-
gari auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. III, col. 941.
Ex his angustiis se expedire arduum est, nisi nomen
Anglini, aliunde non cognitum, corruptum fuisse,
et Agilulfi nomen in Anglinum deflexum dicatur,
ut alias, conjiciebamus. Restat ut probabile fiat,
errore perseveranter repetito, in tribus instru-
mentis hoc Anglini nomen Agilulphi nomini subro-
gatum fuisse. Hæc autem tria instrumenta desumpta
censeri possunt ex aliquo chartulario, et in auto-
graphis nomen Agilulphi ita scriptum fuisse ut spe-
ciem nominis Anglini præferre videretur scriptori
chartularii, cui, cum semel in lectione dubia erra-
visset, sæpius in eadem errasse pronum fuit. Certo
vel autographa lectu difficillima, vel eum qui hæc
tria instrumenta descripsit in legendis veteribus char-
tis minime versatum fuisse patet, cum innumeris
scripturæ mendis fœde scateant apographa de quibus
agimus.

dum hanc causam sic actam vel perpetrata[m] cognovimus, et ipsum testamentum sic veracem invenimus, ideo jubemus ut ipse dominus Anghinus abba vel ejus successores vel rectores monasteriorum illorum ipsam villam Lethernau, una cum appenditiis suis, cum omni integritate, jure perpetuo, ad ipsa[m] monasteria habeant. Si vero aliquis de hæredibus vel pro-hæredibus nostris exstiterit, qui contra hanc donationem nostram facere voluerit, successorum nostrorum regibus eum judicandum relinquimus.

Datum quod fecit mensis Augustus dies xv, in anno quinto regnante Hilderico rege.

Signum Karlomanni major-domus.

Ego Childradus subscripsi.

LXXVII.

Charta qua Bodalus monasterio Sancti Gregorii donat quicquid habet in villa Hodulæshaim ^a (ann. 747).

Oportunus unicuique, dum in hac vita in hoc corpore [mortale vivit, de futura vita, ubi immortaliter perpetueque] vivere sperat, dum licet, cogitare studeat. Ideoque ego itaque Bodalus, filius Hugone quondam, pro eterna beatitudine vel indulgentia peccatorum meorum, dono pro anime mei remedium, et pro anima filio meo Gherhano [al., Egerhando], ad monasterio Sancti Gregorii et ceterorumque sanctorum, qui est constructus in Vageso inter duas Pachinas fluvium, ubi in Dei nomen Agoaldus abbas cum monachis ibidem consistentibus regulariter decere videntur, donatumque in perpetuum ut permaneat esse volo: hoc est, in villa vel in fine Hodulæshaim, quicquid ibidem visus sum habere, hoc est: casis, casualis, granicis, domibus, edificiis, vineis, mancipiis, terris, campis, pratis, silvis, aquis aquarumque decursibus, et quod Balduinus et conjux sua nobis proservit, totum et ad integrum, a die presente, ad ipso loco sancto trado atque transfundo, ut ab hac die ipsam rem superius denominatam ipsi casa Dei vel congregatio ejus habeant, teneant atque possideant, et eorum successoribus Christo propitio

^a Exstat apud Lunig, Spicil. eccl. contin. t. I, pag. 1096, et Martenium, Thes. anecd. t. I, col. 8, deprompta ex chartario monasterii S. Gregorii in Alsatia, sed mutila phrasi initiali, ubi desciunt verba quæ inter uncas inclusimus. Ea restituit Schœpflinus, Alsat. diplom. t. I, pag. 16, qui chartam hanc recedit ex eodem chartario accuratius descriptam. Hujus lectionem sequimur, inter uncas adhibitis lectionibus aliis quas ipse exscripsit. Bodali chartam collocat Martenius sub anno Christi 746, infeliciter: cum enim, anno secundo regni Childerici III, mense Martio, curreret annus Christi 744, ut diximus (Col. 1148), jam expletus erat annus Chr. 746, anno vj ejusdem regni, mense Decembri. Rectius ergo Schœpflinus hoc instrumentum tribuit anno Christi 747. Bodalus hic idem videtur qui vocatur Bodolus in charta alia infra edenda (Col. 118).

^b Vulgavit Mabillonius, Ann. t. II, append. p. 696, ex codice sæculi xi. Recuderunt Eccardus, Origin. Habsburg. prob. 401, et Schœpflinus, Alsat. dipl. t. I, pag. 20, ex ms. sæculi xv, ecclesiæ collegiæ S. Petri senioris, et demum abbas Grandidier, Hist. eccl. Argent. t. I, prob. pag. 70, accuratius ex eodem ms. et ex chartulario sæculi xvi, recondito in archivo Tabernensi. Hujus diligentissimi ex-

derelinquant, faciendi quod voluerint libero [al., liberam] habeant in omnibus potestatem. Si quis ego [al., ergo], aut heredes mei vel quislibet aposita persona, que contra hanc donationem a me facta [al., factam] venire temptaverit aut inrumpere voluerit, tunc inferam [al., inferam!] vobis vestrisque successoribus, duplo repetitionem, faciam [al., sociante] tisco, auri uncias ij, et nichilominus presens donatio omni tempore firma permaneat stibulatione submixta.

Actum in ipso monasterio Confluentis, publici datum xv kal. Januarias, anno vj regni domini nostri Childerici regis (deest in altero exemplari nota numerica).

Signum † Bodalo, qui hanc donationem fieri rogavit. Signum † Huoberto [al., Excamberto]. Signum † Excomberto. Signum † Starcallo [al., Starcalfo]. Sign. † Ghisalmondo. Sign. † Libulfo. Sign. Haimberto. Sig. Warinulfo. Sign. † Herchamberto. Sign. † Sighertamno [al., Sigertmanno]. Sign. † Bebo [al., Belo]. Ego Rodacius rogatus scripsi et subscripsi.

LXXVIII.

Charta qua Boronus Honaugiensi monasterio domo confert ^b (ann. 748).

Sacrosancto monasterio Sancti Michaelis archangeli, vel ceterorum SS. Petri et Pauli, quod est constructum infra insulam Honaugiensem, ubi in Dei nomine Dubanus episcopus preesse videtur. Boronus illuster vir, cogitans casum fragilitatis mee, ac pro eterna retributione, dono ad superscriptum monasterium, donatumque in perpetuum ut maneat volo, hoc est infra marcham que dicitur Gamhþapine, hobam unam quam Wolvinus tenuit, cum casualibus, campis, pratis, sylvis accessisque omnibus, cum edificiis, pascuis. Idem dono ad ipsum locum sanctum superius nominatum, portionem meam, quod est Niuzwern, id est, tam terris, silvis, pratis, pascuis. Idem dono porcionem meam ex ipsa insula memorata Hohenaugiensi ^c, ad ipsum locum sanctum; quod totum

scriptoris lectiones sequimur. Eiusdem Boroni chartam aliam supra edidimus (Col. 1280), in gratiam ejusdem monasterii emissam. Dubanus, qui hic dicitur Honaugiensi monasterio preesse, quibusdam, scilicet auctoribus Nov. Gall. Christ. tom. V, col. 833, Mabill. Annal. tom. II, pag. 59, etc., videtur alius a Tubano, ejusdem monasterii abbate, de quo supra diximus. Unum vero eundemque et Tubanum et Dubanum arbitratur Historiæ Alsatice scriptor, ubi supra, cui libenter suffragamur. Ad id nos movet uominis similitudo; nec obstant temporum intervalla. Dubanus quidem vocatur episcopus, Tub num vero aiunt hoc titulo caruisse; verum aliquando abbates episcopi dicebantur, non quod aliquam sedem episcopalem occuparent, sed quia in monasterio suo fungebantur episcopali officio: et id hac ætate non erat insolitum. Annus Christ. 748 currebat mense Aprilis anno 6 regni Childerici III, juxta nostram hujus regni annos computandi rationem, de qua pluries.

^c Dictum est supra quo titulo Boronus portionem haberet in insula Hohenaugiensi. Jam, charta anni 726, supra (Col. 1280) partes quasdam hujus portionis, nec tamen integram, donaverat monasterio S. Michaelis. Nunc donat reliqua, charta de qua hic agitur.

et integrum a die presenti ad ipsum sacrosanctum A et hec donacio omni tempore stabilita et firma permaneat, stipulacione subnixa.

monasterium trado atque transfundo, ut ab hac die, de ipsa re, et agentes supra scripti monasterii et posterii eorum, faciendi quid exinde voluerint liberam ac firmissimam in Dei nomine habeant potestatem. Si quis ego aut heredes mei, vel quis calumniator exstiterit, inferat ad partes suprascripti monasterii suisque custodibus, una cum socio fisco, auri uncias tres, et nichilominus presens donacio hec firma permaneat, stipulacione subnixa.

Actum Mandouro castro, publice. Signum Boroni, qui hanc donacionem fieri et firmari rogavit. Signum Cantsoaldi. Signum Milonis testis. Signum Wolferahi. Signum Audeberti testis. Ego in Dei nomine Wachyndus diaconus, rogatus scripsi et subscripsi. Data donacio hec, die Martis proximo post medium mensem Aprilis, anno sexto regni domini nostri Hilderici regis.

LXXIX.

Charta qua Hugo monasterio Honaugiensi dona confert ^a (ann. 748).

Sacrosancte ecclesie Sancti Michahelis, quæ est constructa in insula que dicitur Hohenaugia, ubi Dubanus episcopus nunc temporis preesse videtur. Ego in Dei nomine Hugo, cogitans ad ipsum locum sanctum de rebus meis aliquid dare debere propitio Deo, quod et ita feci, hoc est, infra ipsam insulam que dicitur Hohenaugia, quantumcumque genitor meus Bleonus ibidem, id est infra ipsam insulam, michi moriens dereliquit, id est, tam terris, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumve decursibus, arealibus, arboribus; in eam vero condicionem, ut a die presenti, ipsas res ad ipsum locum sanctum omni tempore stabilita et firma permaneat. Idem dono ad ipsum locum sanctum, portionem meam totam que est in marca Odradesheim, cum terris, pratis, pascuis. Si quis, ego aut heredes mei aut ulla opposita persona, contra hujus donacionis testamentum venire aut agere temptaverit, aut aliquam calumniam generare presumpserit, quod nec fieri credo, tunc spondeo, aut heredes mei, ut vobis aut successoribus vestris simus reddituri duplum tantum, quantum in hac cartula scriptum est, infra ipsam insulam, et sacratissimo fisco auri solidi quinque; D

et hec donacio omni tempore stabilita et firma permaneat, stipulacione subnixa.

Actum publice, in insula Hohenaugia. Datum sub die quarto kalendas Junias, anno sexto domini nostri Hilderici regis. Signum Hugonis, qui hujus donacionis testamentum fieri rogavit. Signum Gaozberti. Signum Agyonis. Signum Theodoaldi. Signum Theohelmi. Signum Amaloini. Signum Othy. Ego Amalgerus hujus donacionis testamentum scripsi.

LXXX.

Charta qua Heddo, episcopus Stradburgensis, monasterio Arnulfi-Augæ u Rothardo et aliis co'lata dona confirmat, ut privilegia concedit ^b (ann. 748).

Domini sanctis adque honore dignissim (sic in tabula æri incisa. Legit Schœpflin. *dignissima*; melius *dignissimis*), apostolicis meisque in Christo patrebus Heddo, gratia Dei, ecclesieque matris in Stradburgo civitate vocatus episcopus. Noverit sancta industria vestra qualiter pastores Ecclesie solertissime cura summoque studio debent procurare, ut Ecclesia Dei lucris animarum proficeret, et per nos monitis salutaribus in quantum valemus, vigorem obtineat, ut his qui æterno pastoris spontanee relictis omnibus, sequi cupiunt, atque sic abnegantes semetipsos, per angusto calle artaque via gradientes, vocem æternæ Regis ac Redemptoris nostri audientes: Exi de terra tua de cognatione tua, et vade in terra quam monstravero tibi, vel illud: Qui reliquerit patrem aut matrem aut filios aut agros et cætera, propter nomen meum, centuplum recipiet, et vitam eternam possedebit; et: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, tollat crucem suam et sequatur me. Oportet ut nos audiamus, qui dixit: Hospes fui et suscepistis me; et: Qui vos recepit, me recepit; et: Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis; ut quod a principe apostolorum in initio Ecclesie institutum est, quia omnis multitudo credentium erat in unum, et nullus suum proprium dicebat aliquid esse, sed erat illis omnia communia, et cor unum et anima una. Unde institutio sancta ex hoc a sanctis Patribus inpostmodum ab Oriente usque in Occidente et in partibus Galliarum, monasteria multa sub regula sancta horum exemplo religio clara promulgavit, precipue monasteria Liri-

^a Mabillonius, Annal. t. II, append. pag. 696, hanc deprompsit ex ms. sæculi XI; ex Mabillonio recedit Eccardus, Origin. Habsburg. pag. 101; Schœpflinus, Alsatia dipl. t. I, pag. 21, ex manuscripto sæculi XV; accuratius vero abbas Grandidier, Hist. eccl. Ar. ent. t. I, prob. pag. 71, ex eodem ms. et ex chartulario sæculi XVI, quod in archivo Tabernensi asservatur. Omissa est apud Mabillonium, Eccardum et Schœpflinum clausula qua portionem suam in marca Odradesheim Hugo donat Honaugiensi monasterio: an neotericorum curis temere intrusa? De Dubano episcopo diximus in notis nostris ad chartam quæ proxima præcedit.

^b Valde hiulcam vulgaverant auctores Novæ Gallie Christianæ, t. V, instr. col. 458. Hanc absque læcunis edidit Schœpflinus, Alsatia diplom. t. I, pag. 17, ex autographo quod scriptura cursiva merovingica

exaratum asservatur in episcopi Argentoratensis tabulario, et autographi specimen æri incidi curavit. Ex autographo quoque descripta exstat ab abb. te Grandidier, Hist. eccl. Argent. t. I, prob. pag. 72. Uterque instrumentum hoc integrum exhibet, ex membrana lacera, sed feliciter restitutum ope chartæ Widegerni, quam edidimus supra (Col. 1281), et quæ iisdem formulis concepta est. Nomen Heddonis multifarie corruptum fuit, ut docuit Schœpflinus, ubi supra, qui hunc arbitratur fratrem fuisse Odilii, cujus testamentum supra videsis; Rothardum vero comitem credit inferioris Alsatiæ comitatum obtinuisse. Arnulfi-Augæ monasterium in Alsatia inferiore primitus conditum, ut ex Heddonis charta constat, a Ludovico Pio, anno 826, in Ortenaviam translatum est, ad flumen Schwarzach, unde novum nomen sumpsit.

nensis, Agaunensis, Luxoviensis, et in universo mundo A sub regula sanctorum Patrum, maxime beati Benedicti et sancti Columbani abbatibus vita commune optime disposita et per auctoritate clementia regum, et per privilegia sanctis atque catholicis pontificibus firmiter roborata, et sanctæ canones hoc non derogant, sed potius luculenter exorbant. Unde nos cumperti quod vir inluster Rothardus, quomis, in insula qui vocatur Arnulfo-Augæ, juxta fluvium Rheni, infra nostra parrochia, in honore sanctorum apostolorum et Sanctæ Mariæ Dei genitricis ceterorumque sanctorum, cum Dei adjutorio et nostro consilio, monasterio in suo proprio a novo ædificare conatus est; at quod evocantes Saroardo abbate cum suis peregrinis monachis, ibidem cynobio vel sancto ordine sub regula beati Benedicti, Dei gratia et nostro adjutorio perficere deberent. Unde nos congratulantes hujus viri sancte devotione et glorioso proposito, viscirale caritate pietateque commoti, devotione prumptissima, una cum consensu fratrum nostrorum abbatum, presbyterorum, archidiaconi, omnique clero ecclesiæ ubi ego deservo, sed et duces ac judicium timentiumque Deum populo hujus provinciæ catholico, ut ad ipso monasterio seu cynubio congregationeque peregrinorum monachorum, per nostra et per vestra auctoritate privilegio conscriberem vel confirmare debemus, quod ita et fecimus, ut ipso monasterio omnia quicquid ad ejus pertinet ditione, ædificiis, basilicis, cum ministeria vel ornamenta de quarum omnium rerum sacrisque codicibus, strumenta cartarum, aurum, argentum, ærumentum, vel quibuslibet rebus ipsius monasterii seu cellolas vel ejus apendiciis, etiam villas cum agris, domibus, mancipiis utriusque sexu, acolabus, et quod jam dictus inluster Rothardus vel alii, pro salute animæ per qualibet modo donaverunt vel delegaverunt, seu et inantea tam ipse quam et munificentia regum, principum, pontefecum, clericorum, vel a quocumque hominum Christo inspirante largitum fuerit, cum omnia et ex omnibus per hunc privilegium confirmamus; ut a die presente, ipse monasterios prefatque peregrini monachi eorumque successores, sub regula sancti Benedicti cynubialiter congregati, secundum sanctum propositum, eorum jure, absque ullius repetitione, tradimus adque trebuimus potestate; neque nos ipsi, neque successores hujus civitatis pontefices, neque archidiaconi, neque exactores, neque aliquis de parte ecclesiæ vel quislibet nullus aliquid dominare vel jubere aut requerere censum vel dona, aut qualibet munera nullunquam tempore expetire non præsumant. Cum vero necesse fuerit crisma petire, altaria confirmare, sacros ordines benedici, aut aliquas benedictiones expetire, aut oratoria in eorum loca edificare, rector ipsius monasterii vel peregrini monachi ibidem consistentes, aut si de se episcopum

habent aut a quacumque de sanctis episcopis sibi elegerint, qui hoc facere debeat, licentia sit eis expetire. Et ille hoc tradere, benedicere vel consecrare, et nullus in ipso monasterio, ilicito ordine contra voluntate aut votum ipsorum, monasterio eorum adire non presumant, nec secretius ingredi septa. Et si aliquando pro qualicumque causa expetit ut ipsius rector vel ipsius peregrinis monachis congrua fuerit voluntas, et episcopus invitatus ad ipso monasterio venerit, celebrato officio, in honorem ejus episcopi donat ei abbas camputtam et subtelaria. Cum vero abba loci ipsius acceperit transitum, quemcumque peregrini monachi ibidem habitantes de semetipsis secundum Deum et regulam eorum invenerint, ipsum sibi constituant abbatem; quod si ibi de se ipsis talem non invenerint, de alio monasterio de illas congregatione peregrinorum quem sub uno modo petitiones vel una sancta institutione beati Benedicti quoadunavit, ipse sibi consentientes abbatem regularem expediat et constituent; et si ibi sanctus ordo tepuerit, quod absit, vel aliqua discordia inter ipsis monachis surrexerit, et ipsi hoc non prævalent aut non voluerint emendare, tunc qui ex ipsis rector ordine secundum regulam voluerit vivere, ubicumque in alia monastria ubi peregrini monachi supradicti consistere videntur, et rectius regulariter invenerint, potestatem habeant expetire, et illi per eorum salubri consilio, Deo largiente, ipso sancto ordine vel ipsis monachis per regula restringere, emendare, corrigere atque pacificare faciant; et nulla occasio sit ut alius abba per qualicumque ingenio contra eorum sancto ordine ibidem ponatur, aut de rebus suprascripto monasterio aliquid minuat. Quapropter sancto et apostolico conpatres et confratres mei, ideo vestra catholica auctoritate nostraque gemina sociamus, ut hic privilegium omni tempore firmissima habeat firmitatem, ut nullus nullumque tempore contra agere non presumat, sed præsens futuris temporibus inviolatus permaneat; et nunc omnibus episcopis et Deum timentibus hominibus prece, supplico, et per caritate conjurans presumo, ut quibus hic privilegium ostenditur, manus vestras subscribere et confirmare dignetur, ut vestra auctoritate fultus, inconvulsus permaneat, qualiter D eisdem peregrinis monachis in ipso monasterio consistentes clarius dilectet pro statum Ecclesiæ et integritate sacerdotum, pro incolumitate regum et pace christianorum, pro pœnitentium remissione peccatorum vel requiem fidelium defunctorum, divinæ misericordiæ tranquillius exorare. Prece igitur et contestor coram Deo et beatis angelis ejus, cunctisque sanctis omnibus, successoribus vel omnes christianis, ut hunc privilegium quem consensu clericorum laicorum timentium Deum plebs et ecclesiæ nostræ decrevimus vel coadedemus, in nullo erum-

* Legebat Schœpflinus, Alsat. diplom. ubi supra, seu telarii. Recte emendat abbas Grandidier *subtelaria*, Histor. Eccles. Argent. t. I, prob. pag. 74, not., scilicet, calceamentum episcoporum sacra perage-

tium: hanc lectionem sequimur ex conjectura; neque enim ad hanc tuendam aliquid opis fort echarta Widgerui, in cæteris quidem similis, sed quæ caret hac clausula.

pere presumant, sed per ineffabilem Trinitatem cunctis conjuramus ut in quo prevaluerint, in omnibus conservare istudeant; et si aliter obstinato animo, vel diabolo instigante, invidia vel cupiditate deceptus, vel qualibet modo, quod Deus avertat, si nos ipsi aut successores nostri, vel quislibet de qualicumque parte contra hunc privilegium temptare conaverit, vel jam dictis peregrinis monachis, vel successores eorum inquietare, vel eis aliquid minuere presumpserit, si se emendare noluerit, et a mala voluntate celerius noluerit corrigere, cum Dei genetricis semper virginis Mariæ vel beatorum apostolorum cunctorumque sanctorum, ante conspectum regis æterni Christum Domini nostri, in cuius amore hunc privilegium ad jam dictis peregrinis vel et cynubis concedimus, se confidant pro nequissimis peccatis eorum vel iniquissima malicia, æternis incendiis concrematurus, hac illa sententia se experiendos, qua falsis sacerdotibus Dominus minatur: Væ vobis, hypocritæ, qui clauditis regnum Dei, quia nec vos introitis, nec alios introire permittitis; et: Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, melius erat illi ut alligatur mola asenaria ad collum illius et projiceretur in profundum maris; et qui Deum timore neclexit, judicantes hominibus inferat partibus ipsis monasterii vel peregrinis monachis ibidem habitantes, cum sociante fisco, auri libras trigenta, argento ponda quinquaginta multa susteneat atque dissolvat, et hoc quod repetit non vindecet, et nihilominus presens privilegium omni tempore firmus permaneat. Et, ut firmiorem obtineat vigorem, manus nostras subscripsimus, et qui subscriberent vel signaverint rogavimus, stibulatione subnexa.

Actum Stratburgo civitate publicæ, sub die quinto ante kalend. Octubris, anno septimo regni domini nostri Helderici regis.

• Ego in Dei nomen Heddo peccator, per misericordiam Dei vocatus episcopus, hunc privilegium a me factum religi et subscripsi. † In Dei nomen Baldobertus episcopus subscripsi. Ego in Dei nomine Dubanus episcopus rogatus subscripsi. Chrodegangus peccator episcopus subscripsi. In Dei nomen Hiddo

^a Subscriptiones æri incisas ex autographo habemus apud Schœpflinum, tabula ad pag. 47; ipsas exscripsit alio ordine abbas Grandidier: nec id mirum est, cum in autographo exsistent promiscuæ, ita ut in ipsis exscribendis ordo aliquis certa lege statui non possit. Omnes videntur propriis subscribentium manibus exaratæ, ut ex diverso uniuscujusque caractere fas est conjicere: aliæ autem scriptura minuscula, aliæ capitali, pleræque cursiva. Abbatum et episcoporum nomina miscentur, nec ullus ecclesiæ suæ nomen apponit; sed ecclesiarum nomina fere omnia ex aliis monumentis eruit Schœpflinus, Alsat. dipl. t. I, pag. 19, not., quem vide. Monet Lullonem episcopi nomine subscripsisse, qui Moguntinus quidem fuit episcopus, sed non ad episcopales infulas adeptus fuerat cum fuit confecta charta quam ex-

A peccator, vocatus episcopus, subscripsi. In Dei nomine Lullo peccator episcopus subscripsi. In Dei nomine Magi gaos indignus episcopus subscribens firmavi. In Dei nomine Gulfridus peccator episcopus subscripsi. In Dei nomine ego Remedius peccator, donum Dei episcopus, subscripsi. In Dei nomen Gayroinus abba subscripsi. In Dei nomen Yppolitus peccator abba subscripsi. In Dei nomen ego Nitho rogatus a suprascripto pontefice scripsi et subscripsi. Ego Hysainnus peccator episcopus subscripsi. In Dei nomen Jacob vocatus abba subscripsi.

LXXXI.

Charta qua Bodolus Hohenaugiensi monasterio dona confert in insula Hohenaugia^b (ann. 748).

B Sacrosancte ecclesie S. Michaelis, que est constructa in insula que vocatur Hohenaugia, ubi, in Dei nomine, Dubanus abbas preesse videtur. Ego itaque Bodolus dono, pro anime mee remedio, ad ipsum locum sanctum donatumque in perpetuum ut permaneat volo: hoc est, super fluvium Rannum in insula supradicta Hohenaugia, quantumcunque genitor meus, nomine Hugo quondam, mihi ibidem moriens dereliquit, cum terra et silva et maristo, ad integram meam partem, a die presenti, ad ipsum locum sanctum trado atque transfundo, ut ab hoc die ipsam rem ipsa ecclesia vel agentes ejus habeant, teneant atque possideant, et eorum successoribus, Christo propitiante, derelinquant. Si quis, ego, aut heredes mei, vel quelibet opposita persona contra hanc donacionem a me factam venire temptaverit, aut irrumpere voluerit, tunc inferamus vobis vestrisque successoribus, duplum tantum quantum hec donacio in se continet insertum, sociante fisco, auri uncias tres, et nihilominus presens donacio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum Suræburgo monasterio, publice.

C Datum mense Octobris, die xij, anno vij regni domini nostri Hilderici regis. Signum Bodoli, qui hanc donacionem fieri rogavit. S. Hugonis. S. Gauzberti. S. Theodoradi. S. Graodolardi. S. Theodichonis. S. Wolfeberti. S. Burgoaldi. Wanulfus rogatus scripsi.

D pendimus. Id autem hac ætate in usu fuisse alias notavimus, ut episcopi instrumentis jam pridem confectis nomen suum, seu honoris seu confirmationis causa, apponerent.

^b Ediderunt, ex veteri codice Mabillonius, Annal. tom. II, append. pag. 697; ex Mabillio Eccardus, Orig. Habsburg. pag. 102, Schœpflinus, Alsat. dipl. t. I, pag. 21, ex codice xiv sæculi in ecclesia collegiata S. Petri senioris assertato; ac demum abbas Grandidier, Histor. eccl. Argent. t. I, prob. pag. 77, ex eodem codice et ex chartulario sæculi xvi in archivo Tabernensi reposito: ad hujus fidem recudimus. Bodolus, filius Hugonis, de quo hic agitur, Mabillonio, Annal. t. II, pag. 146, idem videtur qui Bodalus appellatur in charta quam supra exhibuimus (Col. 1314).